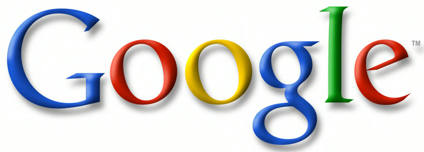

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

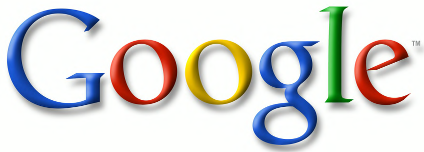
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Phil 4575.10

HARVARD COLLEGE LIBRARY

FROM THE
George Schünemann Jackson
FUND
FOR THE PURCHASE OF BOOKS ON
SOCIAL WELFARE & MORAL PHILOSOPHY

GIVEN IN HONOR OF HIS PARENTS, THEIR SIMPLICITY
SINCERITY AND FEARLESSNESS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BENJ. C. H. HÖIJERS

SAMLADE SKRIFTER.

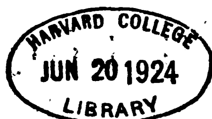
ANDRA DELEN.

STOCKHOLM.
TRYCKTE HOS *JOHAN HÖRBERG*,
1825.

Digitized by Google

Printed in Sweden

Phil 4575.10

Jackson fund

Digitized by Google

DEN ANDRA DELEN INNEHÅLLER:

I. Afhandling om den Philosophiska Constructionen, *förut tryckt 1799 och, enligt Författarens upgift på Titelbladet af förra uplagan, ämnad til Inledning til föreläsningar i Philosophien. Den är ock öfversatt på Tyska och tryckt i Hamburg 1801, samt recenserad i* SCHELLING's och HEGEL's Kritisches Journal der Philosophie *1:sten Bandes 3:tes Stück 1802.* . . . Sid. 1.

II. Undersökning, huruvida den Philosophi, hvars grundteckning är gifven i Afhandlingen om den Philosophiska Constructionen, bör få namn af idealistisk. *Denna upsatts är hemtad ifrån et manuscript med abbreviaturer, och troligtvis författad om Våren 1800, hälst som den, i sammanhang med sit egentliga ämne, äfven vidrörer en Recension af nämnda afhandling, hvilken, ehuru det ej uttryckligen antydes, är sannolikt densamma, som af en anonym författare finnes införd i 4:e Bandets 3:e Häfte af* SILVERSTOLPE's Journal för Svensk Litteratur *s. å. Ehuru*

Digitized by Google

man redan af första början til denna korrta afhandling finner, at den blott äger en tilfällig anledning at tacka för sin upkomst, hafva likväl Utgifvarne ej annat kunnat föreställa sig, än at kännedomen af den synpunkt, hvarur Författaren önskade at se sit arbete bedömdt, och af det förhållande, hvari han sjelf ansåg sina bemödanden om Philosophien stå til sina föregångares, skulle för den mera forskande Läsaren äga et verkligt vetenskapligt interesse, och tjena at öfver sjelfva ämnet sprida et än klarare ljus. Sjelfva sättet för öfrigt, hvarpå detta är framställdt, och den äkta vetenskapliga Polemik, som utmärker denna skrift, torde ock ännu i vår tid ej såsom et alldeles öfverflödigt exempel och efterdöme böra anses. — Författarens tvååriga utrikes resa, hvilken korrt efter den nämnda Recensionens införande i Journalen företogs, och hvarigenom närvarande upsatts blott hann blifva et ofulländadt utkast, torde varit det förnämsta skälet, hvarföre den ej, såsom afsigten först synes varit, någonsin blef behörigen utskrifven och tryckt i förenämnda Journal. . Sid. 185.

III. Om Åskådning, *eller, såsom dess titel i manuscriptet är:* De intuitu, *synes varit ämnad til en Academisk afhandling, ehuru den ej*

hunnit bli klädd i Academisk drägt, och befinnes med stor brådska, samt en ganska abbrevierad och vårdslös pictur, vara, i ordets egentliga bemärkelse, utkastad, på lösa pappersbitar, af hvilka en, utgörande en biljet ifrån en bland Författarens Colleger angående några Academiska ärenden för Vår-Termin 1810, bevittnar, at denna upsatts efter nyssnämnde tid blifvit författad. En hänvisning i sjelfva skriften til den Latinska afhandlingen de Systemate, *som utkom 1812 korrt före Författarens död, tyckes göra den ungefär liktidig med denna, och utmärka den, om ej såsom den sidsta, åtminstone såsom en bland de sidsta, af Författarens Skrifter. Den egna slags vändning af Philosophien, hvaremot närvarande afhandling är riktad, och hvaraf ej så tvetydiga symptomer omkring denna tid, äfven i vårt land, hade börjat yttra sig, skulle, om det vore af nöden, än ytterligare kunna bekräfta denna chronologiska upgift.* . . . Sid. 205.

IV. Om Skön Konst hos de Nyare, *en fortsättning, såsom det numera synes Utgg. afgjordt, af den redan mot slutet af 1:sta Delen under samma namn införda Afhandling. Om tiden för dess författande saknas alla, både directa och indirecta, upgifter. Utgifvarne känna endast, at*

Digitized by Google

det var åren 1803 — 1808, som Författaren i synnerhet egnade åt dylika, til Skön Konst hörande, undersökningar, hvilket dock ej hindrar det redan förut tryckta stycke af denna afhandling at sednare hafva fått den fulländning, som det närvarande saknar. — Då denna nu utkommande Del af Samlingen, för at vinna sin tilbörliga storlek, fordrade flera upsattser, än man ifrån början förmodat, har ifrågavarande Afhandling om Skön Konst blifvit flyttad til denna, ifrån den följande 3:dje Delen, åt hvilken den först varit ämnad; denna, i sig sjelf mindre hufvudsakliga, anomali torde Läsaren benäget ursäkta, häldst om Utgifvarne, såsom de hoppas, blifva i stånd at, til ersättning, i 3:dje Delen införa någon förut ej påräknad afhandling i den Sköna Konstens Philosophi, eller i något annat, ej mindre interesserande, ämne. Sid. 243

Slutligen böra Utgifvarne ej lemna alldeles oanmälda de många svårigheter, som mött dem i synnerhet vid de två sidsta Afhandlingarnas utredning, ej för at såsom deras besegrare tilvälla sig något slags förtjenst, utan blott för at vinna något öfverseende för misstag, som deraf nästan varit en oundviklig följd, och hvilka, oaktadt allt bemödande at upsöka och rätta dem, likväl torde förekomma i stör-

Digitized by Google

re mängd och vara af svårare beskaffenhet, än man efter en noggrannare jämnförelse med originalet känner sig böjd at förmoda. Det är redan nämndt om det svårfattliga skick, hvari manuscriptet til Afhandlingen om Åskådning *befinner sig, och manuscriptet til den följande, ehuru mera regelbundet til sin yttre form, medgifver, vid en nogare åsigt, en föga lättare interpretation. Ord i brådskan uteglömda, eller stundom, såsom de synas, öfverflödigt tilsatta, som inveckla meningen och ofta förneka den en riktig construction, andra utstrukna, men åter til uptagande indicerade, och således stundom högst otydliga, det ständiga bruket af abbreviaturer, hvaribland en myckenhet mångtydiga och obestämda, eller ock sådana, som öfvergått til verkliga hieroglypher m. m., hafva gjort utvecklingen af dessa twänne handskrifter kanske rätt så svår, om ej svårare, än den af något palæographiskt monument, som tiden och Copisternas mindre vårdade pictur förenat sig at göra otydligt och svårläst. I synnerhet hafva sidstnämnda slags signaturer dels genom sin apparenta obetydlighet ofta undfallit Utgifvarnes uppmärksamhet, dels genom sin obegriplighet gäckat alla försök at gifva dem en riktig och säker tolkning. Egenteligen tjena dessa hieroglyph-signatu-*

Digitized by Google

rer at beteckna hvarjehanda slags partiklar, hvarföre det ock stundom händt, at deras utelemnande, oaktadt någon obestämdhet, likväl ej förstört meningens architectoniska form, hvilket åter också kunnat vara en orsak, hvarföre äfven de mera begripliga ibland dem blifvit, någon gång, mindre saknade och bemärkta. — Tilfälligtvis har man först efter tryckningen funnit i Författarens gömmor en clav för åtskilliga af dessa abbreviaturer, och derigenom blifvit i stånd at såsom rättelser bifoga deras tydning, i stället för at, i brist på dem liknande typer, antingen alldeles lemna Läsaren i okunnighet om deras tilvaro och beskaffenhet, eller ock at med blott obestämda tecken, på et föga tilfredsställande sätt, gifva tilkänna, at någonting feltes. — Dessa rättelser utgöra ock af förenämnda skäl de flesta bland dem, som blifvit bifogade; en ringa del innehåller blott förslag til bättre läsarter vid tvetydiga eller mindre sammanhängande ord och constructioner, en ännu mindre uptager verkliga fel och vårdslösheter, som vid utskrifningen blifvit begångna, och den mindsta delen angår egentliga tryckfel. Men oaktadt detta bemödande å Utgifvarnes sida at, så mycket som för dem varit möjligt, rätta bristerna i det, som berott af deras åtgärd, frukta de dock, at åtskilliga fel af dem blifvit obe-

Digitized by Google

märkta, i synnerhet på de ställen, hvilkas mening de ej våga tro sig fullkomligt rätt hafva fattat, och önska derföre ingenting högre, än at sakkunnige och upmärksamme Läsare behagade anteckna och tilkännagifva de ord eller meningar, hvilka kunna vara i behof af en bättre tolkning, antingen med förslag til rättelser, eller ock med blotta hänvisningar på det falska, hvilket sedan til äfventyrs med en nogare upmärksamhet på manuscriptet kunde rättas, och i sit förbättrade skick, tillika med sjelfva signaturerna, i någon följande Del af Samlingen tryckas. Skulle derföre någon verklig vän af vetenskaperna och den afledne Författarens minne finna sig böjd at meddela dylika uplysningar, så anhålla Utgifvarne, at dessa antingen måtte i någon Tidning införas, eller ock, som kanske vore det lämpligaste, adresseras på Mag. Wiborgs Boklåda i Stockholm til Utgifvarne af B. C. H. Höijers samlade Skrifter.

Digitized by Google

Digitized by Google

Afhandling
om den
Philosophiska Constructionen.

Digitized by Google

Innehåll.

Digitized by Google

Digitized by Google

INLEDNING.

Det gifves intet säkrare kännetecken, at en Vetenskap eller kundskapsgren, hvari man med rätta fordrar et systematiskt sammanhang och en sträng, oemotsäglig visshet, ännu ej nått denna punkt, eller ens förtjenar namnet af vetenskap, än at man deri ouphörligen efterapar någon stor man, ouphörligen uprepar hans ord och utan mening eftersäger hans sattser, utan at bekymra sig om deras inre väsende, om deras grunder och följder, blott för det man ungefär vet, at han lyftat dessa kundskaper til en förr okänd höjd. Utan tvifvel äro termer och konstord utan bestämda begrep, man må äfven hafva lärt at med största färdighet i tid och otid framstöta dem, för grofva nät, för at deri fånga sanningen. Men man måste medgifva, at Philosophien mera än andra vetenskaper i alla tider hos mängden af dess idkare varit hemsökt af

Digitized by Google

detta fel; hvilket ej kan äga sin grund i annat, än antingen dess inre svårighet, eller, kanske rättast, deri, at den framför allt och utan jämnförelse mera än alla andra fordrar en inre, i caracteren grundad, sjelfständighet, hvilken nödvändigt äfven sträcker sig til sjelfva tanken, och hvarförutan ej en gång behofvet af Philosophi kan upkomma. Men detta är det högsta i all mensklig förträfflighet, och just derföre äfven det sällsyntaste. Likväl smickrar det fåfängan, den falska lärdomens följeslagare, at kunna med tilförsigt gifva underrättelse om djupsinniga saker, hvarom man, utom en viss ungdomsläxa, hvaraf nästan hvar och en vetenskap äger sin, och en vana at uprepa vissa ord, ingen ting vet. Deraf är denna mängd af otröttliga härmare i Philosophien på alla ställen, der den blifvit känd, jämte denna lätthet at charlatanisera, at med konsttermer inbilla både sig sjelf och hopen och andra charlataner, at man verkeligen philosopherar. Men å andra sidan vittnar sjelfva detta efterapande, äfven i mån af dess allmänhet och osmaklighet, om den härmade mannens verkliga storhet; det viser, huru långt han för någon tid lemnat sina medtäflare efter sig. — Men af allt detta följer icke, at Philosophien är öfver all vanlig fattningsgåfva, eller för all tid otilgänglig

Digitized by Google

för de flesta menniskor. Det är til och med en tröstande öfvertygelse hos hvarje verklig Philosoph, at åtmindstone de vigtigaste af de sanningar, som nu anses för så svåra och så gömda för den olärda, vid menniskoslägtets tiltagande odling och genom en bättre upfostran til den inre frihetens och sedlighetens utveckling, skola nedsänkas til det allmänna och naturliga tänkesättet, eller, rättare, at det skall uphöja sig til dem, och at man skall en gång förundra sig, at de på en tid, som kallade sig uplysningens, varit nästan okända.

At Philosophien i allmänhet befunnit sig i detta föga lyckliga tilstånd allt sedan KANTS reform började väcka upmärksamhet, och at man ifrån den tiden ofta ej blygts at utgifva sådant för Philosophi, och äfven Kantisk Philosophi, som knapt förtjenar jämnföras med de mörka tidernas scholastiska spetsfundigheter och griller, måste hvar och en opartisk medgifva, som blott äger en medelmåttig kännedom af dessa ämnen. Huru ofta har man ej måst erfara, at denne verkeligen store man, hvars uptäckter äfven hans uplyste motståndare anse som en heder för tidehvarfvet, med sit mägtiga snille, emot sin villja och då han blott sökte väcka undersökningsandan, så kufvat sin samtid, at ingen nu mera ej

Digitized by Google

allenast i Philosophien vågar göra anspråk på grundligare insigter, som ej inträngt i hans hemligheter, utan at ganska många blott i samma mån anse sig för Lärda, som de förstå at vid alla tilfällen decorera sig med hans termer och sattser? Det torde derföre ej vara lätt för en i den philosophiska verlden okänd röst, som vågar uphöja sig emot någon af hans läror eller den vanliga förklaringen deraf, at undgå beskyllningar för förmätenhet, eller at skaffa sig nog upmärksamhet, för at blifva hörd. Men utan tvifvel äger hvar och en, ej mindre i Philosophien, än i andra vetenskaper, rätt at följa sin öfvertygelse efter de grunder han sjelf inser, och ej efter dem, som förestafvas af andra; och endast så vida man det gör, kan man sägas förstå Philosophi: — eller förstår man t. e. *Euclides*, för det man kan ur minnet uprepa hans theorem och demonstrationer? fordras ej dertil, at sjelf kunna inse deras sammanhang, äfven fatta dem i en annan ordning, och i tillämpningen deraf draga nytta? Det är långt ifrån vår afsigt, at villja förringa det närmast förflutna tidehvarfvets til äfventyrs största mans förtjenster; ej heller känne vi den barnsliga fåfängan at gläda oss at hafva funnit et eller annat fel i KANTS skrifter. Det hör til och med til vår

Digitized by Google

föresatts, at sätta dessa förtjenster i sin rätta dag; och om oriktiga meningar hos honom äfven skulle uptäckas, så vete vi dock ganska väl, at stora snillens misstag, då man lyckas at uptäcka deras anledningar, äro tusende gånger mera värda, än halflärdas orthodoxa försäkringar och utläggningar öfver allmänt antagna sattser. Om Kant misstagit sig eller icke, är ej hvad vi undersöke; vårt bemödande är blott at draga fördel af hvad han lärt för de vidare undersökningar om Philosophiens natur, hvartil vägen af honom först blifvit öpnad.

Vid hvar och en ny undersökning i vetenskaperna måste man börja ifrån det sidsta, som i afseende derpå blifvit uptäckt eller fastställdt. De grunder, hvarpå man byggt dessa uptäckter eller lärosattser, måste först granskas. Äro ej allenast dessa grunder okullstötliga, utan äfven följderna deraf fullständigt och riktigt dragna, så återstå i det ämnet inga vidare uptäckter. Äro åter dessa grunder ännu ej nog bestämda, ej nog fasta, så måste det vacklande i dem upsökas. Kan jag angifva, hvari detta felaktiga ligger, så är äfven mit förfarande, då jag vill gå längre, i det tydliga begrepet om det begångna misstaget utstakadt. Annan väg gifves ej til uptäckter i vetenskaperna. Men en annan ordning i före-

Digitized by Google

ställningssättet gifves ej heller, då man vill göra dem tydliga. Det är derföre endast för at kunna utreda närvarande ämne, som vi måst vidröra en i sig sjelf märkvärdig satts af KANT, hvilken, skilld ifrån sina grunder, ehuru mycket denna Philosophs auctoritet kunnat ligga oss i vägen, alldeles icke hade hört til dess afhandling. Men vi bygge här på samma grunder, som han, och komme til et stridigt resultat. Detta kan ej ske annorlunda, än at vi söke nogare bestämma dem, än KANT. Men detta är tillika at vederlägga honom; hvarföre äfven denna vederläggning är, såsom blott vederläggning, något tillfälligt i denna skrift. Det hufvudsakliga ligger i sjelfva grundernas bestämning, hvari den är nödvändigt innesluten. Om ämnets vigt behöfve vi ingen ting tillägga för den, som är i stånd at fatta det, eller som gifver sig tålamod at med upmärksamhet följa oss i våra undersökningar.

För öfrigt är det af KANT sjelf vi hämtat närmaste anledningen til den idé vi här sökt utföra. Han construerar i sjelfva verket *Materien* i sina *methaphysiska grunder til Naturvetenskapen.* Men denna construction är ej mathematisk; den sker ej i Rummet och Tiden, ty derigenom skall det förra fyllas och medelbart äfven den sednare: den måste således vara philosophisk.

Digitized by Google

I.

Ibland alla Vetenskaper gifves, efter en allmän öfverensstämmelse hos alla, som känna dem, ingen, icke en gång Logiken undantagen, som kan berömma sig af en så fullkomlig *Visshet*, eller åtmindstone den evidents, som Mathematiken. Men i sjelfva verket, så snart man bestämdt fattat betydelsen af detta ord, gifves i vissheten inga grader; man vet, antingen utan inskränkning, eller alldeles icke. Är frågan blott om Sannolikhet eller Mening, så måste jag dock vara viss om grunderna för det sannolika. Af sjelfva vissheten upkommer allt Tvifvelsmål; och om jag äfven skulle tvifla utan stridiga, men åtmindstone för mig vissa, grunder, så är detta ej et tvifvel, utan rent af okunnighet. Tvifvel är ej annat, än visshet om hvarandra motsatta grunder, och sannolikhet äfvenledes blott visshet om stridiga grunder, men som på någondera sidan genom mängden eller styrkan gifva öfvervigt. Om man äfven vill betrakta tviflet blott subjectivt, såsom blott et tilstånd i själen, så måste likafullt de yttersta grunderna, hvaraf det up-

Digitized by Google

kommer, vara vissa och otvifvelaktiga. Men Philosophien är just den vetenskapen, hvari de yttersta grunderna innehållas. Om derföre i sjelfva kundskapernas källa ingen visshet gifves, så försvinner ej allenast Philosophien, utan äfven utan undantag alla öfriga vetenskaper. Sjelfva Mathematiken är ej en gång i stånd at utan Philosophiens bistånd förklara eller försvara sin egen möjlighet och sin empiriska användbarhet. Den försvarar alldeles icke, såsom man föregifver, sin möjlighet genom sjelfva sin verklighet; ty utom det, at dess visshet i det fallet likafullt blefve blott subjectiv, så är verklighet utan möjlighet i sjelfva verket intet: den måste förklaras och bevisas genom möjligheten, hvilken ej är annat, än sjelfva verkligheten betraktad i allmänhet.

Så snart man derföre medgifver, hvad man måste, at vetenskaperna och kundskaper i allmänhet äro annat, än toma inbildningsfoster, är man äfven tvungen at medgifva Philosophiens verklighet; emedan alla öfriga vetenskaper ej äro annat, än en fortsatt Philosophi, som i dem är tillämpad på object, och hvarifrån all verklighet måste härledas. Om derföre ännu ingen vetenskap gifves, utom Mathematiken, som äger en full visshet jämte den derifrån oskilljaktiga evidentsen, och om tillika ingen annan method gifves

Digitized by Google

til absolut visshet, än den mathematiska; så måste Philosophien nödvändigt på något sätt göra den til sin egen, så vida ej all mensklig kundskap skall blifva vacklande.

Häremot skall utan tvifvel hvar och en, som ingår med oss i denna undersökning, beropa sig på KANT. Ibland alla, som på bättre eller svagare grunder satt sig emot bruket af denna method i Philosophien, har ingen i sina skrifter så ofta, med så mycket förakt och så tvärt af, förkastat den, som han *). Detta tyckes äfven så nödvändigt sammanhänga med hela hans system, den delen deraf, som rör denna fråga, utmärker sig framför andra med så mycken tydlighet, och hans tanka derom tyckes vid et hastigt påseende vara så öfverensstämmande med sakens natur, at man med möda skulle undgå beskyllningar för kärlek til de sällsammaste paradoxer, eller åtmindstone en lärd oförvägenhet, så snart man företoge sig at yrka motsattsen, eller endast försök-

*) I KANTS skrifter äro öfver denna punkt följande ställen i synnerhet märkvärdiga: *Critik der reinen Vernunft*, Methodenlehre I. Abschn. sidd. 740 — 766., 2:a Upl.; *Versuch den Begriff der negativen Grösse in die Weltweisheit einzuführen*, i Företalet; jämte hela *Untersuchung über die Deutlichkeit der Grundsätze der natürlichen Theologie und Moral.*

Digitized by Google

te at underkasta detta ämne en ny undersökning. Dessutom beropa sig vanligen den critiska Philosophiens anhängare framför allt på denna del deraf, för at bevisa dess förträfflighet, då ingen annan än KANT hittils varit i stånd at gifva en, efter deras tanka, tilfredsställande uplösning på det svåra och så ofta vidrörda problemet om skillnaden emellan mathematisk och philosophisk kundskap. Man skall ock til äfventyrs ännu en gång anföra de lysande, men tillika varnande exempel, hvilka förut så ofta blifvit citerade, af stora Philosopher, som under bruket af den mathematiska methoden ej allenast misslyckats, utan troligen just derföre misslyckats, at de ej afhållit sig derifrån. SPINOZA, WOLF, och större delen af den sednares efterföljare, höra under denna class. PUFENDORF var nog vis, at inskränka sig inom det första försöket *), hvars felaktighet han sjelf insåg.

Hvad dessa exempel angår, har man redan längesedan, ehuru i en stridig afsigt, gjort den anmärkningen, at man deri blott efterapat Mathematikens klädnad och yttre form, utan at man derföre kunnat gifva sina system dess väsendt-

---

*) I sina, nu mera föga kända, *Elementa Jurisprudentiæ Universalis; Hagae 1660.*

Digitized by Google

liga egenskaper såsom en strängt bevisande vetenskap. En satts blifver ej derföre et axiom eller en definition, et så kalladt bevis förvandlas ej derföre straxt til en demonstration, at jag hedrar dem med dessa inscriptioner. Desse Philosopher misslyckades icke genom den mathematiska methoden, ty den kände och nyttjade de ej; utan genom brist derpå: de antogo blott dess terminologi, liksom man antager caracterer och titlar, utan at derföre äga den förtjenst de tyckas böra medföra.

Af större vigt är KANTS auctoritet; och det så mycket mera, som han ej beropar sig derpå. Hvarken magtspråk eller orätt förstådda exempel gälla hos honom såsom bevis. Ännu mindre liknar han detta slags Philosopher, som med så mycken trottsande blygsamhet kalla sig *populära*, utan at ens vara i stånd at inse eller öfvertygas om den motsägelse, hvilken ligger i sjelfva detta epithet, och som med et förnämt förakt affectera at möta all grundlig undersökning. Hela hans bevis beror af utredandet af skillnaden emellan Mathematik och Philosophi; denna skillnad åter af det begrep han fastställer om bägge, och i synnerhet den sednare vetenskapen; och det åter är så sammanväfdt med han system, at det ej kan ryckas derifrån, utan at detta sed-

Digitized by Google

nare förstöres: och det är äfven derföre, som vi måste företaga en noga granskning af hela dess sammansättning och syftemål, d. ä. jämnföra det med vårt sätt at philosophera.

Kant börjar ifrån Hume's *Scepticism*, hvilken, såsom är bekant, utgjorde den högsta punkten, hvartil Philosophien före honom hade hunnit. Denna Scepsis angriper ej allenast all Philosophi jämte all vetenskap, utan i och med detsamma sjelfva det *allmänna Menniskoförståndet*, hvilket den ej alldeles uphäfver, men likväl förnedrar til en blind förmögenhet under en inre fatalitet; ty det beror endast på vanan, som sedan ej äger annan grund, än slumpen: — och i sjelfva verket, då Philosophien naturligtvis borde gifva detta förstånds förklaring och utreda dess grunder, hvad återstår, sedan den är störtad? I detta blott naturliga förstånd innebegripas dock våra oumbärligaste kundskaper, de må för öfrigt vara af hvad halt och pålitlighet som häldst, alltid åtföljda, såsom Hume sjelf vidgår, af en känsla af deras nödvändighet. Denna nödvändighet åter röjer sig allmännast i *Erfarenheten*, hvilken blott består af kundskaper om det verkliga i et visst inbördes sammanhang. Samma allmänna förstånd måste äfven erkänna *Mathematikens* ovilkorliga nödvändighet, — låt ock

Digitized by Google

detta vara en blott inre erfarenhets sanning, — så snart det deri undervises. Ändteligen äger äfven *Metaphysiken* fordringar, som ej eftergifva dessa, och som den åtmindstone känner sig ej böra eftergifva, ehuru den hittils hvarken varit i stånd at freda dem för Scepticismens anfall, eller at upfylla sina löften och de anspråk den gjort, at ej allenast sjelf äga en visshet öfver allt tvifvelsmål, utan at tillika meddela yttersta grunderna til all sanning, i följe hvaraf hon äfven vore berättigad at öfverflyga både sinnenas och den tröga erfarenhetens och Mathematikens trånga gränsor. Hvad är då under allt detta för Philosophen at göra, om ej at undersöka naturen af denna verkliga eller inbillade nödvändighet? och hvad väg har han at välja, om icke den, at jämnföra dessa olika slag af kundskaper, uplösa hvart och et i sina beståndsdelar, och anmärka deras skillnader? Men också leder endast denna väg til Philosophien. En sådan undersökning kan likväl ej innehålla mera, än en grundläggning til Philosophien, och ej Philosophien sjelf. Kant, som ej kunde vara i okunnighet om det ändamål han sjelf föresatt sig, ville derföre icke, hvilket här noga måste märkas, gifva en Philosophi, och kunde ej straxt villja det. Han förklarar til och med uttryckeligen på ganska

Digitized by Google

många ställen, at detta icke var hans afsigt, at hans Criticism blott var en förberedelse til Philosophien, och han kallar den just derföre äfven en blott Propædevtik *). Hans afsigt var endast, at underkasta den menskliga kundskapsförmågan i hela sin vidd en granskning, för at upptäcka, huruvida den vore mägtig at tilvägabringa en Philosophi; och at således upfinna grunderna til all sanning, til det som högst af allt interesserar menniskan såsom förnuftig at veta, och til Rätt och Sedlighet. Han säger sig blott villja samla materialier til en philosophisk lärobyggnad, hvilken han lemnar åt andra at uppföra. Visserligen philosopherar han äfven, — ty hvad är detta annat, än philosophera? — men han uppehåller sig nästan endast vid Philosophiens första grundämnen.

Kants förnämsta och stora förtjenst, hvaraf alla de öfriga tyckas bero, är visserligen den, at han först af alla rätt fattat det högsta problemet för all mensklig kundskap och i och med det samma gifvit et bestämdt object åt Philosophien. Derigenom var han äfven i stånd at uppstiga til en punkt, hvarifrån han ej allenast kun-

*) De hithörande ställen äro i synnerhet *Crit. d. r. Vern. die Vorrede zur 2:n Aufl., die Einleitung VII.* och *die Methodenlehre.*

Digitized by Google

de öfverse den väg han vidare hade at följa, utan äfven riktigt döma om sina föregångares misstag och tillika göra redo för dem, eller uptäcka deras orsaker och vederlägga dem. Han hade uphöjt sig til et tydligt, om ej fullständigt, begrep och et bestämdt medvetande af det, hvars nödvändighet andre Philosopher blott oredigt känt. De följde i sina meditationer mera en för det inre sinnet sväfvande bild, hvilken de ej kunde fästa; huru skulle man af dem vänta uplösningen på en upgift, hvars innehåll de ej kände? Kant sjelf nödgades nästan at finna den, eller at göra sig et tydligare begrep om Philosophien, så snart han en gång föresatt sig at intränga i de äldre systemernas inre väsende och blotta de grunder, hvarpå de hvilade. Ty utom det, at detta begrep redan låg inveckladt i sjelfva den philosophiska Scepticismen, för den som ej redan af dess grundlighet afskräcktes at fatta den, tvangs han at formera sig det, så vida han ville undersöka vigten och kraften af de sceptiska bevisen. Häraf hela undersökningen om visshetens natur. Den angår kundskaper. Dessa äro föreställningar eller sattser om object. Hufvudfrågan förvandlar sig derföre naturligt til den om dessas *Objectivitet*. Men deri röjer sig hans snille, at, sedan han liksom på bottnen af Scepticismen, hvars

Digitized by Google

förfärliga djup ej förskräckte honom, funnit denna fråga, han ej, som tusende andre skulle gjort, lät den åter falla, at han följde dit den ledde honom, obekymrad, liksom alle som i vetenskaperna uträttat något stort, om de vidare följderna; hvarförutan de redan sjunkande vetenskaperna utan tvifvel under flera secler blott fortfarit på vägen til sit förfall. Hvar finner man deremot före honom, ibland så många försökta definitioner och beskrifningar på Philosophi, en enda, hvilken ej kan på något sätt och med skäl emotsägas, hvilken ej i sjelfva verket blifvit emotsagd, hvilken ej på tusende sätt efter hvars och ens infall eller biafsigter kan tydas, och ofta betyder allt, utom Philosophi? Om ock någonting obestämdt eller ofullständigt ännu skulle ligga i Kants begrep derom, så härrör äfven deraf en viss tvetydighet, som följer igenom hela hans system. Men det oaktadt är det dock honom man egenteligen har at tacka för all den grundlighet, som ännu ej öfvergifvit denna och til äfventyrs alla andra vetenskaper.

Hela undersökningen var således, enligt det föregående, riktad på de frågorna, om Erfarenheten, hvarunder kan begripas all naturens kännedom, om Mathematiken och om Metaphysiken,

så

Digitized by Google

så vida den sysselsätter sig med det öfversinnliga utom all både Mathematik och Erfarenhet, äro möjliga eller icke? Om man nu innefattar dessa tre frågor i en, så upkommer den allmänna: *Om verkeligen någon mensklig kundskap är möjlig?* tillika med den, hvilken såsom et vilkor för dess besvarande derifrån är oskilljaktig: *Huru och Hvarföre den i allmänhet är möjlig?*

Det är tydligt, at KANT ifrån denna höjd, der hans utsigt omfattade all vetenskap och kundskap, likväl ej kunde i sina närmaste undersökningar skillja *Philosophien*, som resonnerar öfver våra kundskaper och deras object i allmänhet, ifrån *dess Organon*, hvars föremål Philosophien är, och som åter resonnerar öfver den, ehuru han ganska väl kände och äfven bestämdt angifver denna skillnad; ty han måste först grundlägga bägge. Förståndets skicklighet at fatta objectivitet, men ej objectiviteten sjelf, ej heller vetenskapen om objectivitet, utgör *Criticismens* object. Dessa sednare ämnen kunna der blott medelbart vidröras, emedan denna skicklighet ej kan afhandlas utan afseende på dem. Den Critik, hvari dess uphofsman hade föresatt sig at underkasta hela kundskapsförmågan en ny undersökning, som icke mera stödde sig på en tom

Digitized by Google

hypothes, hörde så vida til Philosophiens Organon, som den angick Philosophiens natur, efter den också är et slags kundskap; och til Philosophien sjelf, så vida den måste innehålla et allmänt, ehuru ej fullständigt, svar på frågan om kundskapers möjlighet, och således öpna den väg Philosophien hade at följa. Men at han på detta sätt i utförandet af sit företag sammanblandade Philosophien med vetenskapen om den, var en ny, ehuru med hans föresatts oundviklig, orsak til den tvetydighet, hvaröfver man under namn af mörkhet och obegriplighet så länge klagat i hans skrifter. Hvart och et system, det må äfven vara börjadt ifrån de bästa grunder, kan ej vara öfverensstämmande med sig sjelft, och förtjenar således ej en gång namn af system, så länge det ej är fulländadt til sina mindsta delar. Det måste kunna af sig sjelft utvecklas och i sig sjelft återgå, och fullkomligen svara emot ideen om Totalitet, hvarförutan det, med all möjlig lärdoms-apparat såsom vetenskap, är et intet. Det är til sin natur et organiskt helt, der hvarje del, sjelf organisk, är för det hela detsamma, som det för hvarje del, såsom ändamål och medel tillika, och der de tilsammanstagna måste i oändlighet begränsa och understöda hvarandra. Kant var nödsakad at stadna midt i sy-

Digitized by Google

stemet, så vida han ej ville gå utom sin föresatts; och deraf måste den obestämdhet och tvetydighet hos honom förklaras, som i det följande ännu tydligare skall röja sig. Men genom hans djupa snille, hvars oförskräckta och skarpa blick hade följt HUME, som för första gången, ehuru ej med samma framgång, vidrört menskliga kundskapernas grundvalar, til första uphofvet af den metaphysiska Scepticismen; genom hans ståndaktiga arbetsamhet och kärlek för sanningen, voro likväl de philosophiska forskningarna så vida bragta, at det för något annat philosophiskt snille, som på egen hand, och utan at binda sig vid KANTS uttryck eller resultat, en gång företoge sig at upföra et nytt system, ej borde mera vara et omätligt arbete, at finna en sann Philosophi. Han förblifver derföre Philosophiens egentlige stiftare; han hade verkställt hvad han lofvat och verkeligen gifvit materialierna.

Den uplösning af Erfarenhetens möjlighet i allmänhet, hvilken KANT företagit sig, innehåller äfven uplösningen af *Objectivitet*, men likaledes blott i allmänhet. Objectiviteten förkunnar sig för oss genom et sken åtmindstone af *nödvändighet.* Kunde han blott finna någon nödvändighet i Erfarenheten, ej endast i känslan,

Digitized by Google

hvilken der liksom öfverdrages objecterna, så var äfven hans uplösning på hufvudfrågan funnen. Hvad är då Erfarenhet? — kundskaper. Men kundskap består af sattser. Men hvar och en satts eller omdöme består i en *sammanbindning af något gifvet Mångfaldigt* (predicat och subject). Sjelfva det mångfaldiga kan ej innehålla den sökta nödvändigheten; ty jag fordrar här omdömets nödvändighet såsom sådant. Men omdömets väsende består i sammanbindningen, och beror således af det *Begrep*, som tjenar til regel för sammanbindningen. Hvar och en förening eller sammanbindning åter är en *Handling* i förståndet; hvarföre äfven det begrep, som gifver regeln för all förening i en satts, ej är annat, än et begrep om denna handling. Men detta högsta begrep, alla omdömens regel, är sjelfva *Enheten*, som fordrar och uttrycker en handling i allmänhet, hvilken, såsom blott handling, måste hafva identitet med sig sjelf, och är ej annat än KANTS *apperceptionens* (medvetandets) *ursprungligt synthetiska Enhet.* Men denna Enhet yttrar sig på flera sätt; och de omedelbara modificationer eller riktningar af den motsvarande blotta handlingen i förståndet äro de, som efter hans terminologi heta *förståndets Functioner.* Gifves nu någon för sig sjelf säker eller på nog

fasta grunder stödd vetenskap, som innehåller och fullständigt uppräknar dessa functioner, så äger man på denna väg ej mera at söka: KANT trodde sig hafva funnit dem i Logiken. Så snart jag äger functionerna, äger jag ock begrepen derom, hvilka man äfven med KANT kan kalla *Categorier*. Genom dem verkställes all förening i omdömen, emedan de äro dess nödvändiga reglor, antingen de dervid infinna sig under formen af categorier, eller såsom blotta functioner.

Hvar ligger då denna nödvändighet i Erfarenheten? — Hvar, om icke i den ursprungliga handlingens och förståndets första functioners nödvändighet? — Här vele och kunne vi ej förebrå KANT, at han ej nog tydligt beskrifvit denna ursprungliga handling, ej lärt sina läsare at sjelfve eftergöra den eller at fästa och bringa den hos sig til et bestämdt medvetande, och ej en gång derifrån härledt functionerna, hvarvid det ej är nog at beropa sig på Logiken, hvars former och begrep utan dessa functioner äro utan all betydelse; ty hvad han gjorde var tilräckligt för hans ändamål, emedan han med dessa premisser var i stånd at afmäta hela fältet för menskliga kundskapsförmågan. Han kunde ej en gång känna behofvet af denna härledning; det var nog för honom at hafva utstakat

Digitized by Google

vägen och at ej hafva någon vederläggning at frukta. Men är derföre Objectiviteten tilräckligen förklarad eller på et tilfredsställande sätt härledd?

Visserligen innebegriper Objectivitet äfven Nödvändighet; men dertil fordras ännu något mera. De tre vinklarna i en triangel äro visserligen *nödvändigt* lika med två räta, om också aldrig någon triangel eller rät vinkel gåfves. Men denna nödvändighet är blott en *inre och ideell nödvändighet*. Den kan ej åstadkomma mycken svårighet i Philosophien, och den kan den strängaste tviflare så mycket lättare medgifva, som han just uphäfver all skillnad emellan object och föreställning. Men det allmänna menniskoförståndet yrkar en *yttre nödvändighet*, och smädar ouphörligen såsom onyttiga griller alla undersökningar derom, dem det dock förer anleder, i synnerhet då de gå ut på at förstöra den, utan at ens behöfva granska dem eller i dem inlåta sig. Denna sednare nödvändighet i våra kundskaper är derföre egenteligen den, som i Metaphysiken alltid förorsakat så mycket hufvudbry, och som ej heller behöfde dess åtgärd, om icke undersökningen derom vore i et nödvändigt sammanhang med allt som kan kallas uplysning eller angå menskligt värde, eller om icke svär-

Digitized by Google

meri, fanatism och immoralitet straxt skulle intaga den försummade Metaphysikens plats och förenade hämnas dess lidna förakt. Den yttre nödvändigheten måste, såsom utom oss, härröra af et *tvång*, och tillika af *tingen*, som föreställas, och heter derföre *Realitet*. Den inre nödvändigheten, hvilken man finner i hvar och en synthesis i förståndet, uphör ej derföre at vara nödvändighet, at den härrör af oss sjelfva; den är en förnuftsnödvändighet, hvilken härledes af vår inre frihet, och uttrycker blott de vilkor, hvarförutan den skulle vara stridig med sig sjelf. — Således, innan Realiteten är förklarad, gifves ingen Philosophi.

Äfven vi medgifve utan all svårighet, at all objectivitet, den må vara af hvad beskaffenhet som häldst, och om den är något, måste igenfinnas i förståndets ursprungliga handling. Men hvarifrån är då det förenade mångfaldiga? Skall det åter härledas af den synthetiska enheten? Men det härrör likväl af något object, som återigen ej är annat, än det til äfventyrs i enskillda fall olika modifierade begrepet om den ursprungliga handlingen i förståndet, som innehåller all nödvändighet, hvilken alltid hör til caracteren af object, såsom någonting fast och motsvarande vid våra i sig sjelfva föränderliga föreställnin-

Digitized by Google

gar. Men deraf upkommer blott en ideell nödvändighet, ej reell, som dock fordras. Det mångfaldiga, som KANT finner i känslan, — och hvar skulle han eljest finna det? — måste således äfven i sig sjelft blott vara förståndets handling; hvilket det dock tillika icke är, ty det är den emotsatt, och vårt förstånd handlar just derpå. Om man derföre medgifver KANT allt det föregående, och man kan ej annat; — så måste man väl äfven medgifva, at det ytterst är grundadt i denna urhandling och dess modificationer, ehuru man ännu ej kan förklara på hvad sätt; men derigenom stadnar jag straxt i en motsägelse. Likväl finnas inga skäl, som kullslå denna slutsatts. Jag äger således otvifvelaktigt en Idealism, men en ofullständig, grundlös och nästan dogmatisk Idealism, som ouphörligen löper i en cirkel. Ur Erfarenheten utvecklas de högsta rena begrepen, och hvaraf är Erfarenheten? — af dem (såsom genom dem möjlig); och de? — af Erfarenheten. Oaktadt all riktighet för öfrigt i slutföljderna, återstår dock förklaringen af det som skulle förklaras. Deraf är MAIMON's Scepticism, hvilken, efter alla philosophiska tviflares vana, anser det för orimligt, som blott icke är förklaradt, ehuru han i sjelfva verket endast med stränghet yrkar vidare förklaring. Här stadnar

Digitized by Google

deremot BECK; ty han förklarar icke allenast ej, utan i hans tanka utgör omöjligheten at förklara sjelfva förklaringen.

Antingen är då detta tvång, hvarigenom känslan skilljer sig ifrån handling, en blott inre ideell nödvändighet, ehuru det för mig, så snart jag verkeligen tänker, förekommer såsom en yttre; eller måste det i sjelfva verket härledas ifrån et absolut Ting eller Object. Det tredje gifves ej, så framt jag ej vill härleda det mångfaldiga ifrån förståndets rena begrep, och således ifrån Enheten sjelf; hvaraf orimligheten straxt faller i ögat. Ville jag antaga det förra, så vore Realitet ej annat, än et af sjelfva den inre handlingen upkommet tvång, men af en utsläcknad handling, eller en som ej mera vore det och redan liksom stelnat til *Product*, men som äfven derföre för mig ägde liflösheten af et object med dess blinda nödvändighet. Väljer jag åter det sednare, så har jag et absolut Ting, hvars omöjlighet likväl följer af KANT's grunder, efter hvilka all möjlighet måste ligga inom oss; och, hvad som är det hufvudsakligaste, jag skulle genom denna förutsättning ej en gång förklara något, emedan jag då blott förklarade genom en cirkel. Jag skulle förklara objectiviteten genom sjelfva objectiviteten, hvilken jag på sednare stället kal-

Digitized by Google

upfinnare til denna halfva Idealism, torde jag väl kunna förvara mig för Realismen, emedan jag äfven i det fallet måst bemägtiga mig dess principer, och emedan min Philosophi just är til genom dem; är jag åter blott Commentator, så är den redan til för mig genom dess upfinnare, och måste oundvikligt af mig så länge missförstås, til dess jag fattat en högre synpunkt, än upfinnaren sjelf. Han bemödade sig blott at undgå Dogmatismen; jag måste tillika se, at detta bemödande går ut på ren Idealism. — Allt detta har äfven inträffat. I de med största noggrannhet bestämda philosophiska termer, dem Kant nyttjar, ligger en i hans system outplånlig tvetydighet, blott derföre, at han ej är i stånd at fixera realiteten, hvarken vid de yttre tingen eller förståndets handling. Således återför t. ex., såsom Beck redan tydeligen vist, den ryktbara distinctionen emellan kundskaper och begrep *a priori* och *a posteriori*, hvarpå hela den critiska lärobyggnaden tyckes hvila, läsaren emot

---

Philosopherna blott en, som egenteligen förtjenar namnet af Realist, och det är Reinhold; han lägger ej en dogm til grund, utan et factum, nämligen af det som förekommer i medvetandet, hvilket är något reellt. I sina nyaste skrifter har han dock sjelf förkastat denna sin äldre Philosophi.

Digitized by Google

hans villja til Realismen; hvilket icke mindre gäller om de öfriga distinctionerna, emellan *Åskådning* och *Begrep; Synthetiska* och *Analytiska Sattser; Phenomen, Noumen* och absoluta Ting eller *Ting i och för sig sjelfva;* emellan *Sinnlighet, Förstånd* och *Förnuft;* jämte en mängd andra, i hvilka likväl, ehuru nödvändiga de flesta äro för Philosophen, ingen annan skillnad står at finna, än det olika sättet, at betrakta samma sak. Sjelfva ordet *Erfarenhet* är ej i alla Kant's uttryck fritt för obestämdhet; man ser ej alltid, hvilketdera det betyder, et visst slags kundskaper, eller et sätt at förvärfva dem. Hvilken ibland alla Kant's Commentatorer, ibland denna mängd af i visst afseende så lärda män, är ock ej Realist? Reinhold är det framför allt, oaktadt alla sina protestationer deremot, och de öfrige så kallade Kantianer, hvad äro de annat, än Commentatorer af Reinhold's interpretation af Kant? Blott Beck och Fichte kunna sägas förstå Kant. Men helt och hållet förstår Beck honom ej, och interpreterar honom derföre ej heller såsom han borde; emedan han stadnar vid en för låg punkt, och lemnar äfven af samma orsak Maimon ostörd i sin Scepticism. För at undgå dessa fel, hade fordrats et nogare bestämdt och framför allt fullständigare begrep om Philosophi, än

Digitized by Google

hans. Han tyckes ej en gång, at förtiga allt annat, misstänka, at något mera fordras til objectivitet, än nödvändighet och realitet. Fichte, som ändteligen utan vidare förbehåll bekänner sig til den transcendentella Idealismen och framlägger dess resultat i hela deras vidd, äger för många och stora förtjenster af Philosophien, för at lida något, om man äfven om honom skulle säga, at han icke, ehuru frågan här ej kan vara om det vigtigaste dervid, fullt förstått Kant; eller hvarföre förfäktar han med sådan ifver den sattsen, at hans Philosophi ej är annan, än den critiska? Det hör likväl ganska egenteligen til den sednare, och ligger i sjelfva ideen om Criticismen, at den är et ofulländadt system af Philosophien eller Idealismen, hvilken til äfventyrs Fichte's store föregångare aldrig fattat i hela sin vidd. Bevis derpå finner man i sjelfva de termer och det sätt at uttrycka sig, som han nyttjat, och hvartil ingen annan förklaring kan gifvas; och et ännu starkare torde ligga, icke deri, at han ej upfunnit den philosophiska constructionen, utan deri, at han nekat dess möjlighet. Annat vore, om man ville påstå, at Kant redan haft en grundad aning om Idealismen. Jacobi, Spinoza's namnkunnige Commentator, tyckes på egen hand och utan at först vara väckt af Kant

Digitized by Google

redan funnit, hvari den svåraste knuten i Philosophien verkeligen ligger, den han dock ej upplöser, utan sönderhugger; ty utan at derföre, som han synes villja, rädda den inre Friheten, förklarar han det reella i objecterna genom et underverk, genom en *Tro*, d. ä. förklarar icke.

Ur sjelfva begrepet om Objectivitet hafve vi således utvecklat, och åtmindstone angifvit, den andra fordringen dervid. Men återstår då ingen? Med blotta Realiteten är det visserligen icke uttömdt. Realiteten är ännu ej realitet, den är blott möjlighet, så länge den ej yttrar sig i *bestämda egenskaper*. Det vigtigaste och närmaste af de begrep, som deri ligga inneslutna, är dess *Existents*; egenskaperna måste vara til, d. ä. vara fullständigt bestämda. Vore de blott til en del eller i allmänhet bestämda, och således til en del obestämda, så ägde de blott en half existents, om detta uttryck kan nyttjas, eller, rättare, ingen. Men det som är fullkomligen bestämdt, är et *Individuum*. *Individualitet* är således det närmaste, som nu måste utredas i förklaringen af objectivitet. Huruvida någon annan hufvudfordring dervid ligger i detta begrep om existents, eller huruvida jag gjort tilräckligt redo för det verkliga objectets egenskaper genom denna existents och individualitet i allmänhet,

Digitized by Google

är en fråga, den vi ännu kunne och måste upskjuta.

Utan individualitet gifves således ingen realitet. Den frågan upkommer derföre, hvari denna individualitet består, eller under hvad vilkor realiteten kan anses bestämd til alla delar. Då i all objectivitet, ifrån den philosophiska synpunkten betraktad, ingen annan nödvändighet gifves, än den ideella, så måste individualiteten, som åtföljer den, sökas i naturen af förståndets ursprungliga handling och dess modificationer. Om jag redan känner, hvari denna handlings product består, eller, med andra ord, om jag vet huru den ideella nödvändigheten förvandlas til reell, så bör ej förklaringen af individualitet förorsaka mycken svårighet. På det man likväl måtte se, hvart denna fordran sluteligen leder, och för at i det följande kunna förfara med desto större säkerhet, måste vi tillägga något om de närmaste vilkoren för individualitet *).

Den

*) Vi kunne här ej utan orättvisa förbigå den stora Leibnitz, som utan tvifvel är den, hvilken, åtmindstone före den critiska perioden i Philosophien, lyckligast af alla förklarat denna vigtiga punkt, den Philosopherne eljest, nästan utan undantag, antingen alldeles pläga förbigå, eller ock, utan at gifva något

Digitized by Google

Den product, hvarom vi hittils talat, utgör, såsom sådan, det reella i våra föreställningar.

---

tilfredsställande ljus, blott i förbigående vidröra. Kant sjelf förbigick den, och hela hans lära om Tid och Rum sväfvar derföre liksom i luften, utan at hos honom vidare än tilfälligtvis sammanhänga med hans critiska eller förberedande Metaphysik. Hos Leibnitz åter behåller Philosophien öfverallt sin naturliga caracter af system: den är hos honom ej annat, än en ouphörlig organisering. Detta torde äfven vara skälet, hvarföre de nyare, i synnerhet Maimon, Fichte, Schelling, och äfven Kant, trott sig der finna sin egen Philosophi, som dock i sjelfva verket ej är af et så gammalt datum; man behöfver blott, för at öfvertyga sig härom, börja ifrån samma grundsattser, som Leibnitz. — Å andra sidan har ingen med den framgång och det sammanhang dragit fördel af nödvändigheten i objectet, som Spinoza. Fichte torde äfven hafva mera rätt, än han sjelf tror, då han anser sin Philosophi vara i så nära förvandtskap med Spinoza's. Dessa bägge nu mera föga studerade Philosophers system blifva alltid åtmindstone tvänne högst märkvärdiga phenomen af den outplånliga instinct, som drifver menniskan at philosophera, äfven då hon ännu ej kan göra sig et tydligt begrep om Philosophi. Denna instinct är ej annat, än bemödandet hos hvar och en Intelligents at, både utom och inom sig, uttrycka och realisera oändligheten; den är sjelfva hennes frihet.

Digitized by Google

Denna måste nu fullkomligen bestämmas. Bestämma är gifva nödvändiga gränsor eller inskränka. Skola gränsor gifvas, så måste äfven deras möjlighet vara gifven, d. ä. *det oändliga*. Men det oändliga måste sjelft vara en product, på det det ändliga, som alltid är en product, måste deri kunna begränsas, och således en *oändlig product;* hvilket ännu tyckes innehålla en motsägelse. Men denna oändliga product får ej sjelf vara något reellt (substants eller accidents); ty då vore den sjelf ändlig och tillika et individuum. Den måste derföre nödvändigt vara en *ren* product, och således svara emot en ren handling, men med inskränkning i allmänhet; af en oändlig handling upkommer ingen product. Jag antager handlingen såsom inskränkt, och all inskränkning är nödvändigt fullständig, d. ä. all gräns dermed gifven; men jag måste här abstrahera ifrån allt det fullt bestämda och reella i inskränkningen, och blott fästa min upmärksamhet dervid, at handlingen är inskränkt, utan at fråga huru den är det, ty blott i abstraction gifves inskränkning i allmänhet. Men en inskränkt handling är hämmad. Nu är den ursprungliga handlingen ren, och således oändlig; men den är äfven til sin natur hämmad, ty eljest vore den utan riktning och sjelf omöjlig.

Digitized by Google

Således är den oändligt hämmad, hvilket åter faller i motsägelse. Denna motsägelse söker själen *) häfva, och kallas under dess bemödande at förena sådana i all föreställning ursprungligen förekommande motsattser, *productif Inbildningskraft*. Men bemödandet at förena är en handling; hvaremot svarar dess föreställning eller product, som här är *Tiden*. Men Tiden är en oändlig och ren product, hvilket här söktes. Men den bestämning af realiteten, som härigenom är möjlig, — och annat än möjlighet söke vi ej, — innebär blott en gräns, liksom en del af en oändlig rät linea (ty Tiden kan blott mätas genom Rummet). Men realiteten måste fullständigt eller ifrån alla sidor bestämmas, och en gräns innesluter och bestämmer intet. Om den derföre skall inskränkas af flera, måste den hafva dem alla tillika med Tiden eller på en gång. Men nu sökes blotta möjligheten af denna fullständiga bestämning eller af all gräns på en gång, hvilken likväl, såsom blott möjlighet, måste vara

*) I vårt språk möter här en oöfvervinnerlig svårighet. *Själ* är et ord, som tillika innesluter begrepet substants. Men här får man likväl ej tänka något sådant. Latinet och Tyskan äro här rikare; de äga *Mens* och *Gemüth*. *Förstånd* vore här åter för inskränkt; det innefattar blott en del af våra inre förmögenheter.

Digitized by Google

obestämd. Denna motsägelse (med all gräns och dock obestämd) söker inbildningskraften åter förlika; hvilken handlings product är *Rummet*, som tillika är oändligt, emedan det är obestämdt och i och för sig sjelft obestämbart.

Men det som är bestämdt i Tid och Rum är fullkomligen bestämdt, och således et individuum; hvilket ganska klart röjer sig deri, at all abstraction, hvarigenom et allmänt begrep om något ting formeras, ej är annat, än platsens och en viss tidsdels afsöndring, hvilka det såsom individuum intager. Häraf kan man dessutom redan inse, at om man medgifver, at ideell och reell möjlighet måste med hvarannan inträffa i någon punkt, så är utan tvifvel hvarken något object möjligt, och ännu mindre verkligt, utan *så vida det i något förstånd föreställes*; eller någon fullständig förklaring af object, innan *föreställningen* är förklarad. Det var derföre ej en ringa förtjenst af Reinhold, at han först vände Philosophernas upmärksamhet på den sednare. Men detta ämne ligger, ännu åtmindstone, utom vårt ändamål. Då likväl vår afsigt för det närvarande är at vederlägga eller inskränka Kant's grundsattser, för at sjelfve finna en säker grund, måste vi äfven närmare betrakta hans lära om Tid och Rum.

Digitized by Google

Knapt i någon del af hans Philosophi, då man undantager hans Critik af Omdömeskraften, synes KANT så genialisk, som i denna. Man ser egenteligen icke, utan at sjelf höja sig öfver hans system, hvad väg han kunnat gå, för at komma til sin lära om Tidens och Rummets idealitet, eller huru den sammanhänger med hans öfriga Philosophi. Likväl, så snart man gör sig mödan at sjelf upsöka dessa grunder, finner man ej allenast, at allt sammanhänger, at han ofta sagt det egentligaste, som deröfver kan sägas, och at han på de flesta ställen ej behöfver mera, för at hafva fullkomligt rätt, än en inskränkning, som dock först är möjlig, sedan Criticismen gjort sin tjenst och åstadkommit en sann Philosophi. Sådana äro nästan alla hans skrifter, fulla af frön, af ännu ej utslagna telningar til en ny organisation. Han tyckes öfverallt vara förd af en viss ingifvelse, af en säker instinct för det rätta, som ej alltid behöfver taga råd af det långsamt öfverläggande förståndet, jämte en gåfva at göra sig til mästare af sina begrep och forma dem efter sina afsigter, utan at tyranniseras af dem; allt kännemärken på det äkta philosophiska snillet. Han är HUME och LEIBNITZ förenade. Gör man afseende på dessa egenskaper, så är KANT den förste ibland Philosopher-

Digitized by Google

na, om också efter honom likaså interessanta eller interessantare philosophiska skrifter skulle kunna upvisas.

På det sätt vi sökt oss väg til förklarande af Tid och Rum, följa de af KANT's betraktande af Erfarenheten och dess visshet. Genom blott analys deraf hafve vi kommit til dessa föreställningar. Vi funno i *Erfarenheten* först *Objectivitet*, hvari låg begrepet om *Nödvändighet;* i den, så vida den skulle vara objectiv, låg yttre Nödvändighet eller *Realitet;* i den åter fanns *Individualitet*, hvartil fordras *Tid* och *Rum*. Utan nödvändighet beror objectet blott af vårt godtycko, hvarigenom sjelfva begrepet *object* uphäfves; utan realitet skilljes det ej ifrån vår blotta föreställning: och utan individualitet är det ej til. Denna väg borde äfven KANT hafva gått, ty han hade ej annan säker väg at välja, än den analytiska, så länge Philosophien ej fanns såsom vetenskap. Men hans upmärksamhet var til äfventyrs för mycket fästad vid HUME och den förödelse Scepticismen åstadkommit ibland de philosophiska factionerna, för at ej förledas til en omväg. HUME hade förstört all visshet; således voro inga grundsattser mera at åberopa emot honom. KANT måste derföre i detalj angripa honom, samla så många slags visshet han

Digitized by Google

kunde, och genom analys af hvardera finna, at de måste gifvas och vara öfver allt tvifvelsmål, så framt ej *Föreställning* skulle med dem försvinna. Den nekar äfven Hume (om ej uttryckeligen, dock genom sammanhanget); men blott i resultatet af sin Scepticism, ej i beviset, ty der behöfver han Logiken; — och den tillika med förmågan deraf kunde således antagas. Men af all visshet, den han bestrider, gifver han vid ingen en så haltande förklaring på det sken deraf, hvilket åtmindstone ligger i vårt medvetande, som vid den mathematiska. Således kunde Kant lättast möta hans anfall der, hvilket han dock sällan direct gör, utan blott derigenom, at han söker en tilfredsställande förklaring för motsattsen, hvarigenom vederläggningen af sig sjelf följer. Dessutom var den mathematiska vissheten, såsom den högsta kända, et mått för all annan, för Erfarenhetens eller Naturvetenskapens och den öfversinnliga Metaphysikens visshet. Dem betraktar han sedan hvar för sig; och af dessa skäl tyckes han hafva börjat med förklaringen af Tid och Rum, utan at härleda dem, som han kunnat, af Erfarenheten, och närmast af Individualiteten.

För at med mera lätthet intränga i hans theori öfver detta ämne, låtom oss, efter hans eget exempel, först betrakta erfarenheten ifrån

Digitized by Google

en annan sida. Det som förekommer i Erfarenheten, äger verkeligen två; det är tilfälligt och nödvändigt tillika, men ifrån olika synpunkter. Kunde vi komma til fullkomlig bestämning af objecterna utan erfarenhet, kunde vi genom Philosophien, som ej får grunda sig på försök, gifva mera än möjligheten och förklaringen derpå, eller, rättare, kunde Philosophien sträcka sig til allt, så behöfde vi ingen erfarenhet (betraktad såsom et sätt at förvärfva kundskaper). Nu är den nödvändig, och vi få det speciella eller reella i våra kundskaper utan tvifvel genom rön, der naturen visar sig i tingen och deras egenskaper utan vidare åtgärd å vår sida, än at vi betrakte dem, eller genom försök, då vi tvinge den at visa sig; men det som gör, at de äro kundskaper, är förståndet, äfven i dess blott vanliga bruk, och det som gör dem til vetenskap och hvarandra bestämmande, sammanhängande kundskaper, är endast Philosophien i dess nedersta sattser. Mathematiken åter behöfver ej heller, hvilket ännu lättare af hvar och en medgifves, erfarenhet eller bevis genom induction, och är til och med omöjlig derigenom, emedan den äger en absolut visshet, som deraf ej kan fås; ty ingen induction gifver i och för sig sjelf visshet om mera, än högst hvad den omedelbart innefattar. Det som ej finnes genom erfarenheten

Digitized by Google

(induction), men dock äger sin tillämpning på erfarenhetskundskap och alltid nödvändigt gäller derom, måste finnas före erfarenhetskundskaperna, såsom et vilkor för dem, och således vara i förståndet. Men är all Mathematik a priori, så kan ej heller dess object vara af erfarenheten eller a posteriori, emedan dess kännedom då äfven vore det. Genom blott abstraction ifrån det erfarna upkommer det väl icke; ty derigenom at jag borrttager något kan ingenting upkomma, som ej i sammansättningen var til förut. Men Mathematikens object är Tid och Rum och deras bestämningar, hvilka således icke kunna härröra af erfarenheten eller känslor, — såsom Locke föregifver ifrån sin ophilosophiska synpunkt, hvilken ej är annan än det allmänna menniskoförståndets, ehuru han stundom ger sig anseende at gå derutom; — utan måste ligga såsom vilkor i kundskapsförmågan. Men då de ej upkomma genom abstraction, och således ej heller genom slutsattser, måste jag känna dem omedelbart, d. ä. *genom Åskådning* *). Tid och Rum

*) Vi antage här bemärkelsen af ordet *Åskådning*, jämte skillnaden emellan den och *Föreställning*, *Begrep*, *Idé*, m. m. såsom redan bekant genom det bruk alle som skrifvit i critiska Philosophien göra deraf, och genom Kant's egen förklaring (*Crit. d. r. Vern.* sidd. 376, 377). De skola dessutom äfven här i det följande nogare bestämmas. Några högst få andra oumgäng-

Digitized by Google

äro sjelfva blott åskådningar; ty då de endast härröra af kundskapsförmågan, så äro de utom föreställningen intet.

Efter at hafva angifvit hvad som egenteligen utgör den critiska Philosophiens väsende, och tillika försökt en annan härledning af Tid och Rum, torde vidare anmärkningar öfver KANTS lärosattser derom, eller öfver de öfriga grunder, hvarmed han söker befästa dem, vara öfverflödiga. Det närvarande är tilräckligt för vår afsigt. At han skulle neka möjligheten ej allenast af visshet (nämligen theoretisk), utan äfven af sannolikhet, i den delen af Metaphysiken, som man föregifvit innehålla kundskaper om det öfversinnliga eller om verkliga object utom erfarenheten, följer deraf, at han derpå grundar realiteten af förståndets begrep, at de äro vilkor för erfarenhetens möjlighet, och således utom erfarenheten ej kunna äga den. Men hans Critik af denna del af den äldre Philosophien tjenar oss ej i vår undersökning.

---

liga ord, som endast tilhöra vetenskapen, förekomma. Man lärer dock begynna inse, at ingen vetenskap är möjlig utan sina egna egentliga termer; och nu mera torde man ej stort behöfva frukta denna alla småhufvudens intolerants emot ord, emedan de ej äga annat än ord, som visade sig i början, då den critiska Philosophien först omtalades.

Digitized by Google

II.

På dessa grunder bygger KANT sit förkastande af den mathematiska methodens bruk i Philosophien. Til äfventyrs har det lyckats oss at ifrån en högre synpunkt, som tillika innefattar hans, ej allenast uptäcka hvar hans första misstag ligger, utan ock anledningen dertil; eller om något otvifvelaktigt sannt äfven finnes i de lärosattser, hvarpå han stöder detta förkastande, hafve vi dock sökt at närmare inskränka och bestämma dem. Men det gifves ock et annat sätt at vederlägga en författare; man kan ej allenast visa, at hans grundsattser på något sätt äro felaktiga, utan, då man äfven medgifver dem, at han ej är öfverensstämmande med sig sjelf. Detta skall gifva oss tilfälle at ännu nogare bestämma våra begrep; vi vele derföre här förena bägge.

Så länge KANT undersöker Mathematikens och Objectivitetens natur, kan man ej neka, at han är conseqvent i afseende på det ändamål han föresatt sig. Men så snart han i sin Methodlära öfvergår til de ämnen, som höra til hvad han kallar Philosophiens Organon, afviker han ej allenast ifrån det rätta, utan äfven ifrån sina egna grundsattser. Likväl är denna afvikelse ej uppenbar; snarare tyckes den höra til hans Philo-

Digitized by Google

sophi, eller åtminstone hans grundläggning til denna vetenskap; men då man fortfar at närmare bestämma de begrep han nyttjar, röjer den sig. Detta äger sin grund i hans egen method. Hade han ej betraktat Mathematiken och dess visshet, hvari han med rätta sökte et mönster för all annan visshet och en fast fot emot Scepticismen, skilld ifrån vissheten om objectivitet, så hade han utan tvifvel kommit til helt andra resultat. Han fann genom betraktande af denna vetenskap först *Åskådning*, och tillika *ren Åskådning*, nämligen Tid och Rum. Dessa innehöllo sjelfva et mångfaldigt. Nu kommer det mångfaldiga ej af *Förståndet*, som blott sammanbinder, utan af dess motsatts, som är *Sinnligheten*. Och då förståndet nödvändigt måste äga en egen verksamhet (*Spontaneitet*), ty förening kan aldrig äga rum utan en egen kraft som förenar, — så blef et passivt upfattande (*Receptivitet*) af det mångfaldiga och af intryck, som kunde sammanbindas, sinnlighetens caracter. At Mathematiken skall vara användbar på det empiriskt sinnliga, är lika nödvändigt, som at det *mångfaldiga i allmänhet*, hvarmed den sysselsätter sig, ej kan äga andra egenskaper och bestämningar, än de som finnas i hvart och et mångfaldigt *i synnerhet*, häldst det förra blott är det sed-

Digitized by Google

nares möjlighet. Men var Philosophien a priori, och hörde allt det mångfaldiga a priori til Mathematiken, så var för den förra ej annat öfrigt, än föreningen och dess modificationer, och den hörde således til förståndet. I förståndet finnas ej åskådningar, som äro omedelbara föreställningar om objecterna, utan blott förening, och således äfven endast begrep, hvilka först medelbart genom åskådningarna, och såsom förenande dem, blifva föreställningar om object. I Mathematiken, såsom en vetenskap om det sinnliga a priori, finnas visserligen äfven begrep; men för hvart och et kan den dock upvisa en motsvarande åskådning, då de blott innehålla inskränkningar af Tid och Rum; i hvilket fall dess visshet ej behöfver bero af begrepets verklighet, ty med åskådningen äger det sit object, och är sjelfva begrepet omöjligt, så upkommer det ej heller i åskådningen, d. ä. blir i denna vetenskap aldrig object. Frågas der i sjelfva verket icke efter objecternas realitet, så kan väl dess visshet och nödvändighet ej bestridas. Men Philosophiens medelbarhet betager henne denna förmån. Nu är all visshet antingen omedelbar, eller måste den börja ifrån något omedelbart visst; således — —. Håller hon sig vid blotta begrepen, sin enda tillhörighet, så äger hon ej mera, än Enheten (Lik-

Digitized by Google

artigheten utan det Likartade). Låt henne äfven förutsätta et obestämdt mångfaldigt i allmänhet, som genom Enheten sammanbindes, så äger hon endast object i allmänhet, d. ä. hon är äfven då i sjelfva verket utan object, och derigenom högst blott Logik. Länar hon åter sina object af sinnligheten, hvartil hon dock ej är berättigad, så äro de väl genom hennes begrep object; men som hon endast beror af begrep och är sjelf alldeles utan åskådning, måste hennes visshet bero af noggrannheten af analysen af det mångfaldiga hon uptagit, om hvilken noggrannhet hon åter ej kan förvissa sig, så vida detta mångfaldiga ej ligger inom kundskapsförmågan, i hvilken egenskap det tilhör Mathematiken, utan är henne gifvet genom intryck; ty det gifna mångfaldiga i objectet kan ej på en gång bringas til bestämdt medvetande eller begrep; och sedan det ock en gång blifvit begrep, men, såsom det först nödvändigt blifver, et ofullständigt och obestämdt, måste det ännu vidare analytiseras under samma svårigheter. — Men härigenom bestrides i sjelfva verket all Philosophi, lika uttryckeligen, som hos HUME. Hvilken kan dock neka riktigheten af denna slutföljd? Eller ligger alltsammans i tvetydigheten af orden *Åskådning* och *Begrep*, *Förstånd* och *Sinnlighet?* — Dess-

Digitized by Google

utom tyckes ej Kant vid denna undersökning hafva nog betänkt den omständigheten, at utan omedelbar visshet gifves alldeles ingen. Han medgifver Philosophien apodictisk visshet (sådan som utesluter möjligheten af tvifvelsmål), men nekar henne Mathematikens evidents, hvilket just är at neka henne omedelbar visshet. Vidare tyckes han här hafva glömt, at Philosophien ej sysselsätter sig med *objecterna*, utan med *objectiviteten*.

Han kallar Mathematiken en vetenskap *genom Construction af begrepen*, d. ä. genom deras framläggande eller bildning i åskådningen; hvilket väl ej vill säga annat, än at objecterna och begrepen der äro de samma, eller at objecterna skapas genom begrepen och begrepen i samma odelbara ögnablick genom objecterna. Deremot är Philosophien, enligt det föregående, en vetenskap genom blotta begrep, hvilken han derföre kallar *discursif*, utan all omedelbar kundskap. Likafullt följer af hela Kant's Philosophi nödvändigt, och han sjelf förklarar det så ofta och med så mycket eftertryck, at begrep, som ej äro annat, än medelbara föreställningar af object, alltid måste vara toma (*Entia Rationis*), et rent intet, utan sit medel eller utan någon omedelbar föreställning, hvarigenom de få object; och at begrepet blott uttrycker en förening, hvilken

Digitized by Google

förutsätter något som förenas, något mångfaldigt. Då detta mångfaldiga, såsom liggande i åskådningen, saknas i Philosophien, måste den ock vara tom och et intet. — Har då KANT sjelf ej philosopherat?

Eller äro då dessa begrep verkeligen så alldeles toma? Huru hafva de då någonsin kunnat upkomma? — Äfven på samma ställe, der KANT af de anförda skälen yrkar omöjligheten och orimligheten af den mathematiska methodens bruk i Philosophien, tillägger han, för at ännu mera bestyrka sin satts, at dessa begrep ej innehålla annat, än en *Synthesis* *). Således innehålla de dock något. Och denna synthesis, hvad är den annat, än en *Handling?* Huru kan en Handling komma i förståndet genom et begrep utan allt innehåll? — Hvart och et möjligt begrep, af hvad art som häldst, innesluter således nödvändigt en omedelbar föreställning d. ä. åskådning, ty annat innehåll för begrep gifves ej. Skall åter ordet *Åskådning* behållas för sinnlighetens omedelbara föreställningar, så måste antingen förstånd tillika vara sinnlighet, eller utan at vara det äga åskådning under något annat namn, eller, hvilket

*) Se flera ställen i den citerade *Crit. d. r. V.*, och i synnerhet sid. 747.

Digitized by Google

ket torde vara rättast, gifves ingen reell skillnad emellan förstånd och sinnlighet. Blott häraf tyckes man kunna sluta, at construction är för et philosophiskt begrep lika oumgänglig, som för et mathematiskt.

Det börjar redan blifva tydligt, hvad vi först misstänkte, at hela förvillelsen beror af en oriktig bestämning af begrepen *Åskådning* och *Begrep*, och at alltsammans måste rättas genom en riktigare och noggrannare. Låt åskådning, såsom KANT vill, vara en föreställning med omedelbart förhållande til sit object, så är dock allt hvad han kallar philosophiskt begrep a priori, så vida det ej i sin natur innebär en motsägelse, lika verkeligen et begrep med et innehåll, som om det hörde til dem han ensamma anser för construerade. Til och med det slags begrep, som han gifver namn af *Ideer*, upkomma genom en construction. Egenteligen är *Idé* et begrep, som i och för sig sjelft är utan realitet och således ej är något begrep; det är ej och kan ej blifva construeradt: i vidsträcktare bemärkelse är den ock et begrep, som blott *ännu* ej äger realitet. En egentlig idé vore således intet, eller ej ens et tänkbart; men så vida det likväl i et annat afseende är et begrep, så är sjelfva mit fruktlösa

Digitized by Google

bemödande at construera det, deri construeradt. Detta sker ock verkeligen genom Inbildningskraften, och ideerna äro så vida ej en gång et alster af Förnuftet, såsom KANT säger. Hvart och et philosophiskt begrep äger derföre nödvändigt sit object. Detta object är ej reellt; det är blott ideellt, och realiteten beror deraf: det är blott en handling, och ej en product; det sednare är begrepet sjelft. Ville man äfven bibehålla KANT's benämning och kalla de åskådningar, dem han erkänner för sådana, *sinnliga*, så kan åskådning af handling kallas *intellectuell;* dock så, at deraf ingen sönderstyckning af föreställningskraften upkommer; ty i och för sig sjelf är handlingens åskådning lika så sinnlig, som Rummets, kropparnas, färgernas, o. s. v., ehuru den in abstracto blott förekommer i Philosophien. Det förra slags åskådning skilljer sig derigenom ifrån det sednare, at dess (den sinnligas) object alltid är product af handling. Äfven handlingen öfvergår til product i samma ögnablick den åskådas, och skilljes ifrån det, som i första digniteten, för at så säga, är product, derigenom, at den alltid betraktas såsom det emotsatt. Då *ren* betyder det, som öfverallt är detsamma, i alla sina delar likartigt, utan främmande tilblandning, så måste den producten eller åskådningen vara ren,

Digitized by Google

hvari antingen blotta handlingen betraktas, eller som endast innehåller möjligheten af gränsor. Dess motsatts är *empirisk* åskådning, hvars object antingen är en fullkomligt bestämd handling, eller en fullkomligt bestämd product deraf.

För hvar och en läsare, som antingen ännu ej gjort sig redo för Criticismens innehåll och för sig uptäckt dess tendents, eller som i allmänhet ej är i stånd at i et philosophiskt system se annat, än dess termer och yttre klädnad, är KANT i den uppenbaraste motsägelse med oss. Et af hans hufvudsyftemål är just at göra ända på all föregifven intellectuell både åskådning och kundskap, såsom utom all kundskapsförmågas gränsor. Men hvad är egenteligen den intellectuella åskådningen för KANT? Den är *öfversinnlig*. Men nu är all åskådning för honom sinnlig, och således öfversinnlig åskådning en motsägelse. All realitet är hos honom i det sinnliga; om det öfversinnliga skall utgöra et ämne för verklig kundskap och ej vara en inbildningens dröm eller yrsel, så måste dess object vara reellt: d. ä. reellt och icke reellt på en gång. Hos oss är den intellectuella åskådningens object en handling, och således ideellt och grunden för realitet. På annat vilkor kan ej den intellectuella åskådningen (i vår bemärkelse) höra

Digitized by Google

til det öfversinnliga (i KANT's bemärkelse); än at åskådningen af Rum och Tid äfven räknas dit; i hvilket fall åter *ren* och *öfversinnlig* vore detsamma, och *sinnlig* sammanfölle med *empirisk*. Vi äre så mycket mera berättigade at antaga och använda detta slags åskådning, som KANT sjelf ej kan umbära den, utan grundar i hemlighet äfven sin Philosophi derpå. Han talar om den ursprungliga apperceptionen, hvilken är en ursprunglig handling i förståndet, och om dess särskilda functioner, såsom samma handling under vissa inskränkningar. Betraktad utom förbindelse med sit object, måste ock denna hans handling vara ren, i förening dermed empirisk.

Är begrepens construction det, som utgör det väsendtliga i den mathematiska methoden, hvilket det visserligen är, och beror constructionen endast af åskådningen och dess möjlighet; så följer väl utan all motsägelse, at denna method ej allenast är brukbar i Philosophien, utan at den är den enda riktiga och möjliga, så vida man vill at den skall vara en vetenskap. — Men til äfventyrs innesluter den bemärkelse KANT fäster vid ordet construction något, som väl passar på Mathematiken, men ej på Philosophien? — Kunne vi ej möta detta inkast, så är hela vederläggningen för vårt ändamål förlorad, och Philosophien måste upgifva

Digitized by Google

alla anspråk at i visshet täfla med Mathematiken, och til och med med någon af de öfriga vetenskaperna. KANT kunde hafva rätt, ehuru hans skäl vore otilräckliga och illa valda. Detta begrep måste derföre på det nogaste bestämmas, hvilket ock utgör vår hufvudafsigt; men här tillika så bestämmas, at det passar både på hans och vårt begrep om åskådning och gäller vid följderna af bägge.

Efter den allmännaste och vidsträcktaste bemärkelsen af Construction är den *en handling, hvarigenom et object med frihet tilvägabringas, som förut ej fanns*, d. ä. hvarigenom jag *sjelf gör* något. Jag framskaffar objectet med allt som dertil fordras, antingen genom *inskränkning* af et likartigt ämne, eller genom *sammansättning* af et gifvet mångfaldigt. I det sednare fallet måste det mångfaldiga redan vara construeradt och delarne hvar för sig förut sammansatte. Blott inskränkningen af det likartiga kan egenteligen och i sträng bemärkelse, hvari vi hädanefter skole nyttja detta ord, kallas construction, emedan den förutsättes i sammansättningen, som redan genom sina sammansatta delar skilljes derifrån, och i hvilkas första sammansättning jag ej känner mig fri. I mindre sträng bemärkelse kallar man äfven en sammansättning, hvarigenom t. ex. et Hus

Digitized by Google

upkommer, för construction, hvilken man i detta fall kunde kalla *empirisk*.

Men vid en construction måste objectet ej allenast *göras;* det måste *göras* af något. Den förutsätter en *materie*. Den måste bestämmas (inskränkas) til något, antingen den förut varit på et annat sätt och i något afseende bestämd, eller icke. I det sednare fallet är constructionen ursprunglig, i det förra härledd. En likartig eller ren *materie til construction* gifves ej utom rena åskådningen, den må vara intellectuell eller sinnlig. Det är således blott af den jag kan construera.

Construera et begrep är ej annat, än gifva det et object. Construction kan ej gifvas utan begrep; ty jag måste veta *hvad jag vill* göra, för at sjelf kunna göra det, ej blindt verka. Begrepet innehåller regeln, hvarefter jag gör et object. Men begrepet är äfvenså litet möjligt utan construction. Det är ej annat, än åskådning af en åskådning, eller dess egentliga object är en åskådning, hvarigenom det får et förhållande til det reella eller åtmindstone närmare bestämda objectet; det innehåller en reflexion, i andra digniteten, öfver en redan skedd reflexion. Men hvar och en åskådning förutsätter construction; construction och begrep förutsätta hvarannan och

Digitized by Google

äro således i växelverkan. Men hvar och en växelverkan, som ej sker eller betraktas i rummet, uttrycker blott enheten af et object, så vida det dock kan ses ifrån två sidor och ifrån hvardera förekomma under en annan form.

Blott i den rena åskådningen kan construeras. Men deraf upkommer intet reellt object; ty det måste vara fullkomligen bestämdt och derföre empiriskt. Således gifves genom construction blotta möjligheten til reellt object. Skall detta object blifva object för mig, så måste det ej ske genom hvad Realisten kallar *intryck:* et påstående, som tillika gör honom til Materialist; så vida han ej vill, antingen stadna i uppenbar motsägelse, eller, såsom Leibnitz, göra et system af blotta relationer utan något absolut, af negationer utan något positivt, hvilket är det toma intet. Det reella objectet måste upkomma genom en fulländad inskränkning. Den förutsätter det absoluta, hvilket til sin natur är oinskränkt. Föreningen af dessa hvarannan motsatta är en omöjlig och dock företagen handling, och således et *bemödande,* hvilket tilhör den productiva Inbildningskraften, som gifver föreställningen deraf. Då ej en gång detta bemödande längre är möjligt i den fortsatta inskränkningen af dess producter, är äfven vidare inskränkning

Digitized by Google

omöjlig och således fulländad. Producten af detta yttersta bemödande är en *Bild*. Det är tydligt, at hvar och en inskränkning förutsätter en föregående, ända til den högsta eller första, som är inskränkning i allmänhet af handling i allmänhet. Den föregående är således ända til bilden et vilkor eller en regel för den följande; den måste derföre vara en ren åskådning och tillika et begrep. Men i den rena åskådningen sker inskränkningen; således angår detta begrep medelbart det reella objectet. Så vida et begrep tjenar til regel, hvarefter inbildningskraften giffver en bild åt objectet, är det hvad Kant kallar *Schema* til et förståndsbegrep *). — Vi villje uplysa detta med et exempel. Den upritade triangeln upkommer genom den empiriska constructionen eller sammansättningen. Den äger sina sidor och vinklar bestämda, ej allenast til deras inbördes förhållanden, deras tilfälliga egenskaper, såsom färg m. m., utan äfven til storleken; men den är ej den, hvars egenskaper Geometern uptäcker och beviser, ty han beviser dem om alla trianglar, utan afseende på storleken el-

*) Äfven äga hans förnuftsbegrep sina Schemata. At visa, hvari de öfverensstämma eller skillja sig ifrån förståndsbegrepens, hör dock ej hit. Vi undersöke blott naturen af et Schema i allmänhet.

Digitized by Google

ler på några andra förhållanden, än dem som straxt uttryckeligen antogos och blott i allmänhet angåfvos; han beviser om sin construerade triangel, som ej är annat, än hans schema. — Detta schema förutsätter construction, emedan det måste äga sit object i den rena åskådningen; men det förutsättes äfven af constructionen, emedan det tillika är det begrepet, den allmänna föreställningen, hvarefter den sker: hvilket åter ej så kan förhålla sig, om ej constructionen och dess schema äro samma sak betraktad ifrån olika sidor.

Men Inbildningskraftens handling i allmänhet är ej annat, än et inskränkande i allmänhet, ehuru den äfven innehåller det inskränkta. Dess product är Tiden, hvilken tillika är åskådningen af samma handling. Tidens bestämningar äro således tilsammanstagna et allmänt schema, som utan undantag sträcker sig til alla object. — Hittils äre vi i fullkomlig öfverensstämmelse med Kant. Allt hvad vi gjort vid hans lärosatser består deri, at vi til äfventyrs närmare bestämt dem, och således blott interpreterat honom. Det är utan tvifvel, at Tiden gifver schema för allt hvad vi kalle product, utom hvad som är ren product utan alla bestämningar. Utan at gerad emotsäga honom, kunne vi äfven til-

Digitized by Google

lägga, at Rummets bestämningar äro schemata för sjelfva Tidens, så vida hvar och en föreställning, hvarigenom en vidare inskränkning blifver möjlig, bör få namn af et schema. Men kan Handling äfven construeras i Tiden?

Utan tvifvel, så snart Handlingen äfven blifver product, d. ä. accidents eller tilstånd. Men all inskränkt handling är det. Och likväl är Tiden sjelf ej annat än producten af en sådan handling! Följden blefve i bägge fallen möjlig utan sin grund. — Men Tiden är product af inskränkning af handling; således beror den närmast af inskränkningen, hvilken verkeligen är förr såsom grund. Så snart jag gifver, eller, rättare, ej skilljer ifrån, handlingen riktning och object, så snart den är inskränkt i sjelfva verket, måste den construeras i Tiden och der äga sit schema; men så länge den ännu ej är det, så länge frågan är om dess blotta inskränkning i allmänhet, kan den ej bestämmas deraf. Så länge sysselsätter jag mig med blotta möjligheten af construction, hvilken äfven måste construeras, om begrep derom skall kunna fås; och jag slutar min undersökning, som nu är philosophisk, ifrån en synpunkt med förklaringen af Tid och Rum, och ifrån en annan med förklaringen af detta *så och ej annorlunda* i deras reella bestämningar. Hvad

Digitized by Google

som här utgör det hufvudsakliga, är den skillnad man måste göra emellan inskränkning i sin högsta allmänhet, så långt som den innehåller blotta möjligheten af fullständig inskränkning, och sjelfva denna sednare inskränkning. Utom Philosophien måste jag betrakta hvar och en handling såsom en product och hörande til realiteten; men på den punkt, hvarifrån jag betraktar den i denna vetenskap, är den blott grunden til all realitet och til construction deraf, och blott det, hvaremot product svarar såsom följd. Philosophen betraktar eller construerar sjelf den construerande i sin construction, d. ä. *föreställningens subject.* Det ledande begrepet för honom dervid är möjligheten af inskränkt handling eller föreställning i dess flera modificationer, hvarigenom subject och object sammanbindas, och hvarigenom sluteligen objectiviteten kan utredas, med hvilken all philosophisk undersökning nödvändigt sammanhänger; ty genom den är först subjectet bestämdt. All construction utom Philosophien fordrar ej annat schema, än det som redan ligger i möjligheten af bestämd product; i Philosophien måste möjligheten eller tänkbarheten af handling såsom endast handling tjena dertil. Hvarföre skulle eljest verkliga quanta, såsom Object och Subject

Digitized by Google

m. m., finnas i Philosophien, utan at der såsom sådana construeras? Utom den här updragna gränsen ligga alla öfriga vetenskaper; men sambandet emellan Philosophien och dem ligger i sambandet emellan det ideella (handlingen i philosophisk bemärkelse) och reella, hvilket är detsamma som emellan grund och följd. Det reella tilsammanstaget eller Naturen kan ej åter förklaras af det reella. Hvar och en vetenskap förutsätter et bestämdt begrep om sit object i allmänhet, d. ä. dess möjlighet, hvilket derföre måste sökas utom eller öfver den i en annan vetenskap, och sluteligen i en vetenskap, som bestämmer object i allmänhet. Af allt ophilosophiskt och osammanhängande i hvardagsbegrep eller stadgade lärosattser vore det det högst ophilosophiska, at *förnedra Philosophien til Naturvetenskap;* äfvensom det borde blifva det mest misslyckade af alla försök i vetenskaperna, at der villja införa en *construction för inre sinnet,* hvarigenom den skulle förvandlas til en högst ofullkomlig *Psychologi.*

Låtom oss återvända til Kant. Han fordrar af constructionen, at den skall framlägga begrepet i åskådningen. Deraf följer vidare, hvad han äfven säger, at begrepet genom dess construction

Digitized by Google

tillika blifver en *definition* på dess object; hvilket ej vill säga annat, än at jag af de delar, som begrepet innehåller, kan göra sjelfva objectet. Men definitionen måste äfven rättfärdigas genom objectet, hvilket efter den kan göras; d. ä. construction och begrep skola bägge vara de enda vilkoren för hvarandras möjlighet. Allt detta beror ytterst på den omständigheten, at objectet utom åskådningen icke gifves, och til sin inre natur ej är annat, än den begränsade åskådningen. Detta är äfven gällande för Philosophien. Handling är ej en gång möjlig utan åskådning deraf; den är eljest blott en fortsatt död verksamhet, först gifven af någon handling. Vi hafve redan sett, at Kant ej äger rättighet at bestrida åskådningen af förståndets ursprungliga handling, hvilken han sjelf med dess modificationer och begrepen derom angifver. Den måste ock kunna construeras, om den ej allenast är ren, hvilket äfven Kant i sjelfva verket fordrar, utan ock inskränkt eller inskränkbar, emedan construction ej är annat, än et inskränkande. At all constructions yttersta möjlighet äfven kan och måste härledas i Philosophien, gör den ej der omöjlig; ty den construerande i den vanliga constructionen (utom Philosophien) construerar ej denna möjlighet, utan den som *åskå-*

Digitized by Google

dar denna construction. Bägge constructionerna äro skillda acter, som ej uphäfva hvarannan.

I och med detsamma, som KANT nekar möjligheten af de philosophiska begrepens construction, bestrider han dervid äfven möjligheten och brukbarheten af *Definitioner*, *Axiom* och *Demonstrationer*; hvilka dock gifva Mathematiken all dess visshet. Detta förutsätter, at dessa saker i sjelfva verket äro antingen sätt at construera eller omedelbara följder af construction. Skulle det vara möjligt, at han här funnit de egentliga och starkaste skälen emot all philosophisk construction? Hvad som är utan tvifvel är, at en undersökning om deras natur måste förbreda et nytt ljus öfver den vetenskapliga methoden i allmänhet, hvilken vi villje införa i Philosophien, och hvilken derifrån måste öfvergå til alla de vetenskaper, som ännu ej äga den. Efter hvad vi redan sökt bevisa, är det mera i denna afsigt, än derföre, at vi ännu tro oss behöfva frukta något för de Kantiska bevisen, som vi föresatt oss at utreda dessa ämnen.

Definition är i sjelfva verket ej annat, än en construction. Antingen är en viss satts ingen definition, d. ä. en förklaring, som innehåller *alla sit objects bestämningar och endast dem*, eller måste objectet först derigenom blifva

Digitized by Google

möjligt, hvilket gifver tilkänna, at en construction derigenom blifvit gjord. Den innehåller en beskrifning på en construction, hvilken jag med dess tilhjelp på en gång både begriper och verkställer. I sjelfva verket äro ej heller i Mathematiken andra definitioner tilräckeligen bestämda, än de som endast beskrifva en construction. Så snart jag lemnar min handling at construera ur sigte, eller så snart jag underlåter at derpå förnämligast fästa min upmärksamhet, och söker inrätta dem efter Logikens vanliga reglor, med angifvande af slägtet och det som gör begrepet til en art under detta slägte, är jag i Mathematiken i fara för samma svårigheter och misstag, som de Kant endast finner i Philosophien; ingen analys kan någonsin öfvertyga mig om dess egen riktighet och fullständighet, eller angifva de kännemärkens inbördes förhållanden, som den upräknar, hvilket dock fordras til dess precision, eller hvarförutan et och samma kännemärke, såsom redan innebegripet i et annat, flera gånger förekommer, och alltsammans stadnar i oreda. På samma sätt äro ej heller bestämda och riktiga definitioner i Philosophien möjliga, om de ej beskrifva begrepens upkomst och formerande, som är at visa sjelfva deras construction. De Philosophiska definitionerna äro blott så vida under-

Digitized by Google

kastade mera svårighet och tillika otydlighet, än de mathematiska, som de förutsätta en construction, hvilken fordrar mera inbildningskraft och tillika at man redan innehafver den högsta synpunkten för alla kundskaper, hvartil man ej utan eget bemödande och odling upstiger. Denna svårighet och otydlighet gäller derföre endast för dem, som, i brist af inre sjelfständighet, eller hindrade af en genom denna brist försvagad organ för tanken, ej kunna uphöja sig til Philosophi. Alla öfriga svårigheter träffa Mathematiken lika med Philosophien. För hvad Philosopherne hittils uträttat til sanningens uptäckande hafva de ej at tacka någon logisk analys, utan endast den construction af sina begrep de ovetande gjort. Och hvad vill jag äfven utveckla ur blotta begrepen, om de ej innefatta, eller åtmindstone tilkännagifva, en redan gjord construction, om de, såsom Kant säger, ej äro annat, än toma former? Huru äro då hans *Expositioner* *) ens möjliga?

Axiom äro, enligt Kant, *synthetiska sattser af omedelbar visshet.* Utan omedelbar visshet gifves ock hvarken någon kundskap, eller system af kundskaper. Af analytiska sattser äro blott de iden-

*) *Crit. d. r. V.* sid. 757.

Digitized by Google

identiska omedelbart vissa; alla de öfriga äga sin visshet blott i stöd af en föregående synthesis; de kunna äfven ifrån en annan sida betraktas såsom synthetiska. Af de synthetiska äga endast de omedelbar visshet, som uttrycka de högsta vilkoren för en construction. Så snart dessa sattser nyttjas så, — och eljest är deras bruk öfverflödigt, — at man genom dem erinrar om omöjligheten at annorlunda construera, äro de axiomer. De kunna för öfrigt äfven anses såsom analytiska: t. ex. *det hela är större, än någon dess del.* Innefattar jag här redan i subjectet: *Det hela,* dess förhållande til delen i afseende på *storleken,* så är sattsen analytisk. Är åter det Hela i sit förhållande til Delen blott i et förhållande af grund til följd, så är den synthetisk. Men såsom analytisk tjenar den ej til axiom; deraf kan ingenting bevisas, ty synthesen i subjectet måste sjelf visas äga grund: det hela och delen, betraktade i förening i tid och rum, förutsätta der en föregången synthesis af dem. Såsom blott satts tjenar axiomet til intet; dess nytta och nödvändighet vid bevis härrör endast deraf, at det innehåller en erinran om det enda möjliga sättet at construera, eller, rättare, axiomerna tjena at tvinga til construction och föra mig tilbaka til den,

Digitized by Google

så snart jag genom blotta begrep börjat irra mig. Det är ock derföre de ej användas förr, än beviset blifver indirect. Vill jag nyttja dem i directa bevis, måste jag först förvandla dem i allmänna sattser, då de ej mera äro omedelbara, och således i och för sig sjelfva ingenting bevisande, utan fordra nu sjelfva bevis. Der finner man äfven grunden til deras missbruk hos *Wolfianerna*, i hvilkas skrifter axiomerna ofta äro mera obestämda, än de sattser de villja hafva härledt derifrån. Men detta missbruk hindrar ej Philosophien at äfven äga axiomer, hvilka den ej kan umbära, om den verkeligen äger en construction. Et sådant axiom uttrycker den sattsen: *en föreställning har nödvändigt sit object.* De gifvas ej allenast i Philosophien, utan i sjelfva Mathematiken, til vida större mängd, än de man formeligen i vissa sattser och under namn af axiom plägar angifva. De äro i sig sjelfva blotta nödvändigheten i tankeförmågan, hvilken nödvändighet först blir et axiom, då jag uttryckeligen beropar mig derpå; utan den skulle jag ej kunna tänka, och utan beropande derpå ej bevisa.

Det vigtigaste i hela denna undersökning är *Demonstrationen*, på hvilken i allmänhet all möjlighet af system och vetenskap hvilar. Demonstrationen är äfven det som utgör de hittils så

Digitized by Google

kallade exacta, d. ä. de rena mathematiska, vetenskapernas högmod, och blott i afseende på den äro axiomer och definitioner af någon vigt. Här fordras derföre en undersökning, om något annat verkligt bevisningssätt för vetenskaperna gifves, än hvad man kallar demonstration, och derföre äfven, hvad *Bevis* är, och hvad bevisningssätt tilkommer Philosophien.

Bevis är et *subsumerande* af en föreställning under en annan *genom medelbegrep*. Fordras dertil blott et medelbegrep, så kallas det et *förnuftsslut;* men det kan äfven bestå af flera sådana. Bevisets kraft beror således på subsumtionens riktighet. Derom åter kan jag, så vida den ej sjelf omedelbart inses, ej förvissa mig utan genom en högre subsumtion, til dess jag kommer til en sådan, om hvars riktighet jag äger omedelbar visshet. Empirisk åskådning kan dock ej gifva den; ty då jag, för at bevisa, subsumerar under en föreställning, måste den vara i en nödvändig förbindelse utan allt undantag med dem, som derunder subsumeras. Är det möjligt, eller blott tänkbart, at denna förbindelse äfven kunde icke äga rum, så kan deraf intet ovilkorligt bindande bevis upkomma. Men genom empirisk åskådning kan aldrig et sådant stringent bevis fås; ty förbindelsen af tvänne föreställnin-

Digitized by Google

gar är der blott tilfällig, och för mig är den blott gällande genom exempel eller induction, hvars egen gilltighet til och med fordrar en högre grund. Således måste förbindelsen vara grundad i ren åskådning, så vida et egentligt bevis med apodictisk, för alla och i alla fall gällande, visshet, ej blott sannolikhet, skall äga rum. I ren åskådning gäller det, som en gång är gilltigt för et object, äfven för alla af samma slag; *ty der äro lika objecter äfven desamma*, då de deremot i den empiriska åskådningen äro reella, fullkomligt bestämda i Tid och Rum, och derföre äfven åtskillda, ehuru lika. I följe deraf äro de föreställningar, som i det förra slags åskådning en gång äro i förbindelse med hvarandra, alltid i förbindelse utan möjliga undantag. Men der upkommer ock objectet genom construction, är blott ideellt, och således af min egen tilverkning. Det beror af en inre nödvändighet, til hvars botten jag alltid kan hinna. Bevis derom äro derföre *apodictiska*, och genom denna egenskap *demonstrationer*. I constructionen är en beständig fortgång ifrån inskränkning i allmänhet ned til fullkomlig bestämning eller existents. At demonstrera en satts är derföre ej annat, än återgå til en redan gjord och erkänd construction och ifrån den nedgå genom och til-

Digitized by Google

lika verkställa alla mellanliggande constructioner til den som uttryckes i subjectet af sattsen, som skall demonstreras. Erkännes derföre en ren åskådning för Philosophien, så måste ock demonstrationens brukbarhet och gilltighet der erkännas. Vidare, jag äger ingen gilltig demonstration, innan jag kan börja den ifrån en i sig sjelf omedelbart viss subsumtion eller satts. Den åter finner jag ej, innan jag gått tilbaka och verkställt den högsta af all construction, som innehåller all annan, och som af denna satts måste uttryckas. Den ligger, såsom af detta innehåll, nödvändigt inom Philosophien (hvartil vi här äfven räkne dess Organon). Således är ej den mathematiska demonstrationen möjlig, utan at åtmindstone i hemlighet förutsätta den philosophiska; och utan at den sednare uttryckeligen sammanbinder Mathematiken med Philosophien, är ingen Mathematicus i stånd at bevisa, at vissheten i hans vetenskap är mera, än blott subjectiv.

Deremot betraktar Logiken alla bevis såsom beroende blott af begrep, såsom et blott subsumerande af begrep under begrep, utan at bekymra sig om deras upkomst eller halt. I sjelfva verket måste hon ock göra det, så vida hon blott sysselsätter sig med den yttre formen af förståndets och förnuftets handlingssätt. Vi kunne

Digitized by Google

ej tänka utan språk, hvarigenom våra flesta föreställningar förvandlas til begrep, som i sig sjelfva äro allmänna och kunna innefatta en oändlig mängd individuer. Derföre kan i et förnuftsslut ej mera än subjectet i slutsattsen, och i et längre bevis blott subjectet i nedersta slutsattsen eller den sattsen, som skall bevisas, vara et individuum och således innehålla en empirisk åskådning; och ej en gång äger den nedersta sattsen i alla bevis et sådant subject. Således, då jag endast ser på formen, går all bevisning för sig blott genom begrep, utan at jag dervid behöfver fråga efter någon deras construction, hvilken angår deras innehåll. I följe deraf är kedjan af sattser i hvart och et bevis efter Logiken oändlig, och ingen kan anses för den högsta. Logiken fordrar, at jag skall fortfara at söka högre begrep til nya öfversattser, utan at stadna, innan jag funnit en, som är viss; men den gifver mig hvarken kännemärken på denna visshet eller medel at finna den. Men på det sättet är äfven allt bevis efter blott logiska föreskrifter omöjligt. Tillägger man derföre ej Philosophien et annat bevisningssätt, än detta, så är den visserligen *ej* annat, än et grillfängeri. Der gifves då intet bevis, ingen visshet, ej en gång kundskap, blott ord utan mening; ty dess

Digitized by Google

bevis måste antingen vara demonstrationer eller alldeles inga, emedan den ej kan hämta dem ifrån erfarenheten, hvars möjlighet den skall ådagalägga. Men detsamma gäller äfven om Mathematiken, så snart man ville företaga sig, hvilket visserligen låter sig göra, at förvandla den til blotta begrep. Logiken måste derföre antingen förutsätta, at dessa begrep redan äga et innehåll, som utom den är rättfärdigadt, eller ock sjelf upgifva alla anspråk på gilltighet. I sjelfva verket är et begrep ej annat, än en föreställning om en construction, såsom antingen redan gjord eller möjlig; det innehåller sjelfva handlingen fixerad såsom blott product; det är en reflexion äfven öfver reflexion. Häraf är lätt at inse, både oskilljaktigheten af construction och begrep, och oumbärligheten af det sednare för allt tänkande, hvilket ej består i annat, än reflexion öfver reflexion.

Sin visshet och naturen af vetenskap vann Mathematiken först derigenom, at den blef ideell. I nödvändigt sammanhang med dess idealitet är äfven dess *Evidents.* Vore Mathematiken sysselsatt med et reellt object; huru skulle dess satser och bevis kunna ej allenast vara allmänna, utan huru skulle de tillika kunna til sin allmänhet *bero af åskådningen,* i hvilken omständighet

Digitized by Google

evidentsen består? Vid reella objecter är en åskådning, som sträckte sig til dem alla, rent af omöjlig. I rena åskådningen har jag sett alla ideella objecter, som äro hvarandra lika, så snart jag sett et. Men det som här gäller om en vetenskap, som sysselsätter sig med rena åskådningar, gäller om alla sådana. Den mathematiska evidentsen kommer för ingen del deraf, at jag kan i vissa ämnen derför få en empirisk åskådning af objectet eller at jag med ögat ser figuren; ty den upritade figuren kan ej en gång svara emot mit begrep, — eller hvar finner jag någonsin en ritad linea utan bredd och tjocklek? et verkeligen gifvet plan utan soliditet? en fullkomligt rät linea, en fullkomlig cirkel? Om ock detta allt stode at finna, så beviser jag dock i sjelfva verket icke om denna gifna figuren, utan om alla lika construerade figurer af hvad storlek som häldst; och den som ännu ej fattat denna idealitet och allmänhet, har, oaktadt det trägnaste bemödande, ej förstått et ord af all Mathematik. Det företräde äger Geometrien framför Philosophien, at den genom den upritade figuren kan fästa inbildningskraften i dess fria handling, hvilket understöd Philosophen i sina meditationer saknar. Hans inbildningskraft förblifver alltid fri, och således i visst afseende äfven alltid tilfällig, och

Digitized by Google

derföre underkastad misstag. Det beror mera af honom och hans ihärdighet, om och huru länge och oafbrutet han uppehåller sig vid sit object, i hvars construction han för öfrigt och i et annat afseende ej är mera fri, än Geometern. Så vida äro bägge frie, at de äga hvar sit object, ej gifvet genom intryck, utan skapadt af inbildningskraften, blott med den skillnaden, at den förre måste genom frihet i hela sit väsende hafva höjt sig öfver alla slags existerande och möjliga kundskaper til deras yttersta grund, då den sednare ej behöfver vara det vidare, än i sin närvarande handling at tänka. Geometern äger dessutom i den upritade figuren ej allenast en bild, som qvarhåller och leder hans upmärksamhet, utan tillika et tecken, som fäster hans handling, hvilken i sig sjelf är flytande, hvarigenom han straxt kan uptäcka felen i sin slutföljd. Philosophen åter äger ofta ej annat kännemärke, at han misstagit sig, än den motsägelse han finner i sit resultat, eller oupplösligheten af hans upgift på den väg han valt. Men denna Geometriens förmån mindskas redan i en annan gren af Mathematiken til en ganska betydlig del genom bruket af den *symboliska*, eller i denna vetenskap *arithmetiska*, constructionen, emedan der ej mera finns någon bild för obje-

Digitized by Google

ctet, utan et blott tecken. Der betraktas ej mera, såsom i den *geometriska*, både storlekarna och deras förhållanden, utan deras blotta förhållanden, hvilka endast kunna construeras i Tiden, der ingen bild gifves. Samma förmån mindskas ännu mera i Algebra, som blott betraktar dessa förhållandens förhållanden, hvarigenom constructionen blifver hvad Kant kallar *caracteristisk*, såsom en art af den symboliska. I den arithmetiska tjenar mig åtmindstone mit exempel til en ledtråd. Skall jag fullkomligen öfvertyga mig om riktigheten af en algebraisk beräkning, hvartil fordras något som ännu starkare binder upmärksamheten vid hela min process, så måste jag eftergöra den i siffror, hvarigenom jag tillika är i stånd at underkasta den ét nytt prof genom analysen, om den varit synthetisk, eller genom synthesen, om den varit analytisk. Men denna fördel saknas derföre icke alldeles i Philosophien. De philosophiska termerna äro tecken, hvilka måste vara til bemärkelsen bestämda genom sina förhållanden, men de *fästa* sedan sjelfva dessa förhållanden. Redan Locke gjorde Philosopherna upmärksamma på denna omständighet. Den frihet och tilfällighet, som alltid infinner sig i den philosophiska contemplationen, kan, då dess construction är symbolisk,

Digitized by Google

ej til den grad utestängas, som i den geometriska; ej heller, så länge man ej bemägtigat sig hela Philosophien, underkastas et säkert prof. Men den äger deremot den förmån framför Mathematiken, at den blott innefattar några få hufvudupgifter, hvilkas antal kan bestämmas, nämligen så många, som de vetenskaper äro, hvilka kunna räknas dit: en theoretisk, en practisk, och en af bägge sammansatt; då Mathematiken i sina upgifter är oändlig, utan at de på samma sätt kunna bringas til et bestämdt antal hufvudupgifter. Betänker man dock, at alla öfriga vetenskaper, som angå reella objecter, och som derföre kunna innefattas under namn af *Naturvetenskap*, blott så vida äro vetenskaper, som de kunna betrakta dessa objecter såsom ideella, d. ä. så vida de innehålla en philosophisk åsigt af tingen och en philosophisk construction, och utgöra tillämpningar och fortsättningar af Philosophien, så är den i sina upgifter äfven oändlig.

En annan förmån, den man tillägger de rena mathematiska vetenskaperna, är *det hevristiska i methoden.* Den består ej allenast deri, at jag derigenom, at jag *beständigt kan göra redo för upkomsten af mina begrep*, i det jag följer denna method, tillika äger et bevis för riktigheten och rättmätigheten af det bruk jag af dem

Digitized by Google

gör, utan framför allt deri, at, då jag en gång känner *lagarna för deras generation*, hvilka utgöra sjelfva methoden, jag äfven vet vägen til uptäckter och nya begreps formerande. Endast genom denna method är ock en grundlig vederläggning möjlig; ty den består endast i et bestämdt angifvande af det ställe i systemet af mina kundskaper, hvari den första afvikelsen skedde, hvarigenom först uptäckes, at den var en afvikelse, och äfven möjligheten at återföra den förvillade til det rätta gifves, så vida han kan af skäl återföras. Men denna generation af begrepen är ej annat, än deras beständiga sammanhängande construction.

En annan och ifrån denna skilld method är den, som upkommit genom den *Lockiska* så kallade Philosophien, och som torde vara det enda, som i flera med rätta berömda Philosophers tanka gifvit den företräde framför alla andra försök til systems uprättande före Criticismen. Den består i begrepens bestämning genom deras *empiriska* generation. Man har med allt skäl förkastat det blott logiska förfarandet, som aldrig kan gifva en grundlig insigt, och som i sjelfva verket, då det ensamt följes, ej är annat, än en lek med ord. Efter Locke äro alla våra begrep antingen enkla eller sammansatta, och härleda sig

Digitized by Google

alla ifrån intryck på sinnena. De sednare äro de, som kunna definieras, och all definition är ej annat, än en analys. Alla begrep, som tilhörde eller ledde sit ursprung ifrån det inre sinnet, utgjorde de philosophiska. Hvad annat kan bestämma denna sammansättning för det inre sinnet och deri hålla begrepen tilsammans, än den *afsigt*, hvari de äro sammansatta? At visa, huru de genom sådana afsigter upkommit, utgjorde derföre den sanna philosophiska methoden, hvilken af dess första upfinnare, Condillac, kallas *Analys*. Efter honom har denna method först blifvit fullkomnad af en man, som blott behöfde lefva på et annat ställe, för at allmänt räknas ibland de sällsynta menniskor, som göra sit tidehvarfs och sit lands ära. Enligt hans förbättring måste afsigterna betraktas, såsom de äro, som olika för tidehvarf och folkslag, och äfven för enskillda, under olika omständigheter. I samma mån derföre, som jag genom en regel kan fästa afsigternas variation, derigenom at jag betraktar den såsom oafbrutna framsteg til något oföränderligt mål, i samma mån är jag i stånd at dervid med noggrannhet angifva den beständiga hufvudafsigten, hvarigenom det oföränderliga i begrepet upkommer, hvarigenom det kan och måste bestämmas, och hvaraf det äger sin

sanning. För at sätta förståndet och all menskig förmåga i rörelse, och för at kunna se dessa afsigter upkomma och bildas under mina ögon, fordras blott de ursprungliga behofven. Alla afsigter kunna uplösas i dessa behof och uttrycka blott nya och beständigt mera sammansatta förhållanden i afseende på dem; och om samma behofs verklighet kan och måste hvar och en genom sit eget medvetande öfvertyga sig. Häraf blef Menniskans Historia af så mycken vigt i Philosophien. Men också blef Philosophien å andra sidan mer eller mindre förvandlad til Historia. Det oföränderliga och vissa i begrepen och lärosattserna berodde, om man äfven *efter erfarenheten* medgåfve de ursprungliga behofvens oföränderlighet åtmindstone i deras tendents, af målets oföränderlighet, hvilket här aldrig kunde fastställas eller bevisas utan genom en cirkel. Ehuru denna method alldeles icke bör räknas til dem, som blifvit onyttiga genom en ny ställning, som det menskliga förståndet tagit, ehuru på denna väg vigtiga uptäckter i Psychologien blifvit gjorda och ännu kunna göras, och ehuru man genom den först var i stånd at gifva et verkligt innehåll åt de begrep man ansett för philosophiska och i sjelfva verket nogare bestämma dem, än förut skett; leder den

Digitized by Google

likväl ej til Philosophi, som förklarar, och ej blott antager, hvad som förekommer i erfarenheten och medvetandet. Den philosophiska methoden fordrar derföre en annan härledning af begrepen; en generation ur sjelfva förståndets natur, såsom blott förstånd; och hvad som til dessa begreps formerande sätter det i verksamhet, är ej något behof, utan et rent moraliskt interesse.

Då Philosophien hittils saknat denna enda riktiga method genom construction, har den derigenom til och med saknat et bestämdt object. Detta röjer sig aldratydligast deri, at man ej en gång varit i stånd at säga hvad Philosophi är; och den har i sjelfva verket ej varit annat, än en blind tendents. Utan all construction har den ej varit, ty den förutan gifvas ej en gång begrep, och man behöfver blott veta sig tänka något, för at verkeligen construera; man har häri liknat dem, som i all sin lifstid talat prosa, utan at sjelfve tro det; — men man har ej uttryckeligen företagit den, och derföre alltid saknat *bestämda* begrep. Ju ordentligare och regelmässigare man dervid går til väga: ju mera ljus, ju säkrare förfarande i Philosophien. Utan tvifvel var det lättare at finna denna method i Mathematiken, ty sjelfva räkningen, hvilken hvar och en, som blott är i besittning af språk och tecken för sina begrep, och

Digitized by Google

således af verkliga begrep, kan och måste efter en viss ordning verkställa, är sjelf en mathematisk construction. Den geometriska constructionen företogs ej lika nödvändigt; men vägen låg likväl öpen dertil, ty all storlek måste construeras i Tiden genom räkning, och således äfven storlek i Rum och dess förhållanden. Man ägde redan et exempel i grannskapet, som man straxt nyttjade; och genom uprepade samma iakttagelser vid mätningar fann man allmänna reglor för rymders förhållanden, och råkade derigenom oförmärkt på den sanna geometriska methoden. Philosophiens construction kan aldrig blifva en construction i tid eller rum, ty genom Philosophien construeras sjelfva Tiden och Rummet. Här kan derföre aldrig vara fråga om den mathematiska methodens införande i den, sådan som den viser sig i de mathematiska vetenskaperna, hvilket visserligen vore en sällsam orimlighet; och de som gjort detta försök (Lambert och Plouqvet), äro straffade med mera glömska, än deras skarpsinnighet förtjenar; — utan här sökes blott det, som caracteriserar den mathematiska methoden, såsom ledande til apodictisk visshet, i hvilket afseende den måste vara densamma med all vetenskaplig method. Vår afsigt är at uphöja Phi-

losophien

Digitized by Google

losophien til värdigheten af vetenskap, som är at gifva den en vetenskaplig method, hvilken kan vara philosophisk eller mathematisk, efter de olika ämnen, hvarpå den användes. At i Philosophien finna den, måste naturligtvis gå långsammare och vara förbundet med större svårigheter. Til Mathematikens upfinning och odling fordras ej annat interesse, än behofvets, och sjelfva erfarenheten och lättheten at in abstracto tänka förhållanden i tid och rum leda den snart til dess vetenskapliga behandling; men för Philosophien känner menniskan intet interesse, innan hon ingått i det sidsta och vigtigaste steget til odling, och ej allenast börjat i känslan finna, utan äfven med någon viss grad af tydlighet inse naturen af, et moraliskt interesse. Ju dunklare denna känsla är, ju otydligare begrep om Philosophi, och ju svagare sträfvande at finna den. Den är dessutom ej så nära förbunden med betraktandet af det verkliga, ej så lätt tillämpad, som Mathematiken. Philosophen måste, för at vara det, hafva höjt sig öfver det verkliga. Då han föregifver sig kunna veta, måste han äfven sträfva efter visshet; men innan han upnått den punkt han bör innehafva, äger han inga andra medel at närma sig dit, än nya för-

Digitized by Google

sök och hypotheser. Lyckas han at uttöma dessa försök och inse deras otilräcklighet, och ledes han genom Scepticismen til det transcendentella och tillika idealistiska, d. ä. egenteligen philosophiska, betraktandet af hvad som förekommer i hans kundskaper och medvetande, så återstår blott det steget, at han med en fast blick på hvad han har at göra vänder ännu en gång sin upmärksamhet på den visshets natur han söker, och den philosophiska methoden är funnen. Idealismen hänför all verklighet til handling; hvad är det i sjelfva verket annat, så snart jag tydligt fattar och använder denna idé, och beständigt fortfar i öfverensstämmelse dermed, än at företaga en ordentlig construction i handlingen?

Om deras namn och förfarande, som först, ehuru utan tvifvel vid dessa första försöken ofullkomligt, företogo den geometriska constructionen och förvandlade Geometrien til vetenskap ifrån en blott mätkonst, vore i minnet förvarade, skulle man utan tvifvel finna deras förtjenst af Mathematiken vara densamma, som Kant's och Fichte's af Philosophien. Men den förre vill ej erkänna, at han construerar; den sednare construerar med vida större noggrannhet, och fäster den idealistiska synpunkten, hvilket Kant

Digitized by Google

ej kunde göra, men utan at dock uttryckeligen eller *efter en regel* verkställa constructionen. Men en *Vetenskap* är ej annat, än en *efter en regel fortsatt construction*, och endast derigenom skilljer den sig i allmänhet ifrån all *Empiri*, och ifrån det blott sunda menniskoförståndets slutföljder och handlingssätt. Detta steg återstår derföre ännu för Philosophien. Det är visserligen oundvikligt, at ju mera Idealismen utarbetas och af nya upväxande svårigheter tvingas närmare til fullkomlighet, ju mera skall den äfven nalkas denna construction efter en regel och sluteligen äfven hinna den. Men om den äfven af egen kraft dit framtränger, skall den dock ej förr vinna Mathematikens fasthet, än den äger en säker vetenskap om denna method. Philosophien innehåller af allt tänkande i vetenskaper den mesta frihet; den är derföre lika så mycket konst, som vetenskap. Men ingen konst utan theori äger varaktighet. Det gifves til äfventyrs en mängd skickliga Mathematici, som ännu ej veta, at de ej göra annat, än construera; en viss känsla säger dem, at de dock göra rätt, och de veta egenteligen blott, at de efter en viss method, för hvilken de ej kunna göra redo, hittils lyckats: och i sjelfva verket behöfva de mindre en reflexion deröfver, då ideali-

Digitized by Google

teten af Tid och Rum är så lätt fattad och åtmindstone i tysthet förutsatt, så snart man i dem betraktar förhållanden. Men Philosophien är en reflexion öfver all annan reflexion. Dess synpunkt är til sin natur för mycket sväfvande, för at ej lätt förloras och förblandas med den vanliga reflexionens. Den innesluter äfven reflexion öfver vissheten och pålitligheten af all reflexion. Men deri innebegripes äfven vissheten af dess egen reflexion. Läran derom åter föreställer hufvudsakligen sjelfva upstigandet til den philosophiska synpunkten. Philosophien är således ej til alla sina delar organiserad utan sin *Methodlära.* Utom allt detta är dess synpunkt blott så vida naturlig, som den förutsätter den högsta grad af tänkbar odling. Den utom denna odling naturliga synpunkten, hvarur verlden och tingen måste betraktas, är det allmänna menniskoförståndets. Emot missbruket af detta förstånd i en undersökning om dess grund, ej allenast hos andra, hvilke, i mån af deras mera falska eller blott mindre odling, emedan de känna sig i en lägre rang af varelser likväl under förbindelse at deröfver uphöja sig, med bitterhet alltid resa sig emot honom, utan äfven ofta hos sig sjelf, måste han genom en uttrycklig regel sätta sig fast. Men då tillika i detta

Digitized by Google

Philosophiens Organon måste ligga en regel för all vetenskaplig method, är ej heller för Mathematiken, eller någon vetenskap, at tänka på en enskilld Methodlära, innan den för Philosophien är bragt til stadga *).

Genom det dubbla afseende, hvari jag kan betrakta alla kundskapers förhållanden, så vida

*) Ännu är t. ex. i Mathematiken ingenting rätt afgjordt angående företrädet emellan de Gamlas geometriska construction och de nyares caracteristiska. Så mycket har man af erfarenheten, at den sednare inveckIar i nya svårigheter, dem de Gamle ej kände, och som ej förekomma i den geometriska. Deremot äger den caracteristiska företrädet i anseende til allmänheten i lärosattserna och resultaterna. Men man önskar bestämdt veta, *när* och *hvarföre* någon af dessa methoder bör få företrädet, och tillika hafva en gräns, hvaröfver någondera ej med säkerhet kan nyttjas. Det kan ej ske utan tilhjelp af en lära om construction i allmänhet och om skillnaden emellan den geometriska, symboliska och caracteristiska, i alla deras förhållanden. Blott detta beviser nödvändigheten äfven för Mathematiken, jämte Philosophien den enda vetenskap i sträng bemärkelse, som gifves, af en method för vetenskap i allmänhet, hvaraf den allmänna Methodlära, Mathematiken ännu saknar, först kan upkomma. Den vore af så mycket mera vigt, som Mathematikens framsteg nu mera egenteligen ej bestå i annat, än upfinnandet af methoder.

Digitized by Google

de skola innehålla visshet och kunna uphöjas til vetenskap, såsom å ena sidan hvilande på demonstration, och å andra sidan på deras generation af hvarandra, hvilken jag bör kunna upvisa, upkommer begrepet om en oafbruten, fullständig construction, eller *System.* En satts är ännu ej tilräckligt bevist, innan jag gått tilbaka til en omedelbart viss satts, hvilken ej kan uttrycka annat, än en ursprunglig construction, som ej beror af mig til sit innehåll, men til medvetande hvaraf jag måste uphöja mig med frihet, för at vinna full visshet. Det beror helt och hållet af mig, at företaga den eller icke, men ej at hindra den at finnas i alla mina kundskaper; i annat fall vore den ej ursprunglig. Hvar och en upgift, den jag vill uplösa och demonstrera, äger sin *grundconstruction*, och tillika blott *en*, hvars fortsättning utgör demonstrationen. Den måste på något sätt vara otvifvelaktig. Skulle den äga *flera* sådana grundconstructioner, så vore ej upgiften, eller det som borde bevisas, *en;* eller om den likafullt skulle utgöra blott en, så innehölle den nödvändigt en motsägelse, emedan i det ideella allt är bestämdt och lika och detsamma der inträffa med hvarandra. Nu äro alla theoretiska upgifter innefattade i den: *Huru är objectivitet, eller kundska-*

Digitized by Google

pers realitet, möjlig? Således gifves för all kundskap tilsammanstagen, och framför allt för Philosophien, blott en grundconstruction, hvilken tillika är den högsta eller *ursprunglig.* — Betraktar jag åter blotta nödvändigheten i en vetenskap at utveckla begrepens generation, så upkommer et helt annat resultat. Denna generation förutsätter, liksom demonstrationen, et oafbrutet sammanhang emellan begrepen, och derföre äfven en oafbruten construction. Men detta leder dock ej, såsom vid demonstrationen, til en ursprunglig construction; jag tvingas deremot at här ej anse den för ursprunglig, at äfven göra redo för dess upkomst, och således at i visst afseende först construera dess vilkor. Men åter, om någon visshet gifves, måste ock någon ursprunglig construction gifvas. Likafullt måste jag väl göra redo derför; och jag kommer ej ur denna cirkel på annat sätt, än derigenom at jag inser, at den ursprungliga constructionen måste alltid äga rum vid alla kundskaper, ehuru jag ej äger bestämdt medvetande deraf, och at således frågan om deras upkomst ej heller utan den kan göras; men at jag, för at bringa sjelfva deras visshet och sammanhang til mit medvetande, måste äfven bringa den ursprungliga constructionen til bestämdt medvetande: d. ä. jag måste betrak-

Digitized by Google

ta denna construction ifrån två olika synpunkter, såsom bestämmande all annan kundskap, men såsom sjelf tillika nödvändigt bestämd. Hvar och en kundskap i det allmänna menniskoförståndet är en rå massa, som i sjelfva verket innehåller ämnet til all kundskap, och utgör på en gång all construction, ehuru blott en del kommer til mit medvetande, just derföre, at allt hvad jag vet måste vara inskränkt. Den ursprungliga constructionen är deri med inbegripen, och gifves, såsom blott ursprunglig och utom all härledd construction, endast i min abstraction. Den måste derur utletas, och tillika bestämmas, emedan redogörelse för de begrep jag nyttjar oaflåteligen fordras. Hvilket factum som häldst i det allmänna medvetandet innehåller den; men til dess bestämmande såsom ursprunglig fordras et factum, som förekommer i allt medvetande. Förklaringen af hvart och et factum kan blifva en upgift. Hvar och en upgift äger til sin uplösning sin grundconstruction; och den bestämmes af sjelfva upgiften, emedan den måste vara sådan, at jag ej behöfver gå längre tilbaka, än til den, för at verkställa och finna uplösningen. Den förvandlas derigenom til et *Postulat*, hvarigenom tilkännagifves, at jag *fordrar denna* construction och ingenting vidare, ty allt det öfriga följer

Digitized by Google

deraf, för at finna hvad jag söker. Upgiften är således i detta afseende det första; men jag slutar äfven vid den, då uplösningen är fulländad. Allt som hör til mit ämne utgör derigenom för sig et fullständigt helt, et system, som inom sig är fullkomligen organiseradt och bestämdt til et sådant helt med uteslutande af allt främmande, ehuru det åter kan utgöra en del i et större system och der i denna egenskap vara bestämdt, och ehuru det inom sig kan bära flera mindre system. Alla våra kundskaper måste tilsammans utgöra *et* system, om de eljest skola kunna sägas *våra*, och detta system bragt til medvetande är Philosophien. I den ligga visserligen mindre system, hvart och et med sin organisation, hvilken såsom sådan äfven äger sit fullständiga och fasta sammanhang med andra deraf beroende system, som alla utgöra hvart för sig en vetenskap; ehuru de åter tilsammans i et helt betraktade blott höra til en större organisation. Hvar och en vetenskap äger derföre sit postulat, såsom Mathematiken i sin grundconstruction af *räta lineen*, Naturvetenskapen i sin af *Materien* *),

*) Nämligen af *Materien* i allmänhet, och ej af *kropp*. — Det är et ibland sällsamma och dock tämeligen naturliga phenomen, at de af de Lärda, som thy värr! icke philosophera, ofta förena sig med den alldeles

Digitized by Google

o. s. v. I Philosophien är ock den ursprungliga constructionen et postulat; och af dess bestämning genom Philosophiens allmänna och högsta upgift, och sedan användningen deraf ned tilbaka til upgiften, beror dess hopp at blifva vetenskap. Til dess det är upfylldt, är hon ej annat än en förberedelse; och man torde redan häraf utan svårighet äfven kunna inse, hvarföre Philosophien borde på en gång vara den sidsta af ve-

icke tänkande hopen, som betraktar menniskan såsom et tämbart djur, at skymfa Philosophien, och i detta sällskap gerna skulle förfölja dem, som alfvarsamt sysselsätta sig dermed, då likväl hvad de kalla sina vetenskaper äger antingen sin möjlighet eller hela sin existents ifrån Philosophien. Hvad beviser t. ex. mera nödvändigheten af philosophiska (d. ä. högre, än de, i den trånga krets de föreskrifvit sig, kunna förmoda) grunder för all naturkännedom, än det vacklande, eller, rättare, obegripliga begrepet om Materie, hvarifrån man ännu ej kunnat skillja *porer* och *tomt rum*, ehuru man härigenom hvarken är i stånd at göra sig af med *qvalitates occultæ* eller *mechanism* i Chemi och Medicin, fastän dessa vetenskaper just äga sin existents deraf, at de utesluta bägge. Man vacklar ouphörligen emellan dem; man vet ännu ej rätt, hvarken hvad man skall göra af *Brownianismen* eller *Antiphlogisticismen*; och hvad skall man göra af dem utan högre principer, eller hvartil tjena de, om ej at göra nödvändigheten af sådana principer känbar?

Digitized by Google

tenskaper, som allmänt erkändes under titeln deraf, den första, såsom yttersta grunden til de öfriga, den högst värderade af dess sanna vänner, och den mest föraktade och förföljda af dem, som naturen eller, snarare, upfostran förnekat organ at fatta den, och som blott med en naturlig förtrytsamhet hört talas om vidden och strängheten af dess anspråk, hvilka kunna ligga så många andra anspråk i vägen.

Men vår egen undersökning saknar ännu egenskapen af et fullständigt helt, så länge den blott visar möjligheten och nödvändigheten i allmänhet af en philosophisk construction. Vi hafve dervid förutsatt, at Philosophien borde, och således äfven kunde, blifva en vetenskap. Vi hafve ännu ingenting bestämdt sagt, så länge vi ej visat hvilken dess ursprungliga construction är och huru den kan blifva et postulat. Kunne vi ej svara emot denna fordran, så är hela vårt bevis ännu blott hypothetiskt; det kunde hända, at vid upvisandet af en sådan ursprunglig construction svårigheter infinna sig, hvilka göra allt bemödande at uphöja Philosophien til vetenskap fruktlöst.

Digitized by Google

III.

Hittils hafve vi måst inskränka oss inom betraktandet af Philosophien ifrån dess theoretiska sida; ty derifrån börjar all philosophisk undersökning, och denna del förutsättes af de öfriga. För det närvarande måste vi upstiga til dess första grund såsom et Postulat. Vi äge utan tvifvel redan en upgift, hvaraf den i denna egenskap kan bestämmas: den, at finna de yttersta kundskapsgrunderna eller förklaringen af objectivitet. I sjelfva verket tyckes äfven denna upgift i alla tider på längre eller närmare afstånd sväfvat för deras ögon, som sysselsatt sig med hvad de ansett för Philosophi. Men första frågan dervid är dock: hvad interesserar oss denna undersökning? Til äfventyrs, säga Philosophiens hatare, — hvilke likväl just genom denna invändning gifva tilkänna, at Philosophien äfven för dem borde vara et behof, — til äfventyrs gifves intet starkare bevis, at menniskan är ämnad at bättre använda sin tid, än at speculera, egenteligen grubbla, öfver saker, som så tydeligen ligga utom dess krets, och som hvarken, tillägga de, göra henne bättre eller lyckligare, än äfven dessa ouphörliga försök, det ena sällsammare än det andra, af hvilka intet gif-

Digitized by Google

ver hopp om något annat, än et nytt försök, hvarigenom de föregående kullslås, och som åter innan korrt har at vänta samma öde. Hvar och en måste väl af naturen, utan allt konstladt bemödande at gå utom den, åtmindstone i menniskors gemensamma angelägenheter, fått den portion förnuft han är ämnad at utöfva. Men man afviker ej ifrån naturen ostraffadt. Är man derföre skyldig dessa utan ändamål sträfvande grubblare annan upmärksamhet, än det medlidande menskligheten bjuder? Och, — hör man äfven ofta med eftertryck bifogas af män af särdeles drift i caracter och göromål, och i synnerhet af ovanligt stark stämma, — då desse grubblare så ofta med sina spetsfundigheter sätta oss i förlägenhet, borde de ej förbjudas, vid strängaste straff, at gifva någon annan del af sina höglärda utsväfningar? Men som vi sjelfve stundom behöfve gifva vissa skäl til våra företag, hvilka likväl derföre just ej böra begripas, låtom oss en gång för alla fastställa och påbjuda et speculativt system, utom hvilket ingen finge tänka, och hvarvid det förblefve! — Vidare kan man fråga: är denna upgift för Philosophien nog allmän, och för sig sjelf och utan afseende på dess interesse nog bestämd, och hvilket är dess verkliga innehåll? Bestämd kan den väl icke vara,

Digitized by Google

så länge man kan sätta dess vigt eller likgilltighet för oss i tvifvelsmål; denna omständighet bevisar åtmindstone, at man ännu icke känner dess afsigt. Det är derföre redan blott i theoretiskt afseende nödvändigt at betrakta Philosophien ifrån en practisk synpunkt; jag måste kunna visa, hvarföre jag gör mig denna upgift; den måste bero af någon annan ännu vidsträcktare, hvilken jag ej kan förkasta eller nedtysta såsom onödig och öfverflödig, utan at i och med detsamma lemna allt anspråk på förnuft, på allt det värde i min natur, som dermed är förenadt, utan at til och med upoffra mit medvetande och mit eget Jag.

Förr eller sednare måste menniskoslägtet genom dess naturliga gång komma til den punkten, då det erkänner en *moralisk nödvändighet* och en deraf följande regel för sina handlingar. Menniskan måste först vara blott naturväsende, blott organisation, eller åtmindstone af förnuftet så föreställas, innan reflexion, klart medvetande och deraf följande känsla för sedlighet, eller samvete, hos henne infinna sig; men hon måste upstiga dit. Denna känsla innebär ej annat, än medvetandet af hennes egen sjelfständighet och oberoende af naturen, så vida hon blott skall kunna tänka och säga *Jag;* och derjämte

Digitized by Google

en förmåga, som på intet sätt hör til naturen, utan sträfvar deremot, at uprätthålla denna sjelfständighet i sina handlingar, d. ä. Frihet.

Eller, til äfventyrs tydligare: i samvetet ligger en öfvertygelse, at vi måste göra det, som är rätt och kan vinna dess bifall, ovilkorligt, utan afseende på de fördelar vi kunde vinna genom et annat upförande, eller på de hinder och äfven oundvikliga faror, som dervid skulle möta oss, så framt vi ej villje blifva föremål för vår egen afsky. Visserligen förblandas ofta den tilfredsställelse, äfven som den känsla af förnedring, som blott härrör af samvetet, af det allmänna menniskoförståndet med lycksalighet och olycksalighet, ehuru det moraliska hos oss ej annorlunda dermed är förbundet, än at all både lycksalighet och olycksalighet hos oss vore omöjlig, om det vore borrta; ty genom samma egenskaper, hvarigenom vi äre mägtige af sedlighet, äre vi det äfven af lycksalighet och olycksalighet. Lycksalighet och fullkomlig sedlighet äro, betraktade såsom tilstånd hos oss och såsom ämnen för vårt eftersträfvande, blott olika åsigter af samma sak. De äro oskilljaktiga hos subjectet, ehuru ingendera är först grund til den andra. Lycksalighet och sedlighet äga det gemensamt, at de förutsätta och yttra sig i en full-

Digitized by Google

komlig öfverensstämmelse hos subjectet med sig sjelft; äfven som immoralitet och olycksalighet upkomma af dess tvedrägt med sig sjelft. Likväl anse vi en del och det egentliga af vår både lycksalighet och olycksalighet, sedan vi afdragit hvad som deri kan anses för en verkan af samvetets bifall eller fördömande, såsom beroende af objecterna utom oss. Denna öfvertygelse bestrider ej heller Philosophen, och kan ej göra det, ehuru han söker bringa den i öfverensstämmelse med vår öfriga öfvertygelse. För vårt ändamål är det nog, at det blott sunda menniskoförståndet nödvändigt äger den. I följe deraf innebära de reella objecterna et tvång för oss och en verkan på våra handlingar, genom deras verkan på lycksalighet. Samvetet bjuder at öfvervinna detta tvång, det må kosta hvad det vill, och det gifver ej en gång sit bifall til handlingar, som, ehuru öfverensstämmande med dess föreskrifter, äro gjorda i någon annan sinnesförfattning, än den, at vi äfven följt dessa föreskrifter, om vi ock derigenom kastat oss i den största olycka, om denna olycka aldrig skulle uphöra, om vi derigenom förstört vår egen varelse; ty enligt dess fordran är det bättre at icke vara til, än at lefva med elakt samvete. Men möj-

ligheten,

Digitized by Google

ligheten, som detta förutsätter, är ej annat, än inre *Frihet*, verksamhet utan och öfver allt yttre tvång. Äge vi ej den, så äge vi ej heller *förbindelse.* Utan förbindelse och känsla deraf är ej heller *medvetande* möjligt. Af medvetandet är samvete, pligt, förbindelse, en nödvändig följd. En menniska, som både i sin öfvertygelse och sit handlingssätt afklädt sig sedlighet och samvete, vore ej mera menniska. Frihet och, hvilket är detsamma, öfvertygelsen at vi äge den är outplånlig.

Men öfvertygelsen om objecternas verklighet utom oss är lika outplånlig, och til och med et vilkor för vår frihet. Betraktar jag mig i moraliskt afseende, så är åtmindstone min föresatts alltid fri och verkställbar, så vida jag handlar, och så vida den bör vara det. Om den ock misslyckas til sit yttre object, så äger den dock tillräcklig framgång såsom handling; ty blott handlingen var åsyftad. Betraktar jag mig ifrån den physiska sidan, såsom tillika sjelf et naturväsende, hvilket jag äfven måste göra, så är jag blott et alster af objecterna; min egen moraliska natur, som innehåller öfvertygelsen om frihet, är blott et phenomen, et bländsken, och alldeles intet annat. Mina föreställningar äro accidents til de-

Digitized by Google

ras substrat, mit Jag, och de äro grunden til andra accidentser, mina handlingar, hvilka åter verka föreställningar; och sjelfva medvetandet är blott et phenomen, en af omständigheterna väckt tanke. Således är jag icke i någon punkt fri; min verksamhet är blott en död mechanism, länt, öfverflyttad, påtrugad af tingen.

Således är jag på denna punkt ej mera ense med mig sjelf; mit eget medvetande, som dock ej kan nekas, är åtmindstone til, och likafullt är det det icke, ty dess väsende är identitet. Antingen är jag då sjelf för mig den högsta af alla orimligheter, eller måste jag våga en undersökning; jag måste stillatigande förutsätta et missförstånd, som blott kan häfvas genom högre begrep. Denna förutsättning ligger ock mer eller mindre tydligt, men nödvändigt, i hvars och ens medvetande. Jag drifves til undersökning, äfven emot min villja, ty såsom naturväsende flyr jag tanken och bemödandet; i synnerhet bemödandet at försätta mig i frihet, då jag såsom blott naturväsende uphör. För at företaga denna undersökning, måste jag slita mig lös ifrån objecterna och redan vara fri, och tillika blir jag genom den i sjelfva verket fri. Ifrån den börjar all sann odling, ty odling är ej annat, än bildning til frihet. Väl träffar man detta oak-

Digitized by Google

tadt menniskor af mycken bildning, som aldrig anställt denna undersökning, för hvilka den blott är den mest omfattande och högsta af dårskaper. Men all bildning är ej odling; den kan äfven med den högsta förfining vara en blott missbildning, och förenad med den lättsinnighet, som sjelf är sit största straff. Det är derföre ej et bevis emot nödvändigheten af denna undersökning, at menniskor gifvas, som med all klokhet och skicklighet, allt det yttre af förnuftighet, aldrig börja den.

Den högsta upgiften för Philosophien är derföre den: *at bringa mig til enighet med mig sjelf.* Den kan jag, sedan den är gifven, ej lemna ouplöst, utan at förneka mig sjelf. Ej heller lemnar menniskoslägtet, såsom et helt betraktadt, den ouplöst; emedan det i sin gång är fritt och framskrider i en oafbruten odling til frihet. För menskligheten i allmänhet är friheten natur. — Men den oenighet, hvari jag först fann mig, berodde på et tvång ifrån objecterna. Ägde jag ingen öfvertygelse om deras verklighet, så vore ock ingen oenighet. Ej heller kan jag undersöka mig sjelf utan afseende på objecterna; jag vore ej *Jag*, d. ä. ej skilld ifrån dem, om de ej vore. Sjelfva friheten gifver sig blott tilkänna såsom en motsatts emot naturnödvändigheten.

Digitized by Google

I följe deraf måste hela undersökningen riktas på objectiviteten. För at häfva det missförstånd jag dervid förutsätter, såsom grunden til oenigheten i mit väsende, måste jag först förklara den; hvilket är at bringa den under et högre begrep, som antingen icke är i motsägelse med frihet, eller alldeles kufvar den, då den förvandlas til et blindt öde och dess subject til et ting. At välja det sednare, til dess man blifvit öfvertygad om omöjligheten at derigenom komma til ändamålet, och at först på den vägen göra alla möjliga försök, är väl det naturligaste, då blotta ideen af det förra redan förutsätter en större utveckling af frihet.

Ifrån detta första steg är *undersökningen* blott *theoretisk;* sjelfva *upgiften* är både *theoretisk och practisk;* men *grunden,* hvarigenom jag tvingas at göra den, är blott *practisk.* Det första och det yttersta i Philosophien är således det practiska. Den är ingen död lära, utan verkan för vår varelse. — Vi kunne äfven, icke egenteligen til bevis, men för at göra insigten af allt detta så mycket tydligare, beropa oss på erfarenheten. Det första steget til odling hos alla nationer är *Superstition.* Genom det, som i den råa menniskans tanka är religion, knytas först samhällen, genom den tvingas först menniskor

Digitized by Google

at aflägga sin vildhet, och sjelfva ordet tyckes äfven först vara hämtadt ifrån denna verkan; den sammanbinder menniskor och gör dem sällskapslika. De nationer, som ännu ej äga någon, eller ej någon verksam och kufvande, superstition (såsom de flesta americanska horder), äro på en för låg punkt; odlingen är hos dem ännu ej egenteligen börjad, och deras enkla förhållanden tvinga dem sällan at göra skillnad emellan *rätt* och *styrka*. Superstitionen är Metaphysik i sin lägsta råhet. Ännu äga de flesta nationer ingen annan Philosophi. Der climatet disponerade til slafveri å ena sidan och å den andra til despotism, som, så vidt den kan organiseras, är et system emot all odling och moralitet, stadnade den der. Man försökte, alltid i hemlighet drifven af samvetet, at gå utom sig sjelf. Hvarföre skulle ej friheten, som blott yttrade sig i en svag känsla af sedlighet utan begrep och grundsattser, upoffras för tingen, af hvilka man kände sig starkare drifven? Superstitionen är ej annat, än en af sjelfva sedligheten, hvilken den dock förstör, mer eller mindre modifierad Fatalism. Så långt man kände naturen, förklarade man den af orsaker inom den; men en gång uphör denna förklaring, äfven hos de mest uplysta, och det är falskt, som man så ofta föregifvit, at naturens

Digitized by Google

kännedom genom en högre drifven Physik, en stor samling af rön, mindskar superstition. Högst vittnar den om en större utveckling af kundskapsförmågan, hvilken nödvändigt bereder och åtföljer odlingen. Men vidskepligheten ligger ej i förståndet, den hvilar i hjertat; den är ej utrotad, för det den tagit en ny form. Der den physiska förklaringen uphörde, hvad skulle man sätta i stället? — friheten? — Men då hade åtmindstone fordrats begrep derom, och man ägde ej mera, än en matt känsla. Man fyllde derföre tomheten med Lycka, Slump, eller *Öde*, under alla benämningar och former. Man antog til och med et öde för hvarje oförklaradt phenomen, och trodde sig alltid hafva ordenteligen löst det stora problem menniskan bär med sig til verlden derigenom, at man upskutit uplösningen. Hvad halp, at man *personifierade dessa öden*, at man bragte dem i et system af flera personer, som representerade dem, under et öfverhufvud, då man ej kunde gifva frihet åt dessa substrat för personlighet, utan blott vilda begär och njutningar och nycker, jämte et slags ojämnt utdelad magt öfver och til en viss grad emot naturen? Utan tvifvel förbättrades ingen ting dermed, at, sedan man efterhand tilräckeligen antropomorphoserat dem och sluteligen kun-

Digitized by Google

de anse dem som et slags menniskor, man åter satte et blindt oöfvervinnerligt öde öfver dem. Eller kom man längre, då man, såsom *Jonikerne* och *Eleatikerne*, förlade ödet i et *element*, eller, såsom ANAXAGORAS, åter parade ihop det med en person och *personifierade elementet?* At Grekernas borgerliga frihet, delning i en mängd små stater, jämte deraf upväxande inbördes stridigheter å ena sidan, och deras många föreningspunkter å den andra, genom språk, likhet i uppfostran och seder, och gemensamma utvärtes fiender, skulle kasta dem i beständigt nya och mera sammansatta förhållanden, af hvilka hvart och et skulle lära dem närmare känna naturen och nödvändigheten af samhällsbandet, och i och med det samma, under ouphörligen finare undersökningar om rätt och orätt, i stället för våldets försök, utveckla begrepet derom och om alla moraliska förhållanden, följer väl genom et ganska naturligt sammanhang. Också gafs aldrig någon, åtmindstone polytheistisk, nation med så mycken sinnesledighet, så litet kufvad af sina öfversinnliga begrep och i sjelfva verket så fri ifrån vidskeplighet, som Grekerne under det lätta oket af deras lekande mythologi. I synnerhet var den attiska friheten, der endast stora egenskaper kunde gifva en allmänt erkänd öf-

Digitized by Google

verlägsenhet, tillika med den förening med andra folkslag, som handeln gifver, gynnande för utvecklingen af allt slags mensklig förträfflighet. Ifrån Socrates, som kan anses för den personifierade sedligheten för sit tidehvarf, daterar sig ock egenteligen all Philosophi, såsom skilld åtmindstone å ena sidan ifrån en rå Naturlära och å den andra ifrån superstition. Han förstörde dock ej friheten, då han satte den utom sig hos et *moraliskt styrande Väsende*, som äfven nödvändigt var person. Ifrån den stunden var åtmindstone möjligt, äfven för den i hjertat vidskepligaste, at tala om superstition, såsom en förnedring för menniskan. Socrates, för at ej å nyo sätta denna frihet, den han en gång räddat, i fara, förkastade all vidare Metaphysik. Han hade ock funnit det enda sättet, hvarpå vi kunne söka friheten utom oss. Men at philosophera kunde han ej hindra. De berömdaste af hans omedelbara lärjungar kastade sig straxt i Metaphysiken; men då man ej vill betrakta de metaphysiska systemerna sedan hans tid såsom nödvändiga förberedelser til en bättre Philosophi, så har man genom dem i sjelfva verket, ända til Kant, i hvars skrifter man äfven finner äldre spår til en reform af den practiska, än den theoretiska Philosophien, ej kommit längre, än han.

Digitized by Google

Äfven de få privilegierade menniskor af en bättre natur, som efter honom förmått uphöja sig öfver vidskepligheten, hafva dock ej upstigit öfver hans synpunkt, men väl ofta förvillat den genom Metaphysik.

En *falsk Metaphysik* är ock det namn man kan gifva all Philosophi ända ifrån SOCRATES til KANT. Allt sedan något före Medeltidens början har den, så ofta den blifvit statens eller nationens Metaphysik och försedd med några bruk efter godtycko, kallats Religion eller Theologi *). På hvar och en ändring i Metaphysiken följde ofelbart, sedan den första theologiska lavan af anathem afsvalnat, til alla efter påbuden föreskrift rättrognas stora upbyggelse, en förändring i det, hvarför man usurperat namnet religion. Metaphysiken var, efter de bästa och begripligaste definitioner man gifvit derpå, läran om en sjelfständig substants utom mig, af hvilken jag

*) Författaren är öfvertygad, at den så kallade Reformationen var i grunden en *moralisk reformation*, ehuru den *äkta Protestantismen* ej alltid funnits, äfven der den blifvit formeligen antagen; och väntar sig derföre intet inkast ifrån denna sida, såsom sjelf verkeligen mera orthodox, än de, hvilka det kunde falla in at häremot göra inkast, i stöd af en orthodoxi, som icke vore moralisk.

Digitized by Google

med upoffrande af min frihet skulle bero, eller til hvilken jag skulle höra såsom til en substants utom mig sjelf. Man sökte i denna vetenskap uptäcka sina förhållanden til denna absoluta substants. Icke kunde den vara sjelfva tingen, sådana som de vi räkne til naturen; den var, såsom naturens grund, utom dem. Denna substants var endast sjelf reell, påstod man, och utgöt sig blott i de för oss reella tingen; blott den var til och Ting i och för sig sjelf. Glömde man, såsom man oftast gjorde, eller ville man ej vidkännas det sammanhang man sökte i förnuftskundskap under namn af Metaphysik, utan beqväma sig så mycket som möjligt efter det olärda menniskoförståndet; så kunde man äfven tala om flera absoluta substantser eller ting i och för sig sjelfva, hvilka utgjorde föremålet för denna föregifna vetenskap, emot hvilken man ofta med skäl uphöjt sig, ehuru de, som vanligen utöste försmädelser deremot, för ingen del voro berättigade dertil. Lättsinnighet är ej bättre, än falsk Philosophi.

Men detta förklaringssätt kan aldrig blifva tilfredsställande; det skulle eljest nödvändigt verka öfvertygelse. Det säkraste profvet af verklig öfvertygelse är, at jag handlar derefter och låter mina grundsattser öfvergå i allmänna lefver

Digitized by Google

net. Men Realismen försätter mig i en dröm; at derefter handla i denna verlden är omöjligt, emedan den uphäfver den verkliga allmänt gällande realiteten, och sätter i dess ställe en absolut, som är et inbildningsfoster och en motsägelse. Jag kan ej heller handla *af pligt*, emedan detta begrep der är orimligt. Hvarken BERKELEY's *dogmatiska Idealism*, som bestrider tingens verklighet i rummet och förvandlar materien och dess modificationer til blotta föreställningar, för at uphöja föreställande substantser til absoluta ting, eller ens den *metaphysiska Egoismen*, som förvandlar et enda *Jag* til absolut substants, kunna härifrån blifva undantag; ty hvad som i allmänhet gäller om absoluta ting, gäller äfven om dessa.

För at ändteligen i sin fulla dag visa Realismens otilräcklighet och orimlighet, låtom oss på et ställe sammanfatta alla de vigtigaste af de ouplösliga svårigheter den innehåller:

1) felar den emot sin hufvudafsigt, som är at förlika mig med mig sjelf, men ej at uphäfva mit väsende. Utan frihet gifves intet medvetande, intet *Jag*; ty just i detta medvetande skilljer jag mig ifrån object och undandrager mig all naturnödvändighet. Jag är deri ej blott object, jag är äfven den, som har föreställning

Digitized by Google

om objectet, som är i förhållande dermed och således det emotsatt. Ingen Philosophi kan vara sann och öfvergå i handling, som upoffrar frihet för realitet, och denna för et tomt ord. Frihet och realitet måste förenas. Äfven är det orimligt at välja en uplösning, som öfverändakastar min frihet, då sjelfva friheten är grunden til upgiften.

2) förklarar den ej hvad den skall förklara; den förklarar genom en cirkel. Tingen och realiteten skola förklara tingen och realiteten. Det absoluta tinget är en dröm; men den i allmänna lefvernet utom den toma speculationen gällande realiteten är och blir den enda verkliga, och borrttages den, så försvinner äfven dess förklaringsgrund.

3) stöder den sig på et begrep, hvilket, såsom redan Kant, åtmindstone indirect, beviser, i sig sjelft är orimligt och inom sig bär en uppenbar motsägelse. Hvad är en realitet, som ej är det för en *Intelligents*, för mig eller något Jag? Förgäfves skulle jag med den finaste abstractionsgåfva bjuda til at i trotts af min egen verklighet, som beror af den yttre jag ser och känner, tänka en absolut realitet. Då jag äfven som bäst tror mig hafva fattat detta motsägande begrep och afskurit all tanke på

Digitized by Google

mig sjelf eller et föreställande väsende, då jag afkläder tinget alla dess predicat och egenskaper, hvilka äro dess förhållanden til mig såsom föreställande och utom et föreställande väsende intet, och hvilka utgöra dess realitet; så kan jag ej tänka dess verklighet annorlunda, än såsom en möjlighet at åskådas, så snart en Intelligents tilkommer. Hvad är då denna möjlighet sjelf? Den är åtmindstone ej realitet. Är den åter en blott föreställning eller handling, så måste den väl endast ligga i Intelligentsen. Min inbildningskraft lägger således dit en tilsatts, hvarifrån likväl förnuftet redan abstraherat, för at ej stadna i det toma intet, då det utom sig söker et absolut. Jag borrttager mit eget Jag, och sätter mig dock derpå åter dit såsom åskådare, för at se huru det sedan skall se ut; ungefär med samma illusion, som då jag tror mig äga et positivt begrep om döden och ryser dervid, emedan jag inbillar mig se huru jag lider under et oerhördt tvång ifrån alla sidor. Denna inbildning härrör deraf, at, ehvad jag föreställer mig, är det dock alltid *jag*, som föreställer.

4) kan i Realismen aldrig något *Sammanhang* göras begripligt, hvarken emellan de absoluta tingen sjelfva, eller emellan dem och de phe-

Digitized by Google

nomen de skola förklara; hvilket åter är detsamma, som at säga, at sjelfva de absoluta tingen blott äro en chimere. Först måste medgifvas, at allt sammanhang för oss är i vår föreställning. Nu skall föreställningen derom vara objectiv, och ej blott subjectiv. Dertil åter fordras, enligt sjelfva hypothesen, et *absolut* tingens sammanhang, hvilket åter, för at komma til min föreställning, fordrar et annat absolut sammanhang, och detta ännu et annat i oändlighet. — Men om man äfven öfverser denna svårighet, så återstår dock en mängd andra. Emellan de absoluta tingen kan intet samband gifvas, ty så snart det antages, äro de ej mera absoluta; och ifrån denna punkt är Spinozismen ej allenast oundviklig, utan det enda inom sig sjelft, åtmindstone til en viss grad, sammanhängande realistiska systemet. Emellan de absoluta och de för mig reella tingen måste allt sammanhang antingen vara caussaliskt, eller det emellan substants och accidents (*dependents* eller *inherents*). Hvad det förra angår, kan det här ej vara annat, än et subjectivt sammanhang emellan mina föreställningar; ty då jag skilljer de absoluta tingen ifrån de för mig reella, äro de sednare ej annat än föreställningar, och det enda caus-

Digitized by Google

saliska sammanhang jag känner är det emellan dessa sednare. Då jag nu fordrar et sådant sammanhang emellan de absoluta tingen och mina föreställningar, så måste dessa ting åter vara för mig reella, i hvilket fall de åter äro för mig blott föreställningar (Noumen) och allt caussaliskt sammanhang blott subjectivt. Nu kunna likväl ej föreställningar gifvas utan reella object; hvarföre ej heller föreställning skulle gifvas. — Låt då inbördes förhållandet emellan det absoluta och det för oss reella, eller våra föreställningar, vara detsamma, som emellan substants och accidents. I det fallet kan den absoluta substantsen ej vara mera än en; ty äro accidentserna delade på flera substantser, så måste den föreställande sjelf äfven vara en absolut substants, för at kunna förena dem hos sig, i hvilket fall jag återfår samma svårigheter, som förut vid det caussaliska sammanhanget. Men äger jag blott en substants, så sammansmälta *föreställning*, *dess object* och *medvetandet*, til et och detsamma, til et accidents, utan at jag kan visa huru de dock komma at synas nödvändigt skillda, d. ä. de uphäfvas, och dermed sjelfva förklaringen. Rum och Tid äro nödvändigt äfven blott accidents til den absoluta substantsen, ty de kunna ej

Digitized by Google

vara substantsen sjelf, som måste, så vida den är til, vara til i *dem;* men substantsen kan aldrig fylla sit accidents. Med et ord, Realismens orimligheter äro utan ända.

Hvar och en af dessa svårigheter leder oundvikligt til en *metaphysisk Scepticism.* Sjelfva det allmänna menniskoförståndet innehåller en Scepticism: för at företaga en philosophisk undersökning, måste det förutsätta, at det ifrån sin vanliga synpunkt ej sett tingen på deras rätta sida, at deras inre väsende och sammanhang ej är sådant, som det straxt förekommer; och denna undersökning måste det företaga. Då skilljer det för första gången *emellan föreställningar och object*, och blifver philosophiskt. Förut kunde det väl göra skillnad *emellan inbildning och verklighet;* men inbildningen var ej annat, än en falsk eller illa fattad verklighet; i sig sjelf hörde den dock, äfven ifrån dess synpunkt, til det reella, såsom et reellt sken, et verkligt tilstånd hos den som gjorde sig inbildningar, och den gick ut på det verkliga, hvarmed den måste jämnföras, för at kunna kallas inbildning. Denna skillnad leder ock ej längre, än til den *physiska Scepticismen.* Jag sluter deri af stridigheten emellan phenomenerna, af otilräckligheten och motsä-

gelsen

Digitized by Google

gelsen i deras kända förklaringsgrunder, af svårigheten at i enskillda fall veta, om de äro rätt använda, och bristen på et bestämdt kännemärke, hvarigenom jag i tillämpningen är i stånd at skillja verklighet ifrån inbildning, til en oöfvervinnerlig ovisshet och omöjlighet af kundskaper. Jag sätter icke realiteten af kundskaper *i allmänhet* i fråga, ej heller förståndets, i sig sjelft betraktadt, förmåga at vinna dem och bemägtiga sig sanningen; jag förkastar blott de instrument det dertil måste nyttja, eller jag bestrider blott det *menskliga* förståndets, såsom beroende af minne, af inbildningskraft och sinnlighet, förmåga af kundskaper, dem til äfventyrs et annat renare förstånd, om det gåfves, kunde äga. Sådan var de gamla Eleatikernas, Academisternas och Pyrrhonisternas Scepticism. Den egentliga Scepticismen, som äfven til en del tilkommer det blott sunda förnuftet i dess öfvergång til Philosophi, går åter ut på verklighet i allmänhet och sjelfva förståndets rättighet at antaga den, och är en nödvändig följd af et behof af undersökning, som endast tydligen yttrar sig i interesset för sedlighet, så vida den genom tingens absoluta verklighet befinnes i fara. Naturligtvis måste man, för at möta den första, det sunda

Digitized by Google

förnuftets Scepticism, söka åt stöda de metaphysiska slutföljderna på grunder, hvilka ej kunde vara andra, än vissa redan för otvifvelaktiga ansedda *sattser* i förståndet. Derigenom fick Realismen sin dogmatiska form, och endast denna omständighet vore tilräcklig at förklara dess upkomst; ty så snart jag antager en ovilkorligt viss satts, antager jag äfven något absolut i objectet, hvarom den gäller. För at lemna denna beqväma dogmatiska väg, behöfde man väckas af den metaphysiska Scepticismen, som uptäckte, at man var oense med sig sjelf på speculationens fält; hvarförutan man kanske ej märkt, at man redan länge varit det i afseende på samvetets fordringar.

Det är i följe af allt detta ingen annan utväg öfrig til återställande af öfverensstämmelsen inom oss, än at på hvad sätt som häldst afskudda tingens tyranni och göra friheten gällande. Likväl kunna ej heller tingen och realiteten upoffras, ty utan föreställning och medvetande gifves ingen frihet, och utan realitet hvarken föreställning eller medvetande. Blotta föreställningen kan således ej mera än de diktade absoluta tingen tjena til uplösning, häldst den tillika sjelf är någonting inskränkt, hvars grund måste upvisas, eller ock et reellt phenomen, och der-

Digitized by Google

före i Realismen förklaradt af dessa ting. Detsamma gäller om medvetandet, som väl innehåller öfvertygelsen om verklighet, men ock derföre sjelft måste förklaras. I allmänhet, intet af hvad jag kan kalla mit eller anse för en modification af mig, icke en gång mit eget Jag, kan vara den förenings- och förklaringsgrund jag söker. Äfven detta Jag är bestämdt, nämligen såsom Subject af Objectet; och då objectet åter bestämmes af subjectet, och subjectet sjelft tillika är för sig object, då således intetdera absolut förklarar det andra, så förutsättes nödvändigt en högre grund. Då härigenom icke allenast all substants, både såsom object och subject, utan ock allt accidents, både såsom tilstånd och bestämd, reell handling, är uteslutet, återstår ej annat, än Handling afklädd af alla sina möjliga modificationer, eller *ren handling*. Af den måste derföre hela vår Philosophi härledas, eller en construction i den rena handlingen företagas, hvarigenom enheten i vårt väsende endast, om den är möjlig, kan återställas.

Men detta kunde äfven medgifvas, utan at vi derföre hunnit längre, så framt man antingen kunde visa, at friheten under denna förutsättning vore lika omöjlig, som under hvar och en annan, eller at sjelfva föreställningen om ren

Digitized by Google

handling vore det. Hvad det sednare angår, torde det hufvudsakligaste redan vara sagdt, och derom ingenting behöfva tilläggas, om icke upplysningsvis, för at mindska de svårigheter, som vid denna abstracta föreställning kunde möta ovana tänkare. En invändning i afseende på det förra vore af mera vigt; hvarföre detta ämne förtjenar en särskilld undersökning.

*   *
*

Då vi först villje göra oss et bestämdt begrep om Frihet, äge vi ej annan utväg, än at uptaga hvad som dervid först förekommer i vårt medvetande och genom analys ur detta medvetande utveckla dess beståndsdelar. Det allmännaste och hufvudsakligaste kännemärke man fäster vid *Frihet* är, at den är en förmåga i motsatts med *Tvång*, hvilket alltid kommer utifrån, och derföre uttrycker *Naturnödvändighet*. Den är äfven en verksamhetsgrund, liksom naturens kraft, för at kunna sättas emot den; men en inre absolut, och således *Sjelfständighet*. Ännu hindrar mig dock ingenting at anse den sjelfständiga kraften såsom *blind*, nedlaggd en gång för alla i objectet, och så vida lik all verksamhetsgrund hos de verkliga naturobjecterna, ehuru den

Digitized by Google

sednare tillika ej är absolut, utan ouphörligen meddelad och bestämd, hvarföre dess grund alltid måste sökas i en högre. Men vore en sjelfständig kraft eller verksamhetsgrund blind, så måste den antingen vara et intet, eller bestämd och tillika föränderlig, bestämbar utifrån, i hvilket sednare fall den åter ej vore annat, än dess motsatts, Naturkraften. *Bestämd* måste den sjelfständiga kraften vara, för at åtmindstone vara et något, såsom den är i medvetandet, och tillika *af sig sjelf bestämmas*, för at ej vara blott naturkraft. Skall en kraft sjelf bestämma sig, måste den vara sig sjelf object. Då tillika dess bestämning är en inre, måste den ske genom en dess egen handling, och kraften måste vara denna sin handlings object. Nu kan en kraft aldrig omedelbart vara sit object; ej heller får det *medel*, hvarigenom den blifver det, vara et absolut yttre, så vida den är sjelfständig. Det måste således ligga inom kraften, och så vida vara en handling, men tillika vara utom den såsom medel, och så vida icke-handling; hvilket ej kan tänkas annorlunda, än at medlet är en til product öfvergången handling. Kraften är derföre så vida sit object, som hon handlar på producten, hvilken åter bestämmer henne. Så snart hon handlar på producten eller något som i den egen-

Digitized by Google

skapen kan betraktas utom henne, föreställer hon. Då en kraft derföre bestämmer sig sjelf, har hon en medelbar caussalitet på sig sjelf, nämligen *medelst föreställning;* och så vida är hon sjelfständig, och kallas i afseende på allt tvång fri. Frihet innebär derföre ej annat, än *caussalitet genom föreställningar eller begrep,* som äro dess egna handlingar, och i följe deraf äfven en *motsatts emot allt tvång och all yttre kraft eller främmande bestämningsgrund.*

Dock är äfven tingens bestämda realitet en följd af den föreställandes sjelfständighet. Allt det sjelfständiga hos oss ligger i förnuftet och i allmänhet i föreställningskraften, som ifrån en viss sida betraktad är sjelfva förnuftet. Då all yttre nödvändighet härrör af den inre, så ligger den redan i vår sjelfständighet, som ock är sjelfva den inre nödvändigheten. Ej heller kan yttre nödvändighet vara stridande emot frihet, så vida den förutsättes deraf; ty utom det, at frihet förutsätter sjelfständighet, hvilken i motsatts emot et tvång är frihet, är den äfven caussalitet genom begrep, och intet begrep gifves utan sit object, ej heller är något object möjligt utan realitet. Frihet är derföre endast möjlig genom reell objectivitet, och vore utan den en motsägelse.

Digitized by Google

Men frihet är ock i motsägelse med all nödvändighet; äfven den inre nödvändigheten i begrepet förvandlar sig alltid och så snart den kännes, genom förståndet, til et tvång eller en yttre, i afseende hvarpå frihet föreställes. Friheten måste således yttra sig i nödvändighetens motsatts eller det *tilfälliga.* Här upkommer då den frågan: *hvar är detta tilfälliga, och hvar finne vi plats för friheten?* Väl är begrepet om denna förmåga utveckladt, men hvar finner det sin användning?

Af hvad vi nyss anmärkte är tydligt, at detta tilfälliga måste sökas i objecterna, ty då friheten först tänkes, förutsättas de. Til äfventyrs har det redan lyckats oss, genom en analys, at ur blotta förståndet och dess handling härleda allt det i objectiviteten, som derur kan härledas; vi hafve deri nedstigit ända til objecternas individualitet. Detta är ock allt hvad den theoretiska Philosophien sig sjelf lemnad derom kan upläcka. Men allt var der inre nödvändighet och ingen plats mera för det tilfälliga, och öfver denna nödvändighet kan i begrepet ej ligga någon caussalitet, ty endast genom den blef begrepet möjligt. Likväl funno vi ej der *allt*, som ligger i objectivitet; vi funno *blotta formen* deraf. Ännu måste något tilkomma, om ej denna

Digitized by Google

form skall vara tom. Vi hafve således at söka den *fjerde fordran vid objectivitet* *), hvilken blotta Metaphysiken ej kan gifva; och der kunde til äfventyrs det tilfälliga finnas.

Det är ej nog, at et ting är fullkomligen bestämdt i Tid och Rum; det måste tillika äga *vissa egenskaper* med andras uteslutande, *hvarigenom denna bestämning är möjlig*. Blotta contouren t. ex. är ännu ej kropp; den måste bestå af något, som fyller contouren och betecknar gränsorna. Några egenskaper, lika mycket hvilka, måste nödvändigt utgöra det reella. Begrepet om sådana *egenskaper i allmänhet* ligger i det om realitet; och så långt leda mig de theoretiska slutföljderna. Men der börjas det för förståndet tilfälliga. Förnuftet säger mig i dess theoretiska forskningar endast, at af den oändliga mängden af möjliga egenskaper blott en del, och dessa til en viss grad, skola tilkomma det bestämda objectet, men ej hvilka eller til hvad grad; och at, då de en gång finnas der, de skola verka med blind naturnödvändighet. Här frågas nu, hvarföre *just dessa egenskaper och ej andra* tilkomma objecterna och utgöra tilsammans

*) De tre föregående torde läsaren erinra sig; de voro: Nödvändighet, Realitet och Individualitet. Se 1. Afdelningen.

deras *speciella realitet.* Äro de helt och hållet tilfälliga, så måste ej allenast friheten inom dem äga sit rätta fält, utan då är ock all vidare förklaring af det objectiva, all speciell vetenskap, omöjlig. Men dermed uphör ock all möjlighet af något objects bestämning och objectiviteten sjelf. Hvad är då i dem det tilfälliga?

Denna fråga om grunden til den speciella realiteten, säger Fichte, har ej före honom någonsin blifvit väckt, och ännu mindre besvarad. Deraf skulle man lätt falla på den tankan, at han sjelf ej med nog redighet eller åtmindstone i hela sin vidd fattat den; ty huru skulle det nödvändigt ligga i förståndet och vara en oundviklig punkt vid förklarandet af frihet, som icke i någon gestalt visat sig i dess forskningar? Hvad är då frågan *om det ondas ursprung i verlden*, hvilken ifrån Pythagoras och Plato ända til vår sidst öfverlefda period, då den populära Scepticismen eller Eclecticismen ville uttränga all Metaphysik, sysselsatt Philosopherna? Utan tvifvel är denna fråga densamma, som den vi här upkastat, blott under en annan och råare form, den enda som kunde gifvas henne af Realismen. Alla de theodiceiska försöken innehålla lika många ofullkomliga svar derpå, hvilka dock i samma mån måste komma det rätta närmare, som

Digitized by Google

de med framgång sysselsatte sig med den dermed så nära sammanhängande individualitetens utredande. Också häri är LEIBNITZ den störste, och i visst afseende den ende, åtmindstone före Criticismen.

Allt det i de reella egenskaperna, hvarförutan en fullständig bestämning i Tid och Rum vore omöjlig, är icke tilfälligt; ty då skulle intet vara til. Men til dess möjlighet fordras ej mera, än en *kraft i allmänhet*, som fyller Rummet och derigenom kan bestämmas i Tiden, jämte en dermed förbunden *regel* för dess sätt at yttra sig, hvilken dock, såsom regel, ej kan finnas annorstädes, än i förståndet.

Hvaraf är nu denna kraft? — Om i realiteten, — hvilket af hela den föregående analysen af objectivitet torde kunna anses för afgjordt, — intet förekommer, som ej är product eller uttryck af min handling, om all *min* handling måste vara inskränkt, och om all product äfven måste innebära denna inskränkning; så är ej allenast den urkraft jag här fordrar en product af min handling, utan äger äfven nödvändigt en inskränkning eller består i en sammansmältning af et *negativt* (såsom inskränkt) och et *positivt* (såsom kraft). Dess variationer eller alla dess olika sätt at yttra sig, *tingen* med de-

Digitized by Google

ras speciella egenskaper, äro derföre ej annat, än uttryck af olika handlingar, och i följe deraf ej annat, än dess på hvarandra följande eller samtidiga olika *förhållanden emellan det positiva och det negativa.* Deraf följer ock nödvändigt en regel, hvarefter de upkomma i Tiden, emedan den äfven fordras til bestämningen; men all regel är ej annat, än den inre nödvändigheten. Ifrån hvart och et förhållande, på hvad länk som häldst i deras kedja, gifves efter denna regel en regress til urkraften, och derifrån åter en progress til alla möjliga, d. ä. en gång på sin gifna tid verkliga, förhållanden. Med et ord, såsom LEIBNITZ föreställer samma sak, hvart och et phenomen är, såsom *til alla delar nödvändigt*, blott et sammandrag eller en spegel af både det närvarande, det tilkommande och det framfarna, och nödvändigheten i allt det mångfaldiga en förut fastställd orubblig harmoni *).

*) Frihet kan derföre ej föreställas jämte Naturen, och såsom för förnuftet lika nödvändig med den, på det sättet, at den vore blandad med naturorsakerna, med mechanism och dynamisk attraction, och *til en del* verkande eller medverkande i naturverkningarna; ty i dem såsom naturverkningar gifves ej tanke såsom absolut grund, och i allmänhet ingen absolut grund,

Digitized by Google

Således är allt i tingen nödvändigt bestämdt. Men hvar är då det tilfälliga? Hvar kan nu friheten yttra sig? Är tvånget mindre et tvång för det det härleder sig ifrån en inre nödvändighet? Friheten är då ej annat, än sjelfva den ursprungliga handlingen; men der åter gifves blott sjelfständig verksamhet och ej begrep; således ej heller caussalitet derigenom, således ej heller frihet, villja, sedlighet! — Hvad nya förhållanden i urkraften, hvad förändringar i tingen, kunna

---

utan endast blind kraft. Fichte, som dock först gifvit et klart ljus öfver allt som angår friheten, torde, ock, om ej allt bedrager oss, hafva orätt, åtmindstone i uttrycket, då han på vissa ställen gifvit anledning at föreställa sig den på detta sätt i förening med en natur, ehuru detta föreställningssätt i någon annan, blott ej vetenskaplig, afsigt kunde vara tjenligt. På detta sätt skulle i sjelfva verket både frihet och naturnödvändighet uphäfvas; ty om friheten kunde någonsin bryta sig in i naturen och sammanhanget af dess verkningar, så vore ingen regel mera för dem, och dermed ingen natur, eller ock vore friheten sjelf nedsunken til natur. Vi förklare visserligen många phenomen och händelser genom frihet; men då är detta et förkorrtadt uttryck, hvarigenom vi villje gifva tilkänna, at vi döme derom ur en moralisk synpunkt, eller at vi ej kunne förklara dem efter naturens allmänna eller ännu ej kända speciella lagar.

Digitized by Google

nu frambringas genom begrep om dem, då deras lagar öfverallt äro förut fastställda?

Utan tvifvel äger jag min egen mig anvista *plats* i verlden; d. ä. om min frihet yttrar sig, eller om jag äger någon, så måste den börja ifrån någon bestämd punkt, något visst gifvet och bestämdt förhållande i urkraften, såsom et verkligt object; ty den börjar ej förr, än jag äger begrep. Denna punkt (mit första begrep) väljer ej jag; den är förut bestämd, men hvarigenom? Utan tvifvel genom min ursprungliga handling, då intet absolut ting mera får antagas. Den ligger derföre i handlingens natur, hvilken så vida måste vara absolut och ej vidare kunna förklaras; men i dess speciella natur: den härleder sig ifrån dess speciella första inskränkning, hvilken såsom speciell och derföre fullt bestämd ej kan bero af mig, utan af et yttre, och hvarmed allt det öfriga, allt det för mig någonsin verkliga, är gifvet. Dock — gifves dertil alldeles ingen annan grund, än blind nödvändighet? Gömmer sig der åter Fatalismen, blott under en annan gräsligare skepnad, och endast med den skillnaden, at äfven det yttersta hoppet at undslippa den är försvunnet, sedan jag bättre utredt och bestämt mina begrep?

Vi hafve med allt detta åtmindstone lyckats at en gång för alla sätta oss fast på den ideali-

Digitized by Google

stiska synpunkten, och vi måste bibehålla oss der. Detta enda återstår blott: *hvarföre* måste vi *antaga* en sådan punkt, et sådant bestämdt tilstånd, hvarifrån vi börje? — Helt visst af det skälet, at vi ej äre til eller kunne säga *Jag* (äge medvetande), om icke genom et bestämdt begrep, som ock nödvändigt äger sit bestämda object. Nu hör utan tvifvel detta begrep til et system af kundskaper. Men et system i sträng bemärkelse är detsamma för allt förstånd, och kan blott vara olika efter de olika synpunkter, hvarifrån det ses; d. ä. ifrån de olika begrep, hvarifrån dess betraktande börjas. Vore vi oändlige, så började vi ej med et begrep; allt hvad vi äre och hvad vi föreställe oss sammanfölle i en absolut handling utan inskränkning, då ej mera object och existents kunde komma i fråga. Det begrep, hvarmed vi börje, den åsigt af verlden, som derigenom för oss bestämmes, måste sammanhänga på något sätt med sedligheten, efter hela undersökningen deraf är bestämd. Sedligheten är nödvändig och måste i sjelfva verket gifvas i hela sin fullkomlighet, och ådagaläggas i de verkliga handlingarna, eller ock är den ingen. Den måste återfinnas i naturen, ty den beror af frihet, som förutsätter verklighet och inskränkning. Men sedlighet är, ej blott i begrepet, utan

Digitized by Google

i handling, absolut enhet och öfverensstämmelse, absolut fullkomlighet. En deremot *fullkomligen* svarande handling vore all handling tilsammans och derföre utan inskränkning, och så vida ej verklig. Den måste derföre ådagaläggas i inskränkta handlingar i Tid och Rum, men likväl i dem ej förlora caracteren af oinskränkt, d. ä. den måste i mängden af handlande varelser och i ouphörlig succession eller annalkande til fullkomligt oinskränkt och sjelfständig handling bibehålla den. Således måste ock detta antal efter begrep handlande varelser, som tilsammans i sina ouphörliga framsteg uttrycka sedligheten i hela sin stränghet och vidd, nödvändigt gifvas. De utgöra ock derföre et system, en moralisk, blott intelligibel, men nödvändig verld, hvartil de lika väl höra, som blott i egenskap af inskränkta varelser til den physiska. *Der väljer jag och måste välja min plats*, om något i mit inskränkta väsende skall vara fritt; och detta val verkställes äfven nödvändigt vid mit första begrep, mit första bestämda medvetande, til hvars möjlighet såsom handling frihet förutsättes. I och med begrep och medvetande äro ock de reella objecterna gifna, hvilka således tillika med mit första verkliga tilstånd ej en gång utan frihet kunna tänkas. Men *der äger jag ock redan*

Digitized by Google

min plats förut bestämd, hvarifrån jag sedan verkar; ty den är, ehuru af mig, för och genom hvars förstånd systemet är, bestämd genom sjelfva det systemet den förutsätter, och beror så vida ej mera af mit val. Vore jag ej fri vid valet af min plats, så *vore* ej jag eller verlden; vore ingen redan förut för mig bestämd plats i verlden, så vore jag åter ej *et Jag* eller *fri*. I den intelligibla verlden är allt blott handling eller subject derför, men tillika verklig handling och verkligt subject, emedan sedligheten *bjuder* sjelfständighet i handlingssättet, och gifves således ej utom en natur, utom hvilken den ej kan bjuda, då dess väsende ligger i dess befallande kraft. Då åter naturen, den verkliga, men derföre ej mera, än den moraliska, nödvändiga verlden, blott är et uttryck eller et återsken af mina handlingar, så är den i sin yttersta grund ej annat, än den moraliska ifrån en annan sida betraktad. De verkliga objecterna, händelserna, och hela den physiska verlden, äro ifrån denna synpunkt ej annat, än en bestämning af min plats i den moraliska, och så vida endast en *oafbruten påminnelse om pligt.* Förgäfves söker jag bakom denna natur, och allt detta verkliga, något annat såsom dess substrat, än beständig moralisk nöd-

Digitized by Google

nödvändighet at handla, hvilken blott i tanken emotsättes naturen och är regel för frihet. All inskränkning och naturnödvändighet är endast et uttryck af något *för mig* återstående, til min sjelfständighet nödvändigt, ofulländadt i systemet. I följe deraf äro ej heller frihet, naturnödvändighet och blott inre nödvändighet, i denna första punkt til sit inre väsende skillda. Ingendera utesluter eller är möjlig utan den andra. Mit första inträde i verlden, den första stora skapelsen för mig, då jag sjelf blifver Intelligents, är utan undantag och inskränkning fri och mit verk, men derföre ej möjlig, om jag ej redan är der af oöfvervinnerlig nödvändighet. Inre caussalitet, medvetande, begrep, realitet, äro alla i grunden detsamma och oskilljaktiga; öfvergången ifrån et til alla de öfriga är nödvändig.

Föreningspunkten emellan den verkliga naturen och et intelligibelt eller ideellt system af varelser och handlingar, hvilka måste fullkomligen svara emot hvarandra, såsom af samma ursprung och efter samma regel, men aldrig kunna förblandas och inbryta i hvarandra, såsom til sin skillnad beroende af alldeles motsatta föreställningssätt, ligger derföre i *nödvändigheten af et allmänt system i den ursprungligu handlin-*

Digitized by Google

gens inskränkningar, hvarförutan dess enhet och tänkbarhet skulle försvinna. Början det af detta system hos Intelligentsen, eller Intelligentsens början, måste åter tänkas både såsom fri och nödvändig, nämligen ifrån olika synpunkter. Föreningspunkten åter deremellan ligger endast i *den ursprungliga handlingen utan all modification*, hvilken *såsom grund* måste tänkas såsom *nödvändig och bestämd*, ty en obestämd grund vore en otilräcklig och så vida ingen; men *såsom den högsta grunden* måste den *vara obestämd och fri*, ty eljest skulle den bestämmas af någon högre. Den ursprungliga handlingens caussalitet eller *öfvergång til bestämning* är ock sjelfva denna handling, blott betraktad såsom caussalitet; och den är så vida äfven Frihet och måste föregå nödvändigheten. Den kan i denna egenskap ännu ej vara bestämd eller bestämbar, ehuru min synpunkt är det, emedan all bestämning genom denna öfvergång upkommer och den högsta bestämningen ej kan förutsätta någon annan. Friheten är derföre obegriplig och måste vara det; den är en obestämd caussalitet, hvaraf nödvändighet följer. Den är derföre nödvändigt sväfvande för tanken, hvilken alltid fordrar et bestämdt object, och derföre äfven bjuder til at bestämma, men derigenom uphäfver den. Jag

Digitized by Google

kan dock dertil göra et försök, liksom då jag, för at bestämma det rena oändliga rummet, innesluter det inom en oändlig spher; och friheten blifver då caussalitet genom begrep, det enda jag kan sätta emot naturens döda verksamhet. Men hvad är åter denna caussalitet? huru är en caussalitet, hvarigenom begrepen först upkomma, tänkbar, och huru begrepens caussalitet på naturen? Så vida begrepen följa efter en regel, kunna de visserligen i sin succession anses för hörande under naturlagar; men deras väsende och sjelfva reflexionen, hvaraf de upkomma, kan ej deraf förklaras. Jag måste derföre åter stadna vid en obestämbar grund. Frihetens obegriplighet består dock endast deri, *at dess grund ej kan angifvas*, men *ej i orimlighet och motsägelse*, som redan innehåller stridiga bestämningar. Orimligheten ligger dervid alltid genom brist af abstraction i min fordran, at den såsom obestämbar skall vara bestämbar.

Hvar och en act af frihet är derföre det första i hvar och en bestämd kedja af begrep eller ting och händelser, och den enda punkt, hvarvid den kan fästas. Af den ursprungliga handlingen och denna dess act är allt lif och kraft i naturen; kunde den uphöra, så försvunne äfven all varelse. Af dess oändlighet upkommer det i

Digitized by Google

oändlighet bestämda i tingen. Bestämning i sin fullständighet är System; ty den är enheten i det mångfaldiga. Systemet är den fullständiga föreställningen af bestämning; men sjelfva bestämningen är ock blott föreställning, emedan dessa bägge äro i växelbestämning. Genom den ursprungliga handlingens väsendtliga enhet gifves ock i strängaste bemärkelse blott et system; ty eljest skulle det upkomma genom annat, än den, hvilket är omöjligt. Et ting är fullständigt bestämdt genom sin gifna plats i systemet. Et system är, såsom et sammanhängande mångfaldigt och såsom tillika sjelft bestämdt, et Helt, hvilket fulländadt återgår i sig sjelft eller återför til den första punkten, hvarifrån det utgick genom den högsta bestämningen med frihet. Men såsom svarande emot en oändlig handling är det äfven oändligt, nämligen i Tiden, eller den oändliga varaktigheten, och i Tid och Rum tilsammans, eller den oändliga modificabiliteten och delbarheten. Dess uttryck är blott et: flera naturer äro omöjliga; ty Natur är systemet för den ändliga åskådaren, blott product af den identiska rena handlingen. *Natur är alla vilkoren tilsammans för föreställningen af det oändliga i det ändliga*, af det absoluta i det inskränkta; så snart jag betraktar den såsom endast object och derföre icke föreställning,

Digitized by Google

eller såsom endast föreställning, eller såsom endast bestämd handling, eller endast lidande, sker det redan genom abstraction ifrån några dess vilkor. Betraktar jag dem såsom i system blott i föreställningen, såsom system ifrån en sida, så äger jag naturens oföränderliga regel, liksom et tomt spår af den frihet, som der framgått. — Men i följe af denna oföränderliga regel vore ock Intelligentsen blott fri i den första punkten, då den får varelse. Men vi känne oss det oaktadt *fria i hvar och en handling*, och vi tilräkne oss särskilldt hvar och en handling, hvilket, i fall blott en act gåfves af den ursprungliga handlingen, såsom alla bestämda handlingars grund, ej kunde ske. Hvar skulle då denna beständiga frihet ligga? — Icke i tingen, som en gång äro gifna, utan i en ny och derföre den förra emotsatt act. En ursprunglig eller fri act finne vi blott i *Reflexionen*. I den sträfvar handlingen öfver sin en gång bestämda gräns, sin först gifna inskränkning. Föreställningen, hvarigenom verklighet och natur först upkom, var ock en reflexion; men den, hvarom nu är frågan, är en ny, den förra emotsatt, reflexion, som, då den likväl skall hafva et object, är en *reflexion öfver den förra*. Genom den upkommer et nytt system, ej til dess innehåll, ej en ny natur, i

Digitized by Google

dess egentliga bemärkelse, hvilket är omöjligt, utan blott et nytt föreställningssätt. Detta system är den intelligibla verlden, hvilken, upkommen endast genom detta föreställningssätt, är den förra emotsatt, nämligen genom frihet. Detta system innehåller således tillika en regel för friheten, för fortsättningen af den andra reflexionen, och är derföre *moraliskt*. Det innehåller ock för denna reflexion nödvändighet: hvar och en handling är der fullkomligt bestämd, och af flera tänkbara handlingssätt på samma tid och i samma omständigheter är blott et enda oföränderlig pligt. Så länge jag är qvar *inom* detta intelligibla system, är jag ej heller fri; hvar och en handling är der til alla delar bestämd, ehuru det är et system för uprätthållandet af min frihet, eller snarare just af detta skäl: jag äger det nu endast genom en ny reflexion, som sätter mig oändligt öfver den förra och dess tvång. Af all reflexion, betraktad såsom blott reflexion och ej modifierad af en viss synpunkt, såsom blott bestämningsgrund, gifves blott et fullständigt uttryck, eller, såsom vi vist, blott en natur, och hvar och en reflexion måste antingen hafva eller stöda sig på et fullständigt uttryck. Således är jag ej i min grundreflexion, som fordras, om verklighet skall upkomma, fri, sedan den en gång är

Digitized by Google

början; och at reflectera i allmänhet, kan ej Intelligentsen uphöra, ty det beror af den ursprungliga handlingens absoluta väsende. Men i den andra reflexionen deröfver är jag det, icke i afseende på sättet at der handla, men i afseende på fortsättningen deraf, och jag kan sluta den, så snart den är början, och straxt åter nedsänka mig i naturen, som redan in concreto innehåller den. Hvad som binder mig vid den första reflexionen, hvilket är sjelfva den ursprungliga handlingens caussalitet, binder mig ej vid den andra; den kan uphöra, utan at denna caussalitet störes, och den störes ej deraf, at jag ej uphöjer någon del af dess hela product til mit medvetande. Men för at *fortfara*, måste denna reflexion deremot *för hvarje ögnablick börjas å nyo;* men, för at dock ej något ögnablick *afbrytas*, ske *efter en nödvändig regel.* Följden i den verkliga verlden är densamma, om jag handlat moraliskt eller icke; ty en reflexion kan ej uphäfva en annan, hvarigenom den är til. Denna *tilfällighet i reflexionen* är grunden til *Tilräknandet*, til erkännandet eller afvisandet af et anspråk, hvilket redan göres genom blott tecken til förnuftighet, at höra såsom ledamot til den intelligibla verlden. Öfver den gifves ännu en högre, som förenar bägge de föregående, och

derigenom tjenar at fästa den moraliska, såsom först i tydligt medvetande innehållande dess regel, jämte all regel i sträng bemärkelse, eller den *philosophiska reflexionen*. Den äger äfven sit system, ty sanningen är blott en, och våra kundskaper, all vår reflexion, utgör tilsammans et system. Den är ej annat, än den allt omfattande reflexionen, eller bestämdt medvetande af enighet i alla punkter med mig sjelf, fullständigt system ifrån alla sidor, eller åter Natur. Den innebär alla systemers vilkor och är naturen bragt til högsta medvetande, natur i sin klarhet och förträfflighet. Öfver den ligger egenteligen ingen, ty der är jag tilbaka på min första punkt. Jag kan äfven reflectera öfver Philosophens förfarande; men denna reflexion tjenar blott at gifva den philosophiska mera klarhet, och öfver den förfaller således all bestämd skillnad. Ingen af dem kan dock, såsom innehållande et fulländadt system i alla sina delar, i det ändliga medvetandet bringas til fullständighet. Men ju högre min reflexion är, ju större är min frihet, nämligen at fortsätta eller afbryta den; men i och med detsamma är den mindre i den lägre, som genom den högre efter en regel är fästad. Det tilfälliga försvinner ej för det det ligger i en högre handling; det förblifver der likafullt

Digitized by Google

grunden til tilräknandet *). Reflexionen och den dermed förbundna Abstractionen äro alltid fria, absoluta acter, ehuru de kunna, genom den nödvändighet, hvilken, af det skäl vi förut anfört, ligger i vårt sätt at fatta den absoluta handlin-

*) Förklaringen af tilräkningen har förorsakat de mesta svårigheter vid begrepet om Frihet; hvarförutan man torde utan betänkande, antingen straxt förkastat det, eller ock nöjt sig med åberopande af medvetandet för dess verklighet. Man sökte rädda det genom termer, som åter uttryckte blott friheten, såsom *Libertas indifferentiæ*, *æqvilibrii*, o. s. v. Af det ofvannämnda torde hvar och en lätt inse, huruvida i sjelfva saken kan ligga någon grund til det som i dessa ord skall uttryckas. Man bestrider fåfängt denna *indifferentia* derigenom, at man betraktar den såsom et *verkligt æqvilibrium*, hvaraf blott följer overksamhet; ty då förutsätter man, hvad man redan abstraherat, verkliga bestämningar, som endast kunna upväga hvarannan och *verka* hvila. — Vid tilräknandet fordrar man äfven *Libertas arbitrii* eller *Val*. Et val förutsätter redan begrep och caussalitet genom dem. Detta fordras ock vid våra vanliga omdömen om skuld eller oskuld; men valet är då ej annat, än tilfällighet i min reflexion. Om jag äfven bestämmer mig efter fördelen, så är det dock *jag*, som bestämmer, som håller objecterna tilsammans, för hvilken de vid undersökningens företagande, och så länge den ej af begäret uphäfves, äro likgilltiga.

Digitized by Google

gen, äfven betraktas såsom sjelfva hörande under naturen, och derföre såsom bestämbara åtmindstone til anledningen, utan at dock i och för sig sjelfva kunna bestämmas. — Det allmänna menniskoförståndet (egenteligen blott den första och lägsta reflexionen och endast til någon del den andra, hvarförutan den första ej kan bestämmas) sätter deremot det *tilfälliga i tingen*, såsom det enda der svarande emot den ursprungliga handlingen, och ej i *reflexionen*; ty i dess lägre reflexion gifvas inga andra bestämningar, än naturverkningar. Det kan väl uphöja sig til den reflexionen, som fordras til erkännande af sedlighet, men ej åter reflectera deröfver. Dess föreställningssätt gifver likväl intet vidare, än et förkorrtadt uttryck af det philosophiska, en känsla, som måste utredas; det anser för blott naturens bestämningar, hvad som är bestämningar af et visst slag genom abstraction ifrån naturens. Det kan derföre äfven i tillämpningen, då det dömer öfver handlingars värde, undgå misstag, så vida det ej är villadt af fördomar och falsk Philosophi; men då det sjelft vill angifva orsakerna til det som i medvetandet förekommer och ifrån sin synpunkt philosophera, uphör det til och med at vara sundt, och förfaller i Fatalism och en farlig theoretisk immoralitet. Det gifves äfven

Digitized by Google

der et för mig *oföränderligt i tingen*, det tilfälliga emotsatt, som icke tilräknas; och hvad är det annat, än det ännu aflägsna, til äfventyrs i oändlighet aflägsna, i systemets ordentliga, men oändliga, utveckling i medvetandet?

Efter dessa grunder är det således möjligt at förklara, hvarföre allt hvad *jag* med medvetande och begrep gör måste tilräknas mig, ehuru jag äfven kunde angifva tilräckliga och sanna orsaker dertil i temperament, omständigheter, upfostran, o. s. v.; ty dessa innehålla blott genom min frihet naturnödvändighet, hvilkén nödvändighet dessutom i den moraliska reflexionen försvinner. Känner jag förebråelse, så har jag ej, åtmindstone ej efter den regel der föreskrifves, upräthållit min sjelfständighet, ej handlat med all min kraft emot min inskränkning, utan gifvit vika derför, eller snarare sjelf inskränkt mig. Systemet förblifver; i fortgång betraktadt stadnar det ej, — mindst för min skull, eller för det jag nedkastat mit väsende i den döda naturen; — men min plats är för mig ej densamma; den hade kunnat och bort vara bättre och min verksamhet högre.

Om allt detta ej kan bestridas, så äro ej allenast alla andra försök til den högsta philoso-

Digitized by Google

phiska upgiftens uplösning otilräckliga, utan den idealistiska uplöser den ock verkeligen.

Hvad skilljer då sluteligen Philosophen ifrån andra menniskor? Visserligen ingenting annat, än hans regelbundna sjelfständighet, hvilken endast utgör den värdighet han såsom menniska, såsom Intelligents, äger at iakttaga. Man är ej Philosoph blott genom et system, hvartil man af åtskilliga anledningar kan hafva föresatt sig at bekänna sig, eller hvilket man företagit sig at förfäkta, hvilket man til äfventyrs upfunnit, — huru månge vore det då ej? — ännu mindre är man det genom en inbillsk umgänges- eller mode-scepticism emot allt ädelt hos menniskan, för hvilken man tror sig hafva funnit måttet i egen inre förnedrande erfarenhet; men man kan vara det i hvar och en af sina handlingar, i hela systemet af sin lefnad. Man har rätt, då man säger, at Philosopherne lefva i en annan verld, än andre. De lefva, så vida de äro det, i den intelligibla verlden, i en högre, renare, mera omfattande natur. Den reella verlden är verkeligen för dem helt annat, än för deras icke philosopherande likar. Då desse sednare i en stor händelse ej se annat, än det frappanta, det ovanligt präktiga eller grymma skådespelet, hvilket blott i denna egenskap så mycket lifligare väcker

Digitized by Google

den bättre tänkandes förakt eller afsky, så ser Philosophen et sammanhang med verklig förbättring; et stort steg i det eviga fortskridandet til sedlighet och naturens förädling, et nödvändigt resultat af det oemotståndligt arbetande förnuftet, och en öpnad väg til dess ännu vigtigare bemödanden. För honom och i hans verld kan en god handling aldrig misslyckas; den är tilräckligen krönt med framgång, blott den är gjord, ty den bereder nödvändigt andra bättre handlingar, om han ock ej kunde se de medelhandlingar, hvarigenom de blifva möjliga. En ond misslyckas åter lika nödvändigt; den afhugger kedjan af goda handlingar, den förstör all inre harmoni och gör sedligheten i verkställigheten för all tid svårare. Lycksalighet är för honom blott et sedlighetens, et denna harmoniens uttryck för sinnet. I sjelfva verket gifves ingen Försyn för någon annan, än Philosophen; den toma dogmen hinner aldrig til hjertat.

* *

*

Sedan denna svårighet är uplöst, återstår för oss ej mera, än at upgifva Philosophiens och all kundskaps högsta Postulat, eller at verkställa den ursprungliga constructionen. Dock torde

Digitized by Google

vara nödigt at först möta de betydligare misstag och svårigheter, som af missförstånd ännu kunde upkomma vid föreställningen af den rena handlingen, hvari den måste företagas. Nödvändigheten af denna handling torde af det föregående tilräckligt vara bevist; det enda vi ännu kunne frukta är, at man ej rätt skall fatta det sökta Postulatet, så länge någon obestämdhet eller tvetydighet ännu är öfrig i begrepet om handlingen, hvaraf det beror.

Hvad är, frågar man til äfventyrs, i sjelfva verket en handling, som är alldeles obestämd och ej en gång et accidents, och genom hvad organ kan jag föreställa mig den? Kan den vara något vidare, än et intet, och hvilken bygger derpå en vetenskap? — Vi kunne fråga tilbaka: hvad begrep fästes egenteligen vid detta *intet?* Sätter man det emot det verkliga, så är den rena handlingen et intet. Men då är den tillika ej mera et intet, än allt hvad jag tänker genom abstraction. Man skall ej säga t. ex., at den röda färgen är et alldeles intet, ehuru ingen färg gifves i verkligheten skilld ifrån et färgadt object. Kallar jag allt det åter för verkligt, som kan sättas emot et intet i allmänhet, emot et alldeles otänkbart, så äger äfven den rena handlingen en verklighet, men blott en inre, i min

Digitized by Google

föreställning. Den är på samma sätt et intet, som det rena Rummet, den rena Tiden. Äro de i all bemärkelse utan verklighet, innebära de ej en inre nödvändighet för min föreställning, så gifves ej heller någon Mathematik, ehuru jag ej kan upvisa dem annorlunda, än i och med et object i dem, eller såsom fyllda. Men i detta afseende är Handling af alldeles samma natur, som Tid och Rum, och så vida nödvändigare än de, som den innebär deras möjlighet.

Således kunde den invändningen ännu mindre träffa oss, såsom grundad på et gröfre och lättare skingradt missförstånd, än det föregående: at den rena Handlingen efter denna jämnförelse med Tid och Rum icke kan vara et något på samma sätt som de, emedan jag nödvändigt måste finna dem i den empiriska åskådningen, och sedan jag träffat dem in concreto, äfven är berättigad til en sådan abstraction; hvilket ej kan ske med den rena handlingen. — Finner jag då ej hos mig hvarje ögnablick, så länge jag är medvetande af mig sjelf, en bestämd handling, en tanke, en företagen och fortsatt rörelse? och är den ej tillika i empiriska åskådningen? En bestämd handling består dock tydligt af den rena eller obestämda handlingen och dess bestämning. Och ändteligen, hvad är Samvetet

Digitized by Google

annat, än en fordran af denna rena handling, hvilken blott är möjlig genom frihet? I sjelfva verket gifves ock ingen öfvertygelsegrund för ren handling för den, som ej erkänner samvete. — Dock, vi känne oss ju lefva! Hvad är Lifvet utan alla modificationer? — blott et oafbrutet rent handlande.

Men den svårigheten återstår dock alltid, kunde man säga *), hvarigenom Philosophien, allt detta oaktadt, åter måste nedsättas til sin förra belägenhet: väl bero både Mathematik och Philosophi af åskådning, men med den hufvudsakliga skillnaden, at i den förra en illusion eller et bedrägeri i sjelfva åskådningen emot den åskådandes villja ej kan äga rum, ty allt som förekommer i Tid och Rum kan bestämmas, — hvilken deremot är oundviklig vid åskådningen af

*) Detta inkast tyckes vara så litet philosophiskt, at man ej borde vänta det af någon, som gör anspråk på insigter i dessa ämnen; likväl finne vi det til vår förundran i *Philosoph. Museum von* Buhle *und* Bouterwek; 1798. I. H. Som det likväl hos flera kunde upkomma och til äfventyrs sätta någon oförfaren tänkare i förlägenhet, är det här äfven uptaget; och det torde tillika vara märkvärdigt såsom den sidsta försökta och möjliga undanflykten emot den transcendentella Idealismen och alla dess bevis.

Digitized by Google

af mig sjelf. — Detta skäl är af samma beskaffenhet, som det, hvarmed man kunde försöka at bevisa Mathematikens omöjlighet såsom vetenskap, då man utbredde sig öfver faran af optiskt bedrägeri, som så ofta infinner sig vid observationer, eller öfver någon landtmätares usla instrument och brist på noggrannhet. All empirisk åskådning är i mina omdömen deröfver underkastad detta til en del oundvikliga bedrägeri; och då jag vill göra mig redo för mina egna böjelsers godhet eller graden och sammansättningen af mina förmögenheter, bedrages jag tillika af et interesse; men detta kan ej äga rum i den rena åskådningen, der all villfarelse är motsägelse och orimlighet. Då jag construerar et *Jag* i den rena handlingen, får jag derföre ej mit *individuella Jag*, ej heller något individuellt interesse. At jag för öfrigt af oaktsamhet kan misstaga mig i alla slags slutföljder, har ännu ej varit användt emot Mathematikens visshet; hvar och en vetenskap kan subjectivt betraktad vara full af villfarelser, ehuru den objectivt äger okullstötlig visshet, äfvensom den kan hos många subject alldeles icke finnas.

All ren åskådning upkommer genom abstraction, d. ä. den kommer derigenom til mit med-

Digitized by Google

vetande. Men hvarken kan jag dervid befria mig ifrån medvetandet af abstraction, hvarföre ock inbildningskraften aldrig kan gifva den utan empirisk åskådning; eller födes den derföre af blotta abstractionen, som förutsätter det abstraherade i en sammansättning. Då jag abstraherar ifrån alla reella object och deras bestämningar utom mig, återstår dock min föreställning såsom bestämd handling. Utom den och villjandet gifves nu mera ingen handling. Jag abstraherar ännu vidare ifrån det som åtskilljer alla handlingar at föreställa och villja, ifrån det som åtskilljer föreställa och villja i allmänhet, ifrån alla handlingens modificationer, hvarigenom jag äger den *rena handlingen*, hvilken således ej är annat, än en handling i allmänhet; och vidare kan ej abstraheras.

Men en ren handling är, såsom den högsta och första, *ursprunglig*; den är således *absolut*, och kan ej vidare bestämmas af något annat, men är sjelf den högsta bestämningsgrunden. Den är såsom absolut äfven *oändlig*. Den är således icke en handling (til antalet, men väl likartig), utan et *handlande*, och i följe deraf absolut oändlig verksamhet, d. ä. *sjelfständighet*.

Vi äge således den rena handlingen bestämd, så vidt den kan bestämmas, utan at uphöra at

Digitized by Google

vara ren, med alla de predicat och benämningar, som tilkomma den, efter de olika synpunkter, hvarifrån den kan betraktas. Det är äfven bevist, at den är en ren åskådning, i följe hvaraf det är möjligt at i den företaga en construction. Men til construction fordras äfven et schema, som bestämmer den; här kunne vi ej äga något annat, än det som ligger i den allmänna högsta upgiften för all Philosophi: at bringa oss til enhet med oss sjelfva, d. ä. *at föreställa oss sjelfva.* Således hvad som skall construeras är begrepet *Jag.*

Men all construction sker genom inskränkning, och är et inskränkande. Vår närvarande construction skall förklara all annan inskränkning. Inskränkningen är här således *absolut*, en oändlig gräns eller negation, et oändligt intet; och den kan ej heller tilskrifvas et object såsom dess verkan; eller deri äga sin grund.

Dessutom: alla object, de må vara blott ideella eller reella, äro det *för mig*, d. ä. för någon Intelligents; ty eljest äro de ej object. De äro det äfven genom mig; ty min frihet måste räddas. De få således af mig sin inskränkning. Äger jag detta *Jag*, som här postuleras och måste ursprungligen construeras, så äger jag äfven objecterna.

Digitized by Google

Men här sökes blott et *Jag i allmänhet*, et *rent Jag* eller *Intelligents;* icke et individuellt Jag, hvilket redan ägde bestämdt medvetande och bestämda föreställningar; ty på samma sätt, som et rent Jag blott fordrar, såsom subject i allmänhet, föreställning och object i allmänhet, fordrar äfven et individuellt eller redan reellt Jag reella, individuella object och bestämda föreställningar, om hvilka här ej kan blifva fråga. Jag skall här ursprungligen construera, ej construera hela Philosophien; postulatet måste ej gå längre, än upgiften i sin allmänhet. Således är det Jag, som här sökes, *icke et verkeligen medvetande Jag;* det är utan alla modificationer, blotta väsendet och formen af Intelligents, och utan något mera af substantialiteten, än dess *totalitet.* Men äfven i totalitet förutsättes inskränkning. — Och nu först kunne vi skrida til sjelfva constructionen.

Den absoluta handlingen förklarar ingenting; den innehåller ensam ingen möjlighet och producerar intet, hvilket den dock skulle, — ty den är utan riktning och object. Men låt den ock verka eller, om möjligt, vara riktad, såsom då måste antagas, i oändligheten, så måste det hinderlösa toma, hvari den verkar, äfven vara oändligt. Nu är all energie, hvilken äfven måste

Digitized by Google

tänkas i handlingen och är sjelfva handlingen betraktad i en viss afsigt, i samma mån stark, som den concentreras och går in i sig sjelf, och tvärtom, då den expanderas; ty i annat fall skulle handlingen, hvilken i sig sjelf hvarken är delbar i Tiden eller Rummet, til en del försvinna. Således måste den, i oändligheten utsträckt, aftyna til intet och blifva omöjlig. I handlingens väsende såsom handling, icke *utom den* i någon bemärkelse, ligger derföre nödvändigt inskränkning, hvilken är lika absolut, som handlingen för sig sjelf. Handlingen kan ej annorlunda tänkas *), ty då den tänkes, d. ä. redan i första steget til verklighet, inskränkes den.

Om denna inskränkning eller gräns är flytande, såsom handlingen, och ouphörligen flyttas, så är den utan verkan och inskränker ej: handlingen har då ingen product, hvilken måste vara fixerad och handlingen tillika i den hafva uphört at vara handling, såsom et blott be-

---

*) Det mindsta man kan fordra, kunde man i anledning häraf säga, vid det, som skall läggas til grund för en vetenskap, är väl, at det måste vara tänkbart, och då tjente ej den rena oinskränkta handlingen dertil. Men kunne vi då tänka et *absolut* annorlunda, än i *dess relation til det relativa?* Här skall det absoluta först bestämdt tänkas.

Digitized by Google

mödande; den är då en energie utan energie. Den måste derföre komma i jämnvigt med den absoluta inskränkningen, i *kvila*, och denna hvila är dess gräns och tillika product — ej product af inskränkningen, ty den producerar intet, utan af den inskränkta handlingen, hvartil således bägge de motsatta absoluta gemensamt bidraga. Den är nu handlingens object. På den agerar den, hvilket åter förutsätter, at den af den absoluta inskränkningen blifvit reflecterad, och dess action eller yttrande är derigenom en *reaction*, emedan handlingen genom inskränkningen blifvit hämmad och ej uphört, utan behåller sin absoluta tendents. Den reflecteras nu åter, och dess förra product blifver åter product, densamma i et afseende, men en annan i et annat, nämligen genom handlingens tendents öfver den. Den skilljer sig ifrån den förra blott genom en ny eller fortsatt handling derpå och dess tendents. Derigenom ingår handlingen sjelf i denna andra product, hvilken är product med en handling, hvars object är den första producten. På denna andra product handlas åter af samma skäl, hvarvid i den tredje producten är ännu mera handling, än i den andra, eller den tredje skilljer sig ifrån den andra genom en ny handling, som deri, äfvensom den föregående i

Digitized by Google

sin product, stadnat til blott bemödande. Här äger jag således et stillastående *Object* i den första producten; et object som tillika är handling, d. ä. *Föreställning*, i den andra; och et object, som ej allenast sjelft har object, utan hvilket sednare object är föreställning, d. ä. *Subject*, i den tredje. Genom en ny handling, hvars object åter den sidsta producten är, måste en product upkomma, hvars object subjectet är, och som derigenom innefattar alla tre de föregående, d. ä. *Medvetandet*; och genom den femte handlingen upkommer det, hvars object medvetandet är, et subject för medvetandet, eller et *Jag*.

At hvad vi här construerat i sjelfva verket är, såsom subject och substrat för medvetandet, et Jag, kan ej nekas. Frågan kunde blott vara, huru det i denna egenskap står at förena med de predicat, man i sjelfva medvetandet finner til Jag, hvilka framför allt äro dess *sjelfständighet* och *föreningen af subject* och *object*, hvilka i Jag sammanfalla, och hvarigenom det tillika är bägge. — Dess sjelfständighet beror derpå, at jag öfver det ej kan upvisa någon product af handling, som innefattar det, at det är det *högsta* allmänna *subjectet*, hvilket sluter kedjan af genom handling hvarandra påföljande producter på ena sidan, liksom den första producten, hvil-

Digitized by Google

ken vi blott kunde anse såsom en hvila, såsom det *högsta*, alla öfriga innefattande, *objectet*, sluter den på den andra. Nu kunne vi ej säga, at ingen handling gifves, som går högre och genom sin product inskränker mera, än den, hvarigenom vårt rena Jag här upkommer; ty construere vi längre och tillika reflectere öfver denna construction, så måste vi sluteligen komma til *verkligheten*. Således om et Jag, såsom rent eller verkligt, skall alltid vara den sidsta producten, kan det ej ske annorlunda, än så, at hvar och en product öfver det tilbakafaller i någon af de producter, som förr än detta Jag genom handlingen upkomma; och så förhåller det sig verkeligen: här är blott frågan, huru det tilgår. — Hvarigenom kan jag åtskillja producter utom Tid och Rum? Genom intet annat, än deras förhållanden, hvilka endast uttrycka och upkomma genom min reflexion öfver mit handlande. Nu innefattar hvar och en relation blott tre leder, hvilka här äro producterna; flera kunna ej deri sammanfattas, utan at de öfver detta antal tilkommande lederna redan ligga, genom en äldre och förr i reflexionen upkommen relation, i en eller flera af de egenteligen til relationen hörande och subordinera derunder. Til en relation fordras tvänne emotsatta, och et, hvari

Digitized by Google

de äro lika eller förenas, och hvartil jag drifves genom motsägelsen emellan första och andra leden (inskränkningen, som den andra gör på den första). I de tre första producterna äge vi Object och Föreställning förenade i Subjectet. Nu fortfar förnuftet i sin reflexion öfver de följande inskränkta handlingarna efter samma regel. Det äger då en led til en ny relation i Subjectet genom föreningen deri af de två föregående. Dessa tre tilsammans utgöra då första leden i den andra relationen såsom Object, hvars motsatta led Medvetandet är, som då faller ned tilbaka til föreställning, och dess Jag til subject. Om jag ännu vidare fortfar til den tredje relationen, måste jag åter stadna vid subject, och får åter ej annat, än et Jag, ehuru närmare inskränkt; ty de nya lederna i andra relationen tilsammans (förra subjectet) nedfalla til object, men blifva det i tredje digniteten; den nya det emotsatta föreställningen är et medvetande i andra digniteten och föreställning i den tredje; det nya subjectet förblifver Jag, nämligen i andra digniteten, och är blott subject i den tredje. Man kommer således i sjelfva verket aldrig öfver subjectet. — Men Jag är tillika object, nämligen i medvetandet, ty hvart och et subject är alltid det högre medvetandets object, hvilket medvetande

Digitized by Google

jag ock alltid straxt finner vid fortsatt reflexion: och det är tydligt, at så länge jag fortsätter min handling, måste jag återkomma på samma sätt til den första relationen. Deraf kommer äfven den förväxling, man gjort emellan Jag och subject, och som förhindrat insigten i bägges natur. At göra skillnad emellan dem, är nödvändigt, emedan i medvetandet nödvändigt är en skillnad emellan en högre och lägre reflexion, så vida den lägre ej vore möjlig utan den högre, och denna ej, utan at de bägge förenas i en ännu högre reflexion och et högre medvetande, o. s. v.; ty handlingen kan ej utslåckna vid den första, och af samma skäl ej heller vid de följande, til dess den nått verkligheten, ehuru de, betraktade i tiden, kunna vara vidt åtskillda. Men i denna högre reflexion är den lägre object; och allt det, som härmed är sagdt om reflexion, måste gälla om relation, såsom dess uttryck, dess product. Det första och lägsta medvetandet är ock obestämdt, och således blott möjlighet af medvetande, til dess det är bestämdt genom et Jag, som til den ändan åter måste vara mera än blotta möjligheten af et Jag, d. ä. förekomma i et annat medvetande; och på detta sätt drifves jag ouphörligen fort i min handling. Man torde ock nu utan svårighet finna, huru et Jag äfven

Digitized by Google

kan betraktas såsom en föreställning; hvilket det äger gemensamt med hvar och en af producterna efter den första i hela deras kedja. Dock är mit Jag alltid, då det ej förekommer i medvetandet, då det ej deri är sit eget object, då det är det högsta, hvarpå all min reflexion är fästad, och hvartil jag derigenom således ännu ej uphöjt mig, — en blind föreställning; ty hvar och en föreställning måste, för at ej vara sådan, sjelf föreställas. Et sådant Jag, et sådant högsta subject, et blindt rent Jag, måste nödvändigt i hvar och en Intelligents finnas; och här ser man, huru ganska djupt det felaktiga i Fichte's föreställningssätt af Idealismen ligger (hvarom straxt mera). Detta högsta subject, trodde til äfventyrs denne store Philosoph, det högsta tänkbara, som likväl aldrig alldeles nås af tanken, som ouphörligen är utom den såsom dess substrat, är visserligen det högsta i all vetenskap, den högsta abstractionen, och derifrån måste börjas; — väl! men deraf följer ej, at hvad man fått i den yttersta abstractionen skall föreställas såsom et object eller product, hvilket et Jag alltid är. Ej heller var det, såsom redan är vist, den yttersta. Ännu mindre var han berättigad at antaga den första producten, som på andra sidan är det högsta och äfven en abstra-

Digitized by Google

ction, til den andra grundprincipen, under namn af *Icke-jag*. Hvart och et annat system, än det idealistiska, skulle fallit af sig sjelft genom en så stark tvetydighet, som den man här finner i sjelfva grundvalen.

Digitized by Google

Häröfver må ännu tillåtas oss at bifoga några anmärkningar, som torde kunna kasta et nytt ljus, ej allenast öfver hvad vi sökt fastställa, utan äfven öfver Philosophiens närvarande tilstånd och det hopp man är berättigad at göra sig om dess fullkomnande. Til äfventyrs torde en gång något, om ock aflägset, tilfälle yppa sig at häraf göra vidare tillämpning, då antingen allmänheten hunnit den förädling, at ej mera blott några få interessera sig för alfvarsammare philosophiska undersökningar, eller författarens läge kunde tillåta honom at, äfven utan afseende derpå, meddela uplösningen, efter den method han här föreskrifvit sig, på någon af Philosophiens hufvudupgifter, hvarvid den theoretiska, såsom den första i deras naturliga ordning, ligger honom närmast, och at nedlägga den åtmindstone såsom en idé för någon tilkommande lyckligare forskare. För det närvarande inskränke vi oss til följande.

1.

Det torde straxt falla läsaren in, at hvad vi kalle et blott Postulat är verkeligen hela den construction vi fordre, och löser upgiften; ty då jag vist, huru *Jag* är tänkbart, har jag äfven bragt

Digitized by Google

mig til enighet med mig sjelf. Men vi behöfve blott leda hans upmärksamhet tilbaka på vår upgift. Oenigheten inom mig härrörde af det verkliga och dess förhållande til det blott intelligibla, och den låg således inom mit verkliga Jag, som i reflexion öfver erfarenheten och medvetandet ej mera syntes tänkbart. Men här hafve vi blott construerat et *rent* Jag, som blott innehåller den yttersta möjligheten af et verkligt Jag, och är et Jag endast i allmänhet. Vi hafve här *löst upgiften endast i allmänhet*, ej det *speciella* den innehöll; och just detta, den högsta möjligheten, och ingenting vidare, hör til et postulat. — Visserligen innehåller detta postulat äfven en egen upgift, som derinom äger sin uplösning och sit postulat, hvilket är *product i allmänhet;* men et postulat bestämmes til innehåll och vidd af sin motsvarande upgift, hvarföre det ock här måste blifva sådant, som vi angifvit det.

2.

I början af vår ursprungliga construction syntes, som vi ej blott ville sysselsätta oss med Handling och dess första bestämning, utan snarare construera sjelfva Materien, då vi likväl inskränkt oss inom blotta Intelligentsens construe-

Digitized by Google

rande. Vi nyttjade der begrepen *concentrerad* och *expanderad energie*, då likväl expansion och centripetition blott tilhöra materien. Men här är endast frågan om intensiv expansion och concentrering, och ej en gång de betraktade i Tiden; de kunna såsom begrep vid den rena handlingens inskränkning ej bestämmas til graden, de äro blott at anse såsom följder af grunden, handlingens absoluta inskränkning. Inbildningskraften, hvilken äfven är oumgänglig vid abstraction, ty utan den vore ej en gång något at abstrahera, — söker alltid anskaffa en bild, hvilken måste vara i Rummet. Alla våra begrep måste, för at betyda något, stöda sig på en sådan bild. Vi kunne genom vår beskrifning på handlingens inskränkning blott gifva en ledtråd för abstractionen och inbildningskraften; det tilhör läsaren sjelf at göra den, och utan at han gör den, förstår han visserligen icke, huru allt detta tilgår. Han måste inom sig sjelf upsöka och betrakta sin egen handling, äfvensom i all annan ren åskådning. Men också är et klart medvetande af den abstraction, han här måste göra, tilräcklig at förebygga misstag. — Äfvenså litet bör den absoluta inskränkningen sökas i et Rum utom handlingen; den är blott en intensiv centripetition. Alla svårigheter, som härvid kunde upkom-

Digitized by Google

ma, torde böra tilskrifvas svårigheten at i tanken afsöndra Rummet och Tiden.

3.

Man torde finna utan svårighet, at den första producten vi omtalat icke ännu är Åskådning, utan blott Object i sin högsta allmänhet; ty åskådning är föreställning, hvilken först kan upkomma genom en inskränkt eller återbruten handlings reaction. Men denna reaction härleder sig deraf, at handlingen, som derföre icke uphäfves genom sin inskränkning eller kan uphöra at vara absolut, ouphörligen måste fortsättas. Den är hämmad, men såsom i oändlighet hämmad, och således i oändlighet äfven verkande, måste den nödvändigt sträfva *emot* sin gräns, hvilken den sjelf en gång för alla fastställt genom frihet; och den gör det ock verkeligen vid hvarje ny reaction. I följe deraf är hvarje reaction ouphörligen nödvändig, och tillika endast möjlig genom den föregående. Derföre är det äfven, som de äro ifrån hvarandra oskilljaktiga, nämligen object, föreställning, subject, medvetande o. s. v.; och deraf torde äfven kunna inses, hvarföre, då man vill förklara föreställning och medvetande, alltid object först förekommer, såsom en grund

och

Digitized by Google

och et stöd för dem, hvarigenom Realismens illusion är så naturlig. Åskådningen är *blind*, såsom Kant kallar den, eller en blott möjlighet, ej allenast sedan den fått subject, utan ända til bestämdt medvetande; hvarföre i vår construction ej heller finnes mera, än *rent* subject, object och medvetande, eller blott deras första möjlighet. — En blott reaction eller tendents emot den sidst gifna gränsen eller til dess bestämmande är egenteligen ej et yttrande af sjelfständighet eller frihet. Der finnes ej annat, än fortsättning af samma handling och dess en gång gifna impulsion, som ej kan uphöra, innan den funnit fullständiga gränsen eller den speciella bestämningen, det bestämda medvetandet, emedan hvarje bestämning i allmänhet ännu är obestämd. Först vid reflexionen öfver denna handling såsom fulländad, — hvarförutan dock, såsom vi en annan gång torde kunna visa, verklig föreställning ej är möjlig, — upkommer en egenteligen ny handling, hvarvid åter frihet fordras. Vid hvarje ny product är dock alltid mera energie, än vid en föregående. Men vid hvarje ny product är ock en ny strängare inskränkning genom sjelfva handlingen, som ouphörligen tillägges och förenar sig med den föregående inskränk-

ningen och blifver sjelf negativ; och deraf kommer sedan handlingens alltid tiltagande intensitét, och äfven dess närmande til ny fri handling i beständigt högre begrep. Sjelfva det högsta negativa kan ej heller föreställas annorlunda, än såsom en emot den rena handlingen verkande kraft, och, då utom denna handling före inskränkningen deraf ingen kraft finnes, såsom handlingen i riktning emot sig sjelf; hvilket åter endast är ännu et nytt sätt at uttrycka dess ursprungliga frihet.

4.

Genom reflexion öfver denna ursprungliga construction och vårt förfarande dervid äre vi äfven i stånd at förskaffa oss en riktig insigt i Fichte's method, då han börjar ifrån en *Thesis*, ledes deraf nödvändigt på en *Antithesis*, såsom dess vilkor, och deraf vidare på en *Synthesis*, så vida de bägge första motsäga och uphäfva hvarandra, hvilket dock icke kan eller får ske, så framt ej allt förnuft skall uphäfvas, utan de måste förenas; men i denna synthesis, hvari de förenas, måste röja sig, at de motsatta satserna i grunden uttrycka samma sak, och blott gifva tilkänna de olika sidor, hvarifrån den kan betraktas. Thesis och Antithesis äro derigenom

Digitized by Google

i växelbestämning, ty ifrån hvilkendera som häldst är öfvergången til den andra, såsom dess följd, nödvändig, hvilket ej vore möjligt, om ej deras object vore detsamma, då emellan dem sjelfva ingen direct förening är möjlig. Om vi villje lämpa hit dessa termer, så är den rena oinskränkta handlingen den första af all thesis; den är det absoluta *Något.* Men et Något utesluter redan et annat, dess motsatts (ty eljest är det ej Något), och således här det absoluta *Intet.* I begrepet *Något i allmänhet* ligger således redan dess motsatts *Intet i allmänhet;* jag föres oemotståndligt til antithesis. De måste förenas i synthesis, d. ä. både Intet och Något måste i samma act tänkas, om Något, hvilket var vår handling, skall kunna tänkas. Denna synthesis är här *Hvila*, eller vår första product, vårt första Något, som verkeligen inneslöt alla egenskaperna af Något. Betraktad ifrån en sida, är denna Hvila handling, ifrån en annan, inskränkning, ty bägge måste finnas der de äro i jämnvigt. Nu kan handlingen icke, såsom absolut, i denna gifna, ännu obestämda, gräns borntdö; men den är ej mera möjlig utan et nytt bemödande, och detta sträfvar verkeligen at bestämma gränsen, och liksom bygger vidare på det redan hvilande och fullkomnar det; men utom det at den är itere-

Digitized by Google

rad och finner för sig en redan modifierad eller fästad inskränkning, är handlingen äfven här densamma, som då den först mötte det negativa. I denna andra potents är den i motsatts emot den redan upkomna första producten, och de sammansättas bägge likaledes i den andra producten, hvilka tre leder, betraktade genom begrep, i reflexionen svara emot Thesis, Antithesis och Synthesis. Genom förståndets mechanism blifver den sidst gjorda synthesis ouphörligen å nyo thesis med sin antithesis i handlingen, til dess upgiften är löst, hvarvid uplösningen är den sidsta synthesen. Detta vill ej säga annat, än at den sidsta producten beständigt inskränkes af den följande handlingen, til dess den högsta af all upgift är löst, som är at bringa Intelligentsen til enhet med sig sjelf i föreställningen af Natur, eller, i en högre reflexion, til medvetande af denna enhet. Så snart den är verkställd, — hvilket dock så vida är omöjligt och otänkbart, at denna yttersta synthesis ej kan såsom et til sina oändligen mindsta delar fulländadt system infinna sig i medvetandet, emedan Intelligentsen ej kan öfvervinna sin ändlighet, ej genom sin rena handling inom sig sjelf utplåna det absoluta och således oändliga negativa, — så uphör Intelligentsen och blifver åter

Digitized by Google

den rena til intet aftynande handlingen; Intelligentsen har då mera intet at förstå, ty allt är et, och utan at förstå är den ej til: och så skulle det verkeligen förhålla sig, om ej inskränkningen vore oändlig och derigenom för våra kundskaper och såsom Natur outtömlig. Vi kunne blott lösa denna högsta upgiften i allmänhet. — På detta sätt förklarad, och ej logiskt, såsom FICHTE tager den, är hans method ej annat, än vår construction. Han felar ock visserligen, då han tror sig böra bygga Philosophien på en omedelbart viss satts, en verklig thesis, hvilken såsom blott satts måste vara tom. Fyller han denna tomhet, så måste han först construera. Vi vete väl ock, at han söker göra redo för uphofvet af sina begrep; men så länge denna tvetydighet i methoden, så länge denna logiska parallax af vissheten, hvarigenom den synes hafva sit hufvudsäte i begrepen, är qvar, är omöjligt at ifrån Philosophien utesluta obestämdhet och behandla den såsom vetenskap.

5.

Vi torde väl knappt behöfva erinra, at af de philosophiska ämnen, hvilka vi i denna afhandling måst vidröra, och hvilka vi til en del, så långt det genom *blott analys* låter sig göra,

Digitized by Google

sökt förklara, äfven måste förekomma i den vetenskapligt afhandlade Philosophien; och at de der först kunna fullkomligen och med en til alla delar tilfredsställande noggrannhet utredas. Vi hafve äfven mer eller mindre direct angifvit några punkter, der analysen måste stadna. I allmänhet leder den ej längre, än til angifvande och bestämmande af de upgifter, dem den egentliga Philosophien äger at uplösa. Analysen kan ej gifva mera, än anledningarna til de philosophiska begrepens upkomst. Den innehåller en nödvändig förberedelse til Philosophien, och är den första redogörelsen för dessa begrep; men den utgör ej Philosophien sjelf, eller deras sammanhängande vetenskapliga bestämning. Det gifves äfven en blott *empirisk analys*, eller, som KANT kallar den, empirisk deduction, hvilken äfven kunde få namn af psychologisk, der anledningarna til dem sökas i behofven och deras utveckling genom yttre förhållanden; men i den, som närmast bör föregå Philosophien, måste de upsökas i det practiska interesset efter de allmänna förhållanden, hvari det måste yttra sig, hvilket dock här, såsom i all vetenskap, understödes af det theoretiska. Det som måste analytiseras ligger i medvetandet, sådant som det allmänna menniskoförståndet äger det.

Digitized by Google

6.

Vände vi vår upmärksamhet på hvad Philosophien vunnit, i synnerhet genom tvänne stora mäns bemödanden, vid slutet af vårt närvarande märkvärdiga århundrade, äger hvar och en, som hos sig känner et verkligt interesse för denna vetenskap, skäl at lyckönska sig at hafva inträffat på Kant's' och Fichte's tidehvarf. Blott den okunnige kan sätta nyttan och de vigtiga följderna af deras lyckliga forskningar för menniskoslägtets förädling i tvifvelsmål. Hvad man kan hoppas af uplysningen och dess utbredande kan då först börja gå i full verkställighet, när Philosophien vunnit stadga såsom vetenskap. På dess öfvergång til det olärda menniskoförståndet, hvilket den äger at meddela sin sjelfständighet, i tankesätt emot auctoritet, och i handlingssätt emot retelser til immoralitet, beror endast den räddning menskligheten väntar ifrån sina hittils kända olyckor. — Och de som i den *för dem* verkeligen grundade öfvertygelsen, at de redan sett och förstått allt af vigt *för dem* och at de redan äro allt hvad de kunna blifva, småle åt denna försäkran och harmas öfver de loford man gifver samtida stora män, hvilkas fel det alltid är at hafva för mycken förtjenst för sit

Digitized by Google

tidehvarf och at egenteligen tilhöra et bättre, — de tilskrifva ju likväl, om icke Christendomens införande, Korstågen och Reformationen, dock åtmindstone Americas, Goda Hopps Uddens och Krutets och Compassens och Stylarnas upfinning så ganska stora saker, hvilka alla saker tilsammans likväl endast bestå deri, at nya begrep alstrades och kringspriddes och at de gamla rättades. Alla *menniskans* framsteg och förändringar äro tankekraftens, eller ske ej utan den; hos henne, i samhälle, såsom slägte eller nation, betraktad, måste förbättringen börjas ifrån den theoretiska sidan. — Fichte, som dock genom Kant blifvit hvad han är, är utan tvifvel den, som ändteligen lyckats at för alla tider fästa den synpunkt, hvarifrån all Philosophi bör utgå, genom sin bestämdt fattade transcendentella Idealism; och deri gifves ej mera någon upfinning, ej heller är hans namn i fara för den allmänna förgängelsen, så länge Philosophi gifves *). Men at hans eget system i hans skrifter ännu ej äger all

*) Med allt detta kan man ej deraf, at vi göre denna stora Philosophens förtjenster rättvisa, draga den slutsattsen, at vi bekänne oss til eller åtage oss at försvara någon af de sattser, dem missförstånd och förföljelseanda pådiktat honom; så framt man ej satt sig före at icke göra några slutsattser.

Digitized by Google

möjlig tydlighet, all möjlig utförlighet och sammanhang i delarna, yrkar han sjelf i dessa skrifter ganska ofta; och detta är väl en hemlig bekännelse, at hans Philosophi ej ännu är i sträng mening system, eller åtmindstone vetenskap i samma bemärkelse, som t. ex. Mathematik. Ibland de hufvudfel vi trott oss finna i hans så kallade *Vetenskapslära* *) räkne vi framför allt det, at han på de vigtigaste ställen förblandar det *rena Jag* med den *rena ursprungliga handlingen*, förledd utan tvifvel deraf, at allt som tänkes och

---

*) Det är bekant, at FICHTE sökt fastställa detta nya namn för hvad man eljest kallat *Philosophi*. Vi tro oss dock ej berättigade at häri följa hans exempel. Vetenskapslära är et namn, som bättre torde passa för en viss del af Logiken, hvarmed Philosophi ej bör förblandas. Dessutom tyckes ordet i denna nya bemärkelse vara upkommet genom en förväxling af *veta* och *vetenskap*. Det gamla namnet äger äfven i det afseendet företrädet, at det uttrycker et *sträfvande til vishet*, men ej visheten sjelf, hvilken, såsom fullständig kundskap om allt, och det med uteslutande af villfarelser, ej står at upnå. Philosophien, såsom det all kundskap, men blott i allmänhet, omfattande systemet, kan dock ej i det speciella och enskillda blifva, hvad den såsom vishet utan villfarelse borde, *vetenskap om allt*. Detsamma gäller, om man tillika betraktar visheten såsom practisk.

Digitized by Google

kännes, allt som i hvad afseende som häldst är object, det tänker och känner *jag* och det är object för et Jag, och at derföre denna handling är i mig, hvilket den visserligen är, då detta Jag ej är annat, än den ursprungliga handlingen construerad. Häraf får han två rena Jag, och straxt et *Icke-jag*, hvarvid synpunkten ofta förryckes och han sjelf gör sig onödiga svårigheter, som väl icke leda til uppenbara misstag, men förvilla läsaren, inveckla och uppehålla hans egen gång, och lemna en tvetydighet, hvilken ej heller öfvervinnes af hans eljest förtjenstfulla och merändels sjelfständigt tänkande Commentatorer. Derföre behöfver han ock sjelf ofta försäkra vid detta Icke-jag, at hans Philosophi är helt och hållet idealistisk. Et Jag är omöjligt utan et object såsom dess motsatts, och likväl skall Icke-jag ej vara et object; och konsten blifver sedan at göra det til et icke-object, för at af det och det rena Jag göra et object, och likväl är object, icke til tiden, men i föreställningen, förr än Jag. Men lyckan för honom är, at han ej, såsom Kant, kan missförstås, men blott icke-förstås af oupmärksamma eller ophilosophiska läsare. Och detta har äfven händt. Ännu är derföre ej hans system nog compact; för at blifva det och tillika ordentlig vetenskap, måste det

Digitized by Google

til alla delar philosophiskt construeras. — En mindre irring, som ock lättare uptäckes, är den, då han tillägger sit absoluta Jag en absolut existents och realitet, och dock skall denna existents sedan arbetas borrt, på det existents må kunna deraf härledas; då likväl, om man troget lyder hvad han bjuder och utan något hemligt undantag tänker Idealismen i sit sammanhang, absolut *handla* och *vara til* blifva skillda åt, icke, efter hvad han säger, såsom handling i allmänhet och product, utan såsom handling och fullkomligt bestämd product: endast handling och realitet äro hvarannan emotsatta. Vidare skilljer han ej emellan realitet och existents, hvarförutan man antingen alldeles icke, eller åtmindstone på et tvunget sätt hinner det nedersta i Metaphysiken, hvarigenom den kan anses för fulländad. Existents är et resultat af realitet och individualitet tilsammanstagna, men ingendera ensam är existents. Deremot uptäcker och inser han, ehuru ej alltid med nog tydlighet uttrycker, den högst vigtiga skillnaden emellan inre och yttre nödvändighet, eller idealitet och realitet, och utan tvifvel var det blott denna distinction, som felades Kant. Hans stora förtjenst är, såsom vi anmärkt, at hafva fattat och med skarpt tecknade gränslineer omfattat ideen af den fullständiga

Digitized by Google

transcendentella Idealismen, och derigenom varit i stånd at verkställa Metaphysikens och Moralens förening, hvilken förut ej kunde anses för vidare, än en blott förvandtskap och tilfällig angränsning.

7.

Vid första steget i constructionen af det rena Jag, d. ä. så snart vi blott försökte at tänka handling til dess inre väsende och ej blott i relation, röjde sig två stridiga och bägge absolut nödvändiga principer, hvilka sedan fortfara i all construction, som blott innehåller en olika modifierad conflict af dem bägge. Den ena var blott positiv och den andra blott negativ, eller jag nödgades antaga, för at uttrycka detta genom en bild, en centrifugalkraft och en centripetalkraft. Jag fann således en *Dualism* i hvarje förening af de högsta principerna. *Et Jag* eller en Intelligents *constituerar sig sjelf*, säger Fichte först, då han vill uttrycka detta. Detta är falskt, om dermed menas et rent Jag, som är grunden til et annat rent Jag (ty här är blott frågan om det rena Jag). Jag är redan et Jag, då *jag* handlar, då jag constituerar; antingen behöfver detta Jag då ej vidare constitueras, eller ligger dertil en högre grund, än detta Jag. *Jag constituerar Ickejag*, fortfar han, 1) *såsom bestämmande detta*

Digitized by Google

Jag, 2) *såsom deraf bestämdt.* Betyder *Jag* det rena absoluta handlandet, så är det ej såsom sådant på något sätt bestämdt. Skall jag åter tänka, d. ä. inskränka, detta handlande (utan inskränkningen är Föreställning blotta bemödandet at tänka, blott en idé, och den rena handlingen sjelf), så har FICHTE visserligen så vida rätt, — då hans Icke-jag ej betyder något object, vare sig ideellt eller reellt, utan blott inskränkning, — at inskränkningen icke kan ligga utom handlingen, utan at handlingen är, såsom tilräcklig grund, absolut inskränkt til sin natur, dock endast genom frihet, och *lider* derföre ingen inskränkning; men at jag, den deröfver reflecterande, nödvändigt måste tänka grunden til denna handling såsom inskränkt, dels i blotta rena handlingen (det positiva), som har ingenting öfver sig, dels i inskränkningen (det negativa), som ej heller har något öfver sig. I et system kan jag säga, at en satts, et begrep, eller ock något deremot svarande, är bestämd af den följande och subordinerade, hvaraf den får sin betydelse. Men lika säkert är, at den bestämmes och får sin betydelse af den föregående af sin princip; ty sjelfva principen är bestämd af sina nedersta följder, och dessa bestämmas åter ej af annat, än de sattser och begrep, som

Digitized by Google

ligga emellan principen och dem. Således, af två sattser, som äro med hvarandra i sammanhang, kan man säga lika rätt, at den föregående bestämmes af den efterföljande, som tvärtom, och at de bestämma eller bestämmas af hvarannan. Detta beror blott på den synpunkt jag väljer, och väljer jag den sidsta (der de bestämmas af hvarannan), bägge de öfriga omfattande, så upkommer en växelbestämning, dock efter en regel, som bestämmes af de första enskillda synpunkterna. Och i denna mening har Fichte rätt, och sådant är förhållandet emellan det negativa och det positiva i hvar och en construction utom Tid och Rum.

Men vid denna construction af handling måste, såsom redan är anmärkt, termer nyttjas, som äro länte ifrån den construction, hvarigenom Tid och Rum fyllas, ifrån constructionen af materie; den kunde ej egenteligen beskrifvas, ty all beskrifning förutsätter en redan gjord construction. Vi voro derföre nödsakade at föreställa den genom et exempel, liksom då Geometern upritar en figur, ehuru han icke ens kan uprita en linea, sådan som han tänker den. Också ju närmare man gjort sig bekant med den Kantiska constructionen af Materien, ju lättare torde man fatta den af Handling. I sjelfva verket, hvad är denna

Digitized by Google

af honom construerade Urmaterie? Intet annat, än en modification af den ur-realitet, som uttryckte och låg i producten af min första tänkbara handling. Denna product var ock det första objectet; längre ned derifrån härledt och närmare inskränkt, får jag *object i Rum*, eller materie. Således utgöres äfven materiens väsende blott af detta negativa och positiva, hvarigenom den fyller Rum. Det positiva gör den först til et *Något i Rum*, och det negativa gör den til en *der varaktig substants*. Sjelfva Rummet är ock ej annat, än en product af min handling, och bär inom sig alla egenskaper af en product i allmänhet.

Men det som gäller om materien i allmänhet, måste ock gälla om all materie; den må för öfrigt vara huru bestämd och individualiserad som häldst. Utomdess är den bestämda ock en product. Den äger då productens egenskaper; så mycket mera, som naturen — *för mig*, och hvar gifves någon annan? — upkommer genom construction, och all construction är et framläggande, et födande af product. All verklig Naturvetenskap är ej annat, än en fortfarande construction af naturen och all realitet. Då derföre denna Dualism infinner sig väsendteligen i all construction, måste den äfven gifva den enda

Digitized by Google

tilfredsställande förklaringen af alla möjliga phenomen; och detta kunne vi lika så litet erkänna för en blott hypothes, som vi kunne derför anse allt hvad vi hittils i denna afhandling sökt bevisa, eller lika så litet, som Geometern kan anse de theorem han beviser för blott hypothetiskt gällande vid verkliga mätningar. Hvad ingen *Atomistik*, ingen *mechanisk Chemi*, ingen *materiell Psychologi*, ingen *Hylozoism* och inga *dolda undergörande egenskaper* kunna förklara, måste genom denna princip kunna förklaras. Sjelfva cohesionen, äfvensom bestämda kroppar och deras egenskaper, måste en gång derigenom kunna utredas och dermed sammanhänga. Man äger redan Elasticitet i Naturläran, och til äfventyrs är detta begrep ännu för litet användt. Det är åtmindstone anledning at tro, at den polaritet man finner i vissa kroppar äfven skulle kunna härledas ifrån eller befinnas i sammanhang med denna elasticitet, häldst bägge tydligen blott äro en modification af den allmänna Dualismen. At detta icke redan är gjordt, eller för det närvarande ej af oss kan göras, eller, om det kunde, ej derföre kan öfvertyga mängden af dem, som sett en generation försvinna under det de utan motsägelse lärt och uprepat helt andra begrep,

utgör

Digitized by Google

utgör ännu ej et bevis. Vi lemne kännare at döma, huruvida de försök (af SCHELLING), som redan äro gjorda på denna väg, lofva någon framgång; det är åtmindstone lyckligt för vetenskaperna, at de blifvit företagna af et af tidehvarfvets första snillen, som i hög grad hos sig förenar philosophiska insigter och den empiriska kännedomen af naturen.

Men en lika så nödvändig lag för naturen är dess *Individualism;* ty hvarje reellt object är et Individuum, och just af denna orsak hörande til naturen. Naturen är en *oupphörlig organisation;* och denna lag, at beständigt organisera, är i et nödvändigt sammanhang med dess Individualism. Naturen är sjelf et organiseradt helt och kallas af denna orsak Verld. Den är evigt organiserande *) och organiserad til sina mindsta delar i oändlighet; ty hvad är verlden annat, än et system, et uttryck af förnuft, och i et system är allt detta nödvändigt. Men denna beständiga organisering är ock ej annat, än dess individualisering. Organisationen hvilar ej: den är i hvarje ögnablick oafbrutet verksam; men

*) Detta är så litet heterodoxt, at snarare t. ex. jordens förstöring skulle kunna följa deraf.

Digitized by Google

et individuum, d. ä. et redan organiseradt, är det stillastående naturtinget, och liksom den organiserande naturhandlingens product. — Föreställ vidare ändligheten i oändligheten, eller tvärtom oändligheten i det ändliga, enligt den omtalade Dualismen, så upkommer i denna föreställning et Något, som nödvändigt är oändligt i individualisation (*delbarhet*), och tillika oändligt i Tid (*varaktighet*), och oändligt i kraft (*organisation*). Men oändligt i Rum blifver det ej; verlden måste ifrån denna sida vara ändlig, ty hvart och et system är fulländadt och slutet. Naturen är ej annat, än et återsken af mig och mit inre väsende, och kan ej annorlunda begripas *).

---

*) Efter allt det föregående torde väl vara öfverflödigt at ännu en gång erinra, at detta blott är gällande för en transcendentell synpunkt, men ej utom den. För den, som ej kan upstiga til hvilken vetenskap som häldst, måste det til och med låta sällsamt och narraktigt, at solen står och jorden går, så framt man ej ur sin barndomscateches, som innehåller alla dessa kundskaper utan annan orsak än minnet, lärt at uprepa orden. Också har den enfaldige, som nekar jordens rörelse, i grunden rätt, då man så vill, om ock ej efter sin afsigt; ty all rörelse är relativ, och hvar och en äger at efter behag och för sin beqvämlighet välja det object eller den punkt, hvartil

Digitized by Google

Den som tror, at rön och försök derföre äro öfverflödiga, eller at vi velat förringa värdet af deras arbetsamhet och skarpsinnighet, som ej blott inregistrerat dem i sit minne och på sina papper, utan vetat använda dem och genom dem sträfvat til vetenskap, har allt för mycket missförstått oss. Det torde äfvenså mycket vara Philosophernas fel, som deras, hvilke verkeligen förtjena namn af Naturforskare, at all Naturvetenskap hittils varit på afvägar, som i evighet måste hindra den at med rätta bära detta namn; den har äfvenså mycket, som någon annan del af menskliga kundskaper, lidit af en falsk Philosophi, och kan blott hjelpas genom en bättre. För at kunna umbära rön och försök, skulle man vara allvetande. Hvad vi erfare, är en bestämd och sammansatt product af en sammansatt förståndets handling; huru skulle vi derom, mera än i Philosophien, få våra *första* kundskaper genom annat, än analys? Men hvad äfven de,

---

han hänför den. Af den olärda och den som blott inbillar sig vara uplyst, äger den alltid företrädet, som gör de mindsta anspråken och således är mest öpen för bättre öfvertygelse, och som mindst harmas öfver nya sanningar, hvarigenom hans med möda och ofta kostnad och tidsspillan ärligt förvärfvade termer blifva onyttiga.

Digitized by Google

som sysselsätta sig med naturens kännedom, erkänna, utan at dock villja erkänna det i hela sin vidd, är, at denna analys måste, för at uplysa, vara gjord i en afsigt. Men denna afsigt får derföre ej vara obestämd eller utan en högre afsigt under et högre begrep; den får ej vara en blott hypothes. Den måste åtmindstone äga den allmänna bestämda afsigten, at bringa våra kundskaper til et system i vårt medvetande, liksom tingen, dem de angå, redan utgöra et utom oss, ty eljest vore de ej ting för oss. Allt som derföre gäller om kundskaper i allmänhet i system, som uttrycker deras möjlighet, med et ord Philosophi, är äfven gällande i naturkännedomen och bestämmer de afsigter, hvarefter naturen skall undersökas. Således, utan Naturphilosophi ingen Naturvetenskap. At bringa den speciella kännedomen af naturen genom experiment til nödvändigt och fullständigt utfördt sammanhang med denna Naturmetaphysik, at sluteligen göra den til en och samma vetenskap dermed, är, jämte tillämpningen, det enda sanna målet för naturens studerande. Då först vore den fulländad, när den vetenskapliga constructionen, om det vore möjligt, oafbruten sträckte sig ned til det individuella. — Den som med full öfvertygelse, ej af harm öfver det förr ohörda eller af kärlek

Digitized by Google

för sina toma slägtregister öfver naturens producter, hvari han är van at betrakta henne såsom et dödt skelett, efter han sjelf är det för henne, anser alla dessa fordringar och tillämpningar af en Naturmetaphysik för drömar, måste ock anse calculen, som utstakar banan för Jupiters drabanter, för en dröm, ty den Mathematik, hvarpå den grundar sig, är ju ock ideell och dess tillämpning således en dröm! I sjelfva verket, då jag vill förklara tingen, så vill jag ju intränga i deras inre väsende; men antingen äre vi utan pligt, eller är deras inre väsende ej mera, än vårt handlingssätt föreställdt.

8.

Deremot torde flera vetenskaper härefter försvinna, som förr blifvit räknade til Philosophi. Ibland dem är Cosmologien; en vetenskap, som i samma ögnablick uphör, som den role uphört, hvilken de absoluta tingen så länge spelat i Metaphysiken. Hvad jag kan veta om verlden, d. ä. tänka vid ideen derom, såsom antingen et intelligibelt eller physiskt helt af varelser, och orsakerna hvarföre jag måste tänka det, är redan hänvist til Sedoläran och Naturens Metaphysik. Deremot upkommer en annan vigtigare, hittils okänd vetenskap genom sjelfva betraktandet

Digitized by Google

af verlden såsom et intelligibelt helt af fria varelser. Samvetet fordrar en absolut moralisk fullkomlighet, hvilken är omöjlig för den ändliga Intelligentsen; dels såsom Individuum, såsom bestämd af yttre ting; dels såsom sjelf existerande i Tiden, der hon för hvarje ögnablick af sin existents är inskränkt. Vore hon hvarken et Individuum, eller i Tiden, så försvunne denna svårighet, men ock hon sjelf och samvetet. Hon kan derföre ej föreställa sig, och ännu mindre utöfva, sedligheten, utan at finna å ena sidan et helt af varelser, som erkände den, och å andra sidan detta hela jämte sig sjelf, såsom en nödvändig del deraf, i oafbrutna framsteg til det moraliskt fullkomliga. För individuen sjelf gifves intet fullkomnande utan en verld af andra moraliska individuer, i växelverkan med den och med hvarandra, som fullkomnar sig; ty blott derigenom är pligt, såsom i *verkligheten allmän* lags gilltighet, möjlig. Jag måste ock känna lagarna för framskridandet, om jag med frihet, d. ä. med egen verksamhet genom begrep, skall sjelf kunna bidraga til framskridandet, hvari mit eget fullkomnande består. Deraf upkommer en *vetenskap om lagarna för och ordningen af den intelligibla verldens framsteg.* Denna vetenskap är för Historie hvad Naturphilosophi är för Physik,

Digitized by Google

Chemi och Medicin o. s. v. Något sådant har man tyckts, likväl utan at en gång tydligt känna afsigten, hafva åsyftat, eller åtmindstone bort åsyfta, med hvad man kallat *Menniskans Historia.* Hittils har man dock visserligen ej gjort sig begrep om den vetenskap vi under detta eller något tilkommande mera passande namn föreställe oss, då man til och med först i sednare tider fått en Moralphilosophi; men också har man ej haft någon Historia. — För at anse oss vederlaggda i denna sidsta satts, hvilken man troligen, så framt man anser den värd upmärksamhet, skall i början utgifva för en högst förmäten paradox, fordre vi ej mera, än et *bestämdt* svar, äfven af någon ibland de största hittils kända Häfdatecknare, på den frågan: *Hvad* han berättar eller vill berätta? — ty han vill ju såsom Häfdatecknare, och ej Chrönik- eller Calender-skribent, berätta i någon afsigt; han vill hänföra de förändringar han beskrifver til något mål; och huru bestämmer han detta mål?

9.

Ännu återstår en svårighet, hvarigenom, om den ej kunde uplösas, allt hvad vi hittils bevist vore, liksom så oräkneligen många andra philosophiska försök, förgäfves. Vi hafve förklarat

Digitized by Google

tanken och förståndet, och deras object, genom en ursprunglig handling; men denna handling tänkte vi dock, åtmindstone i dess förhållanden; den var sjelf blott en tanke: vi hafve således bevist genom en cirkel. — Visserligen; men vi kunde ej annat. Hvad, om alla våra kundskaper i sjelfva verket utgöra en cirkel? Hvad, om de måste det, för at vara kundskaper? Til äfventyrs kunde denna tanke leda til en djupare insigt i vår natur, hvars upsökande dock här skulle föra oss för långt. I sjelfva verket är allt system en cirkel, och våra kundskaper vore utan et system i dem, ehuru det aldrig finnes eller kan finnas helt i det bestämda medvetandet, et intet, det högst otänkbara af allt otänkbart. — Eller hvarmed villja då de känna sig, som ej villja dertil nyttja förståndet? Villja de stiga utom sig, för at se sit eget hufvud, då de med speglar kunde vinna sin afsigt? Måste ljuset ännu hafva et ljus, hvari det skall synas? — Förståndet söker blott enighet med sig sjelft, och den är funnen.

Digitized by Google

Undersökning,

huruvida den Philosophi, hvars grund-
teckning är gifven i Afhandlingen
om den Philosophiska Constru-
ctionen, bör få namn af
idealistisk.

Digitized by Google

Digitized by Google

Först torde det tillåtas oss at gifva tilkänna anledningen til de obetydliga anmärkningar, som här meddelas. Författaren har hört några invändningar deremot, at han kallat sin, eller åtmindstone den Philosophi, som han anser för den enda sanna, en transcendentell-Idealism, och således gifvit tilkänna, at han sjelf ansåge den för idealistisk. — Ehuru denna fråga egenteligen rörer blott et ord, torde dock dess afgörande tillika tjena at närmare bestämma vissa angelägna begrep, och således ej vara onyttigt för et nogare utredande af denna Philosophies natur, och för lättandet af en riktigare insigt deri. Man torde äfven deraf lära at tydligare inse, at denna Philosophi icke behöfver et tilnamn, och at man för ingen del är befogad at göra dess bekännare til en *ist* eller *an*, eller gifva den et secteriskt namn, hvilket ensamt hos okunniga eller oeftertänksamma läsare kunde göra et mindre fördelaktigt intryck.

Man gifver vanligen philosophiska systemer et tilnamn efter de olika grunder de angifva vid

Digitized by Google

förklaringen af objectivitet. Således kallar man t. e. Berkeley's Philosophi idealistisk, derföre at dess förklaringsgrund för verlden och objectiviteten endast sökes i föreställningarna. I detta afseende sättes den emot all realistisk Philosophi, som antager et existerande ting til en sådan förklaringsgrund. — Då författaren til nämnde Afhandling gaf anledning at kalla hans Philosophi idealistisk, skedde det alldeles icke derföre, at den liknar eller vore densamma, som Berkeley's; den är til och med i motsägelse med den, liksom med all annan så kallad dogmatisk, och til en del äfven med den Critiska; hvilket snart torde visa sig klarare. Författarens Philosophi angafs likafullt för en transcendentell Idealism. Man ser lätt deraf, at den redan måste vara af annan natur, än den vanliga Idealismen. I närvarande fråga ankommer allt på den bemärkelse man gifver orden *transcendentell* och *Idealism*, hvilken således först måste bestämmas.

Transcendentell är all den kundskap, som innehåller eller blott går ut på en förklaring af objectivitet, och i följd deraf är all Metaphysik i sjelfva verket transcendentell. Men all Metaphysik, som föregick den Critiska eller Kantiska, var så vida hvarken transcendentell eller ens Metaphysik, som den på intet sätt upfyllde hvad

Digitized by Google

man har at framför allt fordra af denna vetenskap; den gaf ingen uplösning på dess närmaste upgift; den kunde ej ens bestämdt angifva denna upgift, hvilken ej en gång det för KANT lyckades at bringa til full klarhet. Den föregaf sig väl förklara verldens och tingens inre väsende, men detta skedde endast genom angifvande af andra ting, för hvilka, såsom sjelfva ting eller object, man likafullt var berättigad, och sluteligen, genom uptäckandet af en sådan Metaphysiks inre motsägelser, nödsakad, at åter efterfråga en grund; — hvaraf följde, at der i sjelfva verket ingen förklaring var gifven. Den var således egenteligen ej transcendentell, ehuru dess tendents var det; den gaf ej den sökta uplösningen. I följd deraf måste bemärkelsen af ordet *transcendentell* inskränkas och blott tilläggas den slags kundskap, den Philosophi eller det system, som verkligen innehåller en förklaring derpå, huru object är möjligt, hvad som är grunden til objectivitet, hvilket objectiviteten sjelf aldrig kan vara, eller huru vi i allmänhet kunne veta något. All verklig Metaphysik är således til sin natur nödvändigt transcendentell.

Vi kunne nu öfvergå til bestämningen af det andra ordet. — Et system eller en theori är idealistisk i motsatts mot alla realistiska deri-

Digitized by Google

genom, at den ej finner annan grund til det objectiva, än sjelfva våra föreställningar. Så vida är författarens Philosophi icke idealistisk. Ty huru vore föreställningarna möjliga utan object? Bägge förutsätta ju hvarandra ouphörligen! — Föreställningarna fordra tillika et subject, som äger dem, hvilket äfven nödvändigt måste, ifrån en annan sida betraktadt, vara et object.

I hvilken bemärkelse vore den då idealistisk? — Endast i den, då *idealistisk* tilkännagåfve, at grunden för objectiviteten deri vore ideell. Men ideell grund är blott en inre; icke at den vore en inre inom subjectet för kundskaper eller föreställningarnas objectivitet, ty en sådan grund skulle redan förutsätta et subject, och derigenom åter fordra en högre. Den är inre blott så vida, at den ej kan sökas utom subjectet, ej i Tid och Rum. Det ideella existerar visserligen blott i föreställningen, och så vida i subjectet; det är der en ren åskådning, men är tillika så vida blott föreställning, och uttrycker intet annat, än förhållanden: det är ej någon verklighet, utan endast yttersta möjligheten, grunden til allt verkligt. Såsom föreställning, såsom ren åskådning, existerar det hos den föreställande; men i och för sig sjelft kan det ej förenas med predicatet existerande, eller verkligt, då allt som

Digitized by Google

existerar, existerar genom det. En sådan yttersta grund finnes blott i ren handling. Den rena handlingen kan äfvenså litet existera, som det rena, d. ä. toma Rummet eller Tiden, hvilka sednare äfven, ehuru i en lägre rang, blott äro vilkor för existents, och således sjelfva ej existerande. Til och med en geometrisk figur i sträng mathematisk bemärkelse kan aldrig existera. — Så vida derföre all verklighet endast upkommer genom den rena handlingen och dess inskränkning (hvarvid vi här, för at undvika vidlöftighet, måste beropa oss på nämnde afhandling), är vår Philosophi icke i den bemärkelsen idealistisk, at den leder sin förklaring ifrån föreställningarna, utan derföre at den stöder sig på et ideellt, såsom källan til all varelse. Detta ideella kan existera i föreställningen, och är då intet annat, än föreställning. Det är ej annat, än den yttersta möjligheten, den yttersta grunden, och derigenom blott et relativt begrep, och kan af oss ej tänkas annorlunda, än såsom en relation. Men i sig sjelft och utom föreställningen är det det absoluta och det positiva; och det enda absoluta och positiva i sträng bemärkelse, så framt ej det, som är den högsta grunden, tillika icke skulle vara det. Det absoluta och det blott positiva existerar derföre ej, ty det existerande är redan

Digitized by Google

et inskränkt. Men då det ej existerar, är det derföre ej et intet, så framt jag ej vill göra det oinskränkta positiva til en blott negation, derföre at det är utan inskränkning; hvilket vore en påtaglig orimlighet. — Men idealistisk kan vår Metaphysik kallas i afseende på det ideella; och för at ej förblanda denna Idealism med den äldre dogmatiska, äre vi berättigade at kalla den transcendentell, d. ä. innehållande en förklaring på objectivitet, utan at vi, såsom de dogmatiske Philosopherne göra, til förklaringsgrund åter nyttje objectiviteten, hvilket tydligen är at icke förklara.

Likväl skulle man ännu kunna invända, och det med skäl, at den blott rena handlingen och dess inskränkning ej ensamt förklara objectivitet och verklighet. Man kan ännu fråga, hvarigenom den rena handlingen inskränkes. Man kan medgifva, at ren handling och dess inskränkning äro elementerna til allt existerande, men likafullt fordra möjligheten af en bestämd inskränkning. Utan denna möjlighet är sjelfva inskränkningen ännu sjelf vacklande, d. ä. oinskränkt och tillika icke inskränkande. Här fordras derföre något absolut bestämmande, som ej kan vara blotta inskränkningen i allmänhet, eller en absolut caussalitet,

d. ä.

Digitized by Google

d. ä. Frihet. At här utreda sammanhanget af denna caussalitet skulle föra oss för långt, och vi hafve förut i den citerade Afhandlingen gjort det på et sätt, som ännu åtmindstone förekommer oss tilfredsställande. Läran om Friheten utgör derföre nyckeln til all Philosophi, både theoretisk och practisk, och det är rent af omöjligt at fatta någondera, eller i någondera göra et enda säkert steg, utan at hafva gjort sig fullkomlig reda för denna slags caussalitet. Vi hafve i den nämnda skriften sökt förklara den, och det på et sätt, som vi ej funnit hos någon enda äldre eller nyare Philosoph; och vi hafve tillika ej otydligt gifvit tilkänna, at vi anse detta ämnes utredning för grundstenen, ej allenast til vår, utan til all Philosophi. Vi kunne i anledning häraf ej undgå at anmärka, at det förekommit oss så mycket mera oväntadt, at en Recension af Afhandlingen om den philosophiska Constructionen, hvilken eljest röjer en författare af grundliga insigter, alldeles förbigått denna punkt. Om något skulle gifva et riktigt och sammanhängande begrep om vårt arbete och dess värde, dess förhållande til hela Philosophien och alla de försök man hittils gjort i denna vetenskap, så hade det just varit den

der meddelade läran om detta högst vigtiga ämne. Då Recensionen ej fästat sig dervid, är det ock naturligt, at dess Författare i den recenserade skriften icke funnit någon Philosophi, och at han der knapt bort finna annat, än et försök at införa et slags mathematisk method i Philosophien.

Mindre för at visa, at härmed ej blifvit upfylldt hvad man kunnat vänta, hvartil endast fordrats en strängare noggrannhet och tålamod eller tid at fatta och undersöka vår skrift, än för at gifva de uplysningar tilfället tyckes bjuda, öfver en vetenskap, som innefattar den högsta af menskliga angelägenheter, och för hvilken et blidt eller oblidt öde gifvit författaren et oinskränkt interesse, skole vi tillägga några få anmärkningar öfver denna Recension, ehuru vi utan tvifvel äfven hade önskat at någon velat dermed sysselsätta sig med den eftertanka och grannlagenhet, som ämnet och sjelfva skriftens afsigt åtmindstone fordra.

En god recension måste, i synnerhet då den angår et vetenskapligt arbete, äga två hufvud-egenskaper; den bör ge et riktigt och om ej utförligt, åtmindstone fullständigt, begrep om det recenserade arbetets innehåll, och den bör bestämma dess värde, dels i afseende på dem,

Digitized by Google

som förut dermed sysselsatt sig, och den höjd, hvartil de redan förut bragt vetenskapen, och dels i afseende på vetenskapens vidare tilväxt. Man kunde til och med fordra, at något afseende tillika gjordes på formen, och ej blott på innehållet, på sättet at utföra de framgifna ideerna, och framför allt på arbetets logiska beskaffenhet. Antingen bedrage vi oss mycket, eller svarar den nämnda Recensionen ej fullkomligt emot dessa fordringar.

Hvad innehållet angår, så är visserligen Afhandlingens hufvudafsigt at införa et sätt at philosophera, hvarigenom all Philosophi och i och med detsamma alla vetenskaper kunna vinna den stadga och otvifvelaktighet, som Mathematiken hittils ensam ägt. Men deraf följer ej, at författaren endast gifvit et slags förmaning eller förmodan, at det skulle gå an; och äfven så litet, at han blott velat jämnföra Philosophi och Mathematik, och göra den förra til en apa af den sednare. Väl tjenar betraktandet af Mathematikens vetenskaplighet såsom en inledning för författaren til hans ämne och til et exempel för de grundsattser eller lärosattser han framgifver; men hvarken inledningen eller de redan bekanta saker, hvarvid författaren för läsarenas skull fästat sit raisonnement, eller blotta exemplen,

Digitized by Google

utgöra et arbetes innehåll. För den, som ej finner annat i en skrift, hvilken gör anspråk på sammanhang, än detta, är den utan tvifvel af mindre vigt, emedan han är af den egentliga ledtråden i full saknad.

Men huru låter sig denna hufvudafsigt utföra, då man tillika vill fastställa och utreda den vetenskapliga methoden, då man tillika vill bevisa denna methods riktighet? Ovedersägligen på intet annat sätt, än at man tillika fastställer begrepet om Philosophi til sjelfva dess innehåll, hvaraf dess vetenskapliga form måste bestämmas; d. ä. man måste i och med detsamma grundlägga sjelfva Philosophien. Frågan är nu, om detta verkeligen skett i nämnda Afhandling; om författaren upfyllt sit löfte, som innebär denna grundläggning af Philosophien, eller icke? och vidare, om det begrep han gifvit om Philosophien och dess innehåll, och det philosophiska system, hvars hufvuddelar och hufvudkännemärken han angifvit, är riktigt, eller icke? — Men allt detta, som var det hufvudsakliga, är med stillatigande förbigånget. Af Recensionen således kunde man lätt bringas på den tron, at i skriften funnes alldeles ingen Philosophi; och huru har man då fattat det problem, med hvars uplösning skriften sysselsätter sig,

Digitized by Google

om man ej insett, at denna uplösning måste innefatta det hufvudsakligaste af Philosophien? Recensionen förkastar ej detta arbete; tvärtom anser den det förtjent af loford; men huru kunde omdömet derom med allt detta vara grundligt? — Vi nämnde nyss, at Frihetens förklaring vore den vigtigaste, äfvensom den tillika är den svåraste i hela Philosophien, och författaren tror sjelf, at värdet af hans Afhandling förnämligast beror af den uplösning han derpå gifvit; men härom förekommer ej et ord. Det är obegripligt, då det öfriga beror derpå, huru han kunnat utan afseende på denna punkt förtjena något loford.

Det är naturligt, at då man ej rätt upfattat innehållet af en bok, man ej heller kan rätt bestämma dess värde. Hvad har man gjort förut i detta ämne, och hvad har man gjort i den ifrågavarande skriften? Och då den här angifna methoden är oskilljaktig ifrån sjelfva Philosophiens första grunder, huru är författarens Philosophi at anse, och hvad har man deri gjort före honom, och har den genom honom något vunnit? — Hvad begrepet om Philosophien vidkommer, så heter det, at Kant redan bestämt det. Men Kant's definition på Philosophi, at den är en discursiv förnuftskundskap (en kund-

Digitized by Google

skap genom begrep, och ej genom åskådning), är falsk. Väl är hans förtjenst den, at han först fästat dess undersökningar vid frågan om objectivitetens möjlighet i den hufvudupgift, som han angifver för sin Critik af det rena förnuftet: "huru äro synthetiska omdömen a priori möjliga?" men til och med denna bestämning angår blott den theoretiska, och således ej hela, Philosophien. Var då ingenting vidare härvid at göra, och har författaren härvid gjort intet? — Det är oförklarligt, huru en man af Recensentens djupa insigter kunnat så alldeles lemna denna fråga derhän, at han ej en gång vidrörer den. Naturligtvis följer, at då Kant gjort allt, ingenting var öfrigt för författaren.

På et ställe nämnes dock något, likväl utan bevis, och utan at djupt ingå i sjelfva ämnet, som skall tjena til bestämmande af Afhandlingens värde och at anvisa den sin plats ibland philosophiska försök. — Emot detta omdöme, så smickrande det kan synas, eller i sjelfva verket vara, för författaren, måste han dock göra en erinran. Om Fichte alldeles fullkomligen fattat den transcendentella Idealismen, så var åter intet öfrigt för författaren. Men detta hörer ej til saken; låtom oss efterse. Fichte upställer et absolut Jag i dess strid emot et abso-

Digitized by Google

lut icke-Jag, såsom grunden för all objectivitet. Men nu är et Jag, et subject, alltid tillika at anse som object, och förekommer så vida i reflexion, såsom et icke-Jag. Men om detta Jag är et object eller icke-Jag, så måste Fichte vara en realist, och icke en transcendentell idealist; han måste, om man äfven öfverser denna första motsägelse, nödvändigt i längden råka i motsägelse med sig sjelf; han äger derföre ingen annan utväg, än at högligen förklara sig emot detta absoluta Jags objectivitet; och hvad är då det absoluta Jag? — en blott negation, och icke-Jag är äfven en blott negation; allt är grundadt på intet, och således är allt intet. Jacobi har ej heller skänkt honom detta efter; han kallar hans Philosophi en Nihilism, hvilket den likafullt ej är, ty han rättar sit misstag, så mycket som med hans snille, men utan en säker method, låter sig göra, i fortgången af sin Philosophi. Nu fråge vi och nedlägge för den opartiska läsarens omdöme, om han i synnerhet gör sig möda at i Afhandlingen upsöka de ställen, som angå Fichte och innehålla några granskningar af hans Philosophi, om han alldeles fullkomligt fattat den transcendentella Idealismen, om den ej hos honom ännu är obestämd? om en Philosoph kan hafva fattat den alldeles full-

Digitized by Google

komligt och ändå härleda sin Philosophi ifrån en grundsatts? Hvad KANT gjort för den transcendentella Idealismen, som för oss betyder den enda sanna Philosophien, är, at han åtmindstone funnit dess synpunkt, men ej varit i stånd at fästa den; han är både, och lika mycket, realist och transcendentell idealist. FICHTE åter har fästat denna synpunkt; efter at hafva följt och fattat eller sjelf funnit hans Philosophi, är omöjligt at återfalla i realismen. Men derföre har han ej bestämdt, och så vida ej fullkomligt, fattat den, och just derföre är hans Philosophi mörk, äfven för Philosophen eller den, som är van at tänka i abstracta ämnen, och ej endast för den, som ej är tilräckligt underbyggd eller van at läsa med eftertanka, och hans sattser ofta högst obestämda. "Författaren åter har (enligt Recensionen) om den transcendentella Idealismen den förtjensten, at hafva bragt den närmare under reglor och renat ifrån anledningar til förvillelser." Det sednare är i fullkomlig motsägelse med det förra, om FICHTE fullkomligt fattat den transcendentella Idealismen; det förra, at författaren bragt den närmare under reglor, innehåller en inskränkning. Om Recensenten häri har rätt, eller icke, d. ä. om författaren i sin skrift verkeligen nått sin afsigt, eller icke,

Digitized by Google

och huruvida denna inskränkning bör äga rum, är ännu problematiskt, så länge ej någon grund angifvits för denna inskränkning, eller några hufvudsakliga fel visats i dessa reglor. Författaren kan således ej ens försöka någon vederläggning af detta föregifvande; han kan för sin del ej finna annat, än at hans reglor äro riktiga och fullständiga.

Åtskilliga omdömen i Recensionen öfver vissa delar af Afhandlingen hafva ej heller kunnat alldeles tilfredsställa dess författare. Recensionen anger första afdelningen såsom en commentarius öfver Kant. Det skulle utan tvifvel fägna författaren, om hvad han der sagt kan bidraga at göra Kant bättre och lättare förstådd; men i sjelfva verket är han så litet Kant's commentator, at han til och med gör allt sit, för at vederlägga honom. Om man bättre förstår en scribent efter vederläggningen af honom, så är detta ganska naturligt, emedan vederläggningen måste redan innehålla en högre synpunkt. Men rätta innehållet och afsigten med denna afdelning är at bestämma begrepet om Philosophi, åtmindstone om den theoretiska, emedan detta nödvändigt fordras, för at kunna sedan fastställa en method för Philosophien. Författaren har sökt gifva sin undersökning derom formen af

Digitized by Google

anmärkningar vid sin vederläggning af KANT, dels för korrthetens skull, då han kunde antaga en mängd saker såsom redan bekanta genom KANT's skrifter, och dels derföre, at denne store man vunnit det anseende i Philosophien, at man ej der torde vinna mycket hos sina läsare, utan at hafva först kommit til rätta med honom. För öfrigt hade författaren önskat, at granskningen vid denna afdelning sträckt sig til det hufvudsakligaste deraf för sjelfva Philosophien, som är den der gifna analysen och bestämningen af begrepet Objectivitet, hvari han skilljer sig både ifrån FICHTE och KANT. — Den andra afdelningen torde vara af någon vigt för Logiken, genom dess betraktande af den vetenskapliga methoden i allmänhet; en afsigt, hvilken ock i Recensionen ej synes tilvunnit sig behörig upmärksamhet. — Lika litet kunne vi vara tilfreds med det uttrycket, at författaren blott *sökt göra*, vid ställen, der han tror sig verkeligen *hafva gjort*, hvad han åsyftat. Har författaren misslyckats, eller i sjelfva verket icke gjort hvad han ville, så hade väl både han och läsarena vunnit vid at detta blifvit uptäckt och bevisadt.

Allt detta hindrar oss icke at upriktigt betyga vår aktning för Recensenten och hans insigter, i synnerhet derföre, at han i et land,

Digitized by Google

der philosophiska undersökningar, och til någon viss grad alla andra vetenskaper, anses med så mycken likgilltighet, behagat väcka upmärksamheten til och med på vårt bemödande. De här gjorda anmärkningar vid hans Recension må derföre antingen icke anses såsom en stridskrift, eller åtmindstone ej såsom en stridskrift emot personen, utan endast om saken, der man utan biafsigter lemnar undersökningarna sit fria lopp. At vi tillaggt dessa anmärkningar, är ej en följd af auctorlig egenkärlek, — hvilken dessutom vore så illa placerad, der föga ära är at vänta af philosophiska insigter, — vi hafve gjort dem i den afsigten, at, då vi velat genom vår skrift bereda dess läsare til andra arbeten i Philosophien, dem vi önske kunna någon gång utgifva, denna förberedning ej måtte blifva utan all verkan, hvilket borde ske, om den missförståddes, eller blott til hälften förståddes. Hvad Recensenten sluteligen tillägger om Philosophiens politiska oskuld och om orimligheten och skadligheten, eller snarare, förderfligheten af förföljelser emot Philosopherna, äfven för den förföljande, bör ej allenast vinna vårt, utan ock alla förnuftigas, bifall.

Digitized by Google

Om Åskådning.

Digitized by Google

Ifrån Lockes tid började den öfvertygelsen blifva rådande hos grundligare Philosopher, at undersökningen om kundskapsförmågan vore det första i Philosophien, och utgörande sjelfva dess grundläggning. På annat sätt vore omöjligt, vid alla öfriga philosophiska frågor, at få en fast fot, och undvika de obestämdheter och den oreda, den cirkel, som eljest tyckas vara oskilljaktiga ifrån all Metaphysik. Vid denna öfvertygelse måste man väl ock sluteligen stadna, sedan Philosophien började få den vändning, at den måste vara Metaphysik. Visst är det ock, at ingenting har så kraftigt bidragit til Philosophiens fullkomnande, som just denna synpunkt, häldst ifrån den tiden, då Kant började utveckla den, och draga all fördel deraf, som ifrån den sidan kunde väntas; och svårligen lärer någon Philosophi, som börjar derifrån, kunna uträtta mer, än hvad han i sjelfva verket presterat. — Visserligen, om Philosophien, hvilket ock alla Philosopher i tysthet förutsätta, är kundskapen om tingens väsende, om det absolut reella, det ide-

Digitized by Google

ella, så tyckes väl ingen naturligare ingång dertil kunna uptäckas, än genom undersökningen om kundskapsförmågan, så vida vi ej hafve annan väg til realiteten, än genom den, då realiteten och väsendet sjelft ej kan uttrycka annat, än et förhållande til reflexion och kundskap, och en bestämdhet genom den, och då realiteten derföre måste nödvändigt liksom genomgå detta medium.

Men å andra sidan, hvad är reflexion, föreställning och kundskap, annat, än et förhållande til realiteten? Någonting högre måste derföre eftersökas och åtmindstone tyst förutsättas vid hvarje, äfven blott metaphysisk, undersökning; något, som ej är åter et blott correlat, som är correlaternas enhet, och således första grund och möjlighet, samt med detsamma et absolut. Nu är Philosophien sjelf ej annat, än det fullständiga begrepet om detta absoluta; men det blir först fullständigt och klart genom härledning ur detta absoluta af allt det relativa, hvilket utan denna härledning, som tillika är et återförande *) deraf i det absoluta, är et intet och blott subjectivt. Så vida det relativa sjelft är något och object för verklig kundskap, är det det endast genom för-

*) i manuscriptet: *åtfande.*

Digitized by Google

förutsättande af et sådant absolut, och beror af begrepet derom. Kännedom af kundskapsförmågan sjelf måste således äfven ligga i detta begrep om det absoluta; undersökningen derom kan derföre ej vara en yttersta grund til Philosophien, om den ock för begynnare *) skulle under vissa inskränkningar kunna vara tjenlig til en inledning dertil. Af mit antagna begrep om det absoluta följer först det om kundskapsförmågan; lägges den åter til grund, är cirkeln oundviklig; jag hänförer kundskapsförmågan i tysthet til en oredig föreställning om något absolut, som är dess enhet och förklaringsgrund, hvaraf den således beror, för at af samma kundskapsförmåga leta mig fram til det absoluta, hvars kännedom redan måste vara gifven, för at bestämma sjelfva kundskapsförmågan.

Ehuru denna cirkel ej tydligen utreddes af de stora Philosopher, som omedelbart följde på Kant, märkte de den likväl allt tydligare genom de följder, hvartil den stora mannens Philosophi ledde. Antogs Kant's lära i sina grunder **) och (härleddes allt) ifrån kundskapsförmågan, så gafs i intet afseende något absolut, eller något för oss

*) i manuscriptet: *begre.*

**) i manuscr.: *la i s. grr. o. ifr. ksks fmåg.*

och för vår kundskap tilgängligt; begrepet nedsönk straxt til et blott relativt; och MAIMON, hvars förtjenster säkert blifvit mera värderade och kända, om ej denna tids kraftiga bemödanden så tätt följt på hvarandra, och dermed bragt hans bidrag til Philosophiens framsteg i et slags glömska, fann dervid ej annan tilflykt, än til Scepticismen, eller rättare: han uptäckte den, som redan låg hos KANT. Skulle något absolut gifvas, så var det omöjligt åtmindstone genom begrep, och således för medvetandet; och huru kunde det då sjelft vara något annat, än et negativt, et intet, och, såsom ändå i inbildningen, en ihålig fiction? Men Scepticismen är egenteligen ingen Philosophi; den är et blott förnekande, eller förstörande deraf i sjelfva förnekandet af det absoluta på Philosophiens egna angifna grunder. Vill man derföre philosophera, så måste man gå ifrån KANT's grunder. Det absoluta kunde, såsom han uttryckligen lärt och, ehuru med någon omväg, bevisat, omöjligen förekomma i et begrep eller i en medelbar föreställning; det måste således finnas *) i en omedelbar, eller i en åskådning. Men en sådan åskådning kunde ej vara en sinnlig, eller innebära en inskränkning. Om ock den sinnliga åskådningen vore ren, kunde den dock ej an-

*) i manuscr.: *fas.*

vändas på den icke- eller öfversinnliga, det absoluta. Denna åskådning måste således vara en intellectuell. Detta slags åskådnings förnekande låg så omedelbart i KANT's första grunder och i sjelfva hans första synpunkt af Philosophiens väsende i en Critik öfver kundskapsförmågan, at hans Philosophi dermed straxt låg öfverända. Man hade ock i den intellectuella åskådningen funnit enda medlet emot den i KANT's lära verkeligen liggande scepticismen; och i sjelfva verket var detta samma åskådnings förhållande *) til scepticismen, såsom ej blott en följd af dogmatismen, utan tillika innehållen i criticismen sjelf, det enda kännemärket, (hvarmed) dess första förfäktare FICHTE kunde bestämma **) den, ehuru han ej ens bestämdt angifver det. Han hade väl et begrep derom, men et blott negativt, eller alldeles obestämdt; den intellectuella åskådningen var egenteligen blott en icke-sinnlig.

Emedlertid var dermed en stor förändring åstadkommen i hela Philosophien; åtmindstone var KANT's lära om de absoluta tingen, om hvilka alla gilltiga predicater fattades oss, äfven det af deras existents, kullslagen, ehuru det ej kunde vara annat, än just dessa ting, som lågo til

*) i manuscr.: *da saa åskgs fhde.*

**) i manuscr.: *besta.*

Digitized by Google

grund för allt det gifna i våra kundskaper, utom hvilket inga sådana gåfves. I sjelfva verket började man tydligare inse, at Philosophien just sysselsatte sig med kännedomen af detta *per se*, som KANT lade i sina noumena, at de, såsom KANT sjelf lärt, ej kunde kännas utan åskådning, at denna åskådning ej vore sinnlig, och derföre intellectuell, eller, i anseende til sit bruk, transcendentell. Ju närmare man fattade det absoluta sjelft i ögnasigte, såsom SCHELLING, ju mer kändes behofvet af en sådan åskådning, såsom enda grunden för all Philosophi, sedan KANT så lyckligt visat tomheten af all discursiv vetenskap genom blotta begrep, d. ä. af all Metaphysik. Man var äfven vidt nog kommen, då man kunde säga, at denna intellectuella åskådning ej var annat än det absoluta sjelft.

Nu var blott frågan, huru man kunde bevisa verkligheten af denna åskådning. Det kunde ej ske annorlunda, än genom appell til hvar och en enskilldt; den vore en inre, och dess verklighet tilhörde det inre sinnet at afgöra. De derföre, som ej ville vidkännas den, afvisades, ej utan allt anseende af arrogance, at de ej kunde döma derom, mera än en blind om färgorna; de saknade alldeles organ dertil, och vore i sjelfva verket en lägre art menniskor, ej

Digitized by Google

at jämnföra med de af naturen så högt privilegierade Philosopherna.

Detta språk var ej alldeles främmande i Philosophien; det var i det hufvudsakliga i alla tider alla svärmares, och dess upkomst och credit var merändels signalen til et inbrytande tidehvarf af superstition och fanatism. Så hade den hyperphysiska Philosophien alltid yttrat sig; detta var för Neoplatonici det första och det sidsta, med hvilkas lära i dess följder och detaljer visserligen ingenting kan jämnföras i vanvett. Man underlät ej heller at beskylla denna nya Philosophi för Mysticism, ehuru man ej så noga visste, hvad man dermed ville säga, och utan at kunna angifva jämnförelsepunkterna emellan den och det svärmeri, hvarför den beskylldes. Likväl tänkte man härvid ej på dessa Neoplatonici, hvilka man glömt, eller ej rätt känt och förstått; så lika til och med uttrycken ock stundom förekomma. I anseende til intellectuella åskådningen åtmindstone är Fichte, så mycket han för öfrigt må differera, ej vida skilld ifrån Schelling, och hans nyaste *Wissenschaftslehre* låter nästan som et fragment af Plotinus.

I et annat tidehvarf skulle detta frö til superstition ej hafva blifvit utsådt förgäfves. Den

Digitized by Google

intellectuella åskådningen var hos de egentliga, äldre och nyare tiders, hyperphysici ej blott et företräde hos vissa menniskor, en nåd, meddelad af Gud efter hans välbehag, utan den var en inspiration eller omedelbar gemenskap med Gud. Detta kunde visserligen tjena til et stamhåll, en fix punkt, hvarvid man tycktes liksom kunna fästa åskådningen. Det obegripliga i verkligheten tillåter ingen annan förklaring, än Guds villja och allmagt. Men detta var nu för crasst; man hade ännu ej i vetenskap admitterat en *ignava ratio*, som KANT kallar den; allting måste derföre gå naturligt til. Man kunde väl ej umbära en inspiration, men den var snillets. Man hade i tysthet satt sig öfver den vetenskapliga methoden, och declamation var visserligen lättare, och genom sit osammanhang och sin obegriplighet mera lik en inspiration. Likväl måste i denna tomhet vara Philosophi; här var ingen annan tilflykt, än til mästarens termer. En ord- och formular-philosophi upkom, som til en början, ehuru utan medvetande deraf, ej illa imiterade den coalition, som i medeltiden, och redan före dess början, upkom emellan den Aristoteliska och nyare Platonska Philosophien. Allt bestod i djupsinnigheten af vissa arbiträra symboler. SCHELLING hade nyttjat li-
Digitized by Google

neen, vinkeln och triangeln, såsom symboler vid Naturens förklaring. Nu skulle man der också igenfinna quadraten, cuben, ellipsen, och Gud vet ej hvad. Man må blott försöka at läsa det olidligaste af allt hvad som burit namn af Philosophi i Natur-Philosophien och den deraf härledda Medicin; och man skall ej nog förundra sig öfver all denna lek med ord och figurer, denna *arrogantem puerilitatem*. Men dessa öfvergingos nu af det värsta och dummaste slaget; för tröga til och med at antaga denna air af snille, nöjde de sig med blotta reminiscencer af det nyaste, och deras ordlekar och ordmissbruk sänka sig under all critik.

En annan class af så kallade Philosopher upkom, som med rätta förkastade en åskådning med det deri gifna absoluta, såsom grund för Philosophien, då de ej kunde få rätt derpå; och desse voro framför allt den Schellingska Philosophiens motståndare. De ville höja sig en grad högre, til någonting öfver det absoluta, så at det högsta och grunden för Philosophien vore en blott relation emellan Gud och intelligentsen. Denna relation *) fick namn af Tro o. s. v. Här hade arbitrium, och således en

*) i manuscr.: *relon.*

Digitized by Google

blott ordphilosophi, lika stort fält. At ESCHENMAYER ej är alldeles utan förtjenster, kan väl medgifvas, ty de kunna stå tilsammans med misstag; men den, som äger mod och trofasthet nog at följa WAGNER, SVABEDISSEN, CLODIUS etc., förtjenar visserligen mera beröm för sit mod och tålamod, än för sin duglighet til Philosophiens studium.

Det kan redan anses såsom afgjordt, at en Philosophi, hvars grund placeras i et begrep, en satts, är falsk; den upgifver såsom absolut princip någonting, som måste just i och genom begrepet blifva et inskränkt, så framt hvad som för et sådant begrep utgifves är mer än et ord. Men detta inskränkta är just det, hvilket jag måste förklara och härleda ur principen, och kan derföre ej vara principen sjelf. Just för at undvika denna inskränkning i principen och visa i den et uttryck af det absoluta, och dermed undvika den så kallade dogmatiska Philosophien, emot hvilken KANT verkeligen med så mycket eftertryck och följd uprest sig, har man tagit sin tilflykt til den intellectuella åskådningen. Så vida är det i sjelfva verket kommet, at antingen måste vi upgifva allt hopp om någon Philosophi, hvars utrotande eller förfall, sedan den en gång gifvits, är det yttersta och

Digitized by Google

grundförderfvet för menskligheten och de nationer, der detta förfall inträffar, eller måste den förvandla sig til en grof superstition, hvilken ej skall eftergifva, utan snarare, öfverträffa, Medeltidens med alla sina olyckor. Det är således hög tid at företaga en undersökning ifrån grunden om åskådningens natur i allmänhet, hvartil vi blifvit ledde just af detta Philosophiens behof.

Vid någon ringa upmärksamhet på sig sjelf är lätt at göra skillnad emellan de föreställningar, hvilkas objecter äro närvarande, och dem, som utan denna närvaro sysselsätta oss, såsom bilder eller blotta begrep. De fleste Philosopher före Kant hafva fästat sig vid denna skillnad, då frågan varit om åskådningar, eller intuitiv kundskap. Emedlertid är han utan tvifvel den förste, som fattat detta slags föreställning bestämdt och redigt. Då man före honom anställt hit hörande undersökningar, har man merändels, såsom Locke och Leibnitzianerne, endast fästat sig vid skillnaden emellan intuitiv och discursiv kundskap; frågan blef dervid straxt mera inveckkad, och man hade svårt at häraf utleta åskådningens egentliga natur. Emedlertid var man väl i grunden ense om en viss omedelbarhet i åskådningen, såsom hänförd til sit object.

Digitized by Google

Leibnitzianerne, såsom Wolf och Baumgarten, förutsätta tydligen objectets närvaro; Locke åter fäster sig blott vid förhållandet emellan Subject och Predicat, och deras omedelbart insedda enhet eller strid utgör den intuitiva kundskapen; hvilken omedelbarhet visserligen äfven förutsätter bägges, och således äfven Objectets, närvaro.

Denna omedelbarhet var äfven det, som sväfvade för Kant, och som utgjorde för honom det förnämsta kännemärket på den slags föreställning, han kallade åskådning; och som hans begrep derom ej allenast ännu är det allmänt gällande, utan man äfven i dess utredande hunnit föga längre än han, är för vår afsigt utan tvifvel det vigtigaste, at underkasta det en närmare granskning.

Åskådning är således en föreställning i omedelbart förhållande til sit object. För den, som rätt känner caussaliteten, vill detta ej säga annat, än dess identitet med sit object, ehuru det synes, som Kant ej nog klart insett denna följd; ty som caussaliteten i grunden uttrycker blott et tidsförhållande, det af två realiteter såsom sådana och skillda, af hvilka den ena är et föregående, och den andra et nödvändigt efterföljande, är det ock, i anseende til tidens oändliga delbarhet eller continuitet, omöjligt, at or-

Digitized by Google

sak och verkan kunna omedelbart följa på hvarandra; et medium måste nödvändigt komma emellan, och på samma sätt, som Tiden och Rummet innehålla en delbarhet in infinitum, måste äfven caussalitetskedjan göra det. — Men är nu föreställning och object i något förhållande til hvarandra, så måste det vara et reellt, ty bägge måste med hvarandra äga bestånd, och vara reella, reellt skillda, så vida et medvetande gifves; och et reellt förhållande är alltid et caussaliskt. Borrttages nu caussalförhållandet dem emellan, som måste ske, så snart et medium dem emellan borrttages, så uphörer all reell skillnad emellan object och föreställning; d. ä. de måste vara identiska; eller, då de, för at tilsammans utgöra kundskap och vara i medvetandet, måste vara skillda, kan detta vid åskådningen blott gälla i något visst afseende, eller så vida sjelfva denna identitet måste ock vara insedd och i medvetandet, men i sjelfva verket och til väsendet måste de vara identiska.

Man torde hafva svårt at visa, at Kant bestämdt och klart härvid tänkt denna identitet, ehuru den visserligen alltid sväfvade för honom; men just dermed kom han sjelf som oftast i förlägenhet, och blef otydlig och med sig sjelf i motsägelse; och dermed lemnade han sina för-

Digitized by Google

nämsta efterföljare, Fichte och Schelling, i en förlägenhet i anseende til grundvalen af deras Philosophi, hvilken ännu ej blifvit häfven, och hvilken för det närvarande tyckes hota ej allenast deras, utan all Philosophi med undergång, och det för alltid. Af så mycken vigt är det at noga bestämma de första grundbegrepen.

Kant, såsom i grunden idealist, i detta ords egentliga och rätta philosophiska bemärkelse, ehuru oundvikligen förd af samma idealism, i loppet af sina undersökningar, til dualismen, eller just samma dogmatism, emot hvilken han så högligen ifrar, kunde ej annat, än medgifva och antaga kundskaper a priori. Af dem berodde ej blott all vetenskaplig visshet, utan erfarenhetens egen möjlighet; och i sjelfva verket, huru skulle någonting kunna vara visst eller vara kundskap, utan en ursprunglig omedelbar visshet? huru skulle utan den någonting utvecklas igenom raisonnement? Vore dessa kundskaper verkliga, så vore de ock synthetiska. När då alla philosophiska undersökningar på Kant's critiska synpunkt sammandrogos til den: huru äro synthetiska kundskaper a priori möjliga? så var väl ingen annan uplösning möjlig, än den genom åskådning, såsom innehållande

Digitized by Google

den ursprungliga synthesis, hvilken behöfde liksom evolveras ur reflexion genom reflexion sjelf.

Hade Kant strängt hållit sig härvid, är troligt, at han ej lemnat mycket väsendtligt ogjordt för Fichte och Schelling, eller för andra efter honom. Men, såsom redan är anmärkt, Idealismens arfsynd är den emot dess villja framträngande dualismen inom dess eget sköt; den kan aldrig, för at komma utom blotta sin princip och gå til härledningen och systemet, undvika det förderfliga *Nichtich*. Sjelfva tanken och uttrycket af föreställningarnas och kundskapernas prioritet innehåller något förvändt i synpunkten, som förutsätter et sådant Nichtich; och dermed blef också denna högst vigtiga lära om åtmindstone vissa föreställningars omedelbarhet så förvirrad, at man ej allt hittils dervid kommit til någon reda. Visserligen gaf Schelling's anmärkning om mathematiska vetenskapens visshet, såsom beroende af begrepens identitet deri med objecterna, et oväntadt ljus för den som förstod den; men hufvudsvårigheterna fortforo alltid ouplösta, då man på åskådningen ville bygga en strängt vetenskaplig Philosophi.

Med Idealismens princip, uttryckt i apperceptionens ursprungliga synthetiska enhet, var

Digitized by Google

all väsendtlighet eller absolut realitet utom den, och således *Dinge an sich*, uphäfne; men sjelfva begrepet apperception, som häri inkommit, innehöll en ensidighet eller villfarelse, eller det inre, såsom princip och absolut, då det til sin natur var blott en motsatts. Dermed var dualismen afgjord; föreställningarna om det verkliga voro oss gifna, eller caussalförhållandet emellan en viss obekant, af oss och föreställningarna oberoende, realitet (Ding an sich) var etableradt, ehuru mycket man bemödade sig at bevisa, och verkeligen bevisade å andra sidan, at caussaliteten ej kunde vara på något sätt gällande om denna realitet. Deraf var den sinnliga åskådningen en nödvändig ingredients för all kundskap om det verkliga eller det för oss reella.

Men denna sinnliga åskådning var ej tilräcklig til kundskap. Den absoluta realiteten såsom verkande innebar nödvändigt en reaction, hvilken gaf den andra ingredientsen; och såsom tilhörande föreställningen, var den en form, skilld ifrån den egentliga eller absoluta realiteten. Den bestod egenteligen i enheten, nämligen apperceptionens synthesis, undergick modificationer i sin tillämpning til det gifna sinnliga, och kunde sjelf anses för sinnlig, ehuru i och för sig sjelf ren eller utan sinnlighet och mång-

Digitized by Google

faldighet; den var blott enhet såsom använd på reell mångfaldighet, eller mångfaldighetens möjlighet i allmänhet och såsom sådan; den var blott det inre vilkoret eller formen för sinnligheten. Nu var likväl denna form ej begrep, i anseende til den vidhängande mångfaldigheten i allmänhet; den var likväl et vilkor för begrepets användande på tinget, eller det reella för oss, såsom det sinnliga. Begrepet måste då först sammanfatta det mångfaldiga i denna form til en enhet med mångfaldighetens bibehållande, hvarmed begrepet sjelft blef et Schema, en möjlighet af sinnliga kundskaper, eller mer än tom enhet och begrep, eller categorien, såsom mer än den logiska enheten och dess rena modi. Nu låg denna enhet i sjelfva verket i rena åskådningen, så vida den var i vårt medvetande; men rena sinnliga formen (Tiden och Rummet) kunde abstraheras ifrån enheten såsom begrep, och det såsom sinnlig betraktad. Betraktades dervid rena formen såsom materien eller det reella i begrepet, och tillika den deri nödvändigt ingående enheten eller begrepet, så voro de dock oskilljaktiga och identiska, eller samma sak blott ifrån olika sidor betraktad, och derföre den rena sinnliga formen, eller Tid och Rum, åskådningar. — At detta var Kant's innersta

Digitized by Google

mening angående enhet, categori, schema och ren sinnlig åskådning, ehuru vi, för at vinna mera bestämdhet, nyttjat andra uttryck, bevisar hans begrep om inbildningskraften, hvarigenom det som är a priori i våra kundskaper, enheten, får sin användbarhet; den formar schemat, och är blott förståndet, såsom verkande på, den genom sinnligheten gifna, materien.

Härmed var all form och åskådning tydligen inskränkt til sinnligheten, til et mångfaldigt gifvet. Nu kunde det absolut reella eller tinget vara gifvet, ty det var just det gifna och det sinnliga objectet emotsatt, så vida det sednare nödvändigt var et relativt, nämligen til vårt förstånd; således var det blott tänkt; blott enhet utan realitet; således var en intellectuell åskådning, som skulle gifva det absoluta tinget, en motsägelse.

Men innehåller den sinnliga, eller den sinnliga rena åskådningen, såsom af denna lära synes, det första vilkoret för kundskap, och begrepet det andra, så följde väl af sig sjelft, at åskådningen kunde, och i början måste, vara blind, d. ä. utan medvetande. Men den var likväl en föreställning, et inre, och tilhörde och berodde, såsom et verkligt inre, af oss. —

Det

Digitized by Google

Det är märkvärdigt, huru Idealismen här alltid stretat förgäfves at komma til ljus. Blott rena ursprungliga subjectet, det må ock heta, ehuru tämligen barbariskt, Subject-Object, är såsom et absolut i sig sjelft lika mörkt och blindt, som blotta objectet. Föreställningen är någonting bestämdt och enskilldt, en bestämd act, eller ock verkan af subjectet såsom på sig sjelf verkande substants. Således måste den hafva en orsak, och det i et föregående inre tilstånd, hvilket derföre åter är en föreställning. Den kan åter ej vara af samma natur, som den förstnämnda föreställningen, den är ej färdig såsom föreställning, efter just föreställningen skall upkomma. Således måste här ges, såsom orsak och föregående, en föreställning, som alldeles ej är föreställning, d. ä. en blind, eller, som Leibnitz och hans anhängare kallade den, en perceptio obscura, bägge utan medvetande. Detta är verkeligen en besynnerlig tanke; en föreställning, som ej är et medvetande, et inre, och dock ej heller et yttre, eller något annat än et inre. Det kan ej vara annat än nöden och behofvet at förklara, som i denna fråga ej heller kan efterskänkas en Philosoph, som kunnat på något sätt palliera en sådan motsägelse. Å andra sidan

Digitized by Google

måste Realisten, (hvilken,) så snart han ej är pantheist, som man blifvit van at kalla det, också (vara) dualist, dock så, at hans dualism är mer eller mindre tingerad med materialism. För honom kan det ej vara annat, än en cirkel, at villja förklara föreställning med föreställning; den måste nödvändigt förklaras af det yttre, af materien och dess intryck. Den mörka perceptionen, eller den blinda åskådningen, är honom derföre en orimlighet. Så vida har han ock rätt. Hvad är då föreställningen annat, än et medvetande? Det är sannt, at medvetandet sjelft är et förhållande, en relativ enhet, emellan föreställning och object; men det vill alldeles ej säga annat, än at medvetandet är en föreställning om föreställning, och at föreställningen sjelf är intet utan et sådant återgående på sig sjelf. Den är blott et correlat til et object, til et reellt och utom föreställningen, men är det blott derigenom, at den tillika är sjelf bägge correlaternas relation, eller relativa både enhet och motsättning. Det är derföre omöjligt at förklara föreställningen och medvetandet; det är sjelft det absolut tilfälliga och således det icke-reella, det blott relativa, blott form utan det väsendtliga, det verkliga sjelft, såsom blott sådant.

Digitized by Google

Det är derföre ock märkvärdigt nog, at KANT sjelf, äfvensom de rättrogne Kantianerne, ej vågat sig på en definition af föreställningen, ehuru de vanligen (ej) äro så njugge med denna, ofta ej mer än Scholastiska, anständighet i Philosophien. REINHOLD ändteligen låter ej förskräcka sig; föreställningen är förhållandet emellan subject och object, hvilket åter, om han skulle hållas efter, til dess han förklarade sig, ej betyder annat, än at den är en verkan på subjectet af objectet, hvarur man dock ej bör borttaga subjectets återverkan; och dermed torde han såsom Philosoph vara tilräckligen känd, och kan svårligen vidare gälla såsom Kantian. Kantianerne tänka väl på samma sätt i grunden; men de kunna ej så uppenbart antaga detta, emedan åskådningen måste föregå verkliga föreställningen eller den med medvetande, och åskådningen, såsom ej föreställning, och tillika empirisk, måste äfven hafva sin grund, hvilken då blir *das Ding an sich*. Nu är föreställningen sjelf til alla dessa behof lemnad i sin obestämdhet; ingenting hindrar den således at ock vara blind, såsom åskådningen i början måste vara i det Kantiska systemet. — Bägge hafva således orätt.

Digitized by Google

Förmå vi blott befria oss ifrån detta system, denna i dualism öfvergående idealism, så behöfve vi ej mer den blinda åskådningen, ej heller kunne vi på något vilkor antaga den, emedan den, såsom sjelf föreställning, ej förklarar något föreställande, och emedan et föreställande utan medvetande, et föreställande, som föreställer intet, och för ingen, är orimligt. Det kan derföre ej heller hvarken ges någon ursprunglig åskådning eller någon empirisk (sinnlig). Den sednare skulle vara blind, hvilket nu mera ej går an, och tillika förklaras såsom en verkan af objectet, då likväl sinnliga objectet först är til genom reflexion och föreställningen. Men af samma skäl, som den ej kan vara blind, kan den ej heller vara ursprunglig. Den blinda empiriska åskådningen skulle, om den ej uphäfde sig sjelf i begrepet, alldeles sammanträffa med *Ding an sich;* den vore en realitet, hvilken sammanträffade med begrepet, och så vida tillika utan empiriskt object, hvilket alltid är til endast genom begrepet, såsom et det emotsatt, och förändrar sin natur, i samma ögnablick det blir et begripet och föreställdt. Men med detsamma är ock Ding an sich äfven så väl et non-ens, som den blinda åskådningen. Et object, som är til sin

Digitized by Google

natur et object för ingen, är visserligen et intet och otänkbart, ej allenast utan absolut realitet, utan äfven utan någon. — Det gifves visserligen ock en sinnlig åskådning, som ej är blind; men den kunne vi för det närvarande förbigå, då den ej direct hörer til våra kundskaper och vår förmåga af dem; den är det Sköna (såsom i medvetandet), der objectet är symbol, och således ej det blott empiriska, ifrån föreställningen skillda, objectet. Dikten är der object och tillika blott föreställning, bägge sinnliga.

Men om vi härmed kunnat befria oss ifrån den blinda åskådningen, tyckes det blott varit för at inveckla oss i en ännu kinkigare svårighet, hvarigenom vi kunde nödgas at upgifva den Philosophi, hvars grund vi dock endast söke utreda och befästa. Philosophiens princip, såsom omöjligen begrep, måste vara åskådning. Är den Philosophiens, så måste den ej blott vara intellectuell, utan ock ursprunglig. Såsom ursprunglig måste den föregå allt medvetande, emedan medvetandet sjelft i sin motsatts eljest vore princip, och måste således vara blind. Intellectuell vore den väl ock såsom princip, i hvilket fall den ej kunde förutsätta et object, som gåfve den, och vara sinnlig, utan objectet

Digitized by Google

måste med den vara gifvet; och då intellectuella åskådningen, enligt Kant, vore problematisk til sin existents, vore det ock all Philosophi. — Det tilhörer oss nu at förlika dessa svårigheter; hvartil först fordras et riktigt begrep om princip och systematisk vetenskap.

At Philosophien endast så vida är en vetenskap, och dermed tillika skilld ifrån Mathematiken, som den utgör et system och härleder sig ifrån en princip, dertil måste vi nu förutsätta beviset såsom gifvet, och det måste hvar och en medgifva, som blott betraktar dessa bägge vetenskaper i deras synbara form och tendents. Men principen måste åtmindstone vara i medvetandet, och således innehålla, och grunda sig på, et begrep, eller innehålla en satts. För at vara princip, måste denna satts åter vara omedelbart viss. Men det kan den ej vara, utan at innefatta en åskådning, d. ä. utan begrepets identitet med sit object, hvilken der måste vara uttryckt och insedd, eller sjelfva objectet.

Å andra sidan är vetenskapen eller systemet sjelft, eller objectivt betraktadt, totaliteten, ej annat, än principen sjelf i sin klarhet. Vore principen omedelbart och i sig sjelf klar, behöfdes alldeles icke system och vetenskap; i

Digitized by Google

principen, såsom en verklig, d. ä. en philosophisk och dermed realprincip, skulle då i sin klarhet innefattas omedelbart allt det reella och väsendtliga såsom sådant, eller hvad vi kalle verlden, på samma sätt, som vi föreställe oss vanligen Guds allvetenhet, der ej blott hela Universum såsom sådant, utan ock det närvarande, framfarna och tilkommande, innefattas i en enda blick, såsom alltsammans en evig närvaro och en punkt. I det ändliga och successiva medvetandet åter, medvetandet såsom skilldt ifrån en den emotsatt realitet, är denna klarhet, denna insigt i väsendet, denna absoluta totalitet omöjlig med första blicken; medvetandet vore eljest den reella verlden sjelf. I en sådan klarhet först gifves den fullständiga intellectuella åskådningen.

Det ändliga eller egentliga medvetandet åter blifver aldrig annat än ändligt, d. ä. deri är intet utan motsättning och relativ enhet; identiteten sjelf eller Philosophien, insigten af det absoluta, är väl möjlig, men endast genom en motsättning, nämligen emot all motsättning; hvilket ej är annat, än all motsättning sjelf såsom tilstädes och dock uphäfven eller i identitet, hvilken identitet dermed förvandlar sig i totalitet; och deri först är den intellectuella

Digitized by Google

åskådningen fullkomligt klar eller i medvetandet. Den är det ej i början af vetenskapen, eller i principen; den är det först i vetenskapen sjelf, i dess system och fulländning, såsom en mogen frukt af det vetenskapliga förfarandet.

Men då här totaliteten åter upkommer af principen, och är intet utan sit förhållande til den, måste ock principen redan liksom in potentia innehålla totaliteten och det absoluta i medvetandet, eller den intellectuella åskådningen; ty huru skulle eljest den sednare kunna utvecklas derur? Såsom princip åter innehåller den det ock icke; den vore då totaliteten och systemet sjelf. Såsom princip är den ock begrep, eller i medvetandet, och såsom skilld i detta afseende ifrån totaliteten eller sit, d. ä. begrepets, object, är den derföre och blir en negation, en negativ identitet; och måste så alltid vara i sit förhållande til totaliteten. Så vida åter är principen alldeles ej åskådning; och då vi lätt finne af det föregående, at principen, om den vore åskådning, nödvändigt vore en intellectuell, hvilket åter är omöjligt, så vida vi ej kunne admittera en blind åskådning; så följde häraf oundvikligt af allt det föregående, at all Philosophi måste vara utan grund, at dess tilflykt til en åskådning såsom dess grund vore förgäf-

Digitized by Google

ves, och at Philosophien vore åter, i det förhållande Tidehvarfvet synes önska, blott en chimere; det heliga hade dermed alldeles uphört at vara det och gällande för oss, hvilket just utgör Tidehvarfvets caracter, som betecknar sig med en afgjord afsky derför, yttrad aldraförst i klåda at reformera allt, at visa förakt för det gamla och förut vördade, emedan dess sidsta och nu enda form för medvetandet är Philosophi och vetenskap. Detta åter är just inträde i barbariet, hvilket vi sätte i privation för medvetandet af det heliga; hvaraf är lätt at inse två slags barbari: det som är blott indifferent för det heliga, emedan det än ej infunnit sig i medvetandet, och det som är et positivt motsträfvande deremot, eller et barbari, hvari man faller efter en aftagande och nu uphörande odling.

Denna motsägelse i afseende på principen och dess natur måste först uplösas, innan vi kunne rätt afgöra något om Philosophiens grundval och således dess möjlighet; hvilken fråga gaf första anledningen til vår undersökning. Den kan ej vara grundad i annat, än olikheten och motsattsen af synpunkterna och reflexionspunkterna, der saken dock är densamma, och således måste motsattserna kunna förlikas och

Digitized by Google

motsägelsen uphöra. Betraktas principen såsom i spetsen för systemet, i anseende til dess logiska form såsom system, så kan den ej annat vara, än negativ eller logisk enhet, blott indifferents, hvilken först i systemet får sit mångfaldiga och positiva. Betraktas den åter såsom realprincip, hvari det mångfaldiga redan ligger såsom et reellt, måste den ock vara ej blott logisk, utan absolut enhet; och indifferentsen, logiska enheten ger ej något system såsom vetenskap, blott systemets form; genom blotta mångfaldigheten, hvilket är blotta inskränkandet och negativiteten, ges intet reellt. Enheten i principen såsom princip är ej annat, än en relativ enhet til alla relativa enheter, hvilka den utesluter. Derigenom är den blott hypothetiskt reell; den är princip, blott i fall något sådant ges; ty blotta indifferentsen ger ingen vetenskap. Principen, eller hvad som derför är antaget, innebär två slags enheter: den logiska, hvilken straxt upkommer genom motsättningen, som är et med medvetandet, är genom sjelfva reflexion skilld ifrån en, motsättningen sjelf föregående, enhet, som är väsendet. Väsendet, denna föregående enhet, är sjelf intet, utan så vida den tillika blir logisk enhet eller kommer

Digitized by Google

i medvetandet; då den ej mera är blott väsende, utan princip *).

Principen, såsom sådan, kan derföre ej vara åskådning, eller objectet et med den, såsom föreställning, så vida den ej redan omedelbart innebär systemet sjelft, och gör det öfverflödigt; hvilket ock är det högsta i vetenskap, subjectivt taget. Emedlertid, såsom princip och skilld ifrån systemet, måste den vara hypothetiskt reell, t. e. realprincip, och handteras såsom åskådning, hvars delar genom reflexion gifvas. Så vida är ej heller orätt, at FICHTE och SCHELLING villja börja Philosophien ifrån intellectuell åskådning. Deri måste denna, genom sjelfva principens negativitet, åskådningens möjlighet kunna inses; d. ä. identiteten sjelf, eller negativa enhetens enhet med den positiva och väsendet, och således väsendet komma i medvetandet. Men ingen enhet gifves i medvetandet utan genom motsättning, eller såsom motsättningens motsatts. Nu är åter väsendet före motsättningen, och det såsom absolut enhet. Den måste komma i medvetandet, för at ej stadna vid in-

*) Författaren tillägger inom parenthes: "*detta rättas och utföres i Afh. de Systemate.*" Denna Afhandling förekommer ibland de Academiska Dissertationerna, och blir i 5:te Delen tryckt. *Utg. Anm.*

Digitized by Google

differentsen i principen. Nu är hvar och en enhet i medvetandet af samma natur, som motsattserna, hvilka den förenar. Således måste absoluta enheten komma i medvetandet genom föregåendet af absoluta motsattser i samma medvetande. Vid absoluta enheten måste motsattserna vara absoluta, och väsendet måste vara absolut enhet, efter den föregår all motsättning. Till denna motsattsernas absoluthet i medvetandet åter kommer man endast på en väg, nämligen genom försök af principer eller hypothetiskt reella och absoluta enheter (principer, åskådningar); hvaraf härflutit alla de särskillda systemer, som Philosophien igenomlupit. Dock är här detsamma, om blott motsattserna synas absoluta för det philosopherande subjectet; såsom det måste ske vid hvarje nytt system i Philosophien. De kunna ej finnas utan enhet ens såsom motsattser; hvarföre denna enhet är absolut.

Men är den verkeligen absolut, så är den ock åskådning, och princip, och den sanna principen. Således låge ock dermed verklig åskådning, och den intellectuell, til grund för Philosophien; och än mer, *) i principen vore

*) i manuscriptet: i pr*en* ve red. sås. in*tlla* (r*re* abs.) å*skn*. i m*dt*.

redan, såsom den intellectuella (rättare absoluta), åskådningen i medvetandet. Blott en svårighet återstår; huru kommer jag til denna motsattsernas verkliga och, såsom sådan, insedda absoluthet? Endast genom uttömningen *) af motsattserna i medvetandet eller af allt vårt vetande, medvetandet såsom absolut motsägelse sjelf, motsattsen af enhet och mångfaldighet, eller af subject och object; hvarvid väsendet vacklar emellan dessa bägge. Således endast successivt, och systemet i Philosophien måste då redan förut vara uttömdt, men regressivt ifrån de lägre och relativa motsattserna, hvaraf är nödvändigheten af en föregången tid af falska systemer.

Vid hvar och en af dessa för absolut gällande motsattser vid et nytt philosophiskt system är et utbrott af absolutheten sjelf i den absoluta enheten eller åskådningen, hvilken efter Philosophiens och reflexionens redan gjorda framsteg får en olika begrepsform såsom princip, och är principen dervid alltid blott en representant af den absoluta enheten. Der är et uphäfvande af medvetandet, af allt det ändliga, det absoluta liksom inträdande i medvetandet; men et sådant, hvarvid motsattserna och således

*) i manuscriptet: *uttgn.*

Digitized by Google

medvetandet sjelft uphäfves. Detta tilstånd kan ej fortfara, om intelligentsen skall fortfara. Denna åskådning eller det absoluta sjelft är derföre der, såsom tillika utom Tiden, såsom en blixt, et ljus, som just genom sin högsta klarhet förblindar, är öfvergående i detsamma den upkommer, är det absoluta liksom inbrytande i Tiden. Medvetandet af hvad (man) gör och af villjan, såsom hos poeten, är dermed uphäfvet, hvilket blott kan vara för ögnablicket. Nu är just Philosophiens sak, at fixera denna åskådning, hvilket endast kan ske i system, hvarigenom absoluta motsattserna fullkomligen inses *) genom alla subordinerade motsattser under dem, såsom högre än dessa, och såsom de högsta, eller medvetandet sjelft och dess uphäfvande derföre med dess egna medvetande, eller absoluta enheten i sjelfva totaliteten; och således absoluta enheten, hvilken, såsom all enhet i medvetandet, endast (är) genom motsattsen. Derföre kan den intellectuella åskådningen endast gifvas i medvetandet såsom totalitet, eller i systemets fulländning, och kan aldrig förr fullt fixeras.

Dermed at denna åskådning är som en blixt, (och dermed hvarje anlopp til Philosophien at

*) i manuscriptet: ins.

Digitized by Google

jämnföra med en poetisk ofrivillig, och dock af tanken sjelf föranlåten, inspiration) kan den ej förblifva i medvetandet. Eller utbrottet af det absoluta i det relativa och reflexion kan ej bli annat först, än et utbrott, hvilket straxt försvinner i sjelfva upkomsten i medvetandet eller det relativas region; det kan ej komma i principen såsom begrep annorlunda, än negativt, til dess alla negationer på en gång bli klara genom hela systemet. Så vida ligger ej åskådningen til grund för Philosophien, utan upkommer först genom den. Så vida åter blotta enheten, såsom relativ, ej kan vara princip, emedan den är straxt relativ til mångfaldigheten, gifves ingen princip utan förutsättning af en åskådning eller absolut enhet. Den åter är ej i medvetandet, före systemet, annorlunda, än såsom en öfvergående blixt, hvilken då är liksom creditivet för principen sjelf.

Det vore lätt at här visa i detalj, huru och hvarföre Kant misstagit sig i allt hvad som rörer detta ämne, och huru oriktigt begrep han hyst om Philosophi, om vetenskap och åskådning; hvilket allt härrörer af hans egen falska princip, och hans til dualism nödvändigt förvandlade idealism. När han derföre

Digitized by Google

skall förklara tilgången *) af kundskapsacten, måste först sinnet afficieras; derpå en sinnets synopsis förekomma, derpå tre särskillda syntheser, apperceptionens, reproductionens och recognitionens, och derigenom enheten i apperceptionens synthes upkomma, liksom ej enheten redan förutsattes vid alla dessa syntheser. — Ingen affection, ingen enhet gifves före det verkliga medvetandet, dess klarhet må för öfrigt vara af hvilken grad **) som häldst, eller rättare: minnet må föreställas huru litet utveckladt som häldst; denna enhet och dess motsatts är sjelfva medvetandet; det är sjelft utan all grund ***), existerar för det det existerar, är tilfälligheten och realiteten sjelf, men måste, för at sjelf äga bestånd, uplösa sig i det absoluta, uphäfva sig sjelf och derigenom uphöra at vara tilfällig form, at den såsom form blir uttömd och fulländad; derigenom absolut form, och derigenom et med väsendet, eller absolut åskådning och Philosophi. — Af allt detta torde ock lätt kunna, genom närmare begrundande af det sagda, inses, huru man ifrån Kantiska begrepen kunnat föranledas til den förvirring,

som

---

*) i manuscriptet: *tggn.* **) *gr.* ***) *gr.*

Digitized by Google

som i detta vigtiga ämne hittils varit rådande, och hvilken hindrat Philosophiens stadga, och den säkra gången af vetenskap, hvilken KANT deri saknade, äfven sedan den rätta principen blifvit enoncerad. Det vore väl eljest obegripligt, huru man kunnat göra nya försök til philosophiska systemer, sedan genom de föregående i Philosophien verkeligen alla försök blifvit uttömda. Och beviser detta, af hvad oändlig vigt det noga bestämmandet af de första begrepen är. Det är sannt, at dessa nya försök och afvikelser ofta äro af en platthet, som vid första påseendet afskräcker ifrån all befattning med dem; emedlertid torde de dock ej alltid böra lemnas utan all upmärksamhet, emedan de kunna tjena at erinra om vissa obestämdheter.

Digitized by Google

Digitized by Google

Om

Skön Konst hos de Nyare.

(Fortsättning).

Digitized by Google

Digitized by Google

Utgifvarne hafva redan i sin Anmälan af de i denna Samling förekommande Skrifter haft tilfälle at tilkännagifva den förmodan, som ifrån första ögnakastet på det här nu aftryckta titellösa manuscript hos dem yppat sig, at nämligen det vore en fortsättning af den Afhandling om Skön Konst hos de Nyare, *hvilken i slutet af den utgifna Första Delen finnes införd. Af åtskilliga då vidrörda yttre skäl hindrades dock denna förmodan at upstiga til den högre art af sannolikhet, som under manuscriptets dechiffrering och flera gånger förnyadt igenomgående hos Utgifvarne upkommit och stadgat sig, och som til och med nästan öfvergått til fullkomlig visshet. Med erkännande häraf och under hopp om Läsarens benägna tilgift för styckningen af delar, som nu mera synas så organiskt sammanväxte, men hvilkas otvifvelaktiga sammanhang med en flygtigare blick på et svårläst manuscript var mindre lätt at fatta, torde det ej vara otjenligt, för at sätta Läsaren i tilfälle at så mycket tydligare inse detta sammanhang, at här anföra de få rader, som mot slutet af det manuscript, hvilket innehåller det redan af trycket utgifna Förra Stycket, utgöra en början til det sednare, men som plötsligen stadna i en ofulländad mening. Se-*

Digitized by Google

dan Författaren vid Förra Styckets slut anmärkt, at "den tilfälliga formen fordrar en materie, som fyller den" *och at* "förlusten af den gamla mythologien och den enkla naturen måste ersättas med något," *samt frågat,* "hvad vore då det?" *fortfar han, efter en mellan afdelningarna dragen skilljelinea, på följande sätt:* "Et tilfredsställande svar "på denna fråga är för vårt ändamål ganska vig-"tigt. Utan det vore resultatet af det föregå-"ende ännu obestämdt och blott til hälften af-"gjordt. Det är ej nog, at hafva visat huru de "Nyares konst förföljes af en nästan oöfvervinner-"lig formalitet i sina producter, hvilken åter ej "blott består i en ifrån de Gamlas verk abstrahe-"rad, och således redan derigenom i tillämpning "på det närvarande oriktig, technisk form, utan "äfven i en dermed förbunden blott conventio-"nell. Denna formalitet är hvarken begriplig, el-"ler i sjelfva verket möjlig, utan en viss grad ma-"terialitet tillika, ehuru mycket den förra söker at "qväfva den sednare. Ifrån denna ytterlighet tvin-"gas man sluteligen — — — " *Tiläfventyrs behöfde man blott denna menings fullständiga fyllnad, för at äga en lätt och naturlig öfvergång til det, som nu följer.*

Digitized by Google

Vi tage här materie i dess vidsträcktaste bemärkelse, såsom blott i motsatts emot form, hvilken är det *) tilfälliga, så at formen kunde vara annorlunda, än den är, och materien dock densamma. Detta tilfälliga åter är bestämdt i konst genom konsten och dess ändamål. I mechanisk konst ligger detta ändamål utom formen; i skön konst är ändamålet formen sjelf. Allt derföre, som i skön konst och dess form ej är sjelft ändamål, hörer der til materien.

Så snart den sköna konsten bestämmes af något utom sig sjelf, förlorar den i samma mån sin egenskap at vara skön konst, och går i samma mån ned til mechanisk, och subordinerar under det materiella. Så länge i konst sättet **) är något skönt, är den i afseende derpå sjelfständig; så snart åter det sköna på något sätt bestämmes af materien, är den mechanisk; och materien är då ej mer, som den borde vara, i afseende på den tilfällig och bestämbar. Absolut bestämbar kan ingen materie vara för konst; men i äkta skön konst måste den dock alltid förekomma såsom lydande (tjenande), och om dermed

*) h*kn* ä. det *t*fäll., **) *stet*.

Digitized by Google

ej kan uttryckas allt hvad skön konst vill, så måste det komma af materiens blotta natur, och ej af den rang, den i konstverket intager.

Men hvad som i skön konst är materie, och ej såsom form til sin natur nödvändigt, kan aldrig öfvergå i det sköna. Om det sköna der skall kunna äga rum, måste det stå bredvid det materiella såsom en prydnad; och om det sköna äfven kunde så sammansmälta med det materiella, at det sednares form blefve skön, så är dock denna form tilfällig, och derföre i afseende på det väsendtliga lika lös, som en påsatt prydnad, ty det materiella bibehölle lika väl sin natur, om denna form saknades, om den vore ful. Skön konst blir då här blott en decorations-konst.

Å andra sidan, hvad förutsättes i begrepet om det sköna, såsom en blott decoration? eller under hvad vilkor är det tjenligt til en decoration? — Och vidare, finnes något skönt, som ej kan gifvas annorlunda, än såsom en decoration?

Det sköna är det ideella objectivt. Det ideella sjelft kan vara mer eller mindre bestämdt, d. ä. åskådningen deraf kan vara mer eller mindre klar för medvetandet, och, då det är helt och hållet obestämdt, är det blott negativt i medvetandet, blott abstraction och motsatts, blott uphäfvandet af verkligheten, et intet, eller blott

Digitized by Google

begrep. Men då är der ej heller idé. För at vara det, måste begrepet förvandlas til et sväfvande (i productiva inbildningskraften) emellan motsattserna; d. ä. det måste vara et obestämdt något. Skall detta bestämmas, måste det öfvergå i verkligheten. Det kan det blott genom den sinnliga inbildningskraften, hvilken å ena sidan gränsar til minnet, såsom reproductiv, och å den andra är såsom inbildningskraft sväfvande; och der ideen får en bild (densamma som vi förut kallat urbild). Innehåller det i phantasien reproducerade endast vilkoren för verklighet, hvari allt måste vara bestämdt, för at vara et verkligt, Tid och Rum, och är bilden der blott såsom sväfvande i dem, och har der en gräns, men endast gräns i allmänhet, så är äfven ideen der ännu obestämd för medvetandet, ehuru mindre än förut. Den är blott fullkomligt bestämd såsom urbild, så snart den tillika med denna ofullständiga bestämning i Tid och Rum har den af et sinnligt och Tid och Rum fyllande. Här är först urbilden bestämd, eller ideen, så långt den kan blifva det, utan at sjelf öfvergå i verkligheten, hvilket först sker i konstverket.

Men vid den sidsta graden af bestämning före konstverket är ideen bestämd såsom individu, men, hvilket bevittnar dess idealitet, en in-

Digitized by Google

dividu i allmänhet, och således obestämd, hvilket är grunden til behofvet af det sköna; ty förmågan af det ideella är förnuftet (eller productiva inbildningskraften drifver oss til det ideella), och då det är vår förmåga, måste det blifva vårt i vårt medvetande, samt äga at föra det ideella til fullkomligt bestämdt medvetande.

Men hvad är en sådan individu? Den innehåller absolut motsatta, deri förenade. Dess motsatta äro oändliga; derföre i et obestämdt medvetande; men måste öfvergå i et bestämdt.

Det bestämda medvetandet är et individuellt; d. ä. det förutsätter nödvändigt andra individuer, ej allenast af andra individuella medvetanden, utan äfven af individuella blotta objecter i et system, och således en natur. I samma ögnablick, som det individuella är fullkomligt bestämdt, det verkliga medvetandet är gifvet, är det ock naturen, och utan at den är gifven, är ock all individu omöjlig. Således, då konstverket eller bilden af det ideella, eller närmare, urbilden, måste, för at komma til bestämdt medvetande, vara en individu, så förutsätter den i och med detsamma en natur. Det är således derifrån endast det individuella i det sköna måste hämtas. Skall urbilden bestämmas ända til individualitet, så måste det ske genom en natur, hvil-

Digitized by Google

ken nödvändigt synes gifven med mig sjelf eller det individuella medvetandet, och således för mig, så länge jag är densamme, oföränderlig. I medvetandet i allmänhet för sig sjelft betraktadt är nödvändigt ideen, det allmänna och enskillda äro der absolut förenade. Men det enskillda är obestämdt, och således ej til för individuella medvetandet. Blir medvetandet individuellt, så är det enskillda deri, och endast deri, bestämdt. Men då medvetandet blir individuellt, så uphörer ej derföre det i allmänhet eller det individuellas möjlighet, utan det är just det, som blifvit bestämdt. Men då äro äfven dess producter genom inbildningskraften bestämda, men nödvändigt genom den bestämning, som är gifven med det individuella medvetandet, d. ä. naturen. När ideens allmänhet på detta sätt förenas med det enskillda i naturobjecter, upkomma då dessa förut omtalda naturideer eller naturarter, som i phantasien öfvergå til urbilder, hvilka i konstverket afbildas.

Det är då klart, at så länge en natur gifves, gifves äfven skön konst. Men naturen sjelf är för oss intet och obegriplig, utan i motsatts emot det ideella. I denna motsatts måste då detta ideella föreställas såsom rent, d. ä. ej såsom naturideer och naturarter. Så vida som et be-

Digitized by Google

hof eller en nödvändighet i allmänhet derföre för oss gifves at fatta det ideella, eller bringa det til et bestämdt medvetande, så är det ock för oss nödvändigt at i bestämdt medvetande fatta det rena ideella, eller det öfversinnliga och öfvernaturliga. Detta sednare gåfve då högre skön konst; den, hvari blott det af naturideer bestående ideella gafs, kunde då skilljas derifrån med namnet af den lägre (utan at dock dermed nödvändigt villja bestämma deras rang).

Men enligt hvad vi nyss fastställt, hvarigenom detta öfversinnliga ej kan vara annat, än det för medvetandet obestämda ideella, emedan ideer för det blott kunna få en bestämning genom naturobjecter och deras förhållanden, borde den sköna konstens fält här vara slut. Naturobjecter äro det genom det tilfälliga, det ickeväsendtliga, som gör dem til enskillda och utgör deras form. Då den sköna konsten objectiviserar naturideerna, gifver den dem denna enskilldhet och denna form, men den betager formen det tilfälliga. Här i det öfversinnliga finnes ingenting sådant för oss bestämdt och enskilldt; den har således ingen form, hvilken den kunde betaga sin tilfällighet, och den skulle aldrig få den, såsom förut är visadt, om den ej ägde symboler.

Digitized by Google

Så snart derföre det öfversinnliga, vid tiltagande utveckling af förmögenheterna, ej mera ligger i symbolen och är skilldt derifrån, måste äfven högre skön konst uphöra. De antagna symbolerna kunna ännu länge bibehållas i konsterna. De kunna då tjena konsten på samma sätt, som naturobjecterna; de kunna förvandlas til et slags imaginära naturobjecter genom en viss tradition. Man kan t. ex., sedan Apollo uphört at tros, likafullt göra hans bild, och den kan bli skön genom urbilden af en sådan art varelser. Men den blir då ock blott en skön naturproduct. Dess ideella förhållanden, dess handlingar och öden, uphöra at vara det; de äro nu mera blott menskliga, och då de uphöra at vara det, blifva de blott antingen motbjudande, orimliga, eller endast allegoriska. Såsom allegoriska åter uttrycka de endast begrep, och blifva så vida prosaiska; ej ideella, såsom de varit. I hvarje composition, der de föreställas handlande eller lidande, måste således antingen en gammal tradition följas, en repetition, en imitation af hvad som förut skett, eller måste något menskligt allegoriseras genom bilden. Så vida likväl den mythiska varelsen blott betraktas såsom en idealisk bild, kan den länge bibehållas i de bildande konsterna, men är då i sjelfva

Digitized by Google

verket der ej annat, än urbilden af en mensklig skönhet, hvars speciella caracter är antydd och fixerad genom den mythiska tradition. Den högre konsten förvandlade sig så vida nödvändigt til en lägre.

Äfven hade det öfversinnliga, det direct ideella i symbolen tvungit de Gamla at i sjelfva naturen, så vida den tjente dem til symbol, mera bemöda sig om urbildernas fullkomlighet och at uttrycka det urbildliga renare och bestämdare i sina bilder och i verkligheten. De Nyare, ur stånd at mera uttrycka det öfvernaturliga ideella, kände ej samma tvång, och då de föreställde sig detta öfvernaturliga, var det ej mera under någon form af verklig natur, utan i et begrep, hvilket är til sit väsende evigt skilldt ifrån konst. Den lägre konsten sjelf fullkomnades derföre af den högre; den större lättheten at äfven der fatta det ideella följde af den sednare. En rätt förstådd imitation af de Gamla måste då komma vår svagare förmåga at fatta det urbildliga i naturobjecterna til hjelp, och vi kunne genom deras lemnade mönster beväpna våra organer för det urbildliga, och lära oss at se naturen liksom genom deras organer. Detta är ock tiläfventyrs det enda riktiga begrepet om den imitation man recommenderar af de Gamla.

Digitized by Google

Men i samma mån, som en skön konst tillåter och fordrar en vidsträcktare composition, såsom Poesien, och redan Målarekonsten i förhållande til Plastiken, i samma mån blir det mythiska en blott prydnad. Der är då ej blotta bilden af et naturobject, hvarunder förhållandena subordinera, utan sjelfva förhållandena blifva då det väsendtliga, och de kunna ej mer vara öfversinnliga. De äro då antingen blott naturliga ideella, eller uplösa de sig i begrep. Den mythiska varelsen är då der blott en prydnad, et tilfälligt skönt. Den högre konsten förvandlar sig der til en blott decorationskonst.

Jag fordrar af et konstverk et objectivt uttryck af det ideella. Men detta ideella objectivt förvandlar sig til motsattser, och likväl, om det är verkligt uttryckt, måste dessa motsattser, som äro absoluta, vara uphäfda. Detta kan ej ske på annat sätt, än at de först inskränka hvarandra; ty eljest kunde de ej tilsammans äga bestånd; vidare, at inskränkningen är oändlig, eller at ingen punkt kan upgifvas, der den inbördes inskränkningen är fullständig, eller der de hvila bredevid hvarandra, ty eljest vore de ej absolut emotsatta; och ändteligen, at denna oändlighet i inskränkningen, hvarigenom de fullkomligen genomtränga hvarandra, göra dem bägge

Digitized by Google

tilsammans til et slutet helt, der hvarje del beror af alla de öfriga, och alla de öfriga åter af denna del; hvilket följer af bägge de föregående punkterna, af inskränkningen och dess oändlighet. Detta är kännetecknet på organisation, hvilken egenteligen endast finnes i naturen eller i skön konst. På detta sätt uppenbarar sig äfven det absoluta, och detta slags uppenbarelse är en verld. Hvarje idé derföre, som är det absoluta sjelft ifrån en viss reflexionspunkt, är i sit uttryck, och således i skön konst, äfven en verld ifrån en bestämd reflexionspunkt. I en organisation eller verld är således det formella, delarnas oupphörliga växelverkan inbördes och med det hela, tillika det väsendtliga. Det sköna är det således äfven; och då dess form alltid förutsätter en materie, då den endast bildar den organiskt, kallas konstverkets organisation för composition. Materien är der gifven, men den blir likafullt tilfällig och beroende af formen.

Blir åter formen bestämd af materien, och i afseende på denna tilfällig, och således ej mer det väsendtliga, så blir konsten mechanisk; eller om det sköna är dess tilfälliga form, så blir den derigenom blott en blandad konst, der det sköna endast är en prydnad, eller en decorationskonst.

Com-

Digitized by Google

Composition i dess stränga egentliga bemärkelse är då omöjlig; der gifves blott en mechanisk sammanfogning af delarna. Skön konst gifves då ej heller mera i sin stränga bemärkelse.

Det sköna såsom en tilfällig form är tillika en blott form, skilld ifrån det väsendtliga i hvad som utgifves för et skönt konstverk. Denna form upkommer der ej mera nödvändigt genom uttrycket af det ideella, hvilket ej mera finnes: konstverket är ej mera organiskt, då det organiserande är borrta. Det är materien, som nu mera bestämmer dess plats; hvilket gör den sköna formen til en blott prydnad. Den måste lånas af existerande skön konst, och består antingen i den ifrån verklig composition abstraherade yttre formen, eller i tilsatta konstverk, som ej nödvändigt dermed sammanhänga, och äfven kunna vara imiterade. Deraf är ock en naturlig följd, at de Nyare, så snart de bemöda sig om högre konst, beständigt jaga efter de Gamlas form, ehuru den ej mera kan passa til deras materie. Och än mer, denna tilfälliga, abstraherade form af det sköna blir för dem det högsta. Den måste, sedan blotta formen utgör det sköna, så utvidga och uptaga allt, som är tilfälligt, och genom modet angifven eller antagen form, at den

Digitized by Google

ändrar och förställer sjelfva det materiella, och gör det til blott form. Det är ej mera det urbildliga naturliga, som der förekommer, utan en blott arbiträr inskränkande form af det naturliga, en falsk sirlighet, sådan som vi beskrifvit den.

Det är klart, at allt det sköna, äfven det verkligt sköna, medelbart eller omedelbart länt ifrån de Gamla, måste bli en arabesk, en tilsatt prydnad, som ej af sig sjelf hör dit. Det är förgäfves de Nyare i allmänhet, på den väg de följt, bemöda sig om högre skön konst. Då de villja använda de gamla rena konstarterna, förvandlas de under deras händer til något helt annat. Det vore således til äfventyrs det bästa, at rent af lemna dem. Kan verklig skön konst upkomma hos dem, så upkomma äfven af sig sjelfva de riktiga konstarterna.

Sedan således all skönhet i konsterna förvandlat sig til en tilfällig, hvilken ej mera bestämdes af det försvunna ideella, måste den bli beroende af något annat; eller då den såsom blott tilfällig och blott form ej kunde bestå af sig sjelf, måste den nödvändigt förutsätta, och häftas vid, det materiella, som nu utgjorde dess beståndsdel, då det förut åter var et tilfälligt. Frågan är nu, hvari detta materiella måste bestå, och det var vår hufvudafsigt at besvara den.

Digitized by Google

Det materiella, hvilket vi här kalle, i afseende på det sköna, allt det, för hvilket det sköna är et tilfälligt såsom form, måste dock framför allt vara sådant, at det, så litet som möjligt, stretar emot denna form, och at det deremot med lätthet antager den.

Det sköna interesserar, det kan njutas, men, såsom skönt, blott för sin egen skull. Det äger et absolut värde, ej något i afseende på et behof eller et ändamål; det är sjelft ändamål. Det blott angenäma kan väl äfvenså sägas äga et värde för sin egen skull, men likväl endast i afseende på vår sinnlighet, och således et blott relativt värde. Likväl är detta redan mindre aflägsnadt ifrån det sköna, och antager lättare dess form. De, som ej känna det sköna, förblanda det ofta dermed, och lifliga sinnliga målningar äro tilräckliga för dem at anse et konstverk för skönt, och om ej et skönt konstverk smickrar deras sinnlighet, gäspa de dervid. Men et mechaniskt konststycke, gjordt med den största elegants, anses aldrig för et skönt konstverk, eller anses för sådant åtmindstone i samma mån mindre, som dess nytta eller ändamål är insedt.

Äfven är det angenäma, så snart det direct rörer våra, i synnerhet yttre, sinnen, och det i samma mån, som det har afseende på något di-

Digitized by Google

rect behof, i allmänhet skilldt ifrån det sköna; man skulle ej en gång kalla den elegantaste och mest roande middagsmåltid för skön, eller anse den för et alster af skön konst. Deremot äge vi et til sit föremål alldeles obestämdt behof, hvilket dock hörer til vår sinnlighet. Det är ej något visst behof, det är blott et behof af njutning i allmänhet, af liflig sysselsättning för våra organer af hvad som häldst, utan at något bestämdt behof hos oss äger rum. Brist för detta behof verkar ledsnad. Hvad som tjenar at tilfredsställa detta behof, at blott roa och sysselsätta, är genom dess sken af oegennytta så nära slägt med det sköna, at det ej allenast vanligen förblandas dermed, så snart det, som roar, ej för mycket hörer til den yttre sinnligheten, utan äfven at flere, som anställt undersökningar öfver det skönas natur och dess grunder, ofta ej utan allt sken af rimlighet, i synnerhet då de inskränkt det til det genom phantasien roande, sökt härleda det derifrån. Efter hvad vi redan i början fastställt om begrepet af det sköna, vore väl en vederläggning deraf öfverflödig.

Emedlertid är det utom tvifvel, at det roande och med liflighet, men utan arbete och plåga, sysselsättande för det inre sinnet, lättare än

Digitized by Google

något annat, antager formen af det sköna. Af all sinnlig njutning gifver detta åtmindstone den mindst bestämdt egennyttiga, och kan derföre synas nästan oegennyttig. Då vi här måste upsöka det materiella, hvilket i allmänhet caracteriserar nyare skön konst, skole vi ännu närmare kunna angifva hvad som skilljer de Nyare deri ifrån de Gamla.

Det roande för inre sinnet hörer antingen til förståndets eller phantasiens föreställningar.

Förståndets föreställningar äro abstractioner och begrep. Men af alla æsthetiska elementer, eller af allt, som i skön konst kan anses för materie, är ingenting så prosaiskt, som begrepet, eller snarare, det är grunden til all prosa. Man må förgylla eller infatta det, huru man behagar, så aflägger det dock aldrig denna natur. — Emedlertid, så snart begrepen och vissa tankar och läror kunnat få en viss lifligt och et visst interesse genom det nyttiga och användbara, genom deras rikedom af följder och sammanhang med andra begrep, genom det nya i synpunkterna, det glänsande, och framför allt genom det oväntade, hvarvid deras popularitet, eller lättheten at fattas, alltid förutsättes, på det förståndets sysslosättning ej må öfvergå i arbete, har man ansett det interesse man tager dervid

Digitized by Google

för et interesse för det sköna, och et konstverk, som innehållit och väckt sådana interessanta, men alltid prosaiska, tankar, har, i synnerhet hos de Nyare, ansetts för skönt. Med hvad naiveté yrkar ej VOLTAIRE på versernas vältalighet, såsom det högsta i skaldekonst, och är han ej sjelf, just der man anser honom för förträffligast, en blott declamatör af populära, så kallade philosophiska läror, af tolerants, af en viss menskligbet och andra den tiden gällande encyclopedistiska dogmer? — Det gifves utan all tvifvel ock en skön, en harmoniös och rhytmisk prosa, men det sköna är alltid der en blott prydnad; äfvensom det gifves en så kallad borgerlig architectur, der likväl formen alltid måste vara lydande under nyttan. Vältaligheten kan ej fordra et rum ibland de vackra konsterna; dess ändamål ligger utom henne. Den är en konst at bestämma åhörarena til en viss handling eller et visst handlingssätt, at i detta afseende ofta väcka affecterna, at verka på phantasien, då passioner mera än grunder bestämma oss at handla; och poetiska prydnader, det egentliga sköna, vore der ej allenast osmakliga, de skulle til och med leda ifrån ändamålet.

Men man tror dock, at detta prosaiska skall vara öfvervunnet och til sin natur förändradt

Digitized by Google

genom phantasiens biträde. Det är då först, som det rätt roar och sätter våra förmögenheter i den lifligaste verksamhet utan arbete. Konstsnillet fordrar, såsom redan är sagdt, ock phantasien, men den ensam kan dock ej åstadkomma det sköna; dertil fordras framför allt en productiv förmåga, den af ideer. Blotta förståndet i förening med phantasien ger qvickhet. Den sednare är de nyares vanliga tilflykt, och de anse den för tilräcklig i Poesi och skön konst. Vi måste roas lifligt, men lätt, och i sanning ger phantasien både denna lifliget och tillika en viss påtaglighet åt begrepen, och dertil ofta en slags nyhet, som öker lifligheten. Deraf äge och söke vi i våra konster öfverallt en viss alfvarsam qvickhet, som ej var de Gamlas. Det skrufvade, det oväntade i allmänhet, det frappanta och paradoxa är derföre hos oss tilräckligt, och merändels nödvändigt, för at i konsterna vinna bifall. Detta gäller ej blott i Poesien, hvilken, då språket, som ursprungligen tilhörer förståndet och begrepen, är dess materie, lättast förledes på denna afväg; det sträcker sig äfven til de bildande och, så mycket deras natur det tillåter, til alla konster. Begrepet behöfver ingen, och har ingen, symbol; men den sinnliga inbildningskraften kan i stället gifva det

Digitized by Google

allegorien, som då blir dess bild. Den nyare bildande konsten måste nöja sig med den, och då den länar symbolen, emedan den oundvikligen fordrar det yttre sinnliga, blir denna under dess händer allegorisk, eller endast en tom imitation. Den nyare konsten är ifrån denna sida egentligen didactisk. Den kan äfven i et annat afseende anses för lyrisk, och vi skole straxt se i hvilket.

Men då det är phantasien, eller den sinnliga reproducerande inbildningskraften och dess föreställningar, som äfven åt abstractionen och förståndets föreställningar måste läna sin liflighet, för at kunna gifva dem anspråk på skönhet, och således i sig sjelfva i synnerhet bidraga dertil, förtjena de framför allt en noggrann undersökning.

Phantasien länar sina föreställningar af sinnliga intryck, hvilka den återkallar, och dessa intryck blifva der hvart för sig svagare i phantasien, så länge den åtmindstone förblifver i sin sundhet, än de voro i verkligheten, och de åtföljas tillika af et medvetande af deras icke-verklighet. De äro således framför andra tjenliga för det obestämda behofvet, det at känna i allmänhet, och at känna vår egen verksamhet. Om de yttre intrycken äfven ofta här kunde använ-

Digitized by Google

das., så äro de likväl mindre i vår magt, mindre mångfaldiga, och sluta med at blifva liksom vämjeliga derigenom, at de liksom påtruga sig oss, utom det, at sjelfva deras verklighet lärer oss at ej förblanda det angenäma i dem med det sköna.

Så snart detta behof infinner sig hos oss, hvilket ej uteblifver, då de öfriga omedelbara äro tilfredsställda, fordrar det å ena sidan högsta lifligbet hos föreställningarna, utan at de öfvergå i det i och för sig sjelft angenäma eller plågsamma, och å andra sidan högsta mångfaldighet och hastigaste följd på hvarandra, utan at derföre så öfverhopa oss, at de ej hvar för sig kunna fattas, och ändteligen måste öfvergången ifrån den ena til den andra vara så lätt, at vi under denna mångfaldighet och liflighet af föreställningar ej hafve någon möda at följa dem. Vi skole först uppehålla oss vid mångfaldigheten.

Phantasien återkallar ej allenast föreställningar, dem vi förut haft; den förenar och sammansätter dem äfven, antingen i massor, eller i kedjor. Men denna förening är tilfällig och subjectiv, blott gällande för oss, och ej svarande emot de föreställda tingens verkliga förening. Den är sådan, at då en eller flera af dessa föreställningar blifvit, af hvad orsak som häldst,

Digitized by Google

väckta, äfven de öfriga infinna sig efter lagar, som är hvad de nyare Psychologerne kalla associationens. — Då dessa lagar ej äro objectiva, kunna ej heller massorna eller kedjorna af föreställningar, som upkomma i phantasien, anses för inom sig sammanhängande efter förståndets lagar; de synas derföre i en förvirring. Phantasiens verksamhet förekommer derföre såsom alldeles obunden och fri. Då frågan blott är om vår sysselsättning, kan denna förvirring ej annat än vara ganska retande, så länge ej någon sjuklighet i organisation, eller et tilstånd af passion, gör den i sjelfva verket plågsam. Den är oss angenäm genom mångfaldigheten af de föreställningar, som den gifver oss, och genom sjelfva den frihet vi dervid tyckas njuta, då vi ej bindas eller tvingas af verkligheten, utan tillika med föreställningarnas mångfaldighet njute känslan af vår högre verksamhet, hvilken alltid är oss angenäm. Men detta aflägsnande ifrån verkligheten, denna frihet ger äfven våra föreställningar, och det nöje vi vid dem erfare, åtmindstone et sken af oegennytta, hvilket ännu mera ökes af förvirringen, som ej tillåter oss at fästa oss vid något enskilldt object, som uptager hela vår verksamhet och vårt eftersträfvande *), och

*) *estrde.*

Digitized by Google

likheten af det interesse, som vi tage för dessa phantasiens drömmar, närmar sig således i denna frihet ganska mycket til det blott æsthetiska interesset.

Men i denna förvirring, så angenäm den än må vara, finnes dock ännu ej det sköna. Om jag äfven i konst skulle kunna öfverlemna den åt åskådaren med den mest angenäma brokighet af färgor, och flytta honom midt ibland de mest sällsamma och för sinnet mest förtjusande gestalter, så upkommer af detta angenäma och det interesse jag dervid känner dock ej något skönt konststycke. Til och med sådana föreställningar skulle snart trötta oss, liksom allt angenämt, som endast sysselsätter den sinnliga förmågan, och genom sin alltför stora angenämhet och sinnlighet slutligen blifva oss vämjeliga, hvarpå vi ej heller hos de nyare äro utan exempel (Jean Paul). De konstnärer, som dervid endast kunde uppehålla sig, kunde man med skäl tillägga en sjuk phantasi. Vi skulle här snart finna oss angenämare sysselsatta genom blotta förståndets sysselsättande med blotta begrep, vore det ock endast med analytiserande af blotta formens regelbundenhet i et föregifvet modernt och classiskt konstverk. Förvirringen är ej skön, för det den är förvirring, ej heller

Digitized by Google

äger man, såsom bekant är, snille, för det man är galen.

Hvad lifligheten angår i hvar och en af de i phantasien förekommande föreställningarna, så beror den, då jag abstraherar ifrån den individuella beskaffenheten af denna förmåga, dels af de originella föreställningarnas eller intryckens grad, hvarmed de afficiera oss, dels af det antingen verkliga eller inbillade interesse de hafva för oss, såsom redan förenade hos oss genom et subjectivt eller objectivt sammanhang med något behof eller ändamål (gifvet interesse). Dessa föreställningar få genom associationslagarna (hvilka här vore för vidlöftigt at utreda) en grad, hvilken de ej äga i sig sjelfva. Det är genom dem och den subjectiva förbindelse de gifva föreställningarna med hvarandra, som et interesse, hvilket vi tage för en eller flera af dem, nödvändigt, och ofta emot vår villja, sprider sig til de öfriga, som höra til samma subjectiva förening.

Detta interesse vid vissa föreställningar, eller denna liflighet, ökes ännu genom en annan egenskap hos vår phantasi, hvilken utvidgar dess fält, äfvensom den öker föreställningarnas liflighet mera än något annat. Vi lide och njute ej endast för oss sjelfva; vi antage äfven andras

Digitized by Google

njutningar och lidanden, vi äre lycklige eller olycklige med dem, eller vi röras af deras fara och glädjas i deras hopp. Detta vore ej möjligt, om ej vid vissa tecken eller yttre händelser, som vederfaras dem, eller vid blotta föreställningen derom, vår phantasi straxt gjorde dem til våra egna. Dessa föreställningar kunna ej upkomma hos oss, utan at de känslor och föreställningar väckas, som genom association äro hos oss dermed förenade. Men dessa föreställningar och känslor tilhöra oss; det är således vi, som lide tillika. Det är sannt, at den tanken lemnar oss dervid sällan, at dessa orsaker til lidande eller glädje ej angå egenteligen oss, utan andra, och at derföre föreställningarna och känslorna i detta medlidande, i samma mån, som denna tanke är tydlig, försvagas och synas oss blott tilhöra inbildningen; och således, såsom en sysselsättning för den, och ej af vidare verkan, för oss är angenäm. Men vi röras dock nödvändigt dervid i allmänhet, i mån af vår egen känslo- och inbildningskrafts liflighet, och sedan i mån af sjelfva föreställningarnas liflighet, såsom verkliga och närvarande, eller såsom angående personer, hvilkas interessen, genom aktning eller vänskap och kärlek, blifvit våra egna. Dessa väckande föreställ-

Digitized by Google

ningars liflighet åter ökes antingen genom deras närvaro i verkligheten, eller dernäst af den detalj i berättelsen eller meddelandet af dem, jämte det sammanhang, som ger dem sannolikhet och närmar dem til verkligheten. Til och med genom et sådant meddelande, genom ord eller representation, som tillika ger andra rörande detaljer, som ganska sällan sammanträffa i verkligheten, kan en färg bredas öfver det hela och hufvudobjectet, och de derigenom väckta mångfaldiga sinnesrörelserna meddela sig och sin färg åt hvarandra och sammansmälta med hufvudrörelsen, at vi dervid afficieras starkare, och deltage innerligare, än vi skulle gjort såsom vittnen til det berättade och föreställda. Sjelfva moraliteten kan härvid komma til hjelp, då den i utöfningen så ofta förutsätter en så modifierad phantasi, at vi lätt deltage i andras nöd, och vi således göre oss en hemlig compliment för vår lättrördhet.

Det är genom denna egenskap hos inbildningskraften, detta medlidande (i vidsträcktare bemärkelse, då äfven njutningar och hopp betraktas, såsom de verkeligen äro, såsom lidanden), och genom medlen man i dess natur äger at sätta den i verksamhet, som den nyare sköna konsten i synnerhet trott sig kunna interessera

Digitized by Google

oss, som sig bör. Den finner här en outtömlig rikedom i menniskors affecter och passioner, och i den outtömlighet af möjligheter, som phantasien kan sammansätta af det verkliga i ting och händelser, och med förståndets tilhjelp gifva et visst sammanhang, eller den sannolikhet, som förhöjer interesset. Och som det sorgliga, det olyckliga, det oangenäma i allmänhet, i sig sjelft innehåller mera häftighet, ger et starkare interesse, och således ännu i phantasien bibehåller en större liflighet, har äfven skön konst i synnerhet sysselsatt sig med det rörande och slitande såsom det högsta sköna, öfverallt der den öfvertygelsen rotat sig, at en tom form ej vore nog, utan at man nödvändigt måste söka et materiellt.

Enligt allt, hvad vi hittils sagt, är det af sig sjelft klart, at de Gamle ej kände i konsterna detta interesse för det rörande, det roande eller materiella, hvilket endast var det tilfälliga vid det sköna. Då det ideella i den sinnliga åskådningen var dem allt, måste detta lägre interesse försvinna; ty det ideella är öfver allt annat och innefattar allt. De rördes deraf såsom af en verklig helgedom. Vid denna njutning tröttnar man aldrig, och behöfver ej frukta en öfvermättning, såsom vid det angenäma eller

Digitized by Google

det sinnligt interessanta, hvilket alltid i längden måste förorsaka et slags vämjelse, såsom äfven det sentimentala och romaneska alltid gör hos dem, som känna verlden och som njutit tilräckligt af nyare konst.

Emedlertid har sjelfva detta materiella för phantasien och medlidandet i den nyare moderniteten undergått en förändring, och fått tilsattser, som under det de i hela vårt sätt at se skillja oss helt och hållet ifrån de Gamla, tillika försätta de vackra konsterna hos oss i alla afseenden i en motsatts emot de Gamlas, och genom en förblandning af det moraliska interesset med affecternas och begärens, väl å en sida tyckts föra oss närmare det ideella, men i sjelfva verket ännu mera aflägsnat oss ifrån det sköna, då de fört oss längre ifrån den sinnliga åskådningen af ideerna, dermed at de gjort dem til object för förståndet eller förvandlat dem til begrep. Derigenom har äfven lägre konst, som sysselsätter sig med det ideella, hvilket synes uttryckt i naturen, blifvit angripen, och det sköna, som tilhör den, gått nästan förloradt. Å andra sidan måste denna öfvergång af det öfversinnliga ideella til et ämne för förståndet i stället för sinnligheten, för Philosophien i stäl-

Digitized by Google

let för Konsterna, bidraga at återföra skön konst til sit egentliga väsende och sin renhet. At visa hvari detta kunde bestå, är yttersta målet för vår undersökning; öfvergången ifrån den sinnliga til den intellectuella föreställningen af det ideella skall nu närmare sysselsätta oss.

Om man under materialitet i afseende på skön konst innefattar allt det, för hvilket formen, och i synnerhet den sköna formen, är et tilfälligt, så hör äfven allt til det materiella, som kommer under namn af moraliskt. Denna tilfällighet af den sköna formen kan äfven så uttryckas, at det interesse jag tar för det materiella, är et interesse för dess existents, i stället at det jag tar för det sköna, är et interesse för blotta föreställningen deraf och dess bestämdhet. At det moraliskt rätta är et skönt, är i afseende derpå et tilfälligt och alldeles likgilltigt; det sköna inger alldeles ej begrepet derom och hörer ej til dess väsende, så vida det viser sig i verkligheten. Betraktas åter det moraliska i sin fullkomlighet, och såsom antingen öfvergånget til natur, såsom tillika nödvändigt i verkligheten, eller såsom kufvande, förstörande detta verkliga, så är det tillika nödvändigt et skönt. Det kan stadna i blotta villjan och afsigten, då det lika-

fullt är moraliskt, eller det kan blott til någon del öfvergå i verkligheten. Det moraliska i handlingen är alltid uttrycket af en idé; men så länge det ej bestämdt eller i verkligheten fullständigt uttrycker denna idé, är det ej skönt; det kan äfven vara det skönas motsatts, en ouplöst strid. Det måste, för at vara skönt, antingen helt och hållet vara öfvergånget til natur, och således visa sig såsom en uphäfven strid emellan det ändliga och oändliga, en fullkomlig jämnvigt; eller måste det i striden förstöra det ändliga, friheten, ideen segra öfver naturen och förstöra den, då det indirect kan öfvergå i verkligheten och gifva en föreställning af det högsta. Det är i sednare fallet et sublimt, d. ä. ideen öfvergår ej sjelf och uttrycker sig i verkligheten; men den kommer i en absolut motsatts dermed, och viser sig såsom et quantum, et bestämdt, som väl ej är det i och för sig sjelft, men måste för phantasien dock förekomma så, då den kan mäta motsattsen. Men det sublima är här tillika et rörande, och får namn af et pathetiskt.

Man ser här under hvad vilkor det moraliska kan vara et verkligt skönt, eller åtmindstone et sublimt, som är et indirect skönt, och huru äfven det deremot stridande, det i moraliskt af-

Digitized by Google

seende alldeles förkastliga, kunde blifva det. Den störste missdådare, blott han i sin handling och sit väsende uttrycker den oöfvervinneliga kraften i villja, kan vara sublim och pathetisk, och hänföra oss med sig emot vår villja och oaktadt vår afsky, då den välmenande svagheten, som aldrig verkar med egen kraft, som af blott godhet vacklar emellan det goda och onda i handlingen, väcker, oaktadt vårt bifall för denna välmening, endast vämjelse och förakt. Eller ock, utan denna oändliga kraft, hvilken ligger i vår villja och här röjer sig i verkligheten, kan, hvad vi i moraliskt afseende ogille, ofta vara skönt; en viss frihet och jämnvigt i det yttre, uttrycket af hvad vår moraliska känsla skulle gilla, hvad vi kalle behag, kan til en viss grad förenas med sjelfva lasten, då den dygdige, stödd på öfvertygelsen om sit inre verkliga värde, kan försumma detta tvetydiga tecken til inre fred och öfverensstämmelse.

Då det moraliska och hvad som dermed är i förbindelse, och genom denna förbindelse gör et intryck på oss, alltid är i skön konst et materiellt och således i den tilfälligt, kan och måste det likväl infinna sig der och räknas til det väsendtliga, så snart det materiella fått öfverhanden i allmänhet, eller formen uphört at ut-

Digitized by Google

göra det väsendtliga. Och detta måste det så mycket mera, som det förenar sig med medlidandet och allt, som hörer til affect. Något egentligt rörande, och, man kunde äfven tillägga, något egentligt löjligt, eller et mera än djuriskt, et menskligt i allmänhet i affecterna, gifves ej, utan at det moraliska deri ingår; det utgör et grundämne i hvad som förut blifvit framställdt såsom det materiella i konsterna. Det ersätter til någon del, eller träder åtmindstone i ställe för, hvad vi kallat högre skön konst, det öfversinnliga, som förut endast kunde räckas genom symboler; ty det moraliska är sjelft et öfversinnligt.

Men vi hafve äfven angifvit, under hvad vilkor endast det moraliska kan blifva et skönt; det måste då i verkligheten uttrycka det ideella, det måste ej synas i strid, utan i jämnvigt eller öfvervunnen ändlighet. Emedlertid, då det ingår i allt, som är affect, och hvilket såsom det materiella fått sin nödvändiga plats i all modern skön konst, så snart den sköna formen blifvit et der tilfälligt, äfven der man blott finner det i en viss conventionell eller länt form; är det ej nödvändigt, at det moraliska blott då skall användas, då det tillika är skönt, utan at det i sjelfva verket skall få en plats, och den vigti-

Digitized by Google

gaste, i den moderna konsten, under hvad skepnad som häldst det viser sig. Hvad som derföre här framför allt måste utredas och bestämmas, ej allenast för at fullkomligt caracterisera skön konst, sådan som den måste vara hos de Nyare, utan ock för at visa på hvad väg den kan vinna den fullkomlighet, som för den är möjlig, och hvari den består, är de olika gestalter, hvarunder det moraliska (ideen derom) hos menniskan blifvit föreställdt, och under åtskillda epoker måst föreställas, så vida det kan angå det sköna.

Klagomålen öfver verldens förderf äro lika gamla med verlden och detta förderf sjelft, och en förbättring, påstå de, som mest smickra sig med menniskokännedom, är förgäfves at vänta; menniskan är sig alltid lik. Ehuru mycket denna lära tål inskränkning, för at vara sann, är den likväl i sig sjelf ganska märkvärdig. Man gör ej denna betraktelse, innan förderfvet är rätt känbart, ehuru tidigt det ock må infinna sig. Den göres i början sällan och med den köld, som då man anmärker et naturphenomen, och uttrycker derföre ej mera, än en blott inskränkning i menskliga naturen. Men förderfvet stiger och blir allmännare, man börjar lida mera deraf; man märker det ej allenast tydligare, utan

Digitized by Google

klagan deröfver blir äfven bitter. Det är et bevis, at elementerna i menskliga naturen börja skillja sig. En tydlig motsatts ligger i denna betraktelse, hvars fulla utveckling är nödvändig för menniskans; den emellan förderfvet och et bättre tilstånd i föreställningen, hvilka ej kunna tänkas utan hvarandra. I begrepet förderf ligger äfven det om förlust af et sådant bättre. Detta bättre är et ideal; så snart det anses för sådant, upkommer äfven läran om dess upnående, hvilket, då idealet måste vara et absolut fullkomligt, ej kan vara annat än progressivt. At menniskoslägtet genom sin natur arbetar beständigt til sin progressiva förbättring, är en högst modern tanka; men, såsom ännu obestämd, är den tillika falsk. Den hörer likväl til utvecklingen af förmögenheterna. Vi måste således gifva akt derpå, då frågan är om den æsthetiska förmågans förändringar, och den ingår äfven i det materiella, hvilket vi funnit ibland hufvudkännemärkena på nyare konst. Det hörer således hit, at i afseende på vårt ändamål söka utreda de begrep, som ligga i hela detta föreställningssätt.

Menniskan är en förnuftig varelse; men hvad vill hiordet förnuft säga, då jag tillägger det en ändlig varelse? — Om hvad vi här kalle ideer

Digitized by Google

är et förnuftets alster genom förståndet och inbildningskraften, och om den förnuftiga varelsen handlar, så är en förnuftig ändlig varelse den, som uttrycker ideerna i sina verkningar, hvilka i afseende på förnuftet äro handlingar, d. ä. som realiserar dem, och är så vida moralisk. Men då ideen innehåller det absoluta, är detta realiserande i verkligheten omöjligt, så länge ej någon öfvergång gifves derifrån til verkligheten. Denna öfvergång hafve vi redan funnit, då frågan var om det skönas möjlighet genom en urbild i phantasien. Samma urbild vore här idealet, om den ej väsendteligen skillde sig derifrån i et afseende, hvilket vi måste angifva.

Genom sina handlingar kan den förnuftiga ändliga varelsen hvarken förbättra eller ändra något af det substantiella; dess förmåga sträcker sig endast til det accidentella, och kan således endast verka i afseende på et tilstånd. Idealet är således det ideella föreställdt i phantasien såsom et tilstånd. At åstadkomma et deremot svarande i verkligheten, d. ä. at gifva idealet fullkomlig bestämdhet, tilhörer den moraliska förmågan. Den går ut på realiserandet af ideen. Deremot söker den æsthetiska förmågan at gifva sjelf det substantiella, och at gifva det efter

Digitized by Google

en idé. Der förekommer äfven nödvändigt det accidentella, men blott såsom et nödvändigt vid bestämmandet *) af det substantiella, på hvars alstrande denna förmåga går ut. Men då den æsthetiska förmågan äfven yttrar sig genom handling i skön konst, förmår den likväl ej at realisera, emedan dess föremål ej står at realisera; den måste således inskränka sig inom det, som i sig sjelft blott är en ändring eller et realiserande inom det accidentella; hvilket vill säga: blott gifva emot ideen svarande verkliga förhållanden, för at i dem gifva det substantiella, d. ä. bilda. — Här är redan klart, at realiserandet, eller det moraliska, är et materiellt, är ej form, såsom det sköna (ehuru, såsom vi erinre, för det väsendtliga form), och at det således ej hörer dit.

Men idealet måste äfven betraktas i en annan, för vårt ändamål ännu vigtigare, motsatts. — Vid hvarje ideal och dess realiserande af den förnuftiga varelsen ligger i hypothesen af dess förnuftighet et behof **) eller en moralisk nödvändighet. Likväl kunna ej idealerna realiseras, eller om de kunna det, så är det endast för ög-

---

*) best*dt.* **) et b. ell. mor. nödv*h.*

Digitized by Google

nablicket; ideen, det absoluta, hvartil idealet hänförde sig, aflägsnar sig straxt hvarigenom idealet af sig sjelft utvidgas, och är åter ej realiseradt; (eller, om detta föreställningssätt är tydligare: skulle mit första ideal vara upnådt, så är den motsvarande ideen det dock icke, hvilken aldrig låter innesluta sig inom ändligheten, utan fordrar et nytt ideal, och så i oändlighet). Idealet är således verkligheten eller naturen i alla afseenden emotsatt, hvari et tilstånd, der en ändlig varelse kan vara verkande, är, så mycket det ock må utsträckas, blott et enskilldt, och derföre omöjligt upfattande en idé.

Sjelfva realiserandet af idealet, hvilket alltid, i anseende til denna omöjlighet, måste förekomma såsom et närmande dit, måste ske genom egen omtanka och bemödande, och derföre genom fri villja. Betraktar jag menniskoslägtet i dess förändringar såsom innebegripet i detta närmande, så måste det sednare förekomma såsom nödvändigt, emedan jag dock ej kan betrakta hela menniskoslägtet såsom en person med medvetande, — så försvinner denna frihet i villjan, och bemödandet kan vara motiveradt af helt annat än det moraliska, då endast konst återstår. I detta afseende förekommer sträfvandet til idealets realisering, och hvad som deri-

Digitized by Google

genom åstadkommes, såsom konst i motsatts emot natur, och går utom den sednare.

Men då idealet är omöjligt i verkligheten, är det det äfven för konst. Således är konst alltid i jämnförelse med idealet et ofullkomligt, och derföre i allmänhet et ondt; dess verk borde alltid vara bättre. Härigenom blir idealet, såsom et godt, konsten emotsatt. Men naturen var äfven konsten emotsatt. Förväxlar jag nu naturen genom denna motsättning med idealet, så blir naturen det goda; konsten således det onda och uphofvet dertil. Men denna förväxling är nödvändig, til dess man lärt skillja ideal ifrån natur.

Men de skulle straxt skilljas åt, och denna distinction ej utmärka et steg eller en epok i menniskans utveckling, om ej i sjelfva begrepet *natur* låge, eller vid detta begrep om et moraliskt förderf åtmindstone inlades deri, något, som föranledde til förväxlingen. Hvad är då detta? — Naturen är (och det först tydligt i denna motsatts emot konst) den stilla och jämnt verkande kraften efter nödvändiga och egna lagar; den är det dolda, sig sjelft tilräckliga, ouphörligt och allmänt organiserande, lifvet, som meddelar sig åt allt. Den är således ifrån denna reflexionspunkt sjelf et absolut, derföre en idé,

Digitized by Google

ej blott sammanfattningen af de för vår fattningsgåfva existerande objecterna. Såsom natur eller verklighet i allmänhet har den tillika de närmare bestämda, verklighetens vilkor i allmänhet, som tilkomma idealet, och öfverensstämmer således dermed. Det felas blott för idealet, för at i afseende på konst i denna motsatts vara fullkomligt lika med naturen, at vara et fixeradt. Så måste det likväl förekomma, då jag skall försöka at realisera det. Ju större framsteg vi göre i det, som här kallas konst, ju svårare måste det upsatta idealet synas at hinna och realisera, i följd af våra bättre insigter. Men det är för oss fixeradt på sin punkt, emedan vi för verksamhetens skull måste förutsätta, at vi skole hinna det; det är således vi endast, som äre rörlige och synas aflägsna oss. Göre vi det, så ligger idealet, liksom naturen, bakom oss, ty det är vi, som gå derifrån, vi, som flyttas, men, såsom det synes, åt en annan led, hvarigenom idealets plats bestämmes, nästan som vid solens skenbara förhållande til jorden. Så länge vi derföre ej känne det ideella, så länge det ej söndrat sig ifrån det öfriga i vår natur och frambrutit til begrepet, ligger ock idealet otydligt inveckladt i hvad vi kalle natur. Idealet, som bör och måste realiseras, är då, under namn af natur, det

stället, hvarifrån vi kommit, hvilket vi lemnat genom vårt eget fel, vårt högmod och vårt dåraktiga bemödande at åstadkomma något bättre, som är vårt förderf. Ouphörligt vände vi oss med saknad til detta förlorade lyckliga landet, och förgäfves — — ty naturen har sjelf så velat! *)

Genom detta utredande af begrepen torde äfven den lyckliga tanke, som ligger til grund för den skillnad, som SCHILLER gör emellan det naiva och sentimentala, först vara tydligt utsagd och bestämd, och denna skillnad sjelf, jämte de följder han deraf drar, rätt brukbara. — Men då dessa begrep förutsätta det om frihet i hand-

*) *Anmärkning:* Hvarföre emottogs ROUSSEAU med denna förtjusning af alla de bättre i dess tidehvarf? Emedan han gissade högt, och fann et uttryck för hvad de alle tänkte, utan at veta, huru det skulle sägas. De äldsta myther hos alla nationer hviska redan derom. — Det var likväl et stort steg, at, såsom han, uphöja naturen sjelf til et ideal; det bevisade, huru nära man var at finna den distinction, som här fordras. Ibland dem, som med ifver bestridde honom, funnos äfven några bättre menniskor, som i sin känsla funno nödvändigheten af denna distinction, men kunde ej heller finna et uttryck derför och i sanning finnes det blott i Philosophien, — hvartil åter fordras något mera, än blott en logisk form.

Digitized by Google

lingssätt, fordra de äfven en historisk deduction, i hvilken deras vilkorliga nödvändighet endast kan bli tydlig. Den är således här på sit ställe, i synnerhet som vi tillika derigenom först kunne se deras verkan på skön konst.

Menniskan, såsom blott naturväsende, blott object, utan frihet, reflexion och konst, är nödvändigt ense med sig sjelf; hon följer då blindt den riktning och bestämmelse naturen inom denna krets utstakat för henne. Det första steg hon gör derur, är medvetandet. Det andra är medvetandet af detta medvetande, reflexion, hvarigenom hon är något för sig sjelf. Hon kan då först sägas handla; hon får då först begrep, hvarefter hon formar och använder naturen, och det med frihet och konst. Men enheten inom henne är ännu ej störd, hon är så vida ännu ej utom naturen. Hon är blott en mera invecklad, liksom konstigare, natur. Då et ondt tilfogas henne af andra, är det för henne blott et phenomen, en enkel följd af et särskilldt slags natur; och frihet, i motsatts emot natur, har derföre ännu ej hunnit til et utveckladt begrep. Den egentliga civilisation är ännu ej börjad, så länge behofven på detta sätt ligga inom naturen.

Digitized by Google

Men behofvens och individuernas ökade antal verkar otilräcklighet och derigenom strid. Den åter verkar, genom åtskilliga stationer, som här kunna öfvergås, ägande-rätt, hvilken tvingar til samhälle och der stadgas. På denna punkt infinner sig den första moraliska, eller, rättare, politiska och juridiska, olikheten emellan menniskor i magt, och framför allt i stånd; och med detsamma är civilisationen börjad. Behof upkomma af annan art, och hos menniskan, liksom en ny natur, behofvet af rikedomar och det at herrska, eller åtmindstone synas herrska, fåfänga, i dess egentligaste bemärkelse, och begär efter distinctioner. Utan samhällsbandet tjente allt herravälde til intet, och kunde derföre ej äga rum; man måste dessförinnan omedelbart med egna krafter vinna sit ändamål, och af striden följde ej underkufvande, utan undergång eller flykt. — I civilisation är således menniskan först egenteligen ond, emedan hon anfaller och kommer i strid utan tydligt behof, eller af blott nyck; eller, rättare, hon synes då först så, emedan de nya behofven ej mera äro directa. Men nyck innebär frihet; man känner sig då först tvungen at reflectera öfver friheten sjelf, och at uttryckligen tilskrifva andra, och med detsamma sig sjelf, fri villja. Då först upkommer skillnaden

Digitized by Google

emellan naturen och dess motsatts, konst, emellan det ursprungliga och icke-ursprungliga i begär och bemödanden.

Med denna inre frihet i medvetandet upkomma klara begrep om rätt och orätt, ehuru ännu alltid med en viss enfald. Orätt och begären, som föranleda dertil, jämte hvad som dermed är i sammanhang, kunde ännu länge betraktas såsom vissa naturphenomener, och för öfrigt blott dömas i juridiskt afseende eller anses för dårskap. Samhällsbanden kändes i början blott såsom någonting ganska sällan och tillfälligtvis tvingande, och kunde likafullt svara emot sit ändamål; i sin vanliga lefnad kände menniskan sig lika så ledig, som i det föregående naturtilståndet. Magt och rikedom var i samma mån af mindre vigt, och i följd deraf olikheten omärklig. Kunde samhällen vid tiltagande odling och civilisation för öfrigt fortfara med denna första jämnlikhet inom dem och med denna enfald, der anförarne sjelfve ej skillde sig ifrån sina underhafvande, utom i det ögnablick eller den fara, som gjorde dem nödvändiga, eller nära derintil, så upkomme ej heller, åtmindstone ända til brytningen och öfvergången til en afgjord, och äfven utom förrättningarna stadgad, ståndsskillnad, det förderf man så ofta skyller på de

Digitized by Google

borgerliga inrättningarna. Men detta är ej ens tänkbart utan omständigheter, som blott en gång kunna inträffa. De i så många afseenden lycklige Grekerne, eller våre Gamle, bibehöllo sig i denna belägenhet under större delen af deras lysande period; men ändå ganska korrt. Detta slags jämnlikhet, i sig sjelf nästan i motsatts emot samhällsinrättningens natur, utgjorde mer eller mindre basis för de gamla nationernas politik, understöddes til sin möjlighet af den enskillda träldomen, och gaf derigenom de glänsande skådespelen af republikanism och en för oss, liksom den, okänd despotism. Dess inflytande på de vackra konsterna skall här efter hand visa sig.

En mera öfvad reflexion, en allt mera stadgad olikhet, måste ock stadga begrepet om frihet i villjan; och derigenom upkom en ny modification af rätt och orätt. Friheten i villjan ligger i det oändliga och obestämbara. Närmare betraktad, måste den likväl äfven, för at komma ända til handling, ledas af något begrep. Förut, om någon regel gafs för handlingarna, var den mera för de yttre; nu var en sådan nödvändig för de inre. Et högre begrep eller regel, som här äfven kunde kallas ändamål, fordras alltid

för

Digitized by Google

för at rättfärdiga et lägre, ty begrepen höra sjelfva til oändligheten. Der gafs då inom dem ingen gilltig regel, förrän i begrepet om det absoluta, eller ideen, hvilken, lämpad till villja och handling, blir et ideal, och hvilken först fixerar handlingen såsom moralisk.

Den inre enheten hos menniskan är nu fullkomligen och för alltid störd. Då nu oöfverensstämmelsen har sin grund i inrättningar, som tilkommit, ej direct i naturen, och således äro vårt eget verk; då den ej är nödvändig, eller åtmindstone blott hypothetiskt nödvändig, och just för det vi af egen fri villja gått ifrån naturen; då likväl en idé, äfven oss ovetande och emot vår tydligen kända villja, ouphörligen drifver oss steg för steg genom sjelfva denna inre misshällighet; då denna idé, så ofta den uppenbarar sig för oss, synes oss såsom et ideal, såsom det högsta goda, såsom en fullkomlig både yttre och inre öfverensstämmelse och fred, et naturligt tilstånd, det vi fåvist *) lemnat; så är det i sin ordning, at vi finne oss dubbelt olyckliga genom omöjligheten at återvända, och de förebråelser vi göre oss. Gyldene åldern är för

*) fvist.

oss längesedan slutad! Den hade ej varit det, utan en falsk konst.

Denna sorgsna tanke, så djupt ingrafven i den odlade menniskans hjerta, och som äfven under så många skepnader blandar sig i all annan sorg, denna störda inre jämnvigt är tillika et af de hufvudmomenter, som skillja moderniteten ifrån ålderdomen. Den röjer sig redan hos Grekerna efter Socrates, och ännu tydligare hos Romarena i deras sednare ålder, men af samma skäl, som alltid, genom det ondas synbarhet i sedernas förderf; likväl mera hänfördt til de republikanska bättre tiderna och det lugn, som man föreställde sig hafva ägt rum innan de sidsta oroligheterna, än til det mera abstracta begrepet om en natur. Hos de nyare har den visat sig med mera kraft, ju större och mångfaldigare olikheten blifvit menniskor emellan såsom stånd, sedan skillnaden emellan slafvar och herrar uphört, och ju mera umgänget emellan dessa stånd blifvit blandadt, och således olikheten känbarare öfvergått i hvardagslifvet och sederna.

Naturen i denna motsatts, och betraktad såsom et idealiskt tilstånd, är hos individuen inre enhet och öfverensstämmelse med sig sjelf,

Digitized by Google

och bevittnar *) sig hos den genom okunnighet om det, som i menniskors handlings- och tankesätt ej kan anses för annat än en frukt af konst och civilisation. Den utesluter, såsom natur och inre öfverensstämmelse, den reflexion, åtminstone vid den naiva handlingen, som är grunden til inre strid; och är derföre oskuld. Denna okunnighet åter röjer sig i uttryck och upförande blott genom contrasten med införda, i sig sjelfva tilfälliga, bruk, och med det vanliga sättet at döma och handla, så vida den ej kunnat vara åsyftad. Denna oskuld och idealiska natur, öfverensstämmelsen med sig sjelf, hvilken fordrar vår aktning å ena sidan, och denna okunnighet, som å den andra väcker et hemligt förakt, utgör den blandade känslan hos åskådaren af det naiva. Vore denna öfverensstämmelse blott en djurisk, blott sinnlighetens otvungenhet, visade sig ej deri det moraliska och ideella, det förnuftiga af vår natur, eller föreställde vi oss ej det såsom närvarande, så hörde den ej til det naiva; den vore blott en rå, ointeressant och ofta stötande, naturlighet. Visade sig åter dervid en strid, en seger öfver sig sjelf, och et bemödande och öfverläggning, så kunde dervid

*) Abbreviaturen är här ganska otydlig och mörk; man tycker sig finna bokstäfverna: bev*nr* s.

Digitized by Google

aktning och känsla af det sublima, det för oss och vår svaghet nedtryckande, äga rum; vi såge väl det moraliskt rätta, men ej det naturliga. Naturligheten och den otvungna och ostörda jämnvigten åter inträffar fullkomligt med det ideella, och är derföre här, såsom et okonstladt uttryck deraf, et slags naturskönhet, hvilken ej nedtrycker oss, utan vinner vår tilgifvenhet och kärlek. Å andra sidan viser denna okunnighet och reflexionslöshet i det naiva en ofullkomlighet; vi finne, at menniskan blott är så vida mästare öfver sig sjelf, som hon är i stånd at följa sin tydliga insigt, och då hennes förstånd och reflexion visa sig i sin högsta klarhet. Vi känne derföre tillika vår öfverlägsenhet, vi kunne ej undgå at hysa et hemligt förakt för den ännu ofullkomliga och rå menskligheten; och orimligheten, contrasten med det vanliga handlingssättet, hvilket vi smickre oss vara en frukt af vår vishet och öfverläggning, af bättre insigt, och således med det förståndiga, väcker då tillika et löje, som mindskar den förebråelse, hvilken oskulden, och det på en gång moraliska och naturliga, tyckes göra oss. Detta löjliga dervid ökar då snarare tilgifvenheten, då det borrttager så mycket mera af det tryckande, verkadt af det rent moraliska, som är blott förtjenst. Det löj-

Digitized by Google

liga kan äfven här förvandla sig til et satiriskt; man anser det naiva såsom en träffande förebråelse för den, som sätter sig sjelf genom sina handlingar i en växelverkan, och således jämnförelse, med den naiva personen. Dessa olika ingredientser af det naiva, som sjelfva hvar för sig kunna vara så olikt modifierade, det moraliskt rätta, det naturliga och reflexionslösa, det löjliga och således i visst afseende oförståndiga, det sköna, det förödmjukande, men tillika åter uprättande, kunna vara i så olika grader och sammansättningar blandade, at det naiva visar sig sjelft derigenom i ganska olika former och modificationer, ifrån det rörande och vördnadsvärda ända til det nästan endast löjliga och orimliga, under olika grader af reflexionslöshet, och bero dessutom til sin verkan af åskådarenas egna mer eller mindre råhet, orimlighet eller smak, och förderfvade, ifrån naturen afvikande, tänkesätt, eller tvärtom. Oskulden, naturligheten i dess idealiska bemärkelse, och det deraf upkommande naiva i upförandet, kan äfven vara följden af en genom reflexion återställd natur. Förnuftet och begären, de sinnliga och de styrande förmögenheterna, kunna vara genom öfverläggning och bemödande och en lång vana bragta til den jämnvigt, at de nu

Digitized by Google

utan all öfverläggning och bemödande uträtta, liksom en ursprunglig natur, hvad som klar insigt af det rätta och öfverläggning vid dess tillämpande för ögnablicket skulle bjuda. Den inre harmonien är då ej mera en följd af okunnighet och instinct, den är det snarare af fullkomnad konst. Idealet är då verkeligen realiseradt; uttrycket i handling är då, äfvensom naturen, det af inre nödvändighet. Det är genom denna fullkomlighet, som är menskligheten i sin förträfflighet, genom habituell och öfver hela caracteren utsträckt fördomsfrihet, likafullt utan reflexion och i contrast med det vanliga och antagna, naivt i denna motsatts; ty det naiva är blott et förhållande til åskådaren.

Det naiva utesluter reflexion och innebär tillika en inre harmoni, hvilken förekommer såsom en öfverensstämmelse med den idealiska, konst emotsatta, naturen. Det förutsätter då, och begripes blott genom, et annat af stridande caracter, der äfven denna natur förekommer, såsom et bägge gemensamt, men här dessutom såsom et genom reflexion kändt godt, såsom et förloradt och förgäfves efterlängtadt, hvilket äfven borde finnas inom oss, såsom et inre lugn, såsom oskuld och lycksalighet, men hvilket icke finnes; hvarigenom vi äre i strid med oss sjelfva

Digitized by Google

och således olycklige. Så länge det idealiska ligger för oss på denna sida, såsom et bakom oss, såsom et lemnadt godt, på samma sätt som naturen, kan det ej innehålla en bevekelsegrund til handling; vi bemöde oss ej, der det är förgäfves. Vi inskränke oss inom förbättringen i det yttre och sinnliga af vårt tilstånd, så mycket som möjligt, för at blott göra det drägligt, och hela vårt sträfvande går ut på juridiska och economiska anstallter, som syfta ditåt. Men det moraliska, det ideella för våra handlingar är dock outrotligt i vår natur. På hvad sätt skulle det här kunna visa sig, om ej i sorg och klagan öfver det förflutna, den förlorade naturen, eller i harm och förtrytelse öfver det närvarande onda? Skulle jag ifrån denna synpunkt föresätta mig något högre eller fixt moraliskt mål för mina handlingar, så vore det at återvända til den lemnade naturen; detta vore det enda, som kunde gifva dem en viss hållning och åstadkomma en högre verksamhet. Detta återvändande är dock å ena sidan, såsom et omöjligt och fåfängt besträfvande, i begrepet någonting löjligt och orimligt för det så kallade sunda förnuftet, hvilket i denna ställning ej kan uphöja sig til det ideella; och det angriper ej utan anledning detta tänkesätt, tydligen yttradt, så-

Digitized by Google

som et svärmeri. Men å andra sidan har detta svärmeri, om man så vill kalla det, vilkorligen rätt, nämligen om det ideal, som bör bestämma våra handlingar, ligger verkeligen i den lemnade naturen. Emedlertid kan det sunda förnuftet sjelft, då det vill vara moraliskt, ej visa sig på annat sätt, än genom et upförande, som uttrycker denna sorg och saknad, eller denna harm och förakt, hvilket dock naturligtvis ej kan få samma moraliska värde, i anseende til dess onyttighet. Det högsta moraliska är då, at vara rörd af andras nöd, hvaraf följer, om denna rörelse är verklig, at den måste öfvergå i handling. Välgörande och dess basis, ömhet och lättrördhet, äro då det, som predikas framför allt, och sjelfva moralens theori, när den vill vara annat, än rörande predikningar, när den vill lära något bestämdt, går omärkligt öfver til det enda den derföre finner öfrigt, det juridiska eller economiska; til ideen höjer den sig, liksom det rådande tänkesättet, icke.

Denna sinnesförfattning af sorg, af lättrördhet och ömhet, som grundar sig på en saknad af det lyckliga, evigt förlorade, oskuldstilståndet, hvilken ej derföre behöfver direct yttra sig, är den sentimentala, hvaraf äfven det sentimentala i handlingar, i upförande och yttrande följer.

Digitized by Google

Dess beståndsdelar äro reflexion öfver sig sjelf och sin frihet, och i följd deraf, öfver det förnuftiga hos oss, som vi borde följa, och det sinnliga, som vi måste följa, samt den föreställningen at det förra, hvilket såsom et absolut ej kan upnås, är et godt, hvarifrån vi aflägsne oss genom sjelfva utvecklingen och fullkomnandet af det sinnliga, och hvilket endast i menniskoslägtets enfald kunde finnas i harmoni med detta förnuft. Ju mera detta tänkesätt förenar sig med naturlig verksamhet och kraft, ju mera öfvergår det til harm och missnöje med det närvarande, och ofta til strid och upoffringar, och ju mera yttrar det sig i handlingar til den förlorade öfverensstämmelsens och moralitetens återställande; hvarvid det dock i samma mån finner motstånd, såsom et farligt svärmeri, ej allenast af dem, som äro af en mera *) sinnlig lättrörd art, utan äfven af alla, för hvilka det economiska, de sinnliga fördelarna äro det högsta. Ju mera åter sinnligheten är i allmänhet den rådande, ju mera behöfver den, för at vara tilfredsställd med sig sjelf, at känna sig rörd, ju inskränktare är dess verksamhet, och ju mera går den ut på at beklaga, och at aflägsna eller

*) m. kanske: *mindre*, ehuru *m.* vanligen betecknar: *mera*. Tiläfventyrs är et: *ej* i texten utglömdt.

Digitized by Google

mindska de synliga föremålen för dess medlidande, eller ock nöjer den sig med det klagande och lidande i allmänhet, hvilket för den tilräckligen bevisar dess moralitet. Här stötas färre interessen åtmindstone, och et allmännare bifall står at vänta, ehuru beskyllningen här äfven för svärmeri af förenämnda slags menniskor ej alltid kan undvikas.

Det sentimentala är derföre något, som genom sit grannskap och sit sammanhang med det moraliska i civilisation förtjenar och får bifall. I sin renhet innehåller det en viss höjning i själen genom sit förhållande til en idé. Deraf upkommer också hos dem, som icke äga denna höjning, et begär at synas, en affectation af det sentimentala och af denna saknade och eftersträfvande efter et högre. Man bemödar sig at visa en känslighet, som skall bedraga andra, som fordrar deras aktning för en sådan fin och ädel natur, och man söker til och med at dermed bedraga sig sjelf. Ju lättrördare min känsla är, ju hastigare och häftigare den afficieras, ju mera jag synes deltaga i andras nöd, ju mera denna känsla öfvergår i det yttre, äfven blott i en öm klagolåt; ju mera hedrar jag mig sjelf, och ju mera hedersbevisning väntar jag af andra. Denna tårmildhet, denna qvalfullhet blir derföre

Digitized by Google

snart et mode, och en period gifves ock derföre i menniskans utveckling, hvilken vi kanske ännu ej riktigt öfverstått.

Denna sentimentalism med dess tilbehör har innästlat sig i hela den sednare modernitetens caracter. Den har fullkomligen vändt den ifrån det ideella, genom det för sinnligheten interessanta, ty det rörande är dock af et värde för oss egenteligen i afseende på et behof. Så stridande dermed et annat, ännu lägre och råare, interesse må vara, det economiska, så förutsättes det dock deraf; ty då det högsta moraliska idealet är oss otilgängligt, då vi aldrig mera kunne återkomma til den lugna naturen, der begären voro i jämnvigt genom okunnighet åtmindstone om det onda, utan at gå öfver deras naturliga gräns, och således alltid kunde fyllas, der strid var öfverflödig och således omöjlig; hvad återstår för oss annat, än at söka förbättra det tilstånd, hvari vi äre, med kloka och båtande inrättningar? hvad blir för oss af högre värde, än vinst och sinnenas njutning? Vi äre på alla sidor nedsänkte i det materiella, och just nu kan tidehvarfvet kallas uplyst, då vi funnit rätta föremålet för alla besträfvanden, *) hushållning och production af det nyttiga. Det sentimentala

*) best*rdn.*

Digitized by Google

sjelft är på vägen at blifva oss äckligt, och en sådan obestämd idealisk natur är, liksom långt förut allt egentligt ideellt, äfven ibland de chimerer, som fly för ljuset; ingen tänker så egentligt mera derpå. — Detta materiella i allmänhet har sträckt sig til allt. Vetenskaperna måste vara af et economiskt värde, gifva uplysningar och genvägar i allmänna och enskillda hushållningen, om de skola få nåd. De vackra konsterna bibehålla antingen denna sentimentalism, eller, då den börjar tydligen förfalla, äga de ej mera någon viss riktning. Deras gällande principer och practik äro öfverallt vacklande. Det icke-Franska partiet, det Engelska, och kanske ännu mera det Tyska, har tämligen lyckats at förstöra förtroendet och smaken för den toma formalismen; det sednares materialism börjar ock at förlora sit anseende. Hvad återstår då? At återföra det ideella, som är för oss lika med det chimerika? — Nej, blott det sällsamma, det ovanliga, det förut osedda och oförsökta, som alltid innebär konsternas fall; och detta sällsamma i småsaker, i nya ord och nya bagateller, och med pretentioner, som ofta göra den nyaste sköna konsten til en carricatur af skön konst. — Dock vi villje ej väcka frågor, som ännu skulle göras för tidigt.

Digitized by Google

Vi hafve redan sett, at af allt det materiella, hvilket vid en viss epok måste i dem blifva rådande, intager det rörande och sorgliga, såsom mest interesserande och lifligast afficierande, och det, såsom det synes, med den mindsta egennytta, det främsta rummet. Men detta får et nytt interesse genom det sentimentala och dess förvandtskap med det moraliska och dess förhållande til något idealiskt, ehuru under en rå form. I sjelfva verket gifves utan det moraliska, såsom en beståndsdel, ingenting rätt rörande för våra föreställningar. Vi känne ej fullt medlidande, der vi ej tillika kunne placera vår aktning; det är eljest blott en physisk sympathi. Vi måste, för at vara rätt rörde, finna föremålet för vårt deltagande kämpande med olyckan, och det med frihet; den lidande måste genom sina egna handlingar föras i förderfvet, och det ej genom et fel, utan just derigenom, at han handlat rätt och efter förnuftets stränga föreskrifter, eller efter ideer. Det rörande är då det pathetiskt sublima, och kan, endast så vida det är det, höra til det sköna. Men så länge det ideella antingen ej är kändt i afseende på våra handlingar, eller ej är kändt annorlunda, än under den rå formen af en chimerik natur, kan det aldrig bli annat än et blott materiellt, och

Digitized by Google

således aldrig skönt. Så länge är det blott en simpel olycka, och det pathetiska kan ej annorlunda förekomma oss. Om det moraliska ligger blott i en natur, hvars förlust väl är en följd af våra handlingar, men blott af vår dårskap, af vår korrtsynthet, men ifrån början ej af upsåt at förderfva oss, så är både det moraliskt onda, der vi aflägsne oss ifrån naturen, och det moraliskt goda, der vi äre den närmare, utan särdeles förebråelse eller förtjenst; vår frihet har i alltsammans så liten del. Men denna moraliska halfhet är just det, som tilhör det rörande hos de nyare, och hvad som är ännu värre, och kan anses såsom en följd deraf, denna affectation af lättrördhet, hvarmed man hos dem söker röra. Detta slags rörande är så litet skönt, at det snarare mera än något annat, som tjenar at blott sysselsätta oss, och har afseende på behofvet at vara sysselsatt, närmar sig til det rå materiella, som angriper sjelfva sinnet. — Medlidandet närmar sig, ju mera det, som väcker det, är rörande, til den blott animaliska sympathien, och sentimentalismen har här i det sköna ingenting at berömma sig af framför den toma formalismen. Utvecklingen af den förra och dess följder för skön konst skall ej allenast visa detta

Digitized by Google

tydligare, utan ock at den vid en viss punkt inträffar med den sednare.

Hvad som först förekommer och utgör det väsendtliga vid det sentimentala, är, at det endast stöder sig på en reflexion, och en reflexion öfver frihet, emedan den är moralisk. Men i all reflexion skillja sig ej allenast det subjectiva och objectiva, utan det subjectiva blir der såsom sådant det egentligaste och närmaste objectet för min tanka. Men i samma mån det subjectiva är mit object och det i motsatts emot et objectivt, d. ä. i sin egenskap af subjectivt, i samma mån träder det objectiva liksom längre tilbaka i fonden; det subjectiva ligger åter i en närmare plan, får starkare färger och bestämdare contourer, och sysselsätter mera min upmärksamhet. Men hvad är det sköna? Dess väsende är objectiviteten, d. ä. sinnlig åskådlighet, nämligen af det ideella; det sköna är således en bild deraf, och just derföre en fullkomlig genomträngning af det subjectiva och objectiva, der de i alla punkter sammansmälta med hvarandra. Det sköna är ock derföre väsendtligen objectivt; det är subjectivt blott så vida ingenting eljest kan vara et objectivt, och genom denna objectivitet kommer det ideella först at höra til skön konst, då

Digitized by Google

det i philosophien *) ej uphörer at vara et ideellt, och så vida et subjectivt, emedan det ideella i begrepet måste alltid förekomma såsom en motsatts emot det reella. Man ser då redan häraf, at det sentimentala äger i sin natur liksom en obenägenhet at öfvergå til det sköna.

Är det subjectiva tillika för oss et sinnligt, stadnar det ej i blotta begrepet, eller snarare, uphöjes det ej dit, utan afficierar det oss, såsom en modification af vår inre känsla, så interesserar det oss materiellt, eller för dess angenäma eller oangenäma verkan. Det sköna åter angår oss endast såsom bild, såsom form; det har så vida ej vidare något at göra med sinnligheten, än at den är nödvändig för at bringa det ideella til bestämdt medvetande. Dess vilkor är, endast för at komma i et förhållande til oss och vår fattningsgåfva, dess objectivitet, hvilken i och för sig sjelf, såsom motsatts af det subjectiva, lemnar oss i lugn; och i sjelfva verket, ju mera jag hänförer objectet til mig sjelf, ju mindre fattar jag det såsom object; ju mera jag uphörer at vara en blott betraktare deraf, ju mera vill jag då förena det med mig sjelf eller uphäfva dess motsatts mot mig, hvilket ej kan ske

*) *phien.*

Digitized by Google

ske utan strid dermed, utan oro, affect och begär. Abstraherar jag ifrån denna objectivitet vid det sköna, så är det endast ideellt, och hvarken subjectivt eller objectivt; det är i och för sig sjelft, ej för mig, och afficierar mig ej, eller högst i begrepet, hvilket åter är liksom den kalla *) sidan af det subjectiva, och blott innehåller motsattsen af det subjectiva til objectet, men ej det subjectivas förhållande til mig, såsom et accidens til mit jag. I samma mån derföre, som min känsla deraf afficieras, i samma mån det blir på något sätt rörande och et afficierande objectivt, i samma mån mindskas skönheten; det uphörer i samma mån at vara et objectivt, hvarigenom det ej heller kan uttrycka det ideellas inre likgilltighet för det objectiva och subjectiva; då denna likgilltighet endast står at finna i objectets motsatts emot det subjectiva, emot ämnet för känslan.

Verkan af det sköna är således lugn, och i samma mån det vid dess betraktande störes, i samma mån stiger det sköna ned och faller til en lägre grad, til dess det i affecten alldeles uphörer. — Man invänder: jag tar dock et interesse för det sköna, jag eftersträfvar det; dess

*) *kla*, månne kalla? eller klara?

verkan är då nödvändigt en sinnesrörelse. — Men detta inkast skall blott tjena at stärka vår satts. Då jag förbråkas af invärtes oro, af sinnesrörelser, af begär, kan jag ej sträfva efter lugnet? Måste ej det sjelft blifva det högsta föremålet för mit begär, då jag är rätt uttröttad och sliten af dem? Men ej är lugnet derföre et tilstånd af oro! Jag eftersträfvar det ej heller såsom en total förstening och känslolöshet, såsom död; detta vore mig ännu mera emot, än sjelfva den plågande oron; — utan snarare såsom det högsta och fullaste lif, hvilket endast kan bestå i motsatta krafters fullkomliga jämnvigt. Denna jämnvigt, detta högre lif, gifves endast i det ideella, hvilket vi sträfve at tilegna oss genom skön konst. Det rörande är absolut aldrig skönt, det är tvärtom det högsta fula, i sin högsta grad, då det utgör det högsta lidande, — utan så vida i det sjelft ligger denna jämnvigt, hvilken förekommer endast i det sublima, der den återställes, och åtmindstone genom en omväg återställes. Der må det ock drifvas til sin högsta spets af plågsamhet, emedan jag just derigenom får et större mått för dess motsatts, det ideella. Det sublima är endast en negation af allt det för mig verkliga, sättes derföre i bredd med allt det kända verkliga, så vida det öfvergår min in-

Digitized by Google

skränkta sinnliga fattningsgåfva, hvilket det ideella ändå, och oändligen, öfverträffar, och får genom detta redan oändliga mått et slags sinnlighet för mig.

Det enda alltid osvikliga kännemärke på det sköna är den verkan deraf, at vid dess betraktande försätta mig i en fullkomlig, men ej liflös, jämnvigt och lugn, och är så vida äfven det högsta goda, då det ej betraktas såsom blott form och föreställning hos et object utom mig, utan såsom et verkligt subjectivt. Det sentimentala kan derföre aldrig gifva mig en fullkomligt ren skönhet. Så länge det subjectiva är det tyngre på vågskålen, är jag ej fri från affect; det objectiva interesserar mig ej i och för sig sjelft, utan i afseende på något begär. Jag är ej tilfredsställd, eller, om jag skall kunna sägas vara det i något afseende, så vore jag snarare mättad och söfd eller öfvermättad, då mit begär är blott at, ju förr ju häldre, komma ifrån detta tilstånd, vunne jag ock derigenom ej annat, än samma oro och qval, som jag redan utstått. Skulle åter det sentimentala kunna blifva et skönt, så vore det blott indirect. Det kunde då vara et pathetiskt d. ä. rörande sublimt, eller et comiskt, hvilket är vida skilldt til sin natur ifrån det blott löjliga eller blott satiriska, som

Digitized by Google

ej hörer til inbildningskraften eller det sköna, utan til förståndet och begrepet. Det comiska är ej blott det oväntade orimliga, som på en viss punkt väl utesluter den häftigare affecten, men väcker dock nödvändigt den af löje; utan det är det oväntade orimliga, som upkommer af dårskapens falska och fåfänga bemödande at upnå och realisera det ideella och förnuftet; hvarvid denna dårskap, så vida den upkommer af den productiva inbildningskraftens förening hos den agerande, eller blott förutsättes så, med en tom eller sjuk phantasi, öfver hvilken förståndet förlorat sit välde, tillika genom contrasten gifver mig det ideella indirect i föreställningen, der det löjliga, och hvad som väcker affecten, blott är et tilfälligt. Dessa bägge arter af det sköna äro dock redan i en lägre grad det sköna, och tillåta derföre, och medföra oftast, en affect, som dock nödvändigt måste uplösas i jämnvigt. Den enda art af fullkomlig skönhet, som det sentimentala kunde tillåta, vore den, der det liksom försvunne, i det graciösa. I allmänhet tyckes det sköna i denna form vara mest ämnadt at fästa sig vid det materiella, och det graciösa sjelft kan ej föreställas, utan såsom häftadt vid et verkligt. Det är der et tilfälligt; objectet uphörde ej at behålla sit väsende, om

Digitized by Google

det förlorade sit behag, men et tilfälligt, som nödvändigt följer af inre fullkomlighet och jämnvigt, och derföre alltid behagar såsom et uttryck deraf, äfven der denna fullkomlighet ej skulle finnas. Det hörer derföre egentligast til det sköna naturobjectet och menniskan äfven, såsom et moraliskt naturobject, och är derigenom, i synnerhet i lägre konst, det sköna i sin inskränktare bemärkelse. I förening med det sentimentala och moraliska väcker det derföre, äfvensom det sublima, en affect, den af kärlek, liksom det pathetiska och det sentimentala comiska dem af aktning och förakt.

Jag kan då äfven vid det sköna vara rörd, och äfven i högsta möjliga grad, och deri är ej något fel, men inom mig måste just i och genom denna rörelse vara en fullkomligt ostörd jämnvigt; den får väl bringas i fara, men aldrig uphäfvas. Det sköna är ej mera skönt; det är en låg och i alla afseenden förkastlig prosa, då den ej kan rättfärdigas af något ändamål utom den, så snart jag dervid förlorar min fulla besinning, så snart jag är ensidigt rörd, interesserad; och i samma mån jag är det, är hvarken det sköna eller njutningen deraf mera ren. Häraf är, i förbigående sagdt, äfven lätt at finna, af hvad värde illusion, som så mycket berömmes och

Digitized by Google

fordras af de Nyare, i synnerhet vid det theatraliska, är i skön konst, och i hvad mening den är nödvändig. Den illusion, som återflyttar mig til verkligheten (ifrån phantasien), är helt och hållet emot det skönas natur, och blott elak prosa.

Hvad erkänna och anmärka alla kännare i sina omdömen, då de jämnföra den moderna konsten med de Gamlas? Om de ej derföre alltid, eller alltid upriktigt, erkänna de Gamlas företräde, så at de icke sjelfve, om de gåfve et konstverk, skulle kanske öfverträda sina egna föreskrifter; så angifva de dock detta åtmindstone såsom en hufvudsaklig skillnad. De Nyares bästa alster, säga de, innehålla en viss oro, en häftighet, hvarmed njutningen är blandad; de tyckas äfven sätta sig före at verka våldsamt på oss, och denna häftighet, passion och affect, anses såsom det, som förhöjer sjelfva konststyckets värde, och som först ger det lif och kraft. Detta går i de bildande konsterna ofta öfver til contorsion och grimace, och är hos de bästa så nära derintil, som möjligt, hvilka dock just derföre ej böra räkna på de flesta beundrare; eller ock tvärtom öfverdrifves det graciösa til blott sinnlig slapphet och angenämhet, til veklighet. Men derigenom förloras den sköna formen; det synes, at de räknat på åskådare, som blott känna,

Digitized by Google

och eljest icke en gång se eller märka något, och som, för at känna, måste helt materiellt nypas, til och med såras. Eljest heter det en mager, en kall och torr teckning. Och dessutom huru många förblindas ej af den lysande coloriten, eller ock marmorns släthet och glans, vid hvilka åter teckningen och sjelfva coloritens sanning ofta lider eller går borrt? Ju mera vi slitas, ju mera vi få skratta, vid et för läsning eller åskådande ämnadt konststycke, en så kallad roman, en så kallad dram, en tragedi och familjemålning (på det vi ej må alls, menar man, vara i fara at drifvas ur det prosaiska lifvet), ju bättre må vi; eller, för den, hvars friska nerver ej behöfva denna exercice, ju mera nyfikenheten bestämdt retas, ju hastigare vi jagas ifrån det ena bladet til det andra af de alltid omväxlande, brokiga och hoplappade populariteterna, som ej göra oss någon den mindsta möda under denna halfsvindel, hvari vi fortskynde, och som ändå kunna lemna oss händerna fria, om så behöfves, til andra små sysslor, ju mindre deraf qvarblifver i vårt hufvud efter nyfikenhetens mättning, ack ja! ju kärare är oss detta brokiga och lappade verk, ju förträffligare och bättre; skönare? — ja visst! — åtmindstone lockar man ut denna bekännelse i samma mån,

Digitized by Google

som den frågade är van at lämpa detta ord til annat än skön mat och skön färg.

Denna mer eller mindre animaliska oro är således absolut nödvändig til lif och kraft hos de Nyare. Deremot sätt dem at betrakta den verkliga Antiken, den åskådliga eller läsbara, hvad finna de? blott köld och liflöshet. Och så länge lifvet ej kan bevisas för dem genom annat än locomotiv rörelse eller inre agitation, hafva de rätt. Men verkliga absoluta lifvet, som är öfver all grad *) och som just har sin fullhet och högsta kraft deri, at det ej kan turberas, i det eviga lugnet, som blott är Gudarnas, och som rättfärdigar biordet *gudomlig* vid det sköna konstverket, det finnes endast hos de Gamla.

Det är sannt, at det moraliska förhållandet, och endast det, kan gifva det sköna, och at utom det den genom sympathien väckta blotta affecten aldrig kan göra det mindsta anspråk på at vara skön. Känslofullhet och retlighet i afseende på en blott materiell förlust, et blott lidande, kan aldrig en gång nalkas dertil. En landsflyktig poet ibland barbarer, som jämrar sig öfver förlusten af det glänsande och yppiga lefnadssättet i en stor hufvudstad, och öfver allt det onda han uthärdar i sin landsflykt, skulle

*) *gr.* gräns? grund?

Digitized by Google

kunna i några detaljer visa, at han ej alldeles är utan poetiskt snille; men hans skrift är redan så anlagd, at den aldrig kan, med all förträfflighet i stil och versification, få namn af et poem. — Men det äfven medgifvet, at det sentimentala innehåller något moraliskt, är det likväl ej det moraliska ifrån den sidan, der det endast kan vara skönt, der det uttrycker det ideella. Tvärtom: detta är ifrån dess punkt nästan omöjligt. Om det moraliska skall finnas i sin skönhet i konst, måste det åtmindstone hos konstnären, och derföre hos hans allmänhet, som vanligen både bestämmer honom i hans tankesätt och bildar honom, redan finnas i sin renhet. En riktig känsla, men som ej är något vidare, kan leda honom vissa lyckliga ögnablick, men den blir ej rådande, innan det moraliska antingen redan i hans allmänhets tankesätt finnes rent, eller, hvilket dock måste vara svårare och sällsyntare, stadgat sig, genom riktig insigt, i hans tankesätt. Men så länge et obestämdt ideal, såsom i det sentimentala, uttrycker sig blott i en materiell förlust, i den vacklande föreställningen af et naturligt oskuldstilstånd, som här vore det högsta, är det ock blandadt med affect, och således ej rent. Det består då endast i en strid med begär, med det konstlade sam-

Digitized by Google

hällslifvet, och kan så vida ej heller vara skönt. Det faller alltid ned til affect, til det blott rörande. Der saknas den inre enheten, hvari striden är uplöst eller slutad genom den ena partens, det sinnligas, undergång. Det har då ej mera värde, än allt annat, som tjenar at sysselsätta. Det är ej gråt och contorsion, eller det narraktiga och satiriska, som gör det sköna; snillet är ock här öfverflödigt; den vanliga Kotzebueska talangen är redan ganska tilräcklig.

Denna sinnliga och oroliga häftighet hos de Nyare, som hos både konstnären och åskådaren förutsätter et återgående til sig sjelf, reflexion, gör äfven, at allt är nödvändigt beräknadt på en effect. Hos de Gamla synes konstnären försänkt i sit object, och ser endast det, och denna hans sinnesförfattning går öfver på åskådaren.

Sätter jag det naiva emot det sentimentala, hvilka bägge öfverensstämma deri, at de hänföra sig til idealet af en moralisk natur, skilld ifrån konst, hvilken då innefattar hvad man anser för det onda af samhällets mechanism; så är det i synnerhet genom den reflexionslöshet, som tilhörer det, och som ej kan äga rum utan en viss okunnighet, eller åtmindstone en tilfällig brist på upmärksamhet, hvarigenom reflexion för några ögnablick synes utplånad, och naturen

Digitized by Google

derföre kan visa sig i sin frihet. Ehuru detta naiva är tydligen i en närmare förvandtskap med det sköna, då det ger tilkänna en inre ostörd enhet och en öfverensstämmelse med sjelfva det ofullkomliga idealet af et moraliskt, är det dock för de flesta alltför matt. Det är ej nog slitande; snarare medförer det en viss stillhet och jämnvigt; det är derföre ej det rätta sköna för dem, ej nog interessant, hvarmed de mena, at det ej sysselsätter och skakar nog häftigt. Det sentimentala åter innehåller nödvändigt en reflexion och reflexion på villja, på frihet och dermed sammanhängande objecter, och jag är derföre rörd deraf. Men sjelfva denna reflexion kan gå längre; jag kan reflectera öfver sjelfva den reflexion, som var grunden til rörelsen, jag kan ej allenast afficieras af alla dessa moraliska förhållanden, jag kan betrakta mig sjelf såsom afficierad och rörd. Det är klart, at den egentliga objectiviteten här ännu mera försvagas och borrtskjutes i en ännu mera aflägsen plan. Men dermed försvinner ock den egentliga skönheten, hvilken borde vara objectiv, och sätter sig, om den skulle finnas, i fonden ibland de likgilltiga sakerna, som blott tjena at uphöja *) min subjectivitet. Detta är ock tämligen caracteren på

*) upha.

Digitized by Google

tidehvarfvet, der allt ideellt ligger i en sådan likgilltig aflägsenhet. Til denna reflexion tvingas jag af det värde man i detta slags moralsystem, der det sentimentala är det högsta, sätter på lättrördhet och gråt, eller affect i allmänhet. Hvar och en vill synas åtmindstone sådan, och vara hedrad derför; en som är så öm och känslofull måste naturligtvis vara välgörande, efter de moderna inskränkta begrepen om välgörande; det är ju tydligt et behof hos honom! Med välgörandet går det väl för sig, tänker man, men framför allt måste man synas. Den, som anses för en ädel, om ock romanesk och något sällsam, menniska, med et godt hjerta, har så många tydliga förmåner! Man behöfver ej ens nämna det, at de närmaste fickorna för honom alltid äro mindre tilknäppta. — Deraf upkommer då en allmän ton af det sentimentala. Men sanningen är ock här borrta. Emedlertid hör til det förträffliga i det sentimentala, at synas. Det är derföre ej nog, at i konsterna allt måste vara beräknadt på en effect, på en reflexion, som jag genom konstverket söker väcka hos åskådaren öfver sit tilstånd och hvad han känner, hvilket redan är en följd af den oroliga häftigheten, som fordras i alla konstens föreställningar. Der upkommer då framför allt en fordran af blotta

Digitized by Google

tecken til affecter och denna häftighet, af det, som blott synes, eller det theatraliska. Här möter nu det materiella åter det conventionella och blott formella. Sjelfva sinnesrörelsen och häftigheten finnes ej mera i denna andra reflexion, ty det subjectiva eller det reflecterade, hvaröfver jag här åter reflecterar, är numera blott object för mig, och i den punkten, i det, som förut var häftighet, är jag nu åter kall. Den icke sköna värma, den ofta fula och vanställda passion, hvari jag förut befann mig, måste vara tilräckligt afkyld; jag bibehåller deraf blott formen — och den bestämmes åter af hvad som brukas, af de uttryck, som äro antagna. Det naturliga uttrycket förstås ej mera, eller är det för naturligt och plumpt; jag rörer ej mera andra, och är ej rörd sjelf, om jag ej är det i den goda tonen.

Om afsigten verkeligen är at röra, och om det rörande är den sköna konstens triumph, och måste åstadkommas genom någon handlandes eller lidandes uttryck och meddelande af sina känslor, så gifves väl af alla medel för meddelandet deraf, och för at gifva denna skönhet, intet olyckligare valdt, än det, hvarigenom jag ej synes så mycket sysselsatt med föremålet för min sinnesrörelse, som med mig sjelf och mit eget tilstånd. Huru kan jag tro, eller, snarare, huru är

Digitized by Google

det möjligt, at den är verkligt sjelf rörd och lidande, som har tid at vända sig derifrån, at icke tänka på ämnet derför? Denna dubbla reflexion, denna tanke, ej allenast, huru jag sjelf är afficierad, mit raisonnerande deröfver, min analys af min känsla, utan huru jag skall uttrycka det bäst til min förmån, gifves någonting af allt i verlden, som är mera kylande, eller, snarare, mera föraktligt och vämjeligt? Jag vinner således ej min afsigt at röra; det subjectiva angår mig ju i samma mån mindre, som det förvandlar sig för mig til et objectivt. Den rörelse jag tranquilt beskrifver eller yttrar med väl öfverlagda contorsioner och grimacer, hvaraf jag ej drifves til handling, til et uttryck utan afsigt, och til och med emot min villja, är ju blott et bedrägeri, et plågande trugsmål för åskådaren? Jag förstörer ju härigenom sjelf min effect, och likväl var effecten det förnämsta jag åsyftade; den kan ej nu mera äga rum, utan et dylikt bedrägeri å åskådarens och åhörarens sida, der han ock föresätter sig at synas rörd och betagen, en slags convention mellan de öfriga åskådarena och konstnären, så snart han på begripligt sätt och efter en annan convention visar sin afsigt. Och i sjelfva verket tyckes detta inbördes conventionella bedrägeri ofta äga rum. Eller caracteri-

Digitized by Google

serar ej allt detta moderniteten? Hvad göra den största mästaren RACINE's hjeltar annat, än beskrifva sina rörelser och passioner? och om de kunde beskrifva och berätta dem för hvarandra; utan at komma och gå, skulle de någonsin visa tecken til något, som vore handling? Deremot den osmaklige, rå SHAKESPEARE, han låter dem rasa i passion, skonar ej i uttrycket, för det man ej på samma sätt uttrycker sig vid et thebord; der handlas. Men ock huru oanständigt och emot all smak? Man har ju ej lof at vara så sann, at framdraga menniskor, som äro så mycket menniskor, och så litet veta af den goda ton? Deremot den Franska theaterns hjeltar och personnager, både i och utom Frankrike, dess Kungar och Generaler, de glömma sig aldrig, de veta alltid, at de på sin plats måste representera, at de åtmindstone äro lika så mycket hemma vid hofvet, som i naturen. — Men finnas då aldrig menniskor på thronen och i dessa högre platser? och gifves ej andra hof, än Ludvig XIV:s, ej andra hofmän, än dessa theater-marionetter? Hvem har gifvit Poeten lof til denna indirecta satir på dylika personer?

Detta theatraliska, för at dock göra en effect, måste förvandla sig til en öfverspänning; ty i samma mån, som detta öfverlagda uttryck

Digitized by Google

af passion är nödvändigt svagare, än det naturliga, i samma mån måste dess köld upvärmas genom öfverdrift, liksom det ej gjorde det ännu klarare *), ännu tydligare röjde barbariet. Det innebär lika nödvändigt det affecterade, det pretiösa, hvilket, då det ej finnes i naturen, måste hämtas ifrån convention, ifrån — den goda smaken. Man blyges för naturen; en falsk anständighet är den vackra naturen. Den rå, fula naturen, såsom man anser den, måste utplånas eller hjelpas med en viss dansmästarsirlighet. Och behöfver man mer, än öpna ögonen och öronen, för at finna, at detta sträckt sig til alla konster, äfven dem, som tyckas mindst kunna emottaga det affecterade och de conventionella formerna. I sjelfva musiken lyckas ju de bäst, som blott iakttaga de mechaniska formerna, som mindst fråga efter den æsthetiska compositionen och sammanhanget, och ersätta den med et kittlande, vekligt och osammanhängande mångfaldigt, och tillägga **) sin kapellmästarfärdighet och den öfvervunna svårigheten för kännares skull. Är det sedan at förundra sig öfver, at tron på snillet, såsom på andra osynliga saker, också försvinner? Man har smak och konst, och snillet revolterar. In-

*) *klre*, kallare? **) *tla*.

Digitized by Google

Införandet af det materiella, och i synnerhet det sentimentala, i konsterna måste ändra hela deras skick. Af det vi redan tro oss hafva bevisat om omöjligheten af en äkta æsthetisk composition, der det materiella är det rådande i skön konst, och den sköna formen blott at anse för tilfällig, är klart, at de gamla konstarterna eller compositionsslagen ej mera äro användbara hos oss. De grundade sig på det, som är all skön konsts princip, på det ideella sjelft och dess varierade återsken *) i den ändliga reflexion. För oss äro de ej allenast onyttiga, utan skadliga; de äro blott toma yttre former och decorationssätt, eller, rättare, blotta ramar. Emedlertid måste de, då det egentliga sköna hos oss ligger i det tilfälliga formella, antagas; ty då formen är tilfällig, är den ock arbiträr, och då bestämmes valet af ingenting annat, än auctoriteten och modet. Den förra gaf då den nyare konsten den gamlas former; men de passade ej, och kunde ej passa; de voro til sin natur ej tilfälliga, och, så snart de blefvo det, uphörde de at existera, och blott det yttre, det tilfälliga i dem, kunde nyttjas. Vi hafve tragedier, comedier, epopeer, oder m. m. liksom de; men de äro dock aldrig, och kunna

*) åtsk.

aldrig bli, hvad deras voro. Om konst skall gifvas, måste äfven finnas en regelbunden form; man böd då til at antaga hvad man kunde af de Gamlas, åtmindstone namn, och hvad som ej passade, utelemnade man, skyllde på olika tidsomständigheter och localiteter, eller elak smak hos dem, då man ej kunde följa dem. Hvad som då ej fanns och kunde finnas hos dem bestämdt i den yttre form man behöfde, det ersattes af convention och modet; och den nation, som deri gaf ton i allmänhet, och som först inventerade det conventionella, fastställde det för de öfriga. Då det materiella blef det rådande, behöfde man ej mera binda sig vid det formella, såsom af mindre vigt, och man trodde sig fullkomligt berättigad til det oformliga.

Det materiella låg i synnerhet i sentimentalismen. Men den måste ock uphöra med det vridna och förställda idealiska, som deri fanns, så snart dess motsatts, economismen, upkom och alldeles uteslöt den och dermed materialiserade och mechaniserade det moraliska. I det materiella i konsterna gifves ingenting, som kan närma sig til et æsthetiskt värde, utom det moraliska. När detta börjar ses ifrån en så omoralisk synpunkt, som egennytta och vinst, var det ock förloradt för konsterna; det innehöll ej mera något

Digitized by Google

slags ideellt. Konsten var der således sunken så lågt som möjligt. Den nyare konsten äger i sit innersta väsende et anlag til prosaism, då den grundar sig antingen på reflexion eller det blott sinnliga, och nu var äfven sidsta gnistan af et öfversinnligt slocknad. De Gamlas, eller, rättare, de Franska formerna hade ock blifvit misstänkta, eller ägde ej mera samma förtroende. Hvad återstod nu at göra? Hvad som alltid infinner sig vid konstens förfall; det oväntade, det nya, förr ej sedda, det blott sällsamma skulle skillja skön konst ifrån prosa, och tydligast i poesien, hvilken til sin natur lättare faller til prosa, och genom sin frihet och högre rang ibland konsterna är mindst bunden, der det sköna då inrymmes i det sällsamma uttrycket, det nysvarfvade ordet, om ej annat, eller ock i det ovanliga, förut ej sedda försöket.

Skulle då skön konst för oss verkeligen vara förlorad, och gifves ingen öfvergång mer til densamma? — Denna undersökning återstår ännu, och måste, om frågan kan besvaras med nekande, tillika, om den är grundlig, innehålla principerna för nyare skön konst.

Hvad som under alla dessa förändringar måste eller borde förblifva detsamma, är den del

Digitized by Google

af skön konst, som vi kallat den lägre, eller den, som uppehåller sig vid det sinnliga och naturliga ideella, hvars ofullkomliga uttryck redan finnas i naturobjecterna, och som närmar sig mer eller mindre porträtering, och kan i visst afseende kallas imitation af naturen. Den sysselsätter sig med at gifva oss naturen, å ena sidan, sådan den är, men å den andra måste denna natur likafullt vara, eller, rättare, göras til skön, derigenom at den göres ideell och således uphöjes öfver den verkliga naturen. Vi kalle konsten i detta afseende för lägre, emedan den slags sanning, som der fordras, gör idealiteten af dess alster mera tvetydig, emedan dock verkligheten der förblifver och är til en del rådande. Den, som ej har en viss känsla för det sköna, finner åtmindstone der aldrig mera än en härmad natur.

Man skulle tro, at denna lägre konst åtmindstone förblefve oföränderlig, så länge samma natur omgifver oss, och at äfven fullkomligheten, det verkligt sköna, der vore i alla åldrar och epoker lika tilgängligt. Men äfven häri bedrager man sig. Den undergår väl ej samma och lika stora förändringar, som högre konst, emedan mönstren för imitation, sjelfva objecterna, förblifva de samma i allmänhet, äfvensom de vigtigaste af deras förhållanden. Men likväl beror

Digitized by Google

detta tillika af vår ställning i anseende til det ideella och vårt sätt at fatta det. Detta visar sig åter tydligast i högre konst, som direct har at göra med det ideella, utan någon direct mellankomst af det verkliga, eller med det öfversinnliga ideella.

Af det föregående torde redan kunna dragas den slutsattsen, at de Gamle ägde denna högre konst i sin fullkomlighet, och at de i allmänhet kände det ideella sådant, som det egentligen kan visa sig i sin renhet i skön konst. De hade det i sina symboler, och ingenting var hos dem skönt, som ej visade det ideella in concreto. Hvad som derföre blef det sköna hos dem i lägre konst, i objecternas och verklighetens föreställning, var ännu deras idealitet genom symbolerna, som lågo i det öfversinnliga, och som tvungo dem at i allmänhet söka det ideella i det sköna. Der gafs blott arten, som är det egentligt sköna, vare sig i objecterna eller deras förhållanden. Den högre konsten är ock den egentliga; den är dikt, och den lägre tager alltid lagar och ton af den.

I stället för det ideella kom hos de Nyare hvad vi kallat det materiella, der den sköna formen ifrån väsendtlig blef tilfällig; och i detta materiella kunde det ideella, och således det sköna, endast finnas i det moraliska, såsom sjelft et

Digitized by Google

ideellt, ehuru tilfälligt. Det sköna var således blott et återsken ifrån det (materiella) moraliska. Var detta moraliska ofullkomligt föreställdt och i sig sjelft såsom en tilfällig form fästadt vid et materiellt, så måste det sköna rätta sig derefter. Vi hafve sett, at det bestod i det sentimentala, i det rörande och afficierande, i passion, affect och caracter. Det sköna blef således lagdt i uttrycket, hvilket hos de Nyare betyder uttrycket af det moraliska, af passion, affect och caracter. Det fordras således i den lägre konsten ej mera föreställningen af arten och det ideella, utan uttrycket. Dess fullkomlighet beror nu på, huruvida det der uttryckta materiella är tillika verkligen, ehuru tilfälligtvis, et skönt. — Det är äfven klart, at om högre konst hos de Nyare verkeligen kan vinna en förbättring, så måste den äfven sträcka sig til den lägre, hvilken dock alltid, ehuru tjenande, tillika är nödvändig för den högre; ty antingen uttryckas symbolerna, då sådana finnas, genom naturobjecter, som då nödvändigt måste uttrycka det ideella, eller ligga de, såsom straxt tydligare skall visa sig, i verkliga moraliska varelsers föreställning och deras förhållanden. — Vi behöfve ock ej här tillägga något vidare til den lägre konstens caracteriserande hos de Nyare, då tillämpningen är lätt af det föregående.

Digitized by Google

För at se hvad för oss i skön konst ännu är at göra, och hvad väg vi måste välja, är nödvändigt at hafva en öfversigt af hvad skön konst hittils varit, och på hvad punkt den för det närvarande är; eller, rättare, — då det sköna endast är det ideellas åskådlighet och uttryck, — af vår ställning i afseende på det ideella, eller sättet, hvarpå det i våra förmögenheter reflecterar sig, hvilket alltid, äfven under det djupaste barbari, måste ske, så länge menniskor äga de förmögenheter, som skillja dem ifrån andra varelser.

Det ideella måste genom dess förnuftiga natur föras til menniskans medvetande, och graden af dess klarhet der utgör den af dess odling. Dess första form i medvetandet är det af object, af et hyperphysiskt, det vill säga, som i sig sjelft väl är physiskt, men som är öfver den oss omgifvande och kända naturen. Det måste då föreställas såsom en naturobjectivitet, och blott skillja sig ifrån den verkliga synbara naturen genom dess högre förhållanden *). Naturobjecter äro då symboler af ideerna, och få genom attributer eller naturliga tecken uttryck för dessa högre förhållanden. Det ideellas bestämda föreställning i natur-object måste då allt mera full-

*) *fhde*, kan ock läsas: *ftrde*, företräde.

Digitized by Google

komnas, så länge detta föreställningssätt bibehåller sig, til dess det sluteligen blir skönt. Och då det blott ideella der direct föreställes, är denna konst egentligen en högre.

Den andra formen, som det ideella får i menniskans medvetande, blir den af et öfversinnligt. Denna ligger således ej mera i den physiska synbara naturen, och det ideella har ej mera någon objectivitet, hvarföre det sköna borde försvinna. Men detta öfversinnliga ligger dock inom oss; det förekommer i motsatts emot den physiska naturen, emot dess nödvändighet, hvarigenom dess objectivitet förklarar sig *) för oss; det beror af begrepet om fri villja, och är det moraliska. Då detta åter är i vår natur, i vårt medvetande, då vi känne det der, så visst vi hafve et medvetande, och i samma mån det är utveckladt, äger det dock för oss en objectivitet. Det är en moralisk nödvändighet, eller det är för vårt medvetande, vår menskliga existents, hvilken endast är et förhållande til förnuftiga varelser, nödvändigt, at denna motsatts skall finnas hos oss, och således vara moraliskt verklig och objectiv. Der gifves således en objectivitet för det sköna, så vida det ideella kan uttryckas deri.

*) *skar* s.

Digitized by Google

Den tredje formen, som det ideella kan taga i vårt medvetande, är den i begrepet och blott för förståndet. Der gifves det i den högsta klarhet, hvari det för ändliga varelser kan komma, och hörer til Philosophien. Men begrepet är tomt och negativt; det gifver blott förhållandet. Men förhållandet utan det, hvartil det förhåller sig, är intet och försvinner. Så mycket jag än tänker och abstraherar, så får jag dock ej i tanken och abstractionen detta absoluta. Det objectiva är här nödvändigt för förhållandet och abstraction, för at vara i medvetandet, men det finnes ej ändå i begrepet. Det måste hämtas ifrån sinnligheten eller sinnliga åskådningen. Då återigen är det ej det objectiva, som jag söker, ty allt det sinnliga är relativt. Således måste all verklighet uphäfvas. Til någon del är den det i den sinnliga förmågan, som reproducerar det verkliga i föreställningen, i phantasien. I den åter måste allt i dess föreställning afsöndras, som gör det til et verkligt, eller den phantasiens föreställning jag tager til hjelp måste vara högst obestämd, för at åter ej draga mig ned i den relativa verkligheten; och sjelfva detta obestämda måste endast representera *) (den). Detta högst obestämda och sväf-

*) rep*resta*.

Digitized by Google

vande ligger i den productiva inbildningskraften, eller, rättare, den är sjelf liksom en sväfvande förmåga emellan begrepet eller förhållandet och allt hvad som är sinnligt; den är förnuftet i dess nedstigande, om vi så få uttrycka oss, til ändligheten. I denna form af det ideella, den klaraste och högsta, är det sköna och konsten, som producerar, en motsatts; den måste framför allt och efter verkligheten sjelf mest undvikas, såsom et fel; ty den sträfvar til det ideellas objectivitet, til dess nedstigande ända til verkligheten. Men här är ock förlusten af skön konst, såsom något särskilldt, ingen förlust. Å ena sidan hafve vi här det ideella i sin högsta renhet och klarhet; å den andra måste det, då det i denna klarhet, d. ä. den philosophiska, fullkomligen fästat sig i medvetandet och sträckt sig derigenom til hela vårt väsende, nödvändigt öfvergå til full bestämdhet, ehuru denna bestämdhet ej ligger blott i betraktandet af det ideella, utan i handlandet. Konst och Philosophi och dermed moral måste liksom genomtränga och öfvergå i hvarandra, och menniskan bli i full öfverensstämmelse med sig sjelf, sjelf bli det högsta konstverket, och allt hennes handlande en skön konst. Allt detta, ifrån en annan sida betraktadt, är ej annat, än verksam, fullkomligt i

Digitized by Google

det objectiva bestämd, Philosophi och moral. Den sköna konsten vore då som högst *), då den kunde sägas hafva försvunnit, eller vore; såsom en särskilld färdighet, skilld ifrån all annan, ej vidare märklig. Detta uppfyllde ock hvad man kunde kalla mensklighetens högsta bestämmelse. — Vi villje dock ej härmed hafva besvarat den frågan, om och när den kunde upnås.

Den symboliska formen för det ideella, der allt ännu, oaktadt odling, låg liksom sammandraget i et frö, måste vid första vigtiga utveckling, den, hvaraf menniskans vidare öden skulle bero, och hvari begrepet om villjans frihet m. m. upkom och fäste sig i allmänna tänkesättet, blifva obrukbar i skön konst. Det objectiva deri var ej mera et objectivt, så snart det uphörde at tros, och et föreställningssätt af det ideella, som utttränges af et annat, måste just derigenom blifva otroligt; den klaraste föreställningen jag deraf har, måste ock vara den riktigaste, och all annan för mig falsk. Symbolen kunde väl ännu nyttjas i konst, och infinner sig äfven i den nyaste ganska ofta, och torde i en af de vackra konsterna (Sculpturen) alltid blifva oumbärlig; men den är då mera ej annat än allegori,

*) *s. hst.* kan ock läsas: *s. kst*, sann konst.

och ej symbol; den svarar ej mera emot en idé, utan emot et begrep. Phantasien tjenar der förståndet, och ej, såsom den i skön konst måste, inbildningskraften, och den äger derföre i skön konst ej vidare en plats, än begrepen sjelfva äga den. Metaphoren, allegorien, bilden för begrepet, äger blott förtjensten af en sinnlig retelse, då phantasien är sinnlig, men ej af skönhet *).

Den andra formen, der det ideella ses ifrån den moraliska synpunkten, är redan så mycket längre ifrån det sköna, som den är det ifrån objectiviteten. Verkan och tillika nödvändigheten af dess införande i skön konst hafve vi redan sett ifrån én sida. Vi torde här genom et mera omedelbart betraktande deraf kunna gifva et ännu större ljus.

Det moraliska är visserligen et inre objectivt, eller et subjectivt objectivt, eller det är endast objectivt til hälften och ifrån en sida, såsom ämne för vår reflexion. Det är blott indirect eller medelbart objectivt, ty det är det,

*) Författaren har här inom parenthes tillagt: Anmärkning infogas här eller i note om utvidgandet af Mythologien genom poeternas och de Gamlas, t. e. Homeri, allegoriska explication.

Digitized by Google

så vida det är object genom vår fria handling, ehuru denna frihet i handlingen är nödvändig för nödvändighetens skull, ty ingendera kan fattas, utan i motsatts emot den andra. Men är objectiviteten här indirect, så blir skönheten det äfven; den blir en indirect objectivitet af det ideella, så vida et skönt här gifves. Derigenom åter blir den i sjelfva verket både mindre til graden, och mindre ren; det förra, emedan skönhetens grader bero af dess klarhet, och den åter af objectiviteten, och objectiviteten här är lånad, medelbar eller mindre; det sednare, emedan jag, för at fatta det blott sinnliga och för at komma til det ideella, måste dela mig emellan detta och det sinnliga. Det sköna måste här antingen vara et pathetiskt sublimt, då jag blott kan finna det ideella derigenom, at jag nyttjar det sinnliga til et mått, och blott fattar det förra genom det sednares undergång; eller et comiskt, då jag äfven finner det ideella, ej genom dess liksom förtärande *) kraft i afseende på det sinnliga, men genom det sednares fåfänga sträfvande at blifva et ideellt och således i bägge fallen indirect och negativt, och tillika genom en tilsatts af et sinnligt, som afficierar mig och delar min upmärksamhet. Eller ock, om det ide-

*) *ftde.*

ella kommer til meavetandet genom det graciëusa, så gifver just detta ord tilkänna, at det sköna endast är et tilfälligt, och at jag likså mycket måste ge akt på objectet såsom object, som på denna egenskap dervid. Behag ger tilkänna, i dess allmännaste och vidsträcktaste bemärkelse, frihet efter en oföränderlig regel, eller frihet och nödvändighet tilsammans, och är således et fullkomligt skönt; men jag måste föreställa den idealitet, som utgör det sköna, tillika med individuen, såsom individu och inskränkt, och det ideella emotsatt, på hvilken jag först måste reflectera. Jag får derföre det sköna endast i strid med det icke-sköna, och såsom en tilsatts til det sednare. Det sköna är derföre här blott indirect, och tillika ej rent. Här äger då den rena skönheten ej rum, såsom då jag i konstverket blott söker och finner arten uttryckt, och intet af individuen. Men det moraliska innehåller nödvändigt i sin natur detta afseende på det individuella, det ideella emotsatta; ty det upkommer endast genom reflexion på ändlighet och idealitet i motsatts (i verkligheten). — Detta skall blifva ännu klarare genom följande anmärkning.

I det moraliska är skönheten blott tilfällig, och det är derföre i afseende på den et mate-

Digitized by Google

riellt. Skönheten är i allt, som dömes *) moraliskt och således är det, liksom naturskönheten, en gunst af naturen; om den ock ej skulle vara dermed nödvändigt förbunden, så uphörer det, som verkeligen är värdt et moraliskt bifall, likafullt (ej at vara) moraliskt. Väl är skönheten en nödvändig följd deraf; men då måste det vara gifvet i verkligheten i sin fullkomlighet. Det ändliga måste vara öfvervunnet, sammansmält med det ideella; blotta föreställningen, sträfvandet, den misslyckade, eller blott til hälften upfyllda, föresattsen, ehuru fullkomligt moralisk den är, är derföre ej skön; tvärtom. Dess högsta förtjenst i afseende på blotta (sträfvandet) vore den, at den strid det förorsakade mot det sinnliga, vore sinnligt retande (genom phantasien). Sjelfva föreställningen kan aldrig blifva skön, ty den kan ej bli annat än subjectiv. Det moraliska, så vida det är skönt, förhåller sig derföre i alla afseenden som naturskönheten. Men den kan å ena sidan aldrig blifva product af konst, och å den andra måste den dömas efter konstens skönhet. Det är snarare naturen, som imiterar konst, om man kunde tillägga den frihet, än konsten, hvilket man likväl vanligen

---

*) *des.*

påstår, som imiterar naturen. Men häraf följer ock, då konstproducten ej börjar ifrån det ideella, ifrån arten eller ideen, som tillika inbegriper en bestämd organisation, at en fullkomligt skön, til alla sina delar af sig sjelf bestämd, composition der ej är möjlig. Den blir beroende af det sköna materiella, såsom materiellt, såsom et i konsten sjelfständigt, som dock ej är form, hvilken der endast borde vara det.

Hvad som af allt detta följer, är först, at i samma mån, som menniskan i sig sjelf utvecklas och fullkomnas, i samma mån faller nödvändigt den sköna konsten i sit egenteliga värde, såsom en förmåga at producera för föreställningen eller at bilda det ideella; men i samma mån stiger den äfven i afseende på menniskans bildning af sig sjelf; den drar sig ouphörligen mera utifrån tilbaka i menniskan sjelf, och bildningen öfvergår til handling, sysselsätter sig mindre med det substantiellas producerande, hvilket är et bildande, än det accidentellas, hvilket är i dess magt och et direct handlande; eller ju mera det ideella blir utom henne och objectivt et indirect, ju mera blir det inom henne et direct eller subjectivt. Skön konst blir slutligen ej annat, än hennes högsta odling.

Digitized by Google

Hvad som vidare följer, då man gör afseende på den moderna konstens fullkomlighet i bildandet i det yttre, är, at det är för henne omöjligt at mera göra sig af med det materiella, hvarigenom det sköna alltid måste behålla en viss tilfällighet. Detta utgör dess innersta caracter, hvaraf allt det öfriga, felaktiga eller bifallsvärda, blott är grader och modificationer. Hvad som åter caracteriserade de Gamlas sköna konst, var det materiellas tilfällighet. Det är derföre klart, at då man söker den sköna konstens principer hos de Nyare, hvilka i så mycket måste skillja sig ifrån dem, som gällde för de Gamla, och då man vill i dessa principer angifva och fastställa dess fullkomlighet, måste man fästa alla sina raisonnementer vid denna punkt.

Man finner då först, at detta materiella måste vara det moraliska, och om det gracieusa, äfvensom de deraf beroende och dermed sammanhängande arter af det sköna, det ädla m.m., skulle kunna fästa sig vid allt materiellt utan åtskillnad, så grundar det sig dock endast på det moraliska, innebär dess begrep, och ligger i det, som i det moderna konstspråket heter uttryck. Men det moraliska är åter aldrig skönt, om det ej är taget i sin fullkomlighet, och så-

ledes rent. Det åter är omöjligt, utan at det absoluta är klart gifvet i begrepen, utan at det ideella ligger i medvetandet i den formen, som endast kan gifva det full klarhet, eller i Philosophien och dess resultater åtmindstone öfvergått i det allmänna tänkesättet, eller åtmindstone i deras, för hvilkas skull konstnären arbetar; ty det sanna i detta afseende i föreställningen af det ideella kan väl ej öfvergå til den större allmänheten genom annat, än de vackra konsterna. Så länge det moraliska ej föreställes i tydliga begrep, åtmindstone hos de ledande, hos vetenskapernas depositärer, så länge de famla blott efter et grumligt ideal, efter et förfinadt och dock öfveroskuldsfullt naturtilstånd, och draga sina mindst förkastliga tankar och moraliska föreställningar derifrån, eller, hvilket härvid är oundvikligt, tillika *) ifrån blott economiska och juridiska begrep, är ej heller at tänka på någon konsternas förbättring. Tvärtom, skola de första barbariets symptomer i konsterna, som der på många ställen med så mycken tydlighet yttra sig, snart förvandla sig til en alfvarsam sjukdom,

*) Här följa abbreviaturerna: *o. i det.*, hvilka man ej förmått gifva någon sannolik tolkning; de öfverlemnas derföre åt läsarens skarpsinnighet at complettera.

Digitized by Google

hvilken ej så lätt står at bota. Men barbari på en sida, i en väsendtlig förmåga hos menniskan, är tilräckligt, då det blifvit allmänt, at angripa äfven de friska delarna, och at snart åstadkomma et allmänt och absolut förderf, farligt i samma mån, som den föregående utvecklingen och förfiningen varit större. — För at här ej försumma något af vigt för ämnet, måste vi ock närmare undersöka beskaffenheten af detta orediga, och abstraheradt ifrån dess nödvändighet för en viss epok, i sig sjelft högst förkastliga ideal *) och idealitet i allmänhet.

Upgiften för allt moraliskt handlande och villjande är et absolut handlingssätt i verkligheten; hvilket åter ej är annat, än realiserandet af en idé (dess öfvergående i verkligheten genom handling). Men ideen är, om den förtjenar detta namn, sjelf det absoluta i någon reflexion, och at realisera det absoluta är ju en motsägelse, så vida det absoluta är all verklighet emotsatt. Här måste då nödvändigt gifvas et medium emellan verkligheten och det ideella, hvarigenom det öfvergår; och at det öfvergår, äfvensom at det ej är et blott phantasiens foster, sammansatt af sinnliga elementer, ej en chimere, det beviser skön konst. Men denna öfvergång

*) id*al* o. id*al.* i allm.

Digitized by Google

är obegriplig; den består aldraförst i et sväfvande emellan motsattserna och öfvergår til medvetandet blott genom phantasien, och blir i afseende på handling, såsom redan förut är visadt, der et ideal. Det är ock då et ideal at realisera af det accidentella, betraktadt i sammanhang deraf (dermed?), antingen hos en substants, såsom i idealet af en vis varelse, eller hos flera substantser, och i deras vexelverkan, et tilstånd, såsom i idealet af et fullkomligt samhälle.

Nu kan åter ideen ej öfvergå i phantasien och bli et verkligt ideal i medvetandet, om ej et ofullkomligt exempel deraf gifves i verkligheten, såsom i naturobjecterna för deras urbilder i skön konst. Skulle ideen eljest finna en öfvergång, så vore det genom förståndet och begrepet, der den stadnade i motsattser och således uphäfdes; ty eljest skulle den ändliga förnuftiga varelsens förmåga kunna af sig sjelf producera en organisation, der dessa motsatta fullkomligen genomtränga hvarandra; men då vore den ej ändlig, den kunde då skapa, producera det verkliga. Det verkliga är nödvändigt före medvetandet, och vore utan denna prioritet (nämligen til sin natur, och ej prioritet til Tiden) ej verkligt. Om derföre det gifves en organisation i et object eller i flera, som jag skilljer åt, genom

Digitized by Google

fullkomlig växelverkan til et helt, — och en sådan växelverkan är idealet, emedan det blott har at göra med det mångfaldiga accidentella, der hvarje särskilld egenskap är at anse såsom et element til tilståndets organism — måste den först vara gifven i verkligheten, ehuru i det enskillda objectet nödvändigt ofullkomlig, hvarifrån phantasien endast kan hämta elementerna til sin urbild, eller här, ideal. Det enskillda objectet uphöjes *) der med tilhjelp af ideen, eller snarare, den tilkommer, då deraf kan bli et ideal. Då således frågan är om egenskaper och tilstånd, måste i verkligheten detta tilstånd, hvartil idealet sökes för min handling, redan gifvas. I min moraliska handling måste först det verkliga tilståndet liksom idealiseras i phantasien, blifva der efter ideen et ideal, för at sedan realiseras. Men just denna realisation, då den derföre ej kan göra något vid det substantiella, som alltid förblifver, svarar aldrig emot ideen; den förekommer blott i handlingen och således indirect, så vida jag i den måste förutsätta förnuftet, hvilket då svarar emot det ideella, emedan det ock i sig sjelft är et absolut; det kommer ej til åskådningen, utan til reflexion. Deraf följer å ena sidan, hvad vi redan sett, at det ideella der blott kan

*) up*hes*, uphäfves?

förekomma indirect i medvetandet, och å den andra, at den redan gjorda realisation, såsom et verkligt, åter fordrar et nytt ideal och aldrig kommer til ideen, hvari det progressiva, hvad man kallar menniskoslägtets förbättring, består.

Föresätter jag mig en absolut fullkomlighet, hvilken genom min handling skall realiseras, så är et ideal, såsom nyss är visadt, i sjelfva verket omöjligt. Ideen kommer då blott til förståndet, och blir der uphäfd i motsattser. Försöker jag ändå at här finna et ideal, så stadnar det likafullt i en chimere, d. ä. i et orimligt phantasiens alster, som uphäfver sig sjelft, och är blott en allegorisation *) af de stridiga begrepen. Vill jag åter hindra det ifrån at vara en sådan chimere, så måste jag liksom jaga det ideella ur mit medvetande, derigenom at jag borrttager både begrepet och phantasiens tilsattser. Med et ord, den absoluta fullkomlighetens ideal är omöjligt, och kan således ej bestämma oss til någon handling, och gör det i sjelfva verket ej, ej en gång då vi tro oss arbeta på at realisera det; utan bestämmer oss då genom en del af det chimerika, som phantasien ger, hvaraf jag under handlingen ej ser ensidigheten; hvaraf åter, liksom af det orimliga, i verkligheten blott följer immo-

*) alleg*son*.

Digitized by Google

ralitet. Men en sådan chimere är naturen i dess motsatts emot konst, eller hvad som i verkligheten kan härledas ifrån menniskors fria handlingssätt. Ju mera jag genom phantasien utmålar det, och ju mera jag lyckas at realisera det, ju orimligare, skadligare och mera immoraliska, och tillika ju fulare blifva mina handlingar i afseende derpå.

Det är ostridigt, at så snart det moraliska hunnit utveckla och skillja sig ifrån allt det öfriga i menniskans medvetande, d. ä. är gifvet i detta medvetande, måste äfven föreställningen om en absolut fullkomlighet upkomma. Den ligger ock redan i det moraliska vid hvarje handling; och så snart jag handlar moraliskt, så handlar jag efter et ideal, såsom vid denna bestämda handling det absolut fullkomliga. Men nu vill jag hafva et rättesnöre för allt handlande, en högsta idé i medvetandet med dess motsvarande ideal. Detta blir då et tilstånd, hvilket ej föreställes annorlunda, än såsom en natur och en ny natur. Inom den ligga mina öfriga idealer. Jag ledes således tvungen til denna föreställning af det högsta. Inom denna natur ligger då allt annat moraliskt och alla andra idealer. Så vida jag derföre måste föreställa mig en absolut och högsta fullkomlighet i allt, innefatta det morali-

Digitized by Google

ska i et, upkommer denna orediga, och i sig sjelf orimliga, föreställning af et fullkomlighets-tilstånd, hvilket, med det sinnliga i allmänhet, blir nödvändigt det af en obestämd natur, hvilken gifver de förut beskrifna phenomenerna. Men då detta ideal rapporterar sig til den högsta ideen, kan det ock aldrig realiseras, och detta gifves äfven tilkänna genom den åtföljande föreställningen, at det är et förloradt godt.

Då det moraliska endast i sin fullkomlighet och renhet i det ändliga kan vara skönt, är ock naturligt, at allt i skön konst måste mer eller mindre klart, ehuru oftast ej uttryckligen, rapportera sig til detta ideal och denna natur. Men denna renhet är här omöjlig, ty moraliteten sjelf är efter den omöjlig, då här är en chimere, och ej et ideal. Således är det ock det sköna i konst. Om fullkomlighet och renhet i det moraliska skall kunna återställas, eller, rättare, upkomma, måste idealer, som omedelbart hänföra sig til verkligheten, gifvas; ty endast genom idealer är det moraliska handlingssättet möjligt, och det i samma mån, som de äro mera bestämda och rena. Men denna renhet åter beror af begrepet om det absoluta och ideella för handlingar, af en vetenskaplig moral, af Philosophi. Det sköna måste då hämtas ur det verkliga lifvet, och kan

Digitized by Google

ej annat, än föreställa det. Endast på detta sätt kan ock det moraliska få sin rätta direction, och uphöra at vara en falsk sentimentalism eller en tom formalism. Det moraliska kan nu genom föreställningen i konst uphöra at vara en strid, hvilket det måste (vara), med detta chimerika ideal af en moralisk natur; det kan visa sig i vunnen jämnvigt, eller ock i förstöring af det sinnliga och verkliga, då det är i strid dermed. Jag kan och måste då, utan någon för konst förderflig skonsamhet, genom en löjlig anständighet, föreställa det rörande och afficierande i sin högsta kraft, och så vida uphäfva en löjlig form. Det sentimentala kan sjelft blifva naivt och röra oss, i sjelfva verket kraftigare än förut, d. ä. det kan afkläda den främmande och kylande reflexion deröfver. De Gamlas enfald, hvilken grundade sig på samma reflexionslöshet, som utgör det naiva, som gaf naturen alltid såsom natur, utan en reflexion öfver mit sätt at fatta den, om den kan ej mera bli fråga i konsterna; den kan ej återkomma, ty hos oss är redan reflexion genom medvetande af det moraliska nödvändig. En sådan enfald var ej hos dem naivetet, och behagade ej så, som det naiva hos oss, genom en reflexion hos åskådaren, utan såsom ideell föreställning af det verkliga och naturliga. Men

Digitized by Google

ännu i vårt tilstånd, vårt sätt at se, gifves något, som är naturligt och det sentimentalas enfald. Reflexion, som innehålles deri, kan sjelf blifva et naturligt och utgöra liksom en ny natur, byggd på den physiska, utan at deri ännu förekommer en reflexion huru vi dervid afficieras, och det toma formella derigenom undvikas. Det kommer nu blott an på, at det i konst nödvändigt materiella är sjelft et verkligt skönt, at det är med sig sjelf harmonierande natur, eller ock fullkomligt segrar öfver det deremot sträfvande verkliga.

At detta föreställningssätt måste upkomma, at det philosophiska och det moraliska derigenom i skön konst skall blifva det ledande, eller at det ideella i allmänna tänkesättet på denna väg skall återkomma, ligger i tingens naturliga gång, och har redan til en stor del hos de bättre inträffat. Det sentimentala sättet at se och tänka är sjelft ej möjligt utan dess motsatts, det economiska; ty om det förra hänförer sig til et fullkomligt tilstånd, såsom et förloradt, eller eftersträfvadt, men ej gifvet, så innebär det nödvändigt et närvarande, som ej är eller kan blifva det. Ju förståndigare man blir, eller, som det heter, uplystare, ju mera inser man det chimerika af det slags ideal, hvarpå det sentimen-

Digitized by Google

tala grundar sig. Dess nödvändighet i konst bibehåller sig der, men öfvergår slutligen der, såsom i sjelfva verkliga lifvet, der det moraliska synes mindre nödvändigt, til en blott form, blir då blott et antaget anständigt, och försvinner i samma mån. Economismen, om detta ord är oss tillåtet, blir då rådande, och skön konst, äfvensom allt ideellt, derigenom hotad med förstöring.

Men denna nya ensidighet kan lika litet äga bestånd, så i verkligheten, som i föreställningen, utan en motsatts. Det economiska innehåller et uteslutande af sjelfva det ideella, då det i sjelfva verket utesluter det moraliska, såsom chimerikt, der likväl det öfversinnliga och egentligt ideella endast fanns. Är då det economiska utarbetadt til sin fulla ensidighet och renhet, så måste ock just deri, då det beror på en motsatts, denna i samma mån tydligare förekomma. Det ideella visar sig väl då blott i negation, nämligen af det economiska; således i begrepet, och i samma mån, som det åter hinner utveckla sig, i tydligt och bestämdt begrep. Men detta är just hvad vi här fordre.

Economismen måste såsom en ensidighet uphäfva sig sjelf. Vi behöfve blott betrakta dess naturliga marche. Så snart besittning och njutning, physiskt och närvarande välstånd, är det

Digitized by Google

högst eftersträfvade, måste det sluteligen drifvas så högt, at all annan skillnad emellan menniskor blir af mindre värde och sluteligen glömmes, än den, som kommer af detta välstånd, hvilket grundar sig i ägande-rätten och verkar et beroende hos de fattigare af de rika, eller dem, som äga förmåga at förvärfva och blifva det. Det yttre tilståndet, der äfven de mägtigas, de regerandes, staternas bestånd beror helt och hållet af rikedom, i anseende til den nödvändiga yttre tryckningen af andra stater, påskyndar detta tilstånd, just derigenom, at det söker med så mycken ifver bibehålla sig. Detta tilstånd vore kanske det högsta af allt förderf, om det kunde bibehålla sig, ty det olyckligaste i et samhälle och det mest förstörande af dess sanna kraft, vore, om ingen annan skillnad gafs, än emellan fattiga och rika. Men detta system medför ock nödvändigt naturliga jämnlikheten indirect, då andra distinctioner uphört. Det economiska systemet kan ej bibehålla sig utan det juridiska systemets fullkomnande. Fullkomnas åter detta, hvars fullkomlighet ej kan ligga i annat än lagarnas stränghet och blindhet för arbiträra distinctioner, så har man deri, och i likheten inför lagen, äfven det negativa af det moraliska, det ideella. Men för det moraliska, det ideella,

Digitized by Google

såsom rådande i tänkesättet, fordras ej mera, än at hindren för det borrttagas. Det kommer ifrån det inre hos menniskan, och är genom hennes förnuftiga natur nödvändigt; det utvecklar sig då fullkomligen, och utvecklar sig endast derigenom, ehuru långsamt. — Revolutioner, det förderfligaste af allt, skulle endast kunna uppehålla dess utveckling. Det enda egentliga sätt at befordra det, är just at underhålla olikheten, som, för at bibehålla sig, måste uphäfva sig sjelf. Det behöfves ingen declaration, at uteslutande rättigheter skola uphöra; de försvinna nödvändigt, genom det allmänna tänkesättet, af sig sjelfva; och de skola ersättas tilräckligen genom den öfverlägsenhet de gifva i economiskt afseende. En född privilegierad äger et nödvändigt företräde, ej såsom privilegierad, utan såsom naturligtvis rikare. Hans företräde utan rikedom vore honom blott til last. Revolutioner skulle göra en stagnation i denna gång.

Då de Nyare ej genom symboler och myther mera äga en öfversinnlig natur, såsom de Gamle, då hvad som hos oss kunde anses derför, tyckes allt mera flykta til Philosophien, och således ej mera höra til phantasien, borde ej heller den högre konsten hos oss mera finnas. Vi hafve blott en natur, den dagliga prosaiska. Det mo-

Digitized by Google

raliska är väl ock et öfversinnligt; men det är dock åtmindstone i vår natur. Likafullt ersätter det hos oss de Gamlas öfversinnliga natur, och högre konsten finnes dock der.

Men då måste ock det moraliska gifvas i sin renhet och fullkomlighet. Det åter förutsätter, at det sjelft blifvit natur, at det ej mera visar sig såsom i strid, hvilket bevisar dess ofullkomlighet. I det fallet åter måste vi i vårt förnuftiga handlingssätt ej drifvas af begrep, förnuftet måste ej under förståndets form segra blott öfver sinnligheten; dervid är alltid strid och således ofullkomlighet. Sinnligheten måste vara sådan, at den utan öfverläggning, utan bemödande drifver til handlingar efter samma lagar, som förnuftet föreskrifver i begrep eller moralisk lag. Detta åter kan ej ske på annat sätt, än at phantasien, och ej förståndet, den förras föreställningar, och ej den sednares begrep, är det ledande vid handlingar. De upoffringar den handlande gör af det sinnliga måste ej vara upoffringar, eller så synas, utan vara följd af en inre drifvande och med sig sjelf harmonierande naturkraft. Det sköna i handlingar, äfven det sublima, det öfversinnliga och moraliska, måste vara tillika naturligt, och således öfversinnlig natur. Detta är det heroiska, hvilket hos de Nyare alltid ut-

Digitized by Google

gör den högre konsten, och der ersätter det gudomliga hos de Gamla. Det underbara hos dem hörde til den öfversinnliga naturen, emedan det sålunda synes hos varelser, som tillika beherrska naturen; (ej så) hos oss, hos varelser, som tillika äro inom naturen, och aldrig kunna bryta eller sätta oss öfver, ej handla emot, ej ändra dess lagar. Det egenteligen underbara finnes derföre ej i nyare konst; der gifves blott et enda underbart, det som ligger i allmänhet i den heroiska naturen, deri, at ideen, det öfversinnliga är det rådande, och ej genom et bemödande, utan genom en i förening dermed bragt natur.

Detta heroiska, om det hos menniskor vore allmänt, skulle vara det idealiska naturtilståndet, som vi anse såsom förloradt, eller såsom et förgäfves eftersträfvadt. Dess väsende är at vara naivt, at synas härleda sig ifrån en lycklig och fullkomlig natur, som aldrig blifvit lemnad. Det sinnliga synes ej kufvadt och öfvervunnet af det öfversinnliga genom blott fri villja, utan uphäfvet och ersatt genom en annan natur. Handlingarna och handlingssättet upkomma ej af strid, af frihet blott, hvilken i det lägre moraliska visar sig i phenomenet, i motsatts emot nödvändighet och natur, utan i absolut villja, der frihet, egen inre kraft och nödvändighet äro det-

Digitized by Google

samma; nödvändighet, efter det ej kan ske annorlunda, då en sådan kraft är gifven, och frihet, då det är egen kraft, ej bestämd af någon högre; ej gudomlig, emedan denna kraft dock i utöfningen är bunden vid den sinnliga naturen och dess lagar, hvarpå den hvarken har inflytande eller til dem är uphofvet, utan liksom halfgudomlig blott, eller heroisk.

Ehuru detta heroiska nödvändigt är naivt, synes det dock endast i en seger öfver den verkliga, den sinnliga naturen, och i en absolut seger, och är således sublimt. Men denna seger är dock ej en seger öfver sig sjelf; inom hjelten är, om han förtjenar detta namn, allt harmoni. Den är det blott för åskådaren, hvilken ej äger annat kännetecken, annat mått för denna höga sinnesförfattning, än en sinnlig, dess fattningsgåfva öfverstigande, qvantitet eller kraft, hvilken emot denna inre absoluta kraft försvinner. Det heroiska finnes således blott i sådana handlingar, der efter den vanliga menskliga naturen fordrades et offer, som utan denna förnuftets absoluta kraft och genom blotta sinnliga driffjädrar vore omöjligt; och då detta för den handlande ej är något offer, utan en nödvändig följd af dess inre natur, är detta heroiskt. Så länge

åskå-

Digitized by Google

åskådaren sjelf ej är en heros, måste detta likväl synas honom öfvernaturligt, för menniskor otilgängligt, och är så länge ock pathetiskt och sentimentalt, men, såsom härflytande af en natur, nämligen högre än den vanliga, tillika naivt. Det är först då det heroiska tänkesättet blifvit det rådande hos menniskor, som det kan synas blott skönt, och genom det vigtiga tilfälliga *), derigenom at den handlande dock behöfver **) all sin naturliga kraft, et ädelt.

Som här är fråga framför allt om sjelfva den inre kraften, om det ideellas öfvervälde genom en sammansmältning med det sinnliga, och mindre om dess fullkomliga öfverensstämmelse med moralitet i begrep och betraktad såsom lag, då frågan mindre är om sjelfva realiserandet af det idealiska, än om förmågan dertil, kan det heroiska äfven visa sig endast i handlingssätt, om ock blott i passionernas tjenst, ej i sjelfva handlingens moraliska värde. Den kan ofta vara förkastlig, och den förmåga, som dervid viser sig, dock heroisk och likafullt et skönt. En hjelte kan vara full af laster, begå brott, och likafullt vara stor, och han och hans handlingssätt æsthetiskt sköna; och detta sträcker sig til allt, som

*) d. vigt. *tfäll.* **) *behr.* behåller?

Digitized by Google

är moraliskt. Det är då först af et större både moraliskt och æsthetiskt värde, i bägge fallen af en större fullkomlighet, då det öfvergått til natur och inre förmåga, oaktadt en mängd afvikelser, än då det blott viser sig i mit förnuft och moraliska öfverensstämmande handlingar, så snart detta ej kommer af det, som ursprungligen är eller blifvit natur. Det är ej en gång i moraliskt afseende et oriktigt omdöme, då vi, såsom vanligen sker, ju ädlare och fördomsfriare vi sjelfve äre, sätte en lastfull caracter med denna inre moraliska kraft framför en, som utan afvikelser följer beständigt de moraliska föreskrifterna, men utan denna kraft och med et beständigt stridande och segrande öfver sinnligheten. Vi döme då ifrån en högre och derföre riktigare synpunkt; skulle vi gifva den sednare et högre värde, så vore synpunkten mera juridisk, än moralisk, och derföre en lägre, emedan det juridiskt rätta blott har et värde genom det moraliska. Men som et beständigt iakttagande af det moraliskt rätta dock ej blott är en förtjenst, utan förutsätter äfven en ovanlig kraft, ehuru ej den högsta, ingår dock detta med rätta i omdömet och jämnförelsen. Ju mer moralisk kraft och ju större öfverensstämmelse i utöfningen deraf med moralisk föreskrift, ju högre är

Digitized by Google

det moraliska och æsthetiska värdet af den handlande sjelf och dess handlingar, ju mer heroism hos honom. Detta värde är då i et sammansatt förhållande af det, som den moraliska förmågan och sjelfva handlingen äga i sig sjelfva.

Men heroismen kan på denna väg likväl urarta til svärmeri. Den går då ut på det chimerika; den föresätter sig et ideal, hvartil phantasien väl gifver det materiella och objectiva, men i en orimlig sammansättning, utan at stödja sig på verkligheten. Den kan väl följa en idé; men denna ligger dock för långt ifrån det närvarande tilståndet, för at kunna få et motsvarande ideal, som ej vore chimerikt. Den kan derföre i handlingar ej uttrycka något annat af det ideella, än blott det, at den utesluter verklighet och möjlighet, men utan at egenteligen kunna lyfta sig deröfver. Den saknar en bestämd riktning, och gränsar derföre til galenskap. Då den sanna heroismen, ehuru ledd af inbildningskraften och phantasien, alltid kan uttryckas i lagar och alltid gällande begrep, ligger åter det omöjliga i denna falska. Så länge et riktigt och grundadt, sammanhängande moraliskt tänkesätt felas, är ock nödvändigt, at heroismen skall i skön konst med sträfvande efter heroism i stället råka i detta svärmeri; och det är blott genom et lyck-

Digitized by Google

skott den kan träffa det rätta. Huru ofta händer det ock ej hos de Nyare? De Gamle lyckades häri bättre. De leddes af en instinct, som ej var förvillad af den moderna moraliska reflexion. Dessutom leder sentimentalismen af sig sjelf til et svärmeri, och dess högsta, allt innefattande ideal blir det nödvändigt, så snart det blir det ledande i handlingar; den måste, för at vara sann, tillika nödvändigt vara naiv. Den var det fullkomligt hos de egenteligen Gamla. Också föreställa de sina hjeltar mera genom det yttre i deras handlingar, ej genom de Nyares högttrafvande uttryck; mindst äro de sentimentale. Deras affecter och passioner innehålla ej en återblick ifrån objectet på sig sjelf, och i deras heroism är således mera sanning.

De Gamlas hjeltar kunde äfven, såsom sjelfve mythiske personer, eller åtmindstone i sammanhang med det mythiska, visa sig ifrån en större höjd, än de Nyares, om äfven allt annat vore lika. De kunde föreställas i strid med en öfvernatur och med ödet, som åter var satt öfver bägge naturerna, som regerade nyckfullt och envåldigt både Gudar och menniskor, och lekte med bägges alfvarsammaste företag. Det sublima i hjeltarnas handlingssätt måste i strid med denna omätliga och oemotståndliga öfvermagt, för hvil-

Digitized by Google

ken dock det inre, deras frihet och egentliga kraft, ej dukade under, och hvilken blott i deras physiska undergång visade sin kraft, genom jämnförelsen synas så mycket större. Det underbara, som ej mera förekommer i åskådarenas öfvertygelse, och som i detta föreställningssätt måste förekomma, gifver derföre der heroismen en glans, som den aldrig hos oss kan få; ehuru det inre och väsendtliga deraf genom kännedomen af det moraliska skulle i modern konst, om det ock ej hittils skett, säkrare och riktigare kunna uttryckas. Det underbara hos oss ligger endast i det moraliska, såsom fullkomligt öfvergånget til natur; det är der det öfversinnligas kraft kan visa sig, hvilken såsom en följd af friheten i villjan aldrig är begriplig, och således, ehuru nödvändig, alltid är et verkligt under. Det är det likväl på et annat sätt; i de Gamlas underbara låg ej denna nödvändighet; den berodde mera af nyck. De hade en öfvernatur; hos oss gifves ej någon sådan; i dess ställe äge vi det öfversinnliga.

Men denna öfversinnliga kraft, realiserad i heroismen, är dock det enda, som gör högre skön konst hos oss möjlig, emedan den endast der förekommer. Det är derföre nödvändigt at undersöka dess beskaffenhet hos oss, för at se

Digitized by Google

til hvad grad den är möjlig, och hvad gränsor högre konst har hos oss. Utan det underbara måste Epopeen åtmindstone förändra sin natur, och utan det heroiska är både epopé och tragedi, såsom verkligt poetiska, omöjliga, och kanske, utan dess granne *) svärmeriet, äfven comedien. De bildande konsterna torde ock utan det icke kunna taga en sjelfständig form, och i synnerhet Plastiken nödgas inskränka sig inom allegorien, eller en blott härmning af de Gamla, med et ofta meningslöst användande af deras mythologi.

Om heroismen skall kunna föreställas i skön konst, måste den förut gifvas i allmänna tänkesättet, d. ä. det moraliska måste vara fattadt **) i den fullkomlighet, at det der kan gifvas utan svärmeri, at det åtmindstone ej är omöjligt. Af det föregående torde man lätt kunna inse, at detta ännu ej äger rum. Vårt moraliska föreställningssätt är, så länge vi, såsom hittils, föreställe oss det moraliska, antingen såsom et juridiskt, eller såsom i et förhållande til en chimer, til det oskuldsfulla naturtilståndet (falskt och ofullkomligt). Men den tiden torde dock ej vara för oss så långt aflägsen, då detta hinder blir,

*) *gre.* **) *fadt.*

Digitized by Google

åtmindstone hos de lyckligare och bättre naturerna, undanröjdt.

Et annat hinder ligger deri, at heroismen förutsätter tilfälle at visa sig i verksamhet vid vigtiga föremål, och, för at göra full verkan i skön konst, vid sådana, som äro allmänt vigtiga. Det är således här egenteligen frågan om politisk verksamhet. Men genom våra samhällsinrättningar och hela systemet af vårt lefnadssätt gifves ej mera, så länge det ej är brutet genom några ovanliga händelser, några egentligt offentliga personer, hvilka verkeligen kunde vara hjeltar. Vi äre alla blott privatpersoner, och hela vår lefnad en privatlefnad; sjelfva Regenternas är det. Inskränkte inom et visst yrke, eller helt och hållet förtärande vårt lif i en sinnlig overksamhet, huru kunne vi finna tilfälle til stora upoffringar, och huru kan högheten i caracteren hos oss finna et fält? Men i brist af utöfning, hur skall någon kraft kunna bibehålla sig? den vänder sig då endast emot sig sjelf och upprifver sig sjelf. Också gifves den ej, och många finna vårt tilstånd derigenom så mycket lyckligare; stora och glänsande dygder förutsätta kanske stora olyckor.

Om derföre en lefnad i stor stil eller i vissa mer utmärkta handlingar skulle kunna visa sig,

Digitized by Google

vore det endast i det enskillda lifvet. Men i det högre enskillda lifvet, eller hos de classer, som njuta en högre rang, är all natur, allt sjelfständigt hos menniskan så qväfdt af det conventionella, så förloradt i blott representation eller et animaliskt njutande af lifvet, at der antingen icke om denna heroism kan vara fråga, eller, då den förekommer, är at anse, ej endast i handlingarna, utan äfven i blotta tänkesättet, såsom en sällsamhet. All glans i detta lif är egenteligen blott den, som yppigheten gifver. De, som tilhöra dessa classer, styras i sina handlingar af en conventionell heders lagar, som ej alltid är sedlighetens. För at visa et heroiskt tänke- och handlingssätt, måste de liksom nedstiga sjelfmant i en lägre class, som ej är så bunden af det conventionella; för det ögnablicket de så handla och tänka, äro de åtmindstone ej förnäme. De lägre classerna åter äro antingen så nedsänkta, så uptagna af et arbete och föremål, som icke förädla dem, utan snarare afvända dem helt och hållet ifrån allt ädelt och förträffligt i menniskans tänkesätt och eftersträfvande, eller så uptaga hela deras omsorg och tid, och omgifva dem med en sådan callus, som gör både deras förstånd och hjerta otilgängligt för allt högre, och stänger dem tillika så ifrån allt vigtigt inflytande, at

Digitized by Google

hos dem all höjning ännu mera är et undantag. Det vore blott hos menniskor af en viss medelclass, som å ena sidan ej ägde några retelser at täfla med de stora i sit lefnadssätt, och således vore mera befriade ifrån det conventionella tvånget, å den andra ej vore så tryckta af jämna, blott djuriska, behof, som et mera uphöjdt tänkesätt ej vore alldeles onaturligt och stridande emot deras ställning. Der kunde en viss heroism äga rum, och det moraliska snillet, om detta uttryck är tillåtet, utan at med et slags våld sönderbryta begrepets ok, antingen vid vissa utomordentliga händelser i det husliga lifvet, eller i hela tonen af caracter och handlingssätt, finna för sig et fält. Ovigtigheten för det allmänna af händelserna inom denna krets kan dock ej gifva dem den glans och den högtidlighet, som kunde förskaffa föreställningen deraf en viss effect; men det inre värdet och väsendet af heroiska handlingar vore detsamma, och kunde just här af denna orsak finnas så mycket renare. Detta vore den borgerliga heroismen, hvilken synes ensam lemnad åt vår tid, och hvarigenom den borgerliga epopeen, eller åtmindstone tragedien och comedien, kunde vara möjlig. Likväl är ej ens här at hoppas et allmänt heroiskt tänkesätt, eller ens sinne för det i sjelfva verket

Digitized by Google

ädla och uphöjda, innan en sundare moral hunnit upkomma och tränga sig dit; och allt, som i denna väg ännu kunde säkert räkna på bifall och beundran, vore antingen det blott sentimentala, som icke är heroiskt, hvilket alltid måste vara naivt, eller det svärmaktiga, som är det falska heroiska.

Emedlertid har man sökt och trott sig finna en ersättning för skön konst. Det har varit i en passion, som mer än alla öfriga är idealisk och medförer genom sin natur upoffringar, och så vida kan åstadkomma en tilfällig höjning i tänkesättet; det är kärleken.

Vi behöfve knapt nämna, så bekant och antaget är det, at de Gamle ej visste hvad det var, som vi kalle kärlek; de skulle, om de kunde blifva vittnen til de stora olyckor och det tragiska den åstadkommer på våra theatrar, finna dem i den yttersta grad narraktiga, och det med allt skäl ifrån deras synpunkt; och hvem vet, om de ej i allmänhet hade rätt? Högst orätt vore det likväl at betaga dem all mer än djurisk sensibilitet i deras förhållanden til könet. Hvar finnas i detta afseende mera rörande upoffringar, än hos dem? och hur stor var ej tilgifvenheten och aktningen, i synnerhet hos Romarena under deras vackra ålder, för qvinnorna,

Digitized by Google

med hvilka de under lagarnas sanction eller genom naturliga band voro fästade? 500 år utan en enda äktenskapsskillnad, der den dock var så lätt! — och hos Grekerna Leukates ryktbara klippa, utför hvilken så oändligt många älskande störtat sig, det skulle då bevisa, at de Gamle ej visste, hvad kärlek var! Men den visade sig hos dem under en helt annan form; och i sjelfva verket, då behag, och det mera än blott hvad man i motsatts kallar architectonisk kroppsskönhet, är hvad som väcker kärleken, och det enda, som verkeligen älskas, hafva de Gamle visat prof på, at de ej kände Gratierna?

Man tilskrifver denna skilljaktighet deras seder och lefnadssätt, som stängde det ena könet ifrån det fria och beständiga umgänget med det andra. Men hvaraf härledde sig då dessa seder och lefnadssätt? äro de ej verkan af et visst tänkesätt, som ej beror af sederna, utan gifver dem, och skulle de ej ändrats med detta tänkesätt, såsom i sjelfva verket äfven skett? Detta förhållande mellan könen var en följd af sjelfva den plats de intogo i menniskoslägtets successiva utveckling.

Ännu i råhet och barbari tilegnade det starkare könet sig det svagare, såsom en egendom, hvilket, i anseende til det sednares passivitet, var

Digitized by Google

så mycket lättare. Men ändteligen öpnades ögonen för skönheten; hvad som blott var affect och behof blef kärlek. Det är klart, at allt eftersom skönhetsbegrepet förändrades, ändrade äfven kärleken form. I början ägde man blott känsla för den architectoniska skönheten; ju mera det moraliska utvecklades, ju mera ingick äfven behaget deri. Ändteligen, när man hunnit formera sig et ideal för det moraliska, lades dertil af phantasien de öfriga fullkomligheterna, hvilka man ej kan finna nog många i det idealiska. Deri ingick då det orediga begrepet om moralitet. Man såg i sit object idealet realiseradt. Då begäret efter förening, tilegnande, ligger i första dragningskraften mellan könen, blef det här (förbundet) med idealet af den högsta moraliska fullkomlighet. At upoffra allt för denna förening blef då et slags heroism. Då det ideal jag gjort mig var et ofullkomligt, en chimere i sig sjelft, eller då det kunde vara af bättre art, men ej fanns hos objectet, blef denna heroism, såsom vanligt, blott et svärmeri — (det romaneska).

Detta svärmeri eller heroism har hos de Nyare blifvit ämne för nästan all högre konst. Men ju mera i det allmänna tänkesättet och sederna det heroiska och sjelfva det moraliska i det sentimentala försvann, ju mera man fann de

Digitized by Google

emot denna heroism hos könet opponerade svagheter, ju mera aftog kärlekens enthusiasm och heroism, ju mera blef den, som återstod, et blott svärmeri, til dess den alldeles försvann, och blef blotta physiska behofvet i förening med tilgifvenhet för det sköna, i synnerhet det yttre. Men då återstod den sentimentala affection, reflexion öfver sin känsla, och dermed blotta affecterade uttrycket i konsterna; det romaneska i elak bemärkelse. Om det affecterade sentimentala i allmänhet, som är blott form, är fadt och vämjeligt, så är detta det i sin högsta grad, och anses med skäl såsom en löjlighet; blott ursägtlig för den ålder, der man finner illusioner, och den deraf följande enthusiasmen, förlåtliga.

Denna fada heroism har länge varit det enda föremålet för högre skön konst. Den har der, såsom i verkligheten, börjat komma litet ur modet. Vi kunne ej göra annat, än fada och onaturliga romaner; vi vete ej mer, än det conventionella häri, och hvad vi lärt af äldre romaner. Voltaire har ganska riktigt anmärkt, at om denna passion ej är förstörande, är den ej tragisk, och skadlig för den verkan man åsyftar med skön konst. Det gifves äfven andra passioner, mera naturliga, som i et annat slags kärlek, (kärleken mellan makar, föräldrar och barn etc.)

Digitized by Google

kunna gifva föremål för en heroism, hvilka man i den förenämndas ställe sökt använda. Deri har man visserligen ej haft orätt. De kunna gifva anledning til det lägre lifvets heroism, hvilken endast kan vara egentliga föremålet för närvarande skön konst, hvars fullkomlighet i afseende på det materiella blott kan väntas af moralitetens fullkomligare utveckling.

Sedan vi nu sett, at skön konst hos de Nyare är och måste vara materiell, och hvari fullkomligheten, den verkliga skönheten af detta materiella kan ligga, och tillika gifvit tilkänna, hvari dess fullkomnande måste bestå, och hvaraf det beror; återstår blott at undersöka den form, hvilken nyare skön konst kan gifva sig, och hvari dess fullkomlighet ligger. Och då all form i skön konst måste vara en composition, hvilken art af composition tilhörer modern konst?

Det säger sig sjelft och är redan bevisadt, at de Gamlas form ej kan vara passande för Nyares skön konst; deraf blir ingen composition. Då de Gamlas konst var helt och hållet ideell, då de ej hade, och ännu mindre behöfde, en tradition; upväxte form och composition af sjelfva det fullkomnade ideella, hvilket, såsom sjelft organiseradt, blott behöfver föreställas så, som

Digitized by Google

det förekommer i phantasien, för at visa sig i en objectiv organisation.

Hos oss är ej mera det ideella det väsendtliga i konst; det väsendtliga är der et materiellt, hvilket blott tillfälligtvis är et skönt, och hvilket endast i denna tillfälliga skönhet kan bli et föremål för konst, och derigenom et skönt äfven der. Detta kan ej ske på annat sätt, än at det materiella sjelft är et ideellt, hvarvid skönheten alltid är häftad, men såsom et materiellt tillika är af en sådan natur, at det ej kan ses blott ifrån skönhetens sida, utan at förlora sit eget väsende. Allt som i detta afseende är et ideellt, är det derföre ej objectivt; endast hvad som redan är det, kan blifva et ämne för skön konst; d. ä. det som redan äger tilfälligtvis i sig sjelft skönhet och är et objectivt, — ty denna objectivitet är et tilfälligt för det ideella.

Det är således här hufvudfrågan, hvad slags composition eller skön form det materiella i allmänhet kan emottaga och derigenom verkeligen höra til skön konst.

Det materiella kan vara skönt i sig sjelft genom sin tilfälliga skönhet, men är det då ej genom konst, hvilken äger at ge det den sköna formen genom composition. Men detta sköna, som konsten ger genom composition, är ej alle-

Digitized by Google

nast tilfälligt så vida, at det ej hörer til det väsendtliga i det materiella. — Denna tilfällighet kan ännu vara nödvändig under vissa vilkor, ehuru den ej väsendteligen hörer til sit substrat *); det kan vara nödvändigt, at et materiellt i skön konst är ideellt, men det är ej nödvändigt, at detta ideella ikläder sig full objectivitet och genom sinnligheten eller åskådligheten kommer til mit medvetande; kommer det likväl dit, eller får det ideella objectivitet, så är det nödvändigt et skönt; ehuru det ej är nödvändigt, at det moraliska skall vara et skönt; denna egenskap ligger ej i dess begrep. Det sköna i konsten, säger jag, är i afseende på det materiella ej allenast tilfälligt i detta afseende, utan det är det äfven så, at det aldrig under något vilkor följer af det materiella eller dess enkla föreställning; det härrörer endast af konst, hvilken för det materiella alltid är i alla afseenden tilfällig; och den förra kan alltid uphäfvas med den sednares fulla bestånd.

Häraf kunne vi draga tvänne särskillda följder. Den ena är blott et corollarium af det redan anförda, som ej behöfver vidare utföras, blott

*) s. sub*str.* eller: sub*sts.*; s. kan ock stundom betyda *samma.*

Digitized by Google

blott anmärkas, på det skillnaden emellan antik och modern konst må så mycket tydligare kunna inses. Då dessa motsatta arter af skön konst hufvudsakligen skillja sig genom det materiellas fullkomliga tilfällighet i den förra, och det formellas eller skönas i den sednare, så fordrar den sednare et redan utan dess åtgärd gifvet skönt, för at fullkomligen kunna svara emot sit ändamål, hvilket således i allmänhet är at anse för en naturskönhet, ehuru skönheten, såsom den i detta fall merändels gör, tilhörde en moralisk natur; i stället för at den gamla konsten gaf och producerade allt sit sköna sjelf. Detta låg åtmindstone i dess caracter, om man ock skulle, tiläfventyrs dock blott genom något missförstånd, i den kunna upvisa en blott naturskönhet. Det är äfven klart, at hvad som här skilljer Antiken och Moderniteten skulle i synnerhet visa sig i den af de sköna konsterna, som äger i alla afseenden, derigenom at hela dess techniska del hvilar på begrep och deras tecken, den största vidd, som å ena sidan kan gifva det ideella sin fullständiga objectivitet genom handling, hvilken den föreställer, och å andra sidan den mångfaldigaste, tydligast sammanhängande och rikaste composition. Det sköna

och mångfaldiga i blotta composition i Skaldekonsten, lättheten at genom begrep interessera med annat än det ideellas sinnliga föreställning, och at dock förblanda detta förståndets eller blotta phantasiens, eller det blott obestämda behofvets interesse, såsom et inre och obestämdt egennyttigt, med det æsthetiska, retelsen för Skalden vid hvarje steg, at ej försaka det lägre, kanske ofta lifligare och allmännare, interesset för det verkligt æsthetiska, skulle der lättare förleda at både sträcka denna tilfällighet i form längre, än konstens hos de Nyare förändrade skick fordrade, och tillika uptaga under den arbiträra form, den trodde sig kunna antaga, det som alldeles icke vore skönt, utan blott interessant, af hvad natur som häldst. Det är endast deri, som den elaka smaken består, hvilken Skaldekonsten tiläfventyrs först infört i de öfriga konsterna och der bibehåller. Den verkligt goda smaken är ingen annan, än den, som utan förskoning förkastar allt, både materiellt och formellt i skön konst, som icke är et uttryck af det ideella. Om det materiella, utan at i sig sjelft vara skönt, någon gång skulle kunna tillåtas, måste det så helt och hållet bero af formen och composition, och vara af den beskaffenhet, at det ej kunde förekomma annorlunda, än såsom

Digitized by Google

et tilfälligt eller såsom genom composition nödvändigt til sjelfva det ideellas frambringande; liksom t. ex. smärta och förstöring, lidande i allmänhet i det tragiska, ej är på något sätt skönt, ehuru mycket det må verka på sympathien, men är nödvändigt för at gifva det sublima och tragiska. — Men den elaka smaken, sådan som vi här bestämt den, stadnar derföre ej inom Skaldekonsten. Den öfvergår af samma skäl, som den finner tilträde til nyssnämnda konst, i de bildande konsterna, och autoriseras och underhålles der af den förra. Sjelfva Musiken och Architecturen, der det materiellas och formellas förhållanden tyckas vara så gifna och genom konstens natur så bestämda, kunna ej alldeles undgå denna elaka smak. Den förra söker et uttryck, som har afseende på det sentimentala och roande, eller det försmägtande, kittlande och mångfaldiga, men ej är et uttryck af det ideella, ej ligger i compositionens nödvändiga och fulla sammanhang, i begripligheten af tanken i en period, och sedan i samma begriplighet och renhet i det hela genom periodernas inbördes subordination och liksom växelverkan. Den äger ock en arbiträr form af en harmoni i detaljen, hvilken blott utviser en capellmästares färdighet hos compositören, hvilken blott består

Digitized by Google

i en mechaniskt öfvervunnen svårighet, och hvilken dock är så förtjusande för den föregifna kännarens och konstförvandtens egenkärlek, at ensam kunna njuta och uptäcka. Samma förderfvade smak råder ock i Architecturen, som upoffrar dess naturliga majestät för det vällustiga och blott glänsande, och nedsänker konsten til samma rang med tapetmåleriet.

Den andra följden vi af den ofvan anförda satsen ville draga, var den, at hvad vi hittils anmärkt om det materiella och dess användbarhet, der det sköna måste vara et produceradt eller konstskönt, och ej gifvet eller et naturskönt, endast utgör det negativa i skön konst; det viser egenteligen blott hvad af det materiella bör undvikas, och under hvad vilkor det endast bör få plats i et konststycke. Hvad som åter är det positiva i skön konst, det, hvari det sköna egenteligen ligger, då et materiellt ej mera kan undvikas, är hvad som hörer til sjelfva formen och composition. Så länge det ideellas fullständiga objectivitet kunde gifvas i konsten, utan at det materiella der fanns annorlunda, än såsom et tilfälligt, som ej i och för sig sjelft kunde göra anspråk på at vara et skönt, gafs äfven en fullkomlig composition, hvari utom den intet interessant fanns; allt det objectiva var gifvet ge-

Digitized by Google

nom den, och det ideella genom den fullständigt bestämdt. Nu är detta til en stor del bestämdt af det materiella och dess gifna beskaffenhet. Således är blott den form och den composition här användbar, som stadnar vid vilkoren för materiellt och objectivitet i allmänhet, och som derföre ej betager det materiella dess i modern konst nödvändigt erkända rättighet at bestämma. Det är derföre för modern skön konst och dess fullkomnande det hufvudsakliga, at afgöra hvad som fordras til denna composition.

Objectiviserandet af det ideella måste gå igenom phantasien. Den måste då börja (vi mene dock här ej en början i afseende på tiden, hvarifrån bör abstraheras, utan i afseende på dependentsen, hvarigenom en orsak är förr, än dess verkan) med vilkoren för all verklighet, som är Tid och Rum. Men den kan stadna der, och lemna det materiella för öfrigt obestämdt; den bestämmer blott Tidens och Rummets förhållanden. Emedlertid, om af denna sväfvande, liksom halfva, bestämning i phantasien skall blifva något verkligt och fullständigt bestämdt, d. ä. om konst skall äga rum, måste et materiellt tilkomma. Det är likgilltigt för öfrigt, hvilken denna materie är, ty derpå beror ej uttrycket af det ideella, utan på Tids- och Rums-förhållandena;

blott dess fullständighet, bestämda åskådlighet beror derpå; ty Tid och Rum äro det förutan sjelfva allmänna och obestämda förhållanden. Det enda, som fordras af materien, är, at den skall passa i de slags förhållanden jag i phantasien väljer, antingen af Tid eller Rum.

Skola dessa förhållanden svara emot det idealla, och kunna gifva det et uttryck, så måste de föreställa (vara i) en organisation. Denna organisation åter kan ej vara fullkomligt bestämd, som vore föreställningen i konst af en naturart; den kan således ej innehålla mera, än det allmänna, som ligger i begrepet af en organisation, i två motsatta, som upväga hvarandra, och deras öfverensstämmelse i et tredje, eller i harmoni, antingen detta tredje utgör et särskilldt, eller ligger i blotta sammansmältningen af de motsatta. Detta är ej annat, än mångfaldighet i enhet; ty i mångfaldigheten för begrepet fordras ej mera, och kan ej mera förekomma, än två, nämligen de motsatta, ehuru hvardera af dem kan åter vara enhet i et annat mångfaldigt derunder i oändlighet. Detta gör i Tids-förhållanden Rhytm, i Rums-förhållanden Symmetri, och i hvardera, i synnerhet i afseende på subordination, Harmoni. Dessa äro genom sjelfva förvandtskapen i Tid och Rum äfven så närsläg-

Digitized by Google

tade, at man skulle kunna kalla Rhytmen en flytande Symmetri, och Symmetrien en stillastående Rhytm, och i begrepet Harmoni, hvilket hvarken hör ensamt til Tiden eller til Rummet, tyckas de verkeligen sammansmälta, och jag kan verkeligen i en större sammansättning antingen af Tids- eller Rums-förhållanden, ej finna något bättre ord, än Harmoni, ty då måste jag, för at fatta öfverensstämmelsen i det hela, betrakta en längre succession af Tidsdelar såsom massor, och såsom fasthållna i dem, för at bli enheter, liksom de vore stillastående i Rummet, och Rums-förhållanden åter måste jag i tanken genomlöpa successivt, för at finna deras mångfaldighet.

Dessa til sin natur skillda förhållanden fordra hvardera et olika slags materiellt; det ena et successivt, det andra et varaktigt, substantiellt, som fyller Rummet. Här bestämmer således redan det materiella til en del konstens natur. Emedlertid, på det det sköna ej derigenom skall störas i sin renhet, måste det materiella, utom det at det hör uteslutande antingen til Rum eller til Tid, vara så obestämdt til sin natur, som möjligt. Hvad är då först det successiva? Det är det subjectiva. Men det är derföre ej blotta tanken eller begrepet, ty det har

Digitized by Google

ej full och bestämd objectivitet eller verklighet, d. ä. sinnlighet, i och för sig sjelft; det ligger endast i känslan, och tanken måste, för at verkeligen vara i medvetandet, til och med alltid vara förenad dermed. Det materiella i Tids-förhållanden är således känslan, inre sinnlighet. Men detta är ännu et blott inre och subjectivt; det måste visa sig i et yttre, et för alla meddelbart och så vida objectivt, och ändå blott höra til det successiva, men tillika vara så fritt ifrån allt eget interesse, som något verkligt kan vara det, och detta finnes blott i toner. I dem sjelfva fordras här til skönheten ingenting annat, för at kunna tydligen uttrycka alla de förhållanden, hvari de kunna förekomma i composition, än deras renhet. Här hafve vi således en af de konster, som upkomma genom den obestämda föreställningen af det ideella, gifven, nämligen Musiken.

På samma sätt måste för Symmetrien, eller Rums-förhållanden, til uttryckande af det ideella, gifvas en materie, hvilken upfyller Rummet, och som derigenom tillika redan äger en fullständig objectivitet. Der fordras blott, at den är formbar, och tillika varaktig til sin natur; dess öfriga egenskaper måste blott vara likgilltiga, för at ej dela interesset, som här endast bör höra til

Digitized by Google

det ideella. Detta gifver naturligt Architecturen i högre bemärkelse, mindst den så kallade borgerliga, som måste vara hufvudsakligen lämpad efter interessen, som alldeles ej äro æsthetiska, och der det sköna aldrig kan blifva annat, än decoration, hvars regel är blott at ej vara öfverlastad och ej intaga någon plats, som redan af nyttan eller ändamålet är på annat sätt bestämd.

Dessa konster i sin högsta renhet, och så länge en stor stil i dem kan sägas vara rådande, kunna aldrig tillåta materien äga några andra bestämda egenskaper, än dem, som äro nödvändiga, för at gifva den sköna formen den objectivitet den verklighet och bestämdhet, som saknas i blotta phantasien vid det ideellas uttryckande. All upoffring af det ideella för något det främmande interesse är i skön konst af elak smak och en förkastlig stil, hvilken man, efter hvad konst hittils hos de Nyare varit, kallat modern stil. (Det är sannt, at hvad i konst kallas uttryck, har här under tusende former och namn insmygt sig, och är det, som mest och allmännast behagar; men antingen är detta, ehur det må lyckas, ändå et förkastligt, eller gäller hvad man så ofta med skäl kunde lämpa på nyare mästare, at de lyckas för ingen del genom sina fel, utan genom sit stora snille, oak-

Digitized by Google

tadt sina stora fel; af den sanna smaken vinna de blott för denna liksom tilfyllestgörande förtjenst, som ligger inom dem, men tilhörer blott naturen, aflat.)

Är nu åter det materiella, det må vara af hvad natur som häldst, redan gifvet, såsom i modern konst i allmänhet, och ej, såsom i Musiken och Architecturen i deras renhet, bestämdt blott af möjligheten af det ideellas obestämda uttryck i verkligheten, så gifves för det ingen annan skön form, ingen composition, och följakteligen ej heller någon konst, utan en antingen musikalisk eller architectonisk composition; dock alltid med den skillnaden, at då i de bägge nämnda konsterna materien ännu alltid är likgilltig och tilfällig, den här åter utgör det väsendtliga och nödvändiga, och bestämmer derföre så vida sjelfva formen, eller åtmindstone inskränker den; något deraf måste upoffras. Vände vi äfven vår upmärksamhet derpå, at detta förut gifna materiella är et inre och subjectivt, såsom redan är visadt, och således et til sin natur successivt, så är all modern konst mer eller mindre musikalisk, utan at derföre kunna vara fullkomligt ren konst, då den vore verklig Musik.

Hvad var åter de Gamlas? den var motsatsen, den var fullkomligt plastisk, bildande, d.

Digitized by Google

är, den gaf det ideellas objectivitet, och ej något annat, och all composition och form var direct bestämd deraf. Hur helt och hållet stridande måste då ej deras former vara emot våra? och hur grundligt orimlig måste ej vår imitation af dem häri vara? De gamla rena konstarterna äro försvunna och kunna ej mera återkomma, så mycket vi än inbille oss at hafva återställt och til och med förbättrat dem; ty så villje vi gerna kalla de ändringar vi måst företaga, för at ej med vår rå materie göra dem i våra försök alldeles orimliga. Hvad för sällsamma begrep fäste vi ej vid ordet enhet i all större composition? Den magra logiska enheten vi söke, liksom i en Wolfiansk lärobok, som så hopkrymper allt det fria och högre ideella, och som aldrig står at förena med den rådande materiens oändliga mångfaldighet, den skall verka illusion; och hvad uträttade den, om den verkeligen lyckades? jo, at den försänkte oss i den olidligaste och mest släpande och prosaiska verklighet. Det ideella endast och den organisation, det nödvändigt gifver i dess objectivisering i formen, är den enda enhet, som hörer til skön konst.

För at göra detta klarare, låtom oss undersöka de former, som den nyare Skaldekonsten genom sin sentimentala materie kunnat antaga.

Digitized by Google

Vi fäste oss ej här vid den misslyckade imitation af de Gamla, då vi, så väl som de, hafve både epopé och tragedi och allt. Men denna form är ej en naturlig, den är ej organisk; den innehåller blott så mycket, som genom et mechaniskt eftergörande af det yttre i deras form står at vinna, och det ändå efter et falskt begrep om den, då vi i sjelfva verket ej känne deras rena skaldearter, och hvilka vi ej heller ens i begrepet kunne återställa, utan en riktig philosophi öfver konst. Hvad författaren tror sig om dessa skaldearter hafva utredt i stöd af en sådan philosophi, vore här för vidlöftigt (at vidröra); och det torde vara tilräckligt at *fullständigt* upgifva de hufvudarter, som nödvändigt följa af den moderna sentimentalismen, och som vi sedan decorerat med namnen epopé, tragedi, comedi o. s. v., hvarigenom våre Skalder satt sig dristigt i bredd med HOMERUS, SOPHOKLES m. fl.

Om den nyare Skaldekonsten, såsom sentimental, skulle i någon af den gamlas arter öfverensstämma dermed, vore det i den lyriska; ty i den är äfven något subjectivt och materiellt gifvet. Den nyare är dock äfven här långt efter den gamlas renhet. Vi äge äfven Oder, men huru ofta finne vi der den Grekiska Odens lugn

Digitized by Google

och majestät? I den sednare förekommer intet af den nyares häftighet och högttrafvande och affecteradt philosophiska språk. I den gamla Oden är allt liksom en inre omärkbar rhytm; der är et helt af visserligen rörande och uplyftande känslor och betraktelser, men med en sådan harmoni, at de förekommande känslorna uplösa sig i en fullkomlig tilfredsställelse och utgöra et skönt helt; de stridande och häftiga känslorna temperera hvarandra, och alltsammans är et slags idealiseradt inre själstilstånd, hvilket endast är det i det inres jämnvigt. Det lyriska närmar sig härigenom til det plastiska. Hos de Nyare tror man sig i den högre lyriska poesien ej kunna vinna samma höjd och förträfflighet, utan antingen en rätt bråksam moralisk och philosophisk bombast, eller en ofta ganska gäll klagolåt.

De naturliga skaldearter, som upkomma i det sentimentala, äro, efter dess olika stämning och olika förhållanden til föreställningen af en idealisk eller chimerisk oskuldsnatur, af tre olika slag. Antingen är der grundtonen en viss kärlek för naturen i allmänhet, både den verkliga physiska och det dermed i inbildningskraften sammanväxta oskuldstilståndet, i motsatts emot det civiliserade, ämnet må eljest vara hvilket som häldst; hvaraf den arten upkommer, som vi

Digitized by Google

villje kalla den idealiska. — Eller herrskar en indignation öfver det civiliserade lifvet, dess falska förfining och laster, öfver det orimliga, onödiga och konstlade deri; hvilket gifver den satiriska skaldearten. Detta är de bägge poler, omkring hvilka all modern, ej blott poesi, utan äfven annan konst vänder sig. — Til dessa kommer den tredje eller elegiska arten, som ligger midt emellan de bägge förra, och som under et hänförande til en idealisk natur begråter dess förlust, och sörjer deröfver, at konst, civilisation, samhällets nödvändiga gång och menniskans, deri på et så förderfligt sätt utvecklade, passioner göra dess återställande eller upnående omöjligt.

Dessa äro de egentliga Skaldearterna, som äro möjliga i det sentimentala. De kunna visserligen antaga något af den dramatiska eller episka formen, men blifva dock aldrig, hvad de, såsom rena konstarter, borde vara. De äro compositionsarter, hvilka förutsätta ideer, sedda ifrån olika sidor eller sätt, hvarpå de förekomma i reflexion, och om ideer är ej fråga, eller är det blott tilfälligtvis, då något ovanligt snille befattar sig med skön konst, upförd på denna æsthetiska bas.

Vid Vetenskapernas och Konsternas återupvaknande var man utan tvifvel det rätta när-

Digitized by Google

mare. Då barbarerne, som de kallas, började civiliseras, kommo de til konsten med sin fulla kraft. Phantasien ägde hos dem sin fulla styrka och ungdom; men et system af myther fanns ej; de hade med sina öfriga inkräktningar fått den af redan gjorda abstractioner och begrep, som uteslöto nästan allt sådant. Likväl syntes deras ungdom äfven ganska tydligt häri, och den sökte i början bryta sig igenom til et med den naturligt tänkesätt. Christendomen mythologiserades, dess höga ideer förvandlades för en tid til något, som liknade symboler, och gaf den så kallade Catholska Religion. Men en Mythologi kunde ej mera komma til stadga, de redan existerande begrepen, til en stor del lemningar af en gammal philosophi, hindrade det. Likväl synes den i början i benägenheten at antaga och i den Christna Religionen inblanda Orientens fabler. Til dessa abstractioner och begrep kom äfven, eller måste snarare anses såsom en följd af dem, at sjelfva det mythiska, som inkommit i det papistiska, blef allt mer och mer stadgadt, hvarigenom den artistiska friheten med deras fastställande inskränktes och sluteligen borrttogs.

Det kunde således ej vara deri, som denna liksom nya, oss närmare liggande, ålderdom kunde anses äga något företräde för oss. Detta

Digitized by Google

företräde måste sökas i phantasiens större frihet och kraft. Den är af alla våra förmögenheter den friaste och obundnaste; och då den ensam är i verksamhet, är dess product förvirring. Denna förvirring äger i sig sjelf något retande, ehuru ej skönt. Den närmar sig dock i flera afseenden dertil; den är oegennyttig genom sin obestämdhet, och den uphäfver åtmindstone den bestämda verkligheten. Den phantastiska mångfaldigheten infördes derföre i konst; och ju mera den blef interessant, ju mera det moraliska äfven deri ingeck och ännu tillika var naivt och heroiskt, ju mindre de mythiska fragmenterna ur åtskilliga systemer försmåddes, ju mera *ökades* interesset af det phantastiska. Af denna sammansättning upkom det romantiska, som i skön konst, i synnerhet poesi, ej kände annat af det ideella, än en viss hemlig rhytm och harmoni, liksom en fläkt ifrån en annan bättre verld, som uplifvade denna massa, och gjorde deraf et skönt, et musikaliskt, som dock ej var rent. Framför andra utmärkte sig häri Dante, Cervantes, äfven Ariosto, och den i konsten eljest nästan alldeles isolerade Shakespeare, hvilken af samma lyckliga instinct och kraft arbetade på samma väg. De borde ock kanske vara oss lika helige, som Ho-

merus

Digitized by Google

merus och flere voro det för Grekerna och Romarena, och hvarföre skulle icke deras odödlighet vara kanske mera afgjord, än så många andras bland sednare berömda mästare, hvilke trott sig genom et prosaiserande af konsten äga så mycket företräde för dem. Om vi derföre hittils ägt någon sann epopé eller tragedi m. m., torde dessa endast varit det, ej så vida de varit imitationer af de Gamla, utan såsom romantiska. Det romaneska, eller det romantiska i förening med det sentimentala, är en urartning deraf, och huru jämmerligt har ej detta slag blifvit derigenom, at man ock, för at göra den likare, efter hvad man inbillade sig, de Gamlas epopé, sökt underkasta den en logisk enhet och regelbundenhet, och borrttaga det romantiska derur?

Några nyare hafva sökt återföra detta romantiska i hvad som kallas Roman, och äfven i Tragedien, och ej alldeles utan framgång. I sjelfva verket tyckes detta ock närmare öfverensstämma med den enda form, hvilken nyare konst synes kunna antaga, såsom blott gifvande skön form åt et redan gifvet materiellt.

I sjelfva verket, så snart det materiella blott är et phantastiskt, är ingen annan skön composition möjlig, än den, som liknar den musikali-

ska. I detta phantastiska ligger ingen annan skönhet, än den, som är i dess harmoni. Men denna harmoni är en inre, och består i det sköna i sinnesförfattningen, hvari det blifvit fattadt, och hvari det meddelas åskådaren eller åhöraren. Allt det mångfaldiga, äfven förvirrade, måste samla sig i en totalkänsla, der jag under den största omväxling af de lifligaste känslor likväl bibehåller mit lugn, och der den största agitation, om den upkommer, likväl uplöser sig i en fullkomlig tilfredsställelse, och der en rörelse, för häftig eller blott för sinnlig, för at vara skön, upväges och mildras beständigt af en annan och af sjelfva den ton, hvari konstnären meddelar dem. Af alltsammans upkommer då et totalinteresse, som sjelft uttrycker det ideella, och liksom svarar emot en urbild af et tilstånd i den lidande delen af vår natur, som är nödvändigt til fullt och klart medvetande, höjden af lif, der det njutes i sin fullhet. Så snart en öfvervägande känsla eller rörelse helt och hållet uptager oss, utan at straxt mildras och uphäfvas af en lika liflig motsatt rörelse, och alltsammans af konstnärens egen sinnesförfattning och ton, är der ej mera något skönt; hvad som endast skulle vara et uttryck af det ideella, är det ej mera. I detta slags composition och i allmän-

Digitized by Google

het är det ej förbudet at röra; tvärtom, i ju mera ångest jag, t. ex. i et poem, kan försätta åhöraren, ju djupare jag kan försänka honom i en afgrund af qval och ovisshet, ju mera jag kan slita honom, ju bättre, blott han ej qvarhålles deri, och blott detta häftiga lidande ej får helt och hållet bemägtiga sig honom, blott det åter mildras och uphäfves af en annan känsla, blott ingen blir rådande, och alltsammans ändteligen uplöser sig i et fullkomligt lugn, der jag ej mera kan hafva något at sakna. I denna compositionsart finna i synnerhet contraster plats. Den är ej annat i de vackra konsterna i allmänhet, än hvad som i målarekonsten heter Colorit, som finner et motsvarande i alla de öfriga vackra konsterna, och består i denna fulla harmoni, denna uplösning af stridiga känslor i et, med sig sjelft i hvarje punkt öfverensstämmande, helt i den sinnesförfattning, som väckes och hvari jag deltager. Denna del af konst visar sig i målarekonsten tydligast skilld och i motsatts emot den andra hufvuddelen, teckningen. Antingen kan teckningen utgöra det hufvudsakliga i en skön tafla, och gifva den sin förträfflighet, eller är det coloriten, färgernas harmoni, sammansmältning och öfvergång i hvarandra, och hvarjes högsta renhet och förträfflighet i sig sjelf, efter den plats

Digitized by Google

den har til det hela och i det slag, hvartil den efter detta förhållande hör. I det sednare fallet är teckningen redan af mindre vigt, och dess stränghet skulle äfven i något fall kunna upoffras för coloritens förträfflighet och harmoni. Det ideellas uttryck sättes mera i et subjectivt, i sinnesförfattningen, och då blir det egentligt objectiva sjelft snarare et accidentellt, som blott tjenar til et materiellt substrat för det sköna inre, hvilket är mit hufvudsyftemål. I teckningen åter i sin fullkomlighet är coloriten så undertryckt, i samma mån, som den förra är fullkomlig, at den nästan uteslutes, såsom i Plastiken, der den vore äfven af elak smak; *äfvensom* det, hvilket här ligger i begrepet colorit, är på et så uteslutande sätt rådande i Musiken, at det objectiva, föreställning af yttre ting, vore der lika, om ej mera, osmaklig. Dock finnes äfven någonting i Plastiken, som svarar emot colorit, såsom i sjelfva formen undvikandet af det uddiga och skarpa i alla conturer, den omärkliga öfvergången af den ena delen af articulation i den andra, ej så mycket fullkomligt efter hvad man finner i sjelfva naturen, och hvad som vore full sanning, som icke mera hvad som fordras i afseende på intrycket, som objectet och dess former göra, tillika med en viss glatthet och ele-

Digitized by Google

gants i utarbetningen. — Ju mera den moderna tonen i konst upkom och blef rådande, ju mera nalkades den ock i Plastiken til denna coloritens öfvervigt (se WINKELMANN), der den liksom nedtryckte teckningen, som blef sämre och svagare, til dess man med denna konst, såsom BERNINI och de fleste Franske, blott sökte colorit, blott det glänsande och angenäma, och til och med bjöd til at häri införa det sentimentala; hvilket tydligast i denna konst visar det nödvändiga smakens förfall, som äfven förekommer i de öfriga och ändrar hela deras skick.

Vi skulle derföre kunna kalla denna slags composition, hvilken vi först caracteriserat såsom musikalisk, för coloritens composition; ty coloriten är i sjelfva verket någonting musikaliskt; den söker *) det ideellas uttryck i det inre och subjectiva genom intrycket **). Denna composition utgör äfven det äkta romantiska; det förvirrade phantastiska, som här liksom får redighet och skönhet. Det är ej förvirringen, som är skön, ej den, eller dess outösliga tilgångar, som caracterisera snillet; den hör blott til phantasien, och är, så snart den är rådande öfver våra öfriga förmögenheter, blott galenskap. Men man äger ej, för at ännu en gång använda

*) *sr*, sätter? **) *intret.*

Digitized by Google

et väl kändt uttryck, snille, för det man är galen. Är det romantiska skönt, så är det det derföre ej genom förvirringen; ty deri ligger blott så vida et anlag til det sköna, som det verkeligen deri synes til en viss grad uphäfvet. Men den äger likså mycket et anlag til en, för den ej alldeles rå åskådaren, sårande och bedröfvande galenskap. Det är blott den phantastiska mångfaldigheten, som i denna compositionsart i allmänhet fordras.

Det är märkvärdigt, hur i konstens mest lysande tidehvarf, eller hos de Gamla, i de bildande konsterna en viss sparsamhet i composition anses för en förträfflighet och blifvit en regel (se Winkelmann). Sådana finne vi *ock de* grupper, som äro oss lemnade. Och utan all tvifvel hade de rätt, så mycket de Nyare ock deremot bemöda sig om mångfaldighet och rikedom i dessa konster, der de ej kunna nog öfverhopa sina verk med figurer, äfvensom contraster af alla slag. Detta sednare är verkeligen en fattigdom, som ofta ej äger annat än förtjensten af öfvervunnen svårighet; ty visserligen ökes den i samma mån, som antalet af grupper och af figurer i grupperna, genom den ställning och hållning hvar och en bör få, för at hänga ihop med de öfriga och göra sin verkan. Detta kunde sluteligen öfvergå til Gothicism, hvari äfven det

Digitized by Google

svåra, det mångfaldiga och det hopgyttrade, men tillika i oändlighet spjelkade *), var konstens höjd. Sjelfva effecten, som likväl vore det, som man ville visa, lider härigenom, dels genom en delad upmärksamhet, dels, och ännu mera, genom det slags våld, som konstnären tyckes villja göra på åskådaren, som skall, hvad han vill eller icke, beundra, och som förråder och väcker en all effect störande reflexion, om man undantager effecten af öfvermättning och vämjelse. Deremot är det klart, at det ideella, i samma mån som objectiviteten, hvari det i konst uttryckes, är full objectivitet, i samma mån som uttrycket är längre ifrån det subjectiva eller musikaliska, måste vara gifvet på en gång, och, om möjligt, i et enda object. Det ideella är det absoluta; det behöfver ej et mångfaldigt uttryck i objectiviteten, det uptager straxt hela min själ och alla dess förmögenheter, och compositionen inneslutes derföre inom detta enda object; det enda, som kan tilkomma, är det som hörer nödvändigt til bestämmandet af den särskillda idé jag vill föreställa, och som kan bidraga at lätta fattandet deraf hos åskådaren, samla upmärksamheten endast derpå, och sätta det i sin fördelaktigaste dag. Hvarföre äfven än i dag Plastiken, i syn-

*) sjelkade.

Digitized by Google

nerhet då den sysselsätter sig med full, öfverallt bestämd form, tål mindre grupper och en vidlöftig composition; basreliefen redan mera, och målarekonsten ännu mera.

I samma mån åter, som det subjectiva får öfverhanden, i samma mån, som uttrycket af det ideella ligger der med uteslutande af det yttre och fullkomligast bestämda objectiva, i samma mån fordras et mera mångfaldigt. Det subjectiva, det inre, sinnesförfattningen och känslan, är sjelf et mångfaldigt, och måste alltid förekomma så, kan ej lätt fattas i et enda helt, emedan den är et subjectivt. En känsla, en enda föreställning, är ej skön; den blir det *först i* hela sinnesförfattningen och således stämningen, i den enhet, som bringas i denna mångfald. Mångfaldigheten genom phantasien är således här nödvändig. Derföre fordras ock här til skön composition, at en mängd objecter skola gifvas, hvilka bestämma sins emellan och modifiera hvarandra så, at ingen blir den ensamt rådande, utan hela sinnesförfattningen fullkomligt hvilande, och det ideella i denna jämnvigt uttryckt. Full rikedom i mängden hör derföre ock hit. Det är derföre äfven naturligt, at den nyare konsten, då det materiella, såsom et sjelfständigt och nödvändigt, är det som caracteriserar

Digitized by Google

den, skall i alla dess grenar hafva en fallenhet för denna rikedom och mångfaldighet af objecter, och tror sig både endast derigenom finna vägen til förträfflighet, och at i denna punkt äfven hafva vida öfverträffat de Gamla. Effecten kan väl någon gång vara större, äfvensom den ej nödvändigt är förbunden med det sköna; men denna rikedom kan ock öfvergå til slöseri, och just, såsom allt slöseri, åstadkomma en verklig fattigdom, nämligen på skönhet; ty det ideella störes och borrtskymmes af allt, som är öfverflödigt för dess enhet; det hindras at blifva objectivt. Det är således nödvändigt, at under sjelfva denna fordrade rikedom och mångfaldighet den största sparsamhet äger rum. Här, såsom i den strängaste Plastik, är egenteligen blott et object, den sköna sinnesförfattningen af någon gifven art, hvaraf de mångfaldiga dertil bidragande känslorna och sinnesrörelserna blott äro at betrakta såsom nödvändiga lemmar; tilkommer dertil något annat, något, som ej hörer til den fullständiga articulation, så är detta felaktigt, och likså felaktigt och vanskapligt åtmindstone, som brist eller mutilation, ofärdighet, och til och med skadligt för den åsyftade effecten, om den eljest hörer til det sköna. Detta är gränsen för detta slags rikedom, och den musikaliska eller roman-

Digitized by Google

tiska compositionen i konsterna är, så vida den är fullkomligt och verkligt skön, likaså bestämd, som den plastiska; den är likaså mycket en organisation, som den, der ingenting, sedan ideen är gifven, är likgilltigt eller arbiträrt.

Ton, så obestämdt det vanliga bruket af detta ord i konsterna må vara, betyder dock i sin bestämda bemärkelse endast det i et konststycke, som uttrycker konstnärens egen sinnesförfattning, hvarmed han författade eller utarbetade sit verk. Så snart konsten är fullkomligt objectiv eller plastisk, är denna ton, såsom alltid, då blotta objectet sysselsätter mig, endast betraktande. Konstnären måste der, om han eljest träffar *den* rätta ton, synas å ena sidan nedsänkt i sit object, och således naiv, men å den andra, så vida denna ton äfven skall bidraga til det sköna och sjelf vara det, fullkomligt opartisk och öppen för allt yttre och objectivt. Deraf tyckes ock en mångfaldighet följa, och en ännu mindre bunden, i den plastiska, som vi kunde kalla den, än i den musikaliska composition i konsterna. Men konstnären är, så framt han ej lemnar denna egenskap, här hel och hållen i det ideella, i sin urbild och dess framställande eller bestämmande i verkligheten, och bestämmes derföre der til et object. Så snart åter det, hvari han full-

Digitized by Google

komligen objectiviserar sin urbild, är et subjectivt, en sinnesförfattning, eller beror deraf, är det omöjligt för honom at bibehålla alldeles samma köld, som då han blott betraktar det objectiva. Ju mera han äfven här kan bibehålla sin jämnvigt, ju bättre och riktigare är hans ton, ju skönare äfven hans konststycke, då allt annat är lika, och ju säkrare är til och med effecten, sättet hvarpå åskådarens känsla afficieras deraf, så snart åtmindstone denne ej har et förvändt sätt at se och fatta; hvarföre ock här äfven ton måste vara naiv, om den ej skall vara falsk. Men något måste dock jämnvigten förloras hos konstnären. Det subjectiva fattas ej utan en reflexion, et återseende på sig sjelf, äfven då sinnesförfattningen och känslan är en annans; ty andras känslor föreställer jag mig blott derigenom, at jag framkallar mina egna vid föreställningen af den lidandes tilstånd, och jag afficieras således sjelf. Är nu detta subjectiva det rådande, eller är mig et materiellt gifvet at försköna, hvilket såsom blott materiellt endast kan blifva et skönt genom den sinnesfattning, hvari det betraktas, så är det klart, at tonen måste höja sig och blifva lifligare och starkare, mera rörande och retande. Detta följer derföre nödvändigt med hvad vi kalle den musikaliska eller coloritens compo-

Digitized by Google

sition. Men också är den mindre naiv, mindre fullkomligt skön, ehuru den kan hafva mera prakt och vara mera bländande för sinnet. Den sentimentala tonen ligger derföre til en stor del i den nyare konstens natur, och vårt sätt at se i allmänhet utsträcker den öfverallt, äfven til konster och konstarter, emot hvilka den är den mest stridande. Den utartar derföre ock så ofta til öfverspänning och skrik, och våre konstnärer hafva sällan at berömma sig af sin pipande fausset. Den borde deremot sänkas til den naiva, den betraktande, så mycket den olika subjectiva objectivitet konstnären vill ge sit konststycke tillåter. Så gjorde äfven de Gamle. I sjelfva deras ode, den högst stämda arten af deras lyriska poesi, hvilken är den mest musikaliska compositionsarten af Skaldekonsten, finnes aldrig detta skrik; der är visserligen de mest rörande föreställningar, men som uplösa sig dock i et fullständigt lugn, och Poeten gifver nästan plastiskt denna sinnesförfattning, utan at sjelf mycket synas. I den nyare oden förutsättes åter en viss häftighet, som icke är skön. Visserligen har konstnären rättighet, i den musikaliska compositionsarten, at mera komma ihåg sig sjelf, at mera synas, och i Skaldekonsten til och med tala i sin egen person; men det är alltid et stort fel, som föga kan

Digitized by Google

upvägas och utplånas af någon annan förträfflighet, at gifva sin egen individualitet, då frågan blott är om det ideella och rent objectiva.

Man bör af allt detta ej sluta, at teckningen är en likgilltig sak, der coloriten är det rådande i skön konst, eller i den musikaliska compositionsarten. Tvärtom är dess riktighet och skönhet nödvändig för coloritens skönhet, och i fullkomligt skön konst måste de sammanträffa, och det gifves i alla dess grenar en viss punkt, der bägge så sammanträffa, at man ej kan afgöra, om det är formen eller färgen (tagna i vidsträcktaste bemärkelse och i alla konsterna), som gör at något är skönt. Hvarje del af det mångfaldiga materiella måste derföre i den musikaliska compositionsarten vara et ej blott objectivt, utan ock et ideellt i sit slag. I Musiken t. ex. och Måleriet, der hvad vi kalle colorit i allmänhet är mest afskilldt, fordras nödvändigt den enskillda tonens och färgens högsta renhet, nämligen den färgens och tonens, som redan är bestämd af det helas harmoni at vara sådan och ej annorlunda. Denna enskillda ton och färg måste vara liksom ideell, ej innehålla, så mycket nämligen, som låter sig göra i verkligheten, något, som i dess natur är främmande och skulle för mycket liksom individualisera den. Äfven i öf-

Digitized by Google

vergångarna, sammansmältningarna af flera, måste denna renhet iakttagas, och skönheten dervid är dess continuitet, det uniforma til- eller aftagandet, utan främmande afbrott, så framt ej annorlunda bestämmes af det helas harmoni. Men detsamma är at iakttaga vid all mångfaldighet och allt materiellt, som förekommer i hvilken composition som häldst i denna art. Hvarje enskilldt deraf måste objectivt gifva arten och ej individuen af det, som enligt ideen af det hela måste på detta ställe förekomma; öfverallt, äfven i de mindsta delar, måste det allmänna och ideella vara sammansmält til et; de enskillda tonerna i det på et eller annat sätt för sig sjelft *rörande* alltid vara i sit slag rena och bestämda; det ideella genomtränga alltsammans. Och då det materiella, som förutsättes redan vara mig gifvet och nödvändigt, endast kan bli et skönt genom sinnets affection, den åter endast genom dess harmoni med det hela, måste ock tilbaka hvarje inre affection vara den fullkomliga arten af det, hvartil den af det helas harmoni är bestämd, och det den förorsakande enskillda materiella måste ock vara sådant, som det för denna renhet och idealitet i affection fordras. Detta är vilkoret för detta slags musikaliska organisation, hvilken på annat sätt ej förtjenar namn af æsthetisk

Digitized by Google

composition, der ej endast det hela, utan hvarje grupp, hvarje massa måste äga et eget organiskt lif, beroende af det hela.

Den romantiska compositionsarten är ej annan, än den vi kallat den musikaliska i allmänhet, blott at det rent phantastiska, til sin natur objectivt osammanhängande, här är det rådande, och utgör sjelft de toner, som der förekomma. I en inskränktare bemärkelse tyckes man dock dermed villja uttrycka det phantastiska sentimentala. Detta objectiva och synbara osammanhang är dock i sig sjelft et fult och osmakligt, så snart det ej inom sig bär i de mindsta delar en inre nödvändighet. Så snart det materiella, betraktadt blott såsom sådant, det må vara blott et sysselsättande och roande genom sin mångfaldighet och liflighet, eller tillika et sentimentalt, skall blifva et skönt, äger der ej någon annan composition rum, och således ej heller något annat slags skönhet, än detta romantiska. På den punkt således vi stå, åtmindstone i afseende på en möjlig allmänhet för konstnärerna, och således ej för några få enskillda, hvilka dock svårligen kunna äga den sjelfständighet och styrka, at de ej ofta emot sin villja släpas borrt med den påträngande hopen, gifves ingen annan utväg, än at välja detta slag. Den helt och hållet

Digitized by Google

naiva tonen är nästan omöjlig; den måste höjas, man måste verka ifrån reflexionens sida; men det sköna och konst kunna ännu gifvas, blott detta materiella ej blir det rådande och bestämmande, hvarigenom konsten verkeligen uphörer, eller blir endast mechanisk, utan at ens, såsom den, gå ut på någon direct nytta, utan blott på tidsfördrif eller näring för en sysslolös yppighet.

Skulle man villja afgöra företrädet emellan den plastiska konsten och compositionsarten hos de Gamla och den musikaliska hos de Nyare, så ligger utan tvifvel företrädet hos den förra, så vida det sköna, det ideellas objectiva föreställning, hos den är renare, utan *tilblandning* af det blott subjectivt interesserande. Men med denna större renhet är dock ej skön konst försvunnen; det sköna kan deraf äga en lägre grad och dock vara skönt, men det sköna får ej vara et subordineradt i skön konst, den bör ej nedsjunka til blott decorationskonst, hvarigenom den i sjelfva verket skulle försvinna, eller det som i sjelfva verket förtjenar namn af elak smak, skulle angripa och efterhand alldeles utrota den, *och* blotta decoration sjelf blifva ful. Den kan ej bibehålla skönhet, så snart den sköna konsten sjelf, hvars principer äfven innehålla dess norm,

ej

Digitized by Google

ej mera gifves; hvilket tydligen nog ses af dess närvarande tilstånd, så snart den söker, såsom den ock til en del måste, popularisera sig, och gör blott afseende på allmänheten såsom mängd, eller åtmindstone på sådana af dess representanter, hvilke i afseende på odling blott äro något såsom enheter af en mängd. Dess, äfven blott æsthetiska, pligt är likväl at höja sig öfver denna allmänhet och at draga den med sig, samt at äfven då den närmar sig dit, hvilket ej är at frukta, at den gör för litet, aldrig förnedra konsten; och granskaren kan derföre ej döma den rättvist efter andra lagar, än den sanna konstens. Det är naturligt, at, då det materiella fått detta farliga insteg i modern konst, genom det, at den är modern, den orimliga fordran äfven skulle upkomma, at den vore populär. Popularitet innefattar en motsatts emot det högre menskliga, emot det ideella, och i denna bemärkelse är det en sacrilege, at fordra konstens popularitet. De Gamle föllo aldrig på den tankan; då de aldrig lemnade detta ideella i konst, var den af sig sjelf inskränkt til de friborna, och kunde aldrig angå slafvar eller menniskoskepnader med en slafvisk själ; den behöfde derföre ej populariseras.

Digitized by Google

Men, med mindre renhet i sjelfva det sköna såsom production af konst, äge vi dock, eller måste åtmindstone, på den väg vi följe, äga det ideella i större klarhet i begrepet, hvilket i verkligheten uttrycker sig i et moraliskt, som, då uttrycket är fullkomligt, så at ideen helt och hållet genombrutit den, är nödvändigt et skönt. Detta uttryck är at betrakta såsom en naturskönhet, der det sköna blott kan följa såsom et tilfälligt; men i all form kan det betraktas såsom et naturobjectivt, der det visar sig mer eller mindre i strid med någon individualitet, der det derföre hör til någon art. I dessa arter såsom rena och såsom urbilder i phantasien *ligger* derföre det sköna, så snart de objectiviseras, hvilket endast kan ske genom skön konst. Egenteligen här ligger de Nyares högre konst, då de en gång fullkomligen hinna den; och om man kan kalla allt det heroiskt, som uttrycker en öfverensstämmelse emellan det sinnliga eller individuella och det ideella i moraliskt afseende, eller en strid åtmindstone, som slutar med det sinnligas uphäfvande för villjan och dess undergång, då det ej dermed kan förenas, så är dess egentliga fält det heroiska. Vi sakne ock ej i denna väg helt och hållet alla försök, så vidt de under närvarande inrättningar äro möjliga;

Digitized by Google

den borgerliga heroismen har med mer eller mindre framgång blifvit föreställd.

Det är sannt, at det sinnliga, det glänsande och präktiga, måste saknas, då det ej understödes af öfvernaturliga förhållanden, af en mythologi, hvilken gaf åt det episka och tragiska, och kanske det dramatiska i allmänhet, en högre fart och satte det *) omedelbart i contact med en större natur; men hvilken dock var en natur, som i strid med det öfversinnliga måste uphäfvas; och der motsattserna emellan det ideella och naturen voro ännu starkare **) genom denna öfre natur, samt gåfvo det förra ännu större glans, och gjorde måttet derför oändeligen större, äfvensom det öfversinnligas seger än mera lysande; men å andra sidan är detta öfversinnliga och ideella hos oss klarare, eller måste blifva det i en mera philosophisk moral, och konsterna kunna tiläfventyrs deri finna en ersättning, så framt åter svagheten af det sinnliga, hvars kraft dock är et nödvändigt för det sköna, här ej skulle mindska det.

Ehuru detta moraliska är at betrakta såsom et materiellt för konsten, är det dock tillika et ideellt. Det är det ideella i förening med den

*) står: *den*, men hvilken? kanske *den handlande*.
**) *stre*.

Digitized by Google

verkliga ändligheten, och kan finnas ofullkomligt i naturen. — Det är så vida äfven et naturobjectivt, och gränsar derföre til blott lägre konst; men den natur, hvari det är et objectivt, är dock tillika en högre i förening med det öfversinnliga, hvarigenom det hörer til högre konst. De urbilder, som inbildningskraften och phantasien derföre kunna åstadkomma af denna natur, kunna blifva objecter för konst, och det öfversinnligas blandning med det ändliga tillåta en mångfaldighet af dikt i idealiska tilstånd, eller ock i förhållanden, hvilkas ofullkomliga mönster kunna finnas i det verkliga och der förekomma, men i konst måste uphöjas til det ideella efter andra urbilder af dessa verkliga förhållanden. Här äger således en art af plastisk composition rum, som ej blott tillåter et mångfaldigt subjectivt, utan som i dess mindsta delar redan är bestämd genom ideen om det objectiva, som skall föreställas. De rena konstarterna vore då här åter möjliga och bestämdt skillda. I den musikaliska compositionsarten kunna de föga skilljas genom annat, än i tonen af sinnesförfattningen och den olika höjningen deraf, äfven då de antaga något af de rena konstarternas yttre former. De egentliga konstarterna åter skilljas genom sjelfva objectet och dess objectiva förhållanden.

Digitized by Google

Men i det moraliska ligger alltid tillika et subjectivt. Det hörer således til en stor del nödvändigt åter til det musikaliska i skön konst. Der kan så vida ej vara fråga om det blott objectiva, här är således tillika colorit, och tonen blir ej så fullkomligt æsthetisk, ej helt och hållet lugn och betraktande, den blir til någon del sentimental och förlorar lika mycket af det naiva. Hvad de Nyare berömma sig så mycket af, at de måla det inre bättre än de Gamle, och känna det bättre, är verkeligen ej til fördel för skön konst. Detta inre, ej nödvändigt eller endast för sin skönhet interesserande, är et mångfaldigt, som ej kan få skönhet utan en musikalisk composition, hvarigenom det förvandlar sig til et materiellt. Det fordrar derföre en viss colorit, hvilken alltid för det sköna är under teckningen til sin natur. Man skulle kunna tro, at detta interesse kunde ersätta det glänsande i de Gamlas konst, som vi ej mera äge; men det är förgäfves: detta var dock genom symbolen et objectivt och plastiskt. Men likafullt blifver detta plastiska och objectiva äfven i nyare konst det högsta af dess fullkomlighet, och sjelfva det romantiska vinner i värde i samma mån, som det nalkas de förras sanning i bilderna och deras naiva ton.

Digitized by Google

Men den egentliga svårigheten, eller, snarare, omöjligheten för det närvarande at införa denna plastiska composition och deri verkeligen lyckas, ligger dock i sederna. Så länge det heroiska ej är der det rådande, är det ock omöjligt at gifva det et fullt lif i skön konst. Om teckningen dervid blefve aldrig så riktig efter begreppen eller ideerna för reflexion, måste den dock alltid behålla en magerhet och torrhet, som ger konststyckena mera anseende af en nybegynnares etuder, än af verklig composition; den måste likna mera en lärd anatomi, (och deri äfven (få) en öfverdrift, för at undvika det theoretiska utseendet, liksom Michel Anges stycken i målarekonsten) än et lefvande, förtjusande och öfverallt sammanhängande helt af en inre och tillika fri nödvändighet. Eller ock, då man vill undvika detta fel, är man nästan nödsakad at förfalla i en öfverspänning i ton, som ännu mera skadar det verkligt sköna, ehuru mycket mängden dervid må öfverenskomma at berömma et sublimt och så kalladt starkt, hvarvid den gäspar. Här söker man då fylla den oundvikliga tomheten, som måste infinna sig, när man saknar ledningen af en verklig natur, med högtrafvande paradoxa sententser, som genom sin osanning och obestämdhet skola bidraga at rätt up-

Digitized by Google

höja tonen, men som ej kunna vara sköna, och blifva för kännaren olidliga. Om denna afväg vittna äfven de försök man i detta ämne äger, och som kunde i myckenhet anföras. Annorlunda skulle det visserligen förhålla sig, om det moraliska, och det i sin enfald, hvilket förutsättes vid dess fullkomlighet, blefve rådande i sederna, i hvilket fall man först kunde hoppas at få skön konst verkeligen återställd. Intil dess gifves svårligen något högre för skön konst, än det romantiska.

Hos de Gamla utgjorde ej konsterna någonting så afskilldt i det menskliga lifvet, som för det närvarande; de fingo deri en plats öfverallt, de utgjorde det vigtigaste af upfostran. Allt som var heligt för menniskor var tillika i et ouplösligt sammanhang med det sköna. Skön konst var derföre af högsta vigt för dem. Detta tyckes äfven vara et vilkor för konstens fullkomlighet, äfvensom den högsta upgiften för menniskan kunde uttryckas dermed, at hon äger at i sit handlingssätt och sin caracter fullkomligen uttrycka det sköna, det ideella i verkligheten, och således sjelf är ämnad at vara det högsta konstverket, näst Naturen sjelf, i et helt betraktad, som är det eviga och absolut fullkomliga konstverket.

Digitized by Google

Digitized by Google

Rättelser:

Sid.	r.	står:	läs:
192	6	*det ideella*	*detta ideella*
— 193	— 12	— *ej funnit*	— *ej förut funnit*
— 221	— 1	— *behöfde*	— *blott behöfde*
— 226	— 1	— (*hvilken*) enligt originalet, bör helt och hållet försvinna.	
— 235	— 10	— *t. e.*	läs: *h. e.* (hoc est)
— 245	— 12	— *förnyadt*	— *förnyade*
— 247	— 15	— *så länge i konst sättet är något skönt*	— *så länge i konststycket är något skönt* *)
— —	— 22	— *förekomma*	— *endast förekomma*
— 250	— 9	— *Dess motsatta*	— *Dessa motsatta*
— 261	— 25	— *lättheten at fattas*	— *lätthet at fattas*
— 263	— 11	— *roas*	— *röras* (abbrev. *ras*)
— 264	— 5	— *allegorisk, eller endast*	— *blott allegorisk, eller ock endast*
— 266	— 2	— *är*	— *äro*
— 270	— 18	— *nöd*	— *öden*
— 271	— 2	— *rikedom i*	— *rikedom för sig i*
— —	— 9	— *interesse*	— *intryck* (abbrev. *int.*)
— —	— 12	— *slitande*	— *til och med det slitande*
— 272	— 18	— *gjort*	— *efter hand gjort*
— 273	— 10	— *allt*	— *allt det*
— 274	— 6	— *äfven*	— *äfven der*
— 278	— 12	— *progressivt*	— *et progressivt*
— —	— 26	— *förnuft*	— *förnuftig*
— 281	— 2	— *straxt*	— *straxt,*
— 283	— 21	— *bestämmes*	— *för oss bestämmes*
— 289	— 9	— *har*	— *tydligen har*
— 294	— 13	— *reflexion*	— *reflexion,*
— —	— 14	— *antagna,*	— *antagna*
— 298	— 16	— *saknade och*	— *saknade, och*
— 301	— 14	— *blott*	— *snarare blott*
— 305	— 5	— *sjelft, ej för mig,*	— *sjelft ej för mig,*
— —	— 15	— *kan*	— *mera kan*
— —	— 18	— *i objectets*	— *i objectivitet i*
— 311	— 16	— *bestämdt*	— *beständigt* (signaturen för bägge orden *bstdt*)

---

*) *Så lge i kst. stet ä. ngt skt, ä. den i afs. drpå sjstd.*

Digitized by Google

Sid. 314	r. 21	står:	*innefattar*	läs:	*innefattar åtminstone*
— 317	— 6	—	*det reflecterade*	—	*den reflecterande*
— 318	— 2	—	*derifrån*	—	*ifrån*
— 320	— 4	—	*barbariet*	—	*bedrägeriet*
— 321	— 14	—	*ramar*	—	*namn* (otydlig abbrev.)
— 322	— 17	—	*Det materiella*	—	*Det införda materiella*
— 328	— 20	—	*menskliga existents, hvilken*	—	*menskliga existents, och för sjelfva naturens existents, hvilken*
— 329	— 14	—	*ifrån sinnligheten*	—	*ifrån den enda förmögenhet, som gifver det objectiva, ifrån sinnligheten*
— 331	— 4	—	*en särskilld*	—	*en*
— 333	— 24	—	*negativt*	—	*nästan negativt*
— 335	— 10	—	*föreställningen*	—	*föresattsen*
— —	— 17	—	*föreställningen*	—	*föresattsen*
— 336	— 7	—	*det sköna*	—	*det äfven sköna*
— 345	— 11	—	*skonsamhet,*	—	*skonsamhet*
— 357	— 19	—	*den*	—	*det*
— 371	— 18	—	*roande*	—	*rörande*
— —	— 21	—	*begripligheten af*	—	*begripligheten och renheten af*
— 372	— 18	—	*i skön konst*	—	*i modern konst*
— —	— 25	—	*fullkomlig*	—	*fullständig*
— 376	— 8	—	*med delbart*	—	*meddelbart*
— 379	— 24	—	*enda enhet*	—	*enhet*
— 382	— 25	—	*æsthetiska*	—	*oæsthetiska*
— 386	— 16	—	*totalinteresse*	—	*totalintryck*
— 390	— 13	—	*anses*	—	*ansetts*
— 394	— 10	—	*författade*	—	*fattade*
— 396	— 18	—	*är*	—	*äro*
— 399	— 8	—	*sjelft*	—	*sjelfva*
— —	— 20	—	*detta*	—	*denna*

Digitized by Google

Förslag till Rättelser.

Sid. 212, r. 23 står, i likhet med originalet: *De derföre, som ej ville vidkännas den, afvisades, ej utan allt anseende af arrogance, at de ej kunde döma derom,* bör kanske heta: *med det föregifvandet, at de ej kunde döma derom* m. m.

— 237, r 7 står: *medvetandet såsom absolut motsägelse*; abbreviaturen, som är nog otydlig, tyckes vara *msge,* men är til äfventyrs *msg. motsättning.*

— 248, r. 19 står: *Och vidare, finnes något skönt, som ej kan gifvas* m. m.; kanske bör *ej* flyttas: *Och vidare, finnes ej något skönt, som kan gifvas* m. m.

— 253, r. 20 står: *I hvarje composition, der de föreställas handlande,* förstå: *der dylika väsenden föreställas handlande.*

— — r. 23, tyckes efter: *en imitation af hvad som förut skett,* böra följa: *förekomma.*

— 273, r. 18: *det sköna inger alldeles ej begrepet derom,* enligt det abbrevierade originalet, som har: *d. sk. ing. allds ej bgrt drom*; kanske är et *i* framför *bgrt* uteglömdt; i hvilket fall meningen til äfventyrs blefve riktigare: *det sköna ingår alldeles ej i begrepet derom.*

— 275, r. 13. *en viss frihet och jämnvigt i det yttre, uttrycket af hvad vår moraliska känsla skulle gilla,* tyckes, i enlighet med det näst föregående, böra vara: — — *i det yttre, i uttrycket af hvad vår moraliska känsla skulle ogilla,* eller ock kunde denna mening, såsom til äfventyrs blott af ovarsamhet repeterad ifrån periodens första del, rent af utelemnas, då det återstod: *en viss frihet och jämnvigt i det yttre, hvad man kallar behag* o. s. v.

— 327, r. 16 står: *Dess första form i medvetandet är det af object,* bör kanske vara: *Dess första form — är den af (et) objectivt*; i manuscr.: *Ds fsta form i mdt ä. d. af objt*; *object* signeras vanligen med *obj.*, *objectivt* med *objft*; saknaden af *f* i *objt* har här väckt villrådighet om rätta betydelsen.

— 329, r. 17 står: *Til någon del är den* (verkligheten) *det* (nämligen: uphäfven) *i den sinnliga förmågan*; kanske ock: *Til någon del är den i den sinnliga förmågan*; manuscr. har: *T. någ. del ä. d. i den sinnl. frmåg.* Meningen tyckes i bägge fallen blifva densamma.

Digitized by Google

Sid. 334, r. 5. borde vid den mening, som begynner med: *Behag ger tilkänna* &c. såsom not vara tillaggd en uteglömd parenthes, så lydande: "Frihet och nödvändighet före-"komma ej i klar motsatts, utom i det moraliska; be-"haget är derföre endast et yttre tecken dertil, til den "tilfälliga jämnvigten."

— 336, r. 23 står, i följd af den tvetydiga ordställningen i manuscriptet: *ju mera det ideella blir utom henne och objectivt et indirect* m. m., som kanske bör, i likställighet med det följande, vara: *ju mera det ideella blir utom henne et indirect och objectivt*, på hvilket omedelbart följer: *ju mera blir det inom henne et direct eller subjectivt*.

— 374, r. 11 står: *som vore föreställningen i konst af en naturart*; kan ock läsas: *såsom vid föreställningen i konst* o. s. v. Abbreviaturen är *s. v.* Meningen blir dock ej hufvudsakligen förändrad vid dessa olika läsningssätt.

— 382, r. 1 står: *idealiska*, kanske ock: *idylliska*. Manuscr. har: *idiska*, som likväl vanligen betecknar det förra.

— 391, r. 3 står: *Sjelfva effecten, som likväl vore det, som man ville visa*, bör kanske vara: — — — *som man ville vinna*. Abbreviaturen är *va*, som förekommer i flera bemärkelser.

Några ord hafva äfven, der högsta nöden så fordrat, blifvit inom parenthestecken tillaggda, men som de ej på något särskilldt sätt blifvit utmärkta ifrån Författarens egna, inom parenthes gjorda tillägg, så fordrar noggrannheten at de här angifvas:

— 209 (härleddes allt), 211 (hvarmed), 227 (ej), 238 (man), s. s. (är), 329 (den), 335 (ej at vara), s. s. (sträfvandet), 345 (vara), 351 (ej så), 358 (falskt och ofullkomligt), 364 (förbundet), 380 (at vidröra), 406 (få).

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned
the Library on or before the last
stamped below.

A fine of five cents a day is incu
by retaining it beyond the spec
time.

Please return promptly.

Digitized by Google

Widener Library
3 2044 105 221 527

Digitized by Google